

OTVORENÉ MYSLÉNIE NAZORY
METODICKÁ ARGUMENTÁCIA
ZMYSLUPLNÁ PRÍRUČKA PRÁV
TOLERANCIE DO VZDELÁVACIEHO
PROGRAMU PRE SLOVEURÓPSKE
ŠKOLY ZA DEMOKRACIU
REFLEXIA PRÍNOS ODVAHA ČINU
XENOFÓBNE NEKRITICKÝ PREJAV
EMOTÍVNY SOCIÁLNY INTERNET
SYMBOLICKEJ BEZSUBKULTÚRY
STEREOTYP AUTORI: ZVEDAVOSTI
DISKRIMINÁCIA INTOLERANCIE
ZUZANA SZABÓOVÁ UVEDOMENIE
OBJEKTÍVNOSŤ RADO SLOBODA
PRÍNOS TINA GAŽOVIČOVÁ PRE
ONDREJ GAŽOVIČ SPOLUŽITIE
RIEŠENIE KONFLIKTOV ZÁKLAD
KOGNITÍVNEJ DEZINFORMÁCIE
PLATFORMA NIE V NAŠOM MESTE
CENTRUM KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

METODICKÁ PRÍRUČKA VZDELÁVACIEHO PROGRAMU **ŠKOLY ZA DEMOKRACIU**

Autori a autorky:

Zuzana Szabóová
Rado Sloboda
Tina Gažovičová
Ondrej Gažovič

ISBN:

Podakovanie

Táto príručka by nevznikla nebyť Centra komunitného organizovania a platformy Nie v našom meste. Ďakujeme všetkým, ktorí stáli pri zrode platformy Nie v našom meste a započali tak prácu na prevencii extrémizmu a radikalizácie v Banskej Bystrici. Tiež ďakujeme Centru komunitného organizovania a jeho donorm, ktoré investovalo mnoho ľudských, materiálnych a finančných kapacít, aby práci platformy Nie v našom meste a špeciálne jej vzdelávacím aktivitám, vrátane vytvorenia tejto príručky, dala punc profesionálnosti a zabezpečila ich udržateľnosť a efektívnosť.

Pri tvorbe tejto príručky sme boli výrazne inšpirovaní prácou nemeckej organizácie Cultures Interactive (CI), ktorá sa téme deradikalizácie dlhodobo venuje a má výborné výsledky. Absolvovali sme niekoľko tréningov tejto organizácie, z ktorých sme pri tvorbe tejto príručky vychádzali. Ďakujeme všetkým skvelým trénerom a trénerkám, konkrétne Oliverovi Kossackovi, Anike Posselius a Silke Baer. Naše špeciálne podakovanie patrí zakladateľovi tejto organizácie, nemeckému psychológovi, jednému z najlepších európskych expertov na extrémizmus a iniciátorovi celoeurópskeho sieťovania v téme extrémizmu v podobe siete Radicalization Awareness Network, Haraldovi Weilnböckovi, ktorý je pre nás veľkým vzorom. Je pre nás veľkou ctou, že práve Harald napísal jeden z predhovorov k tejto príručke. Keď spomíname našu inšpiráciu prácou organizácie Cultures Interactives, nemôžeme opomenúť Radku Vicenovú, zakladateľku Reach Inštitútu. Vďaka Radke sme sa s CI prvýkrát stretli, nadviazali spoluprácu a táto príručka je len jedným z jej cenných výsledkov.

Taktiež ďakujeme prorektorke pre vedu a výskum Univerzity Mateja Bela a zároveň jednej zo zakladajúcich členiek platformy Nie v našom meste doc. PhDr. Alexandre Bitušikovej, PhD. za jeden z predhovorov k tejto príručke. Jej neustála snaha o otváranie akademického sveta je pre nás veľkou inšpiráciou.

Na príprave samotnej príručky a jej obsahu sa podieľalo niekoľko ľudí, ktorým patrí naša veľká vďaka. Tine a Ondrejovi Gažovičovcom za vypracovanie kapitoly o kritickom myslení. Radovi Slobodovi za vypracovanie kapitoly o živých knižniciach. Za veľmi cenné konzultácie rozličných tém v príručke ďakujeme dramaturgovi a ľudskoprávnemu aktivistovi Milanovi Zvadovi, vysokoškolským učiteľkám Katarine Kurčíkovej a Lucii Kamarášovej. Rovnako ďakujeme Erike Szabóovej z Nadácie otvorenej spoločnosti za jej konštruktívnu kritiku a rady. Veľmi podstatnou zložkou pri našej práci bola podpora riaditeľa Centra komunitného organizovania Maroša Chmelíka, ktorý dobrými radami a konštruktívnou kritikou výrazne prispel k výborným podmienkam pri vytváraní tejto príručky.

Tiež ďakujeme všetkým, ktorý umožnili preklad výborných príručiek Kompas a Kompasito do slovenského jazyka. Ako uvidíte v samotnej príručke, mnohokrát sú práve tieto dve príručky dôležitým zdrojom, z ktorého sme veľmi starostlivo vybrali aktivity, ktoré sa nám počas našej praxe mimoriadne osvedčili.

Na záver by sme chceli poďakovať všetkým učiteľom a učiteľkám, žiakom a žiačkam, študentom a študentkám zo základných a stredných škôl, kde sme testovali viaceré aktivity z tejto príručky od januára 2017 do júna 2017. Bez tejto skúsenosti by sme nemohli túto príručku vypracovať. S mnohými z nich v spolupráci pokračujeme už v novom školskom roku v rámci celoročného vzdelávacieho programu s názvom Školy za demokraciu, ktorý je založený na prístupoch a aktivitách v tejto príručke.

Predslov

Alexandra Bitušíková

Žijeme v dobe, ktorá vďaka novým médiám, najmä sociálnym sieťam, prináša obrovské množstvo ľahko dostupných informácií. V mnohých prípadoch ide o informácie pravdivé, založené na vedeckých faktoch a teóriách a overené viacerými navzájom nezávislými zdrojmi. Často sa však stretáme aj s informáciami, ktoré sú založené na dojmoch a iracionálnych domnienkach, sú neoverené, nepravdivé až vymyslené. Stále viac sa v súčasnej spoločnosti diskutuje o rastúcej potrebe kritického myslenia, ktoré možno zjednodušene opísať ako nezávislé a otvorené myslenie hľadajúce argumenty, vytváranie si názoru na základe získaných vedomostí a skúseností a ich overovania a vyhodnocovania. Kriticky zmýšľajúci človek nielenže dokáže uvažovať v širokých súvislostiach (historických, politických i ekonomických), ale vie aj spolupracovať v rôznorodom kolektíve, rešpektuje rôzne prístupy, t. j. vie byť tolerantný a solidárny voči iným jednotlivcom a skupinám, čo je nevyhnutným predpokladom tolerantného a nekonfliktného spolužitia a spolupráce.

Metodická príručka vzdelávacieho programu Školy za demokraciu je určená najmä učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl a ponúka metodiku výučby zameranej na rozvoj kritického myslenia, vzdelávanie k ľudským právam, prípravu živých knižníc, ako aj metódy vyvinuté v rámci organizácie Cultures Interactive, ktoré prepájajú občiansku náuku so subkultúrami. Veríme, že táto publikácia pomôže našim pedagógom v ich náročnej práci pri vzdelávaní kriticky rozmýšľajúcich detí a mladých ľudí.

Predslov

Harald Weinböck

Prečo sú tolerancia, rešpektovanie ľudských práv, rozmanitosť a život v demokracii vôbec dôležité? Určite nie kvôli tomu, že niektorí tvrdia, že tieto hodnoty sú etické a vyžadujú, aby sme ich obraňovali, alebo že je nemorálne, aby sme boli nahnevaní a živilí skupinovú nenávisť. Rešpektovanie a solidarita s inými/odlišnými ľuďmi sú dôležité kvôli oveľa významnejšiemu dôvodu, a to, že bez vyznávania a „žitia“ týchto hodnôt nebude v spoločnosti nikdy mier, kreativita a prosperita. A z ešte pragmatickejšieho hľadiska - je dokázané, že naše fyzické zdravie a inteligencia sa zhoršujú vždy vtedy, keď tolerancia, solidarita a ľudskosť chýbajú. Vedecký výskum je v tejto veci dostatočne jasný: ľudia, ktorí žijú v hneve a zatrpknutosti, sú menej zdraví a nežijú tak dlho ako tí, ktorí prekonalí predsudky a otvorili sa rozmanitosti sveta. Okrem toho, tí, ktorí objavili toleranciu, otvorenosť mysle a šťastie, zmúdreli! Zdá sa teda, že mier, kreativita a prosperita sú spojené nádoby.

Ako oficiálny garant tohto vzdelávacieho programu a zástupca mimovládnej organizácie Cultures Interactive som veľmi rád, že naši partneri na Slovensku v praxi aplikujú vzdelávací prístup, ktorý prepája občianske vzdelávanie a mládežnícke (sub)kultúry. Okrem toho sa však zameriava aj na tréningy priamo v komunitách, kde je to potrebné. Som tiež veľmi rád, že čoraz viac ľudí na Slovensku systematicky používa prístupy vyvinuté organizáciou Cultures Interactive a prostredníctvom nich organizuje workshopy pre mládež. Okrem toho si myslím, že najmä metóda živých knižníc a s ňou spojené stratégie na rozvoj kritického myslenia sú v kontexte naratívneho prístupu veľmi sľubné.

Iniciatíva Nie v našom meste a Centrum komunitného organizovania rozvinuli efektívnu spoluprácu nielen s Cultures Interactive, ale aj s Reach - Výskumným a vzdelávacím inštitútom, s Radicalization Awareness Network (RAN) – t.j. Sieťou na prevenciu radikalizácie zriadenej Európskou komisiou, European Forum for Urban Security (Efus) – t.j. Európskym fórom pre mestskú bezpečnosť a sieťou European Alternatives.

Vydaním tejto metodiky a rozvinutím tohto vzdelávacieho programu určeného pre základné a stredné školy chceme zmeniť všeobecný diskurz, ktorý tvrdí, že preventívna práca v štátoch strednej a východnej Európy nie je dostatočne rozvinutá.

Je nevyhnutné, aby sa na tejto téme neustále pracovalo nielen na Slovensku, ale v celom regióne strednej Európy. Sme v procese ďalšej realizácie projektov Európskej únie v tomto regióne – pretože každý z nás je svedkom súčasných tendencií k čoraz nahnevanejšej, separatistickej a netolerantnej Európe. Vieme, aké sú tieto tendencie na mnohých úrovniach deštruktívne a škodlivé, a preto sa musíme zapojiť do účinnej prevencie a viac sa sústreďiť na pravidelnú prácu so študentmi, než na jednorazové aktivity. To, čo Slovensko potrebuje, je viac príkladov systematických a prepojených aktivít v oblasti prevencie na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni, aby mladí ľudia nepodľahli hnevu a intolerancii, a aby sme podporovali ich otvorenosť, kreativitu, zdravie – a šťastie.

Predslov

Maroš Chmelík

Program Školy za demokraciu prichádza v období, kedy je naša spoločnosť čoraz viac polarizovaná. Štandardné politické strany zlyhávajú v očiach širokej verejnosti a to efektívne využívajú alternatívne zoskupenia a strany podporujúce občanov k extrémizácii a radikalizácii. V dobe, ktorá je rýchla, prináša obrovskú voľnosť v informatizácii aj prostredníctvom sociálnych médií a internetu, je mladý človek od detstva vystavený množstvám rozhodnutí, ktoré si vyžadujú jeho, alebo jej reakcie. Vtedy by sa mal obrátiť na svoje okolie, rodinu, komunitu a školu, ktorá mu má pomôcť v rozhodnutí, aký chce byť človek v dospelosti.

Avšak práve súčasný formálny vzdelávací systém koľkokrát nestíha tieto vlny modernej a rýchlej doby sledovať a aktívne na ne reagovať. Vtedy, ak je to možné, by sa mal obrátiť na partnerov, ktorí nie sú zaťažení zložitými vzdelávacími formálnymi procesmi, ale vedia aktívne hodiť pomocnú ruku škole, záujmovým krúžkom, či univerzitám a doplniť chýbajúce elementy v ponuke. A aj práve pre túto spoločenskú objednávku, ktorú koordinátori a koordinátorky programu Školy za demokraciu cítili, vzniklo úžasné synergické prepájanie formálneho a neformálneho, citlivého a moderného, interaktívneho a efektívneho zoskupenia všetkého dobrého, čo vie vzdelávanie priniesť. Program teda nechce kritizovať tradičné, formálne vzdelávanie a ani ho nahradiť. Účelom je klasické vzdelávanie dopĺňať a vylepšovať o to, čo funguje, v čom sa dá inšpirovať zo zahraničia a čo mladých ľudí baví. Stavia taktiež na hodnotách platformy Nie v našom meste, z ktorého program vzišiel, čo sú tolerancia, demokracia a rešpekt k inakosti, pretože to sú hlavné hodnoty spoločnosti, v ktoré koordinátori a koordinátorky a všetci spolupracovníci a spolupracovníčky, ktoré a ktorí sa podieľali na príprave tejto metodiky, veria.

Ako riaditeľ organizácie, ktorá finančne a koordinačne zastrešuje program Školy za demokraciu, je mi nesmiernou ctou, že práve Centrum komunitného organizovania pomáha k vzniku tak dôležitého a v súčasnosti unikátneho programu. Verím, že spoločne s pedagogickou obcou, rodičmi a hlavne mladými ľuďmi, pre ktorých je tento program predurčený, sa spoločne pokúsime zmierniť napätosť v polarizovanej spoločnosti. Program má na to absolútne predpoklady a z mojej pozície sľubujem, že budem maximálne podporovať jeho fungovanie tak, aby školy boli naozaj demokratickejšie, otvorenejšie a tolerantnejšie.

Obsah

Úvod 10

1. Kritické myslenie v piatich témach 11

2. Aktivity zamerané na neformálne vzdelávanie k ľudským právam pre základné školy 46

3. Aktivity zamerané na neformálne vzdelávanie k ľudským právam pre stredné školy 98

4. Metodika Cultures Interactive 148

5. Metodika European Fair Skills 192

6. Živé knižnice 248

Zoznam odporúčanej literatúry 271

Zoznam bibliografických odkazov 311

Úvod

Ľudské práva.

Tolerancia.

Dôstojnosť.

Rešpekt.

Hovoríme o nich veľa, ešte viac sa o nich – a ich – učíme. O týchto témach máme množstvo poznatkov a informácií, no prax nám často ukazuje, že je pred nami ešte veľa práce.

Názory, postoje a zručnosti sa vyvíjajú a zdokonaľujú celý život. Formuje ich naša rodina, prostredie, v ktorom žijeme, škola či naši priatelia. Počas tohto vývoja sme však nestále konfrontovaní vplyvmi, ktoré sa časom menia. Momentálne ide najmä o anonymitu, ktorú poskytujú sociálne siete, rozmach konšpiračných médií, spochybňovanie princípov demokracie a právneho štátu a zosmiešňovanie odkazu druhej svetovej vojny – a teda antifašizmu, mieru a tolerance.

Toto všetko je príčinou nárastu extrémizmu a radikalizmu nielen na Slovensku, ale aj v ďalších štátoch Európskej únie.

Dobre vedená výuka dejepisu a jeho vyššie zastúpenie vo vyučovaní môže mnohému pomôcť, ale nebude to stačiť na to, aby sme vyriešili fenomén, ktorému dnes čelíme. Je smutné, že študenti a študentky vysokých škôl nevedia, čo znamená pojem antisemitizmus, ale neváhajú zdieľať konšpiračné články o sprisahaní svetového židovstva. Ťažko sa reaguje na názory, že utečenci idú do Európy preto, aby znásilňovali ženy a „islamizovali“ kresťanov, a vlastne to ani nie sú utečenci, ale ekonomickí migranti – a pritom Slovensko udelilo od svojho vzniku 838 azylov a 243 ľudí nadobudlo slovenské štátne občianstvo.

Veríme, že cestou k tomu, aby bola naša mladá generácia schopná kriticky myslieť, poznať a uvedomovať si svoje práva a vlastnú zodpovednosť za svoje skutky, ako aj zlepšovať svoje okolie, a tak aj prekonať nezáujem o verejné veci a stať sa aktívnym občanom a občiankou, je práve prevencia radikalizácie a extrémizmu, rozvoj kritického myslenia a neformálne vzdelávanie k ľudským právam.

Táto metodická príručka je preto určená učiteľom a učiteľkám na základných, stredných a vysokých školách, výchovným poradcom a poradkyňiam, ako aj všetkým, ktorí a ktoré chcú prostredníctvom aktivít neformálneho vzdelávania rozvíjať vedomosti a zručnosti a formovať postoje a názory mladých ľudí.

V príručke nájdete kapitolu venovanú iba aktivitám zameraným na rozvoj kritického myslenia, ďalej osvedčené a efektívne aktivity neformálneho vzdelávania k ľudským právam, s ktorými ste sa už určite stretli aj inde. V tretej časti prinášame metodiku od nášho nemeckého partnera, organizácie Cultures Interactive, ktorú sme prispôbili slovenským reáliám. Posledná časť príručky je venovaná živým knižniciam.

Naším cieľom je, aby sa táto metodická príručka stala pre vás zdrojom inšpirácie, dobrých nápadov a podnetov v práci s mládežou. Tvorili sme ju ako pomôcku, kde má každá aktivita prehľadnú štruktúru, pričom aktivity si môžete slobodne nakombinovať či pozmeniť podľa vlastných potrieb.

Dôležité však je nezabudnúť na to, že neexistuje len jedna správna či dobrá interpretácia textu či obrázkov, ktoré táto príručka obsahuje. Chceme, aby deti a mladí hovorili to, čo si myslia, nie to, čo chceme počuť. Lebo len otvorená diskusia môže pomôcť k zlepšeniu vzájomného porozumenia, tolerance a ochoty viesť dialóg aj v časoch, kedy sa to už nenesí.

Zuzana Szabóová

KRITICKÉ MYSLENIE V PIATICH TÉMACH

AUTORI:
TINA GAŽOVIČOVÁ
ONDREJ GAŽOVIČ

Obsah

Úvod 15

Princípy vyučovania kritického myslenia 16

Kritické myslenie v piatich témach 17

1) Prečo je dôležité kritické myslenie? 17

Aktivita 1.1: Rôzne štýly uvažovania 18

Aktivita 1.2: S mobilom či bez mobilu, spolu
či sám 19

2) Ako a odkiaľ prijímame informácie 21

Aktivita 2.1: Analýza textu 23

Aktivita 2.2: Autor správy 30

Aktivita 2.3a: Spoznajme naše vzory 31

Aktivita 2.3b: Všímajme si, čo čítame 32

**3) Ako rozoznať chyby v uvažovaní a argumentačné
fauly 33**

Aktivita 3.1: Nájdi chybu v argumente 35

4) Kritické hodnotenie stereotypov a predsudkov 37

Aktivita 4.1: Dlaň mojej osobnosti 38

Aktivita 4.2: Alfa - Beta 39

5) Ako viesť otvorenú a zmysluplnú diskusiu 41

Aktivita 5.1a: Tvoríme argumenty 42

Aktivita 5.1b: Rozpracovanie pevných
argumentov 43

Aktivita 5.2: Debata za a proti 44

Úvod

Milé učiteľky, milí učitelia,

sme presvedčení, že vaše povolanie patrí k tým najdôležitejším. Dodnes si obaja pamätáme mená a tváre pedagógov, ktorí nás najviac ovplyvnili. V rodine máme viacerých učiteľov a sami sa dlhodobo venujeme vzdelávaniu na univerzitách a stredných školách. Sledovať, ako sa študenti postupom času, aj naším čiastkovým príchinením, rozvíjajú na ucelené a úspešné osobnosti, je pre nás vždy obrovským zážitkom a satisfakciou.

Byť učiteľom v 21. storočí, zvlášť na Slovensku, vôbec nie je jednoduché. Nemáme tým na mysli len neadekvátne finančné a spoločenské ohodnotenie. Výziev je viac. Ako pracovať s pretlakom informácií, ktoré nás aj našich žiakov bombardujú na každom kroku? Ktoré zdroje by sme im mali odporúčať? Ako získať pozornosť študentov, ktorí sú zvyknutí si každé tri minúty kontrolovať svoj smartfón? Ako sa vyrovnáť s popularitou konšpiračných webov, ktoré cez sociálne siete účinne šíria dezinformácie a manipulujú verejnosť? Ako sklbiť výučbu množstva faktov, ktoré od nás žiadajú osnovy, s tréningom praktických zručností, ktoré budú žiaci v živote potrebovať minimálne rovnako? Ako pripraviť študentov na prácu v budúcnosti, o ktorej vieme tak málo? A ako reagovať, keď v triede zaznejú extrémistické či nenávistné komentáre?

Metodická príručka o kritickom myslení má za cieľ pomôcť vám pri nachádzaní odpovedí na uvedené otázky. Vychádzame v nej z vlastných pedagogických skúseností a odbornej domácej i zahraničnej literatúry. Postupne vám predstavíme nasledovné okruhy, spolu s praktickými cvičeniami, ktoré môžete používať pri práci s vašimi žiakmi:

Kritické myslenie ako súbor zručností

Práca so zdrojmi a informáciami

Logické chyby a argumentačné fauly

Vznik predsudkov a ako s nimi pracovať

Umenie konštruktívnej diskusie

Veríme, že pre vašu prácu v triede bude metodická príručka o kritickom myslení užitočná. Ak vás zaujala, alebo ak vám v nej naopak niečo chýba, neváhajte nám napísať. Sme zvedaví na vaše skúsenosti.

Tina Gažovičová a Ondrej Gažovič

Princípy vyučovania kritického myslenia

Samostatne a kriticky myslieť je zručnosť. Nie je to vedomosť, ktorú by sme sa naučili naspamäť. Podobne ako iné zručnosti sa dá osvojiť, rozvíjať a človek sa v nej môže tréningom zlepšovať.

Pri vyučovaní sa nevyhýbajme ťažkým a kontroverzným témam. Naši žiaci sa nimi zaoberať budú a ak neprejavíme účasť my, necháme tak všetok priestor na vplyv niekomu inému.

Nebojme sa povedať tieto úprimné vety:

„Toto je môj názor. Utvoril/a som si ho na základe nasledujúcich argumentov. Vy s ním nemusíte súhlasiť a môžete si vytvoriť iný názor.“

„Na túto otázku nemám názor, lebo o nej neviem dostatočne veľa.“

Tieto vety by sa mali naučiť používať aj naši žiaci a na to potrebujú vzory.

Nebojme sa rozumne využívať internet. Doba sa zmenila a pre dnešných žiakov je neustály prístup na internet bežnou súčasťou ich života. Reflektujme to aj v spôsobe výučby. Motivujme žiakov, aby si vyhľadávali informácie, ktoré ich zaujímajú. Zároveň s nimi debatujme o tom, ktoré webové stránky navštevujú a kto ich ovplyvňuje.

Odlišné názory sú prínosné a je dobré, keď dochádza k ich otvorenej a slušnej výmene. Výnimkou sú postoje, ktoré ubližujú. Voči nenávisným, extrémistickým a nedemokratickým názorom je nutné sa jasne postaviť, aby neinšpirovali k násilníckemu správaniu.

Naším cieľom je podporovať žiakov v tom, aby sa nebáli používať vlastný rozum, aby si utvárali vlastný názor a aby slepo nenasledovali davy. Zároveň ich chceme viesť k tomu, aby boli celý život zvedaví a poznali silu vedomostí.

Povzbudzujme našich žiakov a počúvajte ich. Každý z nich je jedinečný a má potenciál sa rozvíjať. Každý si zaslúži náš rešpekt. Aj keď sa nám s niektorými pracuje ťažko, všímajme si ich silné stránky a chváľme ich, keď sa im niečo podarí.

Kritické myslenie v piatich témach

1. Prečo je dôležité kritické myslenie?

Kritické myslenie je súbor zručností, ktoré nám pomáhajú byť úspešnými v živote. Podobne ako naše svaly a pľúca, aj kritické myslenie sa najlepšie rozvíja vtedy, keď ho pravidelne trénujeme. Keďže ide o prierezové zručnosti, dokážeme ich s našimi žiakmi cvičiť prakticky na každom predmete.

Cieľ vyučovania

Našou ambíciou je povzbudiť žiakov v ich zdravej zvedavosti a rozvinúť v nich schopnosť zdvorilo pochybovať. Memorovanie faktov môže byť užitočné, najmä ak je spojené s pochopením komplexných súvislostí. Minimálne rovnako dôležité sú však pre našich žiakov aj tzv. mäkké zručnosti (soft skills). Keď sa ich naučia uplatňovať vo svojom živote, budú pre nich prínosné dnes aj v budúcnosti, nech sa rozhodnú pre akúkoľvek profesiu.

Obsah témy

Každý z nás sa určite stretol s tým, aký veľký hlad po vedomostiach majú deti. Neustále sa pýtajú "prečo" a za každý impulz k premýšľaniu sú dospelým vďační. A hoci žiaci v období puberty zvyknú vyžarovať ostentatívny nezáujem o svet, v skutočnosti aj v nich táto zvedavosť stále drieme. Ak ju dokážeme správne nasmerovať, napríklad k vyhľadávaniu kvalitných informácií o témach, ktoré ich zaujmajú, alebo ku konštruktívnym diskusiám o horúcich spoločenských otázkach, budú nám vďační.

Zvedavosť je zdravá vtedy, keď sa spája so zdvorilou pochybnosťou. Žiaci by nemali veriť všetkému, čo im povie niekto iný (vrátane učiteľa). Našou úlohou je upozorniť ich, že v "ozajstnom" aj "virtuálnom" svete na nich číha popri kvalitných informáciách aj množstvo omylov, klamstiev a manipulácií.

Naši žiaci to, samozrejme, tušia. Veď aj z týchto ich pochybností vychádza popularita rôznych konšpiračných teórií, ktoré "odhaľujú" väčšinou vymyslené sprisahania mocných. Neveriť nikomu a ničomu preto nie je správnu odpoveďou. Zdvorilo pochybujúci človek dá informáciám šancu - vyberá si však, od koho či odkiaľ ich čerpá a samostatne posudzuje kvalitu argumentov, ktoré obsahujú.

Súčasťou kritického myslenia je odhodlanie pozeráť sa na veci komplexnejšie, z viacerých strán. Platí to aj o postojoch, ktoré sú nám blízke. Ani o svojej pravde by sme totiž nemali byť presvedčení bezhranične - je zdravé občas spochybniť aj vlastné názory a preskúmať, či obstoja vo svetle nových faktov alebo okolností. Vedieť uznať argument názorových oponentov, ak je pravdivý a zmysluplný, je cnosťou, nie ukážkou slabosti.

Je rozdiel pracovať v príjemnom a pokojnom prostredí, ako uprostred stresujúceho hluku trhoviska či diaľnice. Platí to aj o kritickom myslení - niektoré podmienky ho uľahčujú, iné zase komplikujú. Jedným z nepriateľov kritického myslenia v súčasnosti je naša neustála roztekanosť. Zvykli sme si robiť mnoho vecí naraz, dokonca sa zdá, že to od nás doba vyžaduje. Výskumy však ukazujú, že populárny multitasking robí viac škody, ako osohu.¹ Ak žiakov dokážeme motivovať k tomu, aby sa sústredili na jednu vec, spravia dôležitý krok na ceste k posilneniu svojich schopností viac si zapamätať a presnejšie posúdiť situáciu či výzvy, ktorým čelia.

Prečo by to všetko malo našich žiakov zaujímať? Dôvodov je viacero. Prvým z nich je, že cvičiť kritické myslenie býva zábavné. Druhým zas to, že s dobrým kritickým myslením sa dokážu ľahšie vyhnúť chybám a budú úspešnejší pri nasledovaní svojich cieľov. Tretí sa týka nás všetkých, lebo komunita, ktorej členovia pestujú kritické myslenie, je imúnnejšia voči spoločenským katastrofám a dokáže nám zabezpečiť lepšie životné podmienky.

Aktivita 1.1: Rôzne štýly uvažovania²

Kľúčové slová: fakty, emócie, štýly uvažovania

Zameranie aktivity: Cieľom aktivity je ukázať žiakom rôzne štýly uvažovania, ktoré bežne všetci využívame. Snažíme sa ich viesť k tomu, aby si uvedomili výhody aj nevýhody jednotlivých štýlov a rozmýšľali nad tým, ako ten-ktorý z nich ovplyvňuje výsledné rozhodnutia, ktoré robia vo svojich životoch.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 10 minút práca v skupinách, 20 minút prezentácie, 10 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Na začiatku aktivity učiteľ zvolí kontroverznú tézu, ktorá zodpovedá predmetu, téme hodiny a vyspelosti žiakov. Priebehy tém:

- *Deti by nemali mať povinnosť chodiť do školy.*
- *USA sú najúspešnejšia krajina na svete a my by sme sa od nej mali inšpirovať.*
- *Zachovať nedotknuté lesy je pre ľudstvo veľmi dôležité.*
- *Všetci politici klamú.*
- *Internet je dobrý sluha, ale zlý pán.*
- *a pod.*

- Po oboznámení žiakov s tézou ich rozdelíme do štyroch skupín. Každá skupina bude mať za úlohu samostatne posúdiť zvolenú tézu iným štýlom uvažovania. Jednotlivé štýly uvažovania a úlohy pre skupiny sú nasledovné:

1. skupina má za úlohu uvažovať o faktoch a informáciách, ktoré potvrdzujú alebo vyvracajú zvolenú tézu. Aký typ údajov potrebujeme poznať, aby sme vedeli posúdiť platnosť tézy? Kde ich nájdeme? Aké informácie alebo čísla, ktoré by potvrdzovali platnosť tézy, žiaci už teraz poznajú? A naopak, poznajú údaje, ktoré by tézu vyvracali? Prístup prvej skupiny má byť vecný a faktický.

2. skupina má za úlohu posúdiť emócie, ktoré v nich téza vyvoláva. Sú pozitívne, alebo negatívne? Aký bol ich prvý dojem, keď ju spoznali? Čo im navráva ich intuícia? Ako sa cítia, ak by mali túto tézu podporovať? Prístup druhej skupiny má byť založený na pocitoch.

3. skupina má za úlohu hľadať riziká takejto tézy. V čom spočívajú možné problémy tohto postoja? Ako nám môže komplikovať život, ak sa s ním stotožníme? Nie je táto téza náhodou aj trochu nebezpečná? Prístup tretej skupiny má byť založený na opatrnosti a obavách.

4. skupina má za úlohu hľadať všetky výhody, ktoré z tejto tézy vyplývajú. V čom sú jej pozitíva? Aké výhody alebo inšpirácie nám prináša? Prečo je dobré a potrebné, aby sme ju podporovali? Prístup štvrtej skupiny má byť založený na optimizme a hľadaní dobrých stránok na veci.

- Učiteľ nechá skupiny samostatne pracovať a diskutovať o téze z perspektívy určeného štýlu premýšľania.
- Následne jednotlivé skupiny postupne prezentujú zvyšku triedy závery, ku ktorým dospeli.
- V poslednej časti aktivity celá trieda spolu s učiteľom reflektuje priebeh aktivity. Dozvedeli sa niečo nové o téme, ktorej sa téza týkala? Ktorý štýl uvažovania je im najbližší? Ktorý štýl uvažovania považujú za najdôležitejší? Ako sa podľa žiakov jednotlivé štýly myslenia vzájomne ovplyvňujú?

Aktivita 1.2: S mobilom či bez mobilu, spolu či sám

Kľúčové slová: informačné zdroje, sústredenie, timová práca

Zameranie aktivity: Cieľom aktivity je ilustrovať žiakom moc, ktorú poskytuje prístup k informáciám, ako aj výhody a riziká, ktoré sa spájajú s neustálym pripojením na internet. Ambíciou je viesť ich k tomu, aby internet používali ako zmysluplného pomocníka pri hľadaní užitočných informácií, no zároveň si boli vedomí jeho schopnosti rozptyľovať a pohltiť.

Pomôcky: Žiaci potrebujú prístup na internet.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 10 minút práca v skupinách, 15 minút prezentácie, 15 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Na začiatku aktivity učiteľ zvolí konkrétnu tému, ktorá zodpovedá predmetu a vyspelosti žiakov. Príklady tém:
 - Zdravá výživa
 - Slovenské národné povstanie
 - Trest smrti
 - Nezamestnanosť na Slovensku
 - Práva gayov a lesieb vo svete
 - Využitie ropy
 - a pod.
- Po oboznámení sa s tézou učiteľ rozdelí žiakov do skupín A, B a C, a to tak, aby v každej z nich boli maximálne šiesti.
- Žiaci v každej skupine majú za úlohu spomenúť si na čo najviac faktov a informácií, ktoré k danej téme poznajú. Tieto údaje majú následne spísať na papier a pripraviť si krátku prezentáciu pre spolužiakov (max. 5 minút), v ktorej zhrnú to najdôležitejšie, čo k téme poznajú.
- Práca v skupinách pritom prebieha podľa nasledovných inštrukcií:

Skupina "A" - žiaci v nej pracujú individuálne, t.j. nemôžu sa spolu rozprávať. Každý z nich má za úlohu samostatne splniť zadanú úlohu. Je na rozhodnutí konkrétneho žiaka, či chce pri vypracovaní úlohy používať internet, alebo bude radšej postupovať "offline".

Skupina "B" - žiaci v nej pracujú spoločne ako tím. Povzbudíme ich k tomu, aby o téme diskutovali, radili sa a spoločnými silami si spomenuli na čo najviac informácií, ktoré poznajú. Majú však zakázané používať internet, t.j. môžu vychádzať len z tých informácií, ktoré už poznajú.

Skupina "C" - žiaci v nej takisto pracujú spoločne ako tím. Na rozdiel od skupiny "B" však zároveň majú povolené využívať pri práci prístup na internet. Povzbudíme ich k vzájomnej diskusii a porade, zároveň necháme na ich rozhodnutí, koľko času venujú vyhľadávaniu na internete, na akých stránkach budú informácie získavať a koľko z nich sa surfovaniu budú venovať.

Učiteľ nechá skupiny samostatne pracovať podľa zadania. Následne zástupca každej skupiny prednesie krátku prezentáciu s faktami, ktoré si pripravili o danej téme (t.j. celkovo tri prezentácie, aj ak celkový počet skupín bol väčší). V závere hodiny učiteľ spolu s žiakmi reflektuje skúsenosť, ktorú im priniesla práca v skupinách.

Návrh otázok pre spoločnú reflexiu:

- Ako hodnotia svoju skúsenosť žiaci zo skupiny "A", ktorí pracovali jednotlivo? Akú stratégiu zvolili, používali aj internet, alebo nie? Prečo sa tak rozhodli? Ak využili internet, pomohlo im to nájsť užitočné informácie? Chýbalo im, že sa nemajú o téme s kým porozprávať, alebo naopak, uvítali, že sa mohli sústrediť? Vedeli sa sústrediť?
- Ako sa pracovalo študentom v skupine "B"? Pomáhali im, že sa o úlohe mohli spoločne radiť? Obohatilo to ich vlastné poznanie? Ako spolu vedeli komunikovať? Čo hodnotia ako silné a slabé stránky svojej spolupráce? Bavila ich takáto spolupráca?
- Ako sa pracovalo študentom v skupine "C"? Rozdelili si úlohy, alebo postupovali iným spôsobom? Akú časť prípravy venovali spoločnej diskusii a koľko času venovali získavaniu informácií na internete? Na akých stránkach hľadali informácie? Využili čas aj na oddychové surfovanie, napr. Facebook, Instagram alebo chat? Bolo to príjemné rozptýlenie, alebo im zabralo čas, ktorý mohli využiť na úlohu? Zvyknú surfovať popri učení sa aj doma?
- V súhrne, ako hodnotia žiaci možnosť prístupu na internet a skupinovej práce pri riešení úloh? Čo sú silné a slabé stránky takýchto rôznych spôsobov práce? Prečo? Aký spôsob im najviac vyhovuje?

2. Ako a odkiaľ prijímame informácie

V dôsledku rozšírenia internetu sme obklopení nekonečným množstvom informácií. Preto je v súčasnosti dôležité žiakov viesť ku kritickému prijímaniu informácií a učiť ich, ako vyhodnotiť skutočnú výpovednú hodnotu a všímať si zdroje, z ktorých čerpajú.

Cieľ vyučovania

Naším cieľom je motivovať žiakov k tomu, aby rozumne využívali internet na vyhľadávanie informácií, ktoré potrebujú, alebo ktoré ich zaujímajú. Čím viac sa dozvedia, tým skôr pochopia silu vedomostí. Zároveň ich musíme viesť k tomu, aby v záplave informácií dokázali rozlišovať viac a menej zmysluplné a dôveryhodné zdroje. Je dôležité im zdôrazňovať, že nie všetky informácie sú si rovnocenné a že na internete na nich striehne aj množstvo klamstiev a výmyslov, z ktorých niektoré môžu byť nebezpečné.

Obsah témy

Žijeme v dobe, ktorá je preplnená informáciami. Kedysi bolo hľadanie zdrojov náročný a zdĺhavý proces. Dnes už nemusíme cestovať do knižníc; máme nekonečné množstvo informácií dostupných cez naše smartfóny a počítače. O to dôležitejšou sa stala schopnosť rozoznávať dôveryhodné zdroje a odfiltrovať užitočné informácie od klamstiev a výmyslov.

Informačná doba zmenila aj úlohu školy a učiteľov v živote ich žiakov. Hlavnou rolou učiteľov už nie je iba sprostredkovať vedomosti, ale aj naučiť sa orientovať v mori informácií, ktoré sa nám otvára prostredníctvom internetu. Považujeme za zmysluplné, aby vyučujúci priebežne so žiakmi debatovali o tom, odkiaľ žiaci čerpajú informácie a ako si ich môžu v praxi overovať.

Spôľahlivé zdroje sú obzvlášť dôležité v dobe, kedy sa na sociálnych sieťach bežne zdieľajú nielen zavádzajúce informácie, ale na city útočia aj klamlivo využité fotomontáže³. Špeciálnym problémom súčasnosti sú konšpiračné teórie a tzv. hoaxy (úplne vymyslené a prekrútené informácie), ktoré sa zvyknú virálne šíriť v prostredí sociálnych sietí a tisíce ľudí ich považujú za pravdivé. Žiakov je potrebné viesť k tomu, aby takéto podvrhy dokázali odhaliť, neverili im a ďalej ich nešírili.⁴

Pri prijímaní informácií navrhujeme dve základné pomôcky:

- rozlišovať fakty, názory a vyjadrenia útočiace na city;
- všímať si autora informácie, v prípade internetu aj webstránku.

Fakty, teda faktografické tvrdenia sú také, ktorých správnosť sa dá jasne overiť. Príkladom je všeobecne známa informácia, že Slovensko má okolo päť miliónov obyvateľov. Takéto tvrdenie je správne, i keď nepresné uvedenie faktu. Presné uvedenie znie, že k 31. marcu 2017 mala Slovenská republika 5 435 089 obyvateľov.

Aj pri faktoch sme väčšinou odkázaní na zdroje, ktoré nám niekto dáva. Nikto z nás nepôjde počítať všetkých obyvateľov Slovenska. Tento údaj je od Štatistického úradu SR.

³ Klamlivému využívaniu fotiek sa venuje napríklad aktuálny článok Denníka N (autor V. Šnidl) "Na aké hoaxy sa chytajú kotlebovci: gayovia na vódzke, Usain Bolt ako migrant" zo dňa 24.8.2017. <https://dennikn.sk/861870/na-ake-hoaxy-sa-chytaju-kotlebovci-usain-bolt-ako-migrant-gayovia-na-voditku/?ref=tit>

⁴ Problematiku konšpirácií, manipulácií a hoaxov na internete podrobne spracoval Denník N v príručke pre stredné školy, ktorá obsahuje užitočné cvičenia a je voľne dostupná ku stiahnutiu na adrese: <https://dennikn.sk/718059/prirucka-pre-stredne-skoly-klamstva-a-konspiracie/>

Čím viac sa človek určitej téme rozumie, tým viac otázok dokáže klásť. Napríklad pri počte obyvateľov SR sa môžeme opýtať: zahrňa aj občanov SR, ktorí majú trvalý pobyt v zahraničí? A sú v tom zahrnutí cudzinci, ktorí žijú na Slovensku, aj keď sú občania iného štátu? Takýmito otázkami človek zisťuje detaily o metodike, akou faktografický údaj vznikol. Takéto spochybňovanie faktov si však vyžaduje hlbokú znalosť problematiky, aby človek vedel klásť tie správne otázky. Pre bežné potreby stačí rozlišovať spoľahlivé zdroje. Práve tým, že sa bežne spoliehame na iných, ktorí faktografické informácie vytvárajú, je dôležité si ich všimnúť a aj ich uvádzať.

Napríklad keď je v reklame na určitý výrobok uvedené, že 99,9% zákazníkov je spokojných, má zmysel zbystriť pozornosť a informáciu neprijímať okamžite ako fakt, aj keď ide o číselný údaj. Môžeme sa napríklad pýtať, na akej veľkej vzorke bol tento údaj zisťovaný.

Vedenie žiakov ku spochybňovaniu prijímaných informácií by malo prebiehať citlivo a bez toho, aby žiaci získali dojem, že nie je možné dôverovať nikomu. Prehnaná paranoja, obzvlášť voči etablovaným médiám, inštitúciám verejnej a štátnej správy a politickým osobnostiam, ktorá je v súčasnosti pomerne rozšírená, môže podkopávať základy demokracie.

Naproti faktom sú názory a tvrdenia, ktoré v sebe obsahujú určitý hodnotový postoj a nie je možné jasne stanoviť, či sú pravdivé. Faktom je, že na Slovensku žije 5,4 miliónov obyvateľov. Keď niekto povie, že je neefektívne, aby taký malý národ mal nezávislý štát, ide o názor. Pre jeho vyhodnotenie je nutné v prvom rade zdefinovať, čo tým autor myslí. Chce zrušiť suverénnu Slovenskú republiku? Alebo tvrdí, že je lepšie čast potravín dovážať, než sa snažiť o úplnú potravinovú sebestačnosť?

Okrem rozdielu medzi faktami a názormi je nutné venovať pozornosť aj cielenému vyvolávaniu emócií v textoch (či videách). Keď sú v reklame na gauč zobrazené hrajúce sa veselé deti, má to v nás vyvolať príjemné emócie, aj keď to v nijako nesúvisí s reálnymi kvalitami ponúkaného gauča. Naopak, ak by nás niekto odrádzal od kúpy auta zábermi z tragických autonehôd, ide o neprimerané vyvolávanie strachu. Podobné sa deje aj v politike či iných oblastiach.

Na to, aby sme si utvorili vlastný názor, potrebujeme najprv dostatočnú znalosť problematiky. Pokiaľ ju nemáme a konkrétna téma pre nás ani nie je dôležitá, nie je hanba na určité spoločenské javy nemať názor. Povedať "neviem" je lepšia voľba, ako zaryto hlásať akýkoľvek postoj.

Aktivita 2.1: Analýza textu

Kľúčové slová: analýza, fakty, názory, argumenty

Zameranie aktivity: Cieľom aktivity je naučiť žiakov analyzovať texty, rozlišovať fakty od názorov a všímať si expresívne vyjadrenia útočiace na city. Žiaci sa majú naučiť, že argumenty majú byť podložené dôkazmi a rozpoznať, čo v ucelených textoch už sú názory a interpretácie. Napríklad číselný údaj o nezamestnanosti je faktografický údaj. Je však rozdiel, či označíme nezamestnanosť ako vysokú alebo nízku. Vnímanie tohto faktu tiež ovplyvní, s čím ho porovnávame (napr. s ktorými inými krajinami; so Slovenskom pred piatimi rokmi, alebo pred tridsiatimi rokmi; a pod.).

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 15 minút práca s textom, 25 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Vyučujúci vyberie vhodný text primeraný predmetu a veku žiakov. Text môže pochádzať z novín, z učebníc, môže to byť tlačová správa aj reklama na určitý výrobok. Mal by byť z oblasti, o ktorej má vyučujúci dostatok vedomostí, aby vedel žiakom odpovedať na doplňujúce otázky. Výber textu môže byť aj individuálny. Žiaci môžu dostať za domácu úlohu priniesť text z novín, ktorí ich zaujal. Následne ho budú sami alebo v skupinách analyzovať.
- Žiaci dostanú text. Každý si ho sám prečíta a následne má plniť zadanie. Zadanie môžu žiaci vypracovávať jednotlivo, alebo v menších skupinách.
- V rámci zadania majú žiaci v texte hľadať nasledujúce typy informácií:
 - faktografické údaje
 - názory autora
 - citovo zafarbené vyjadrenia
- Žiaci majú za úlohu zodpovedať nasledujúce otázky:
 - Čo bola hlavná téma textu?
 - O čom sa nás autor snažil textom presvedčiť?
 - Pôsobil článok dôveryhodne a presvedčivo? Prečo áno alebo nie?
- Na záver o svojich zisteniach diskutujú v skupinkách alebo celá trieda spoločne.

Príklady konkrétnej ukážky:

Príklad č.1:

Strávili sme noc s policajtkou, ktorá kontroluje policajné hliadky

Úryvok z textu Malgorzaty Wojcieszynskej, ktorý uverejnil webový portál *zenyvmeste.sk* dňa 3.9.2017.

Dostupný na: <http://www.zenyvmeste.sk/stravili-sme-noc-s-policajtkou--ktora-kontroluje-policajne-hliadky-cifer-trnava-korupcia-policajti-zena-dieta-partner>

Blížime sa do Cífera. Zdá sa, že policajné oddelenie nebude problém nájsť, ale pre istotu mám poznačené, že sídli na ulici Slovenského národného povstania. Neskôr sa dozviem, že do pôsobnosti Obvodného oddelenia Policajného zboru v Cíferi, v ktorom pracuje 19 policajtov, spadá až 14 obcí, ktoré obýva približne 17 300 obyvateľov. Medzi zamestnancami tohto pracoviska je aj Erika Adamcová – zástupkyňa riaditeľa. V Trnavskom kraji pracuje 1475 policajtov, z toho 207 žien.

Stavba zvonka trochu pripomína väčší rodinný dom, ale zaparkované policajné auto nám napovie, že sme tu správne. O chvíľu sa presvedčíme, že ten kvázirodinný dom nemá nič spoločné s pohodlím domova. Je neskorý večer a je tu ticho. Policajná hliadka je v teréne a na pracovisku je len Erika Adamcová, ktorá, keď nás zbadá, svižným krokom pribehne k dverám. Uniforma mladej žene pristane. Vlastne vyzerá ako dievčatko, napriek tomu, že policajtkou je už 15 rokov. A to by ako policajтка mohla ísť už o štyri roky do dôchodku.

(...)

Sme už v Cíferi a naša služba sa končí. To je škoda! Ubehlo to rýchlo. Lúčime sa, pani Erika musí ešte spracovať záznam o kontrole. Vidím, ako svižne ide na pracovisko, napriek neskorým nočným hodinám. Vidno, že má veľa elánu. Kto vie, keby som skôr stretla takú ženu, možno by som aj ja uvažovala o práci policajtky. Lebo pre ženy je najdôležitejší vzor iných žien. To, že ony to dokážu, zvládnu, že majú na to. Pani Erika takým príkladom určite je, lebo vie skĺbiť profesionalitu, rozhodnosť a ľudskosť. A keď k tomu pridáme ešte jej zdravý odstup a zmysel pre humor? Je to ako Mount Everest v policajnom povolání.

Príklad analýzy textu

Príklad č.1:

Strávili sme noc s policajtkou, ktorá kontroluje policajné hliadky

Úryvok z textu Malgorzaty Wojcieszynskej, ktorý uverejnil webový portál *zenyvmeste.sk* dňa 3.9.2017.

Dostupný na: <http://www.zenyvmeste.sk/stravili-sme-noc-s-policajtkou--ktora-kontroluje-policajne-hliadky-cifer-trnava-korupcia-policajti-zena-dieta-partner>

Blížime sa do Cífera. Zdá sa, že policajné oddelenie nebude problém nájsť, ale pre istotu mám poznačené, že sídli na ulici Slovenského národného povstania. Neskôr sa dozviem, že

Popis situácie vzniku reportáže

do pôsobnosti Obvodného oddelenia Policajného zboru v Cíferi, v ktorom pracuje 19 policajtov, spadá až 14 obcí, ktoré obýva približne 17 300 obyvateľov. Medzi zamestnancami tohto pracoviska je aj Erika Adamcová – zástupkyňa riaditeľa. V Trnavskom kraji pracuje 1475 policajtov, z toho 207 žien.

Číselné fakty

Stavba zvonka trochu pripomína väčší rodinný dom, ale zaparkované policajné auto nám napovie, že sme tu správne. O chvíľu sa presvedčíme, že

Popis situácie vzniku reportáže

ten kvázirodinný dom nemá nič spoločné s pohodlím domova. Je neskorý večer a je tu ticho. Policajná hliadka je v teréne a

hodnotenie

na pracovisku je len Erika Adamcová,

fakt

ktorá, keď nás zbadá, svižným krokom pribehne k dverám.

Uniforma mladej žene pristane. Vlastne vyzerá ako dievčatko, napriek tomu, že

hodnotenie

policajtkou je už 15 rokov. A to by ako policajтка mohla ísť už o štyri roky do dôchodku.

fakt

(...)

Sme už v Cíferi a naša služba sa končí.

hodnotenie

To je škoda! Ubehlo to rýchlo.

Lúčime sa, pani Erika musí ešte spracovať záznam o kontrole. Vidím, ako svižne ide na pracovisko, napriek neskorým nočným hodinám. Vidno, že má veľa elánu.

hodnotenie

Kto vie, keby som skôr stretla takú ženu, možno by som aj ja uvažovala o práci policajtky.

názor

Lebo pre ženy je najdôležitejší vzor iných žien. To, že ony to dokážu, zvládnu, že majú na to. Pani Erika takým príkladom určite je, lebo vie skĺbiť profesionalitu, rozhodnosť a ľudskosť. A keď k tomu pridáme ešte jej zdravý odstup a zmysel pre humor? Je to ako Mount Everest v policajnom povolání.

názor, silné hodnotenie

Čo bola hlavná téma textu?

Hlavnou témou textu je život ženy policajtky.

O čom sa nás autor snažil textom presvedčiť?

Je dobré zviditeľňovať ženy policajtky ako vzory.

Pôsobil článok dôveryhodne a presvedčivo? Prečo áno alebo nie?

Článok pôsobil dôveryhodne tým, že bol založený na osobnom stretnutí a využíval aj viacero presných štatistických údajov. Zároveň bolo cítiť silné osobné hodnotenie autorky.

Příklad č.2:

Bude nám chýbať milión ľudí v produktívnom veku

Úryvok z komentára Vladimíra Baláža uverejneného v denníku SME dňa 24.2.2017. Autor je ekonóm, pôsobí v Prognostickom SAV.

Dostupný na: <https://komentare.sme.sk/c/20467965/bude-nam-chybat-milion-ludi-v-produktivnom-veku.html>

Nedávna informácia Inštitútu finančnej politiky o odlive mozgov potvrdila smutnú pravdu: zo Slovenska nám za ostatných desať rokov odišlo 300-tisíc ľudí. Väčšina z nich boli mladí a vzdelaní.

Emigrácia nás nepripravila len o náklady vynaložené na vysokoškolské vzdelanie mladých. Prišli sme aj o investície do ľudského kapitálu, ktoré do migrantov vložili ich rodičia a tiež daňoví poplatníci už od jasličiek. A prišli sme aj o hodnoty, ktoré naši mohli tvoriť u nás doma.

Slovensko o migrantov nielen prichádza, ale aj ich prijíma. Rastúce počty cudzincov v slovenských fabrikách už stihli vyvolať vášne. Celkové počty zahraničných pracovníkov na Slovensku (36-tisíc v januári tohto roka) sú však osemnásobne nižšie ako počty Slovákov pracujúcich v zahraničí.

Navzdory predstavám o hordách Sýrčanov a Afgancov, prakticky všetci migranti v slovenských fabrikách prišli z blízkeho „bieleho a kresťanského“ zahraničia. Dve tretiny pochádzali z iných členských krajín EÚ (najmä z Rumunska, Maďarska a Česka) a zvyšnú tretinu tvorili najmä Srbi a Ukrajinci.

Sú lepší než my?

Prišiel k nám dobrý ľudský kapitál? Nahradia nám Rumuni a Srbi aspoň čiastočne ten kapitál, ktorý sme my tak ľahko posunuli Nemcom, Britom a Írom?

Bohužiaľ, nie. Podiel zahraničných pracovníkov so základným vzdelaním a stredným bez maturity narástol v rokoch 2012 až 2016 z 37 na 43 percent.

Zhoršujúcu sa kvalifikačnú štruktúru vidno aj na type pozícií obsadzovaných zahraničnými pracovníkmi. V spomenutom období vzrástol podiel operátorov strojov, montérov a pomocných pracovníkov na celkovej zamestnanosti z 31 na 41 percent. Migranti jednoducho u nás robia práce, ktoré my už robiť nechceme.

Kradnú nám teda migranti džoby? Regionálne rozloženie pracujúcich migrantov kopíruje ekonomickú štruktúru Slovenska. Tretina z nich pracuje v Bratislavskom kraji a ďalších 40 percent na západnom Slovensku. Teda v regiónoch, kde je najviac neobsadených pracovných pozícií a kde pobočky zahraničných firiem nedokážu zohnať dosť pracovníkov zo Slovenska.

Príklad analýzy textu

Príklad č.2:

Bude nám chýbať milión ľudí v produktívnom veku

Úryvok z komentára Vladimíra Baláža uverejneného v denníku SME dňa 24.2.2017. Autor je ekonóm, pôsobí v Prognostickom SAV.

Dostupný na: <https://komentare.sme.sk/c/20467965/bude-nam-chybat-milion-ludi-v-produktivnom-veku.html#ixzz4quAJtpdV>

Nedávna informácia Inštitútu finančnej politiky o odlive mozgov

uviedenie zdroja

potvrdila smutnú pravdu:

emotívny výraz

zo Slovenska nám za ostatných desať rokov odišlo 300-tisíc ľudí.

číselný fakt

Väčšina z nich boli mladí a vzdelaní.

**nepresne uvedený
číselný fakt (väčšina
môže byť 51% alebo
99%; akí mladí boli
a aké vzdelanie mali?)**

Emigrácia nás nepripravila len o náklady vynaložené na vysokoškolské vzdelanie mladých. Prišli sme aj o investície do ľudského kapitálu, ktoré do migrantov vložili ich rodičia a tiež daňoví poplatníci už od jasličiek. A prišli sme aj o hodnoty, ktoré naši emigranti mohli tvoriť u nás doma.

tvrdenie autora

Slovensko o migrantov nielen prichádza, ale aj ich prijíma.

fakt

Rastúce počty cudzincov v slovenských fabrikách už stihli vyvolať vášne.

tvrdenie

Celkové počty zahraničných pracovníkov na Slovensku (36-tisíc v januári tohto roka) sú však osemnásobne nižšie ako počty Slovákov pracujúcich zahraničí.

**číselný fakt,
porovnanie**

Navzdory predstavám o hordách Sýrčanov a Afgancov, prakticky všetci migranti v slovenských fabrikách prišli z blízkeho „bieleho a kresťanského“ zahraničia.

**tvrdenie, expresívne
výrazy**

Dve tretiny pochádzali z iných členských krajín EÚ (najmä z Rumunska, Maďarska a Česka) a zvyšnú tretinu tvorili najmä Srbi a Ukrajinci.

číselné fakty

Prišiel k nám dobrý ľudský kapitál? Nahradia nám Rumuni a Srbi aspoň čiastočne ten kapitál, ktorý sme my tak ľahko posunuli Nemcom, Britom a Írom?

**otázky, ktoré
naznačujú, čo je pre
autora dôležité**

Bohužiaľ, nie.

silné hodnotenie

Podiel zahraničných pracovníkov so základným vzdelaním a stredným bez maturity narástol v rokoch 2012 až 2016 z 37 na 43 percent. Zhoršujúcu sa kvalifikačnú štruktúru vidno aj na type pozícií obsadzovaných zahraničnými pracovníkmi. V spomenutom období vzrástol podiel operátorov strojov, montérov a pomocných pracovníkov na celkovej zamestnanosti z 31 na 41 percent.

číselný fakt

Migranti jednoducho u nás robia práce, ktoré my už robiť nechceme.

tvrdenie

Kradnú nám teda migranti džoby?

expresívna otázka

Regionálne rozloženie pracujúcich migrantov kopíruje ekonomickú štruktúru Slovenska. Tretina z nich pracuje v Bratislavskom kraji a ďalších 40 percent na západnom Slovensku.

číselný fakt

Teda v regiónoch, kde je najviac neobsadených pracovných pozícií a kde pobočky zahraničných firiem nedokážu zohnať dosť pracovníkov zo Slovenska.

**fakt bez uvádzania
konkrétnych číselných
údajov**

Čo bola hlavná téma textu?

Hlavnou témou textu je migrácia pracovníkov zo zahraničia na Slovensko.

O čom sa nás autor snažil textom presvedčiť?

Je škoda, že zo Slovenska odchádzajú ľudia pracovať do zahraničia.
Slovenský pracovný trh potrebuje migrantov zo zahraničia.

Pôsobil článok dôveryhodne a presvedčivo? Prečo áno alebo nie?

Článok pôsobil dôveryhodne tým, že využíval viacero presných štatistických údajov

Aktivita 2.2: Autor správy

Kľúčové slová: argumenty, médiá, demokracia

Zameranie aktivity: Žiaci si vyskúšajú, ako autori správ môžu ovplyvňovať podobu informácií a akú rolu zohrávajú ich vlastné názory. Vžijú sa do profesie novinárov či marketingových expertov a testujú silu nadpisov.

Trvanie aktivity: 10 minút úvod, 15 minút práca v skupinách, 10 minút prezentácie, 10 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Je nutné vopred pripraviť faktografický popis určitej udalosti a popis rolí pre žiakov. Oboje je nutné prispôbiť veku žiakov, ich záujmom, predmetu, učivu a aktuálnym udalostiam. Konkrétny príklad je uvedený nižšie.
- Vyučujúci prečíta popis situácie. Zároveň ho žiaci dostanú aj vytlačený.
- Žiaci sa rozdelia do skupín. Každá skupina dostane inú rolu.
- Ich úlohou je vytvoriť krátku správu o danej udalosti. Správa obsahuje nadpis (max. 5 slov) a krátky článok (5-10 riadkov).
- Jednotlivé skupiny postupne prečítajú svoje správy. Pri každej skupine môžu ostatní hádať, aká bola ich rola.
- Nasleduje spoločná diskusia o rozdieloch medzi vzniknutými správami.

Príklad konkrétneho rozpracovania aktivity 2.2 Autor správy

Príklad č.1: Popis situácie

V apríli tohto roku nastúpila do úradu nová starostka. V novembri podala návrh miestnym poslancom na zrušenie vianočného príspevku pre miestny domov dôchodcov. Príspevok zaviedol pred štyrmi rokmi predošlý starosta. Domov dôchodcov zaň vedel každý rok financovať vianočnú večeru a drobné darčeky pre všetkých dôchodcov v domove. Starostka navrhla ušetrené peniaze namiesto toho investovať do rekonštrukcie miestnej vlakovej zástavky. Vlakom cestujú najmä žiaci stredných a vysokých škôl, ktorí dochádzajú do najbližšieho mesta. Miestni poslanci návrh schválili; dve tretiny boli za, tretina bola proti. Rekonštrukcia je plánovaná na jar budúceho roku. Starostka zatiaľ nepredložila presný rozpočet rekonštrukcie.

Rôzni autori správ

- Novinári z miestnych novín, ktorí sa usilujú o objektívne spravodajstvo
- Novinári z bulvárnych internetových novín, ktoré žijú z online reklamy a potrebujú čo najviac klikov
- Mediálni poradcovia starostky
- Mediálni poradcovia najsilnejšej opozičnej strany

Aktivita 2.3a: Spoznajme naše vzory

Kľúčové slová: internet, zdroje online, záujmy žiakov

Zameranie aktivity: Žiakov vedieme k tomu, aby využívali internet na vyhľadávanie informácií, ktoré ich samých zaujímajú a aby si všímali, aké stránky pri tom navštevujú.

Pomôcky: Každá skupina žiakov potrebuje prístup na internet.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 20 minút práca v skupinách, 10 minút prezentácie, 10 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Žiaci sa rozdelia do skupín a v každej z nich si vyberú jednu významnú osobnosť, ktorú majú radi (napr. športovca, speváčku, politika a pod.)
- Na papier si urobia nasledujúcu tabuľku so štyrmi stĺpcami:

OSOBNOSŤ:			
Čo o osobnosti vieme?	Čo chceme vedieť?	Čo sme sa naučili?	Kde sme informáciu našli?

- Najprv bez použitia internetu spíšu, čo o osobe vedia. Napríklad odkiaľ pochádza, ako sa dostala k danej kariére, koľko má rokov, v čom je jej výnimočný talent, atď.
- Následne si spíšu otázky, ktoré ich ešte zaujímajú, napríklad koľko zarába, ako sa stravuje, atď.
- Až v treťom kroku môžu použiť internet a spoločne hľadajú odpovede na nimi vybrané otázky. Môžu aj overovať tie informácie, ktoré už mali vopred.
- Na záver môžu prezentovať, ktoré nové poznatky ich najviac zaujali.
- Dôležité je na záver reflektovať zdroje informácií. To môže spočívať aj v samostatnej aktivite (viď aktivita 2.3b), ktorá sa môže odohrať aj na ďalšej hodiny.

Aktivita 2.3b: Všímajme si, čo čítame

Kľúčové slová: internet, zdroje online, autori online médií

Zameranie aktivity: Žiakov vedieme k tomu, aby si všímali, ktoré stránky na internete využívajú a naučili sa ich rozlišovať.

Pomôcky: Žiaci potrebujú prístup na internet.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 20 minút práca v skupinách, 10 minút prezentácie, 10 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- V predošlej aktivite žiaci vyhľadávali informácie na internete a zapisovali si, na ktorých stránkach našli odpovede k svojim otázkam. Môže ísť o vyššie popísanú aktivitu 2.3a alebo iný typ aktivity zameraný na vyhľadávanie informácií online.
- Každá skupina žiakov spíše, ktoré webstránky pri vyhľadávaní informácií navštívila.
- Následne sa snažia čo najviac zistiť o danej webovej stránke. Mali by pritom zodpovedať nasledujúce otázky:
 - Ako sa webstránka volá?
 - Kto je zodpovedný za jej obsah?
 - Sú mená autorov článkov známe, alebo anonymné?
 - Je z článku zrejmé, z akých zdrojov čerpal autor článku (napríklad s kým sa rozprával, ktoré podklady čítal,...)?
 - Čo píše iné stránky, ktoré už poznáte, o danej stránke?
- Je vhodné žiakov upozorniť na to, že naj dôveryhodnejšie sú stránky etablovaných médií či inštitúcie, ktoré vytvorili dané údaje (napr. štatistický úrad, renomované spoločnosti pre výskum verejnej mienky,...)

3. Ako rozoznať chyby v uvažovaní a argumentačné fauly

Dôležitou súčasťou kritického myslenia je schopnosť posúdiť argumenty a rozhodnúť sa, či ich budeme považovať za korektné a pravdivé. Argumenty sú tvrdenia, ktoré sa nás snažia o niečom presvedčiť. Pri posudzovaní ich pravdivosti nás často dokážu pomýliť chyby v uvažovaní a argumentačné fauly.

Cieľ vyučovania

Naším cieľom je predstaviť žiakom najčastejšie typy chýb v uvažovaní a argumentačných faulov, aby ich vedeli rozoznať, keď sa s nimi stretnú. Chýb v uvažovaní sa dopúšťa každý z nás, typickými sú najmä tzv. kognitívne skreslenia, ktoré vysvetľujeme nižšie. Keď ich žiaci spoznajú, zvýši sa pravdepodobnosť, že sa im dokážu vyhnúť pri vlastnom rozmyšľaní. Rozpoznať argumentačný faul je pre nich tiež užitočné – dokážu potom lepšie posúdiť tvrdenia druhých ľudí, ľahšie sa vyhnú manipuláciám a slobodnejšie sa rozhodnú, čomu uveria.

Obsah témy

Pri práci s informáciami niekedy narazíme na hranice, ktoré nám kladie vlastná myseľ. Jednou z nich je obmedzená kapacita pamäte. Limitujú nás však aj samotné myšlienkové mechanizmy, ktoré náš mozog používa v dobrej viere, no niekedy sú ich dôsledkom chyby v uvažovaní. Medzi najčastejšie chyby tohto typu patria tzv. kognitívne skreslenia (cognitive biases).

Typickou ukážkou takéhoto mechanizmu je konfirmačné skreslenie. Všetci máme tendenciu veriť najmä takým informáciám a teóriám, ktoré zapadajú do našich predstáv. Ak pustíme zostrih toho istého futbalového zápasu fanúšikom FC Barcelony a Realu Madrid, ktorí sú vášnivými rivalmi, je pravdepodobné, že každá skupina bude vidieť najmä fauly toho druhého tímu. Naše oči do istej miery vyhľadávajú hlavne to, čo chce vidieť naša myseľ. Podobne, ak predložíme ten istý vyvážený text o dôsledkoch viery na psychiku človeka skupine zarytých ateistov aj skupine hlboko veriacich, je možné, že každá z týchto skupín bude po jeho prečítaní presvedčená, že článok podporil ich pôvodné stanovisko.

Ďalšie časté kognitívne skreslenie sa nazýva haló efekt. Opisuje náš sklon prenášať prvý všeobecný dojem, ktorý o človeku alebo veci získame, do hodnotenia všetkých ich vlastností. Ak pri vstupe do triedy stretneme pekne upraveného žiaka, ktorý nás slušne pozdraví a na našu prvú otázku odpovie inteligentne, je pravdepodobné, že jeho osobnosť a správanie budeme aj v budúcnosti hodnotiť skôr pozitívne. Platí to, žiaľ, aj opačne. Pokiaľ sa napr. počas prvého mesiaca v novej práci uvedieme ranným zaspávaním, chorobou a nestihnutou úlohou, je pravdepodobné, že sa s nami bude tento obraz niesť aj v období, keď budeme podávať kvalitné výkony.

Príkladom kognitívneho skreslenia je aj skupinové myslenie. Členovia skupín, ktoré sú vysoko súdržné, majú tendenciu obmedzovať vlastné kritické myslenie, prispôbovať sa spoločnému názoru a považovať vlastnú skupinu za výrazne šikovnejšiu a múdrejšiu, ako v skutočnosti je. Dôsledkom skupinového myslenia je, že kvôli strachu z vyvolania konfliktu jednotliví členovia neupozornia na zjavné chyby v uvažovaní a plánoch skupiny. Skupinové myslenie sa môže vyskytovať u vrcholových politikov, ktorí uzatvorení v skupine svojich blízkych nedokážu správne odhadnúť reálne problémy a postoje spoločnosti, ale aj u riadiacich pracovníkov súkromnej firmy, u pedagógov v zborovni, alebo u spolužiakov v triede.

Aj keď sa v našom uvažovaní vyhneme vlastným kognitívnym skresleniam, stále na nás číhajú logické omyly a argumentačné fauly, ktoré nám môže nastražiť niekto iný. Ide o postupy, ktoré na prvý pohľad znejú presvedčivo, alebo aspoň dokážu odlákať našu pozornosť, no v skutočnosti sú falošné a nemajú výpovednú hodnotu.

Častým argumentačným faulom je osobný útok (ad hominem). Predstavte si spor medzi žiakmi Petrom a Samuelom, ktorí sa dohadujú, či je pre triedu výhodnejšie stráviť školu v prírode v kvalitnom rekreačnom zariadení s vnútorným bazénom, alebo radšej v stanovom mestečku uprostred divokej prírody. Istotne sa dajú nájsť dobré argumenty pre obe strany. Ak však Peter odmietne Samuelove argumenty tvrdením typu "Ty si zbabelec a máš zazobaných rodičov, preto presadzuješ hotel!", ide o neférový osobný útok. Aj ak by to bola pravda, nič to nevytvára o Samuelových argumentoch, ktoré môžu byť kvalitné a presvedčivé.

Medzi argumentačné fauly patrí aj emocionálne zafarbený jazyk. Ak Samuel v uvedenom príklade dôvodí vyjadreniami typu "Len úplný idiot môže súhlasiť s tým, aby sme bývali na nejakej prašivej lúke plnej kliešťov a komárov," použitím silných emócií vytvára neférovú situáciu, ktorá znevýhodňuje tých, ktorí s ním nesúhlasia.

Znáмым argumentačným faulom je šikmá plocha. Dostávame sa na ňu vtedy, keď súperov argument vystupňujeme cez reťaz nepravdepodobných následkov do absurdnej podoby, a tým sa ho snažíme vyradiť z hry. V spore o ubytovanie školy v prírode môže napr. Peter argumentačne faulovať takto: "No jasné, teraz pôjdeme do luxusného hotela, budúci rok sa na lyžiarsky výlet vyberieme vrtuľníkom do Álp a stužkovú si môžeme spraviť rovno v Dubaji."

Inými častými faulami sú argument tradíciou a argument autoritou. Pri prvom z nich sa odvolávame na zaužívané zvyklosti, ktoré však nemusia nič vypovedať o súčasnej situácii. Pri druhom z nich sa zas snažíme zvýšiť silu nášho argumentu tým, že ho podporíme vyjadrením autority, ktorá však často nemá nič spoločné s jadrom sporu. Príkladom oboch týchto faulov by bolo nasledovné Samuelovo vyjadrenie: "Škola v prírode bývala v hoteloch aj v minulosti, nemali by sme na tom nič meniť. Myslí si to aj môj otec, ktorý bol riaditeľom veľkej firmy a vie, ako svet funguje."

Medzi argumentačné fauly patrí aj zámena korelácie s kauzalitou. To, že sa dva javy vyskytujú súčasne (korelácia), neznamená, že spolu priamym spôsobom súvisia (kauzalita). Ak by Peter tvrdil, že: "Daj už pokoj s tým hotelom. Minulý rok tam bývali deviataci a keď sa vrátili, Jano si zlomil nohu, Petra prepadla z matiky a ešte sa im aj rozpadla kapela." bol by to argumentačný faul. Aj ak by sa všetky udalosti odohrali tak, ako ich popísal, chýbal by dôkaz, že ich príčinou bol práve pobyt v hoteli.

Náš rozum dokáže úžasné veci, často nás však vie aj zmiatť. Je dobré poznať nástrahy, ktoré pre nás môže nachystať. Platí tiež, že nie každý, kto sa nás snaží presvedčiť o svojej pravde, hrá fér. Aj žiaci sa môžu často ocitnúť v situácii, keď sa ich niekto snaží podobným spôsobom zmanipulovať. Čím viac argumentačných faulov budú poznať, tým skôr sa im budú vedieť ubrániť.⁵

5 Prehľadný zoznam množstva argumentačných faulov aj s príkladmi môžete nájsť na tejto adrese: <https://www.hatefree.cz/co-delat-kdyz/argumentacni-fauly/> (český jazyk).

Aktivita 3.1: Nájdi chybu v argumente

Kľúčové slová: logické omyly, argumentačné fauly

Zameranie aktivity: Cieľom aktivity je viesť žiakov k tomu, aby pozornejšie posudzovali tvrdenia, s ktorými sa stretávajú. Motivujeme ich, aby nachádzali argumentačné fauly, ktoré sa ich snažia zmiast' a presvedčiť o názore neférovým spôsobom.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 20 minút práca v skupinách, 20 minút prezentácie a spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Učiteľ vytlačí niekoľko krátkych úryvkov textu, ktoré obsahujú argumentačné fauly. V úvode aktivity vysvetlí žiakom, aké poznáme chyby v uvažovaní a argumentačné fauly.
- Následne rozdelí žiakov do skupín tak, aby v každej boli maximálne šiesti, a rozdá každej skupine iný výrok.
- Žiaci v skupine si úryvok prečítajú a diskutujú o tom, či sa v ňom nachádzajú argumentačné fauly a aké, ktoré to sú. Čo si myslia žiaci, ako by mala vyzeráť správna argumentácia v tomto prípade?
- Po práci v skupine nasleduje spoločná diskusia v triede. Každá skupina prečíta nahlas úryvok celej triede, pomenuje problémy, ktoré vo výroku našla a ukáže, akým spôsobom pôsobia manipulatívne. Zároveň predstaví svoje návrhy, aké lepšie argumenty mohli byť použité.

V rámci aktivity je najlepšie používať úryvky textov k aktuálnym témam, ktoré môžu žiakov zaujímať. Pre ilustráciu nasleduje výber niekoľkých vymyslených úryvkov, spolu s popisom argumentačných faulov, ktoré obsahujú.

Priklad č. 1: Ľavicová vláda sa rozhodla v krajine zvýšiť minimálnu mzdu aj rodičovský príspevok. Zároveň zaviedla výrazné sociálne štipendiá, ktoré žiakom z chudobnejších rodín umožňujú pokryť všetky náklady na cestu do školy aj pracovné pomôcky. Pravicová opozícia na tieto opatrenia reagovala nasledovne: "Je to jasné, premiér je klamár a zlodej, z takéhoto návrhu nemôže vzísť nič dobré! Vozí sa na jachte a hrá sa na ľudomila. Tie peniaze by sa dali využiť oveľa múdrejšie."

Riešenie: Obsahuje osobný útok. Aj ak by daný premiér naozaj kradol, nič to nevypovedá o užitočnosti opatrení, ktoré zaviedol. Takisto je nepodstatné, či sa vozí na jachte. Je potrebné vyjadriť sa k jadru opatrení (môžu reálne niekomu pomôcť? akému veľkému počtu ľudí a ako zásadne? za akú cenu? dalo by sa tým ľuďom pomôcť efektívnejšie? a pod.), nie k osobe predkladateľa.

Príklad č. 2: Nemecká vláda sa rozhodla zlepšiť podmienky v utečeneckých táboroch, ktoré sú preplnené. Iniciovala intenzívnu výstavbu nových priestorov a zvýšila počet učiteľov, ktorí sa v týchto táboroch venujú detským utečencom. Bulvárne noviny na tieto opatrenia reagovali nasledovne: "Vláda sem pozýva ďalších migrantov! Takýmto tempom čoskoro každý z nich dostane nové auto a vlastný dom so záhradou ako bonus."

Riešenie: Obsahuje klamlivé tvrdenie (vláda nikoho nepozvala, návrh sa týka tých utečencov, ktorí už sú v krajine) a šikmú plochu (autá, domy a záhrady nikto nespomínal). Korektná kritika návrhu by mala smerovať k jadrú opatrení (máme na to dosť financií? dokážeme rýchlo získať nových učiteľov, keď ich príprava trvá niekoľko rokov? a pod.) a k možným alternatívam (nebolo by lepšie najprv lepšie chrániť spoločné hranice, aby sa znížil počet ilegálnych migrantov? nemali by sme financie investovať primárne do vzdelávacích kurzov a jazykovej prípravy pre dospelých utečencov, aby sa dokázali lepšie zamestnať na trhu práce a potom si s rodinami nájsť samostatné ubytovanie? a pod.)

Príklad č. 3: Webové stránky firmy, ktorá ponúka pochybné liečebné postupy, uverejnili nasledovný text: "Malička Sára zvíťazila nad rakovinou. Krutá liečba v nemocnici ju takmer zabila, lekári do nej napriek plaču pichali jednu ihlu za druhou. Zúfalí rodičia sa na to už nedokázali pozeráť a tak ju zobrali domov. Obrátili sa na nás a my sme jej začali každý deň posilať energiu. Nasadili sme jej tiež prísny pôst, kyslú kapustu a trikrát denne kloktala výrobok, ktorý predávame. Účinky boli zázračné a dnes sa už krásne dievčatko opäť usmieva. Trápite sa aj vy? Trpia vaši blízki? Obráťte sa na nás a vyliečime vás tak, ako sme pomohli Säre."

Riešenie: Príspevok používa silne emotívne zafarbený jazyk ("krutá liečba", "lekári napriek plaču pichali", "zázračné účinky a krásne dievčatko"), ktorým navodzuje rozdiel medzi zlou nemocnicou a dobrou alternatívou. Problémom je tiež miešanie kauzality a korelácie - ak sa aj Sára náhodou vyliečila po nasadení pôstu, kapusty a kloktadla, neexistuje žiaden dôkaz, že to bolo v ich dôsledku. Naopak, liečba v nemocnici vychádza z prísne stanovených lekárskeho štandardov a výskumov, ktoré preukázali účinky liečby na jednotlivé typy rakoviny.

4. Kritické hodnotenie stereotypov a predsudkov

Stereotypné predstavy sú do istej miery prirodzené. Uľahčujú nám vnímanie okolitého sveta, keďže v ich dôsledku nemusíme jednotlivo posudzovať každú novú situáciu. Tento "autopilot" však predstavuje aj riziko. Je ním tvorba predsudkov, t.j. neodôvodnených záporných postojov. Ak im podľahneme, dopustíme sa častej logickej chyby a môžeme ublížiť jednotlivcom, aj celým skupinám ľudí.

Cieľ vyučovania

Cieľom osnovy je viesť žiakov k zamysleniu sa nad vlastnými stereotypnými predstavami a predsudkami. Ak si ich uvedomia a priznajú, je to prvý dôležitý krok k cieľnému odbúravaniu diskriminačného správania. Kritické hodnotenie stereotypov a predsudkov a scitlivovanie k rôznorodosti medzi ľuďmi sú hodnoty, ktoré môžeme rozvíjať u žiakov v každom veku a na každom type škôl.

Obsah témy

Existujú evolučné dôvody, prečo niekedy uvažujeme skupinovo. Vedieť rýchlo odlíšiť príslušníka vlastnej rodiny či kmeňa od cudzinca mohlo byť otázkou života a smrti. Takisto je prirodzené, že máme tendenciu zovšeobecňovať negatívne skúsenosti na iné, im podobné. Cieľom tohto mechanizmu je chrániť nás a znižovať počet rozhodovaní, ktoré musíme robiť.

Stereotypné predstavy, teda pripisovanie určitej vlastnosti celej skupine ľudí, máme v sebe zakorenené všetci. **Stereotypy** môžu byť pozitívne či negatívne, pričom negatívne nazývame aj **predsudky**. Kľúčovým problémom stereotypov a predsudkov je, že nám vždy dávajú nepresný obraz o svete, lebo nikdy neplatia na všetkých jednotlivcov.

Stereotypy môžu byť založené na výmysloch a mýtoch, napríklad, že ryšavé ženy sú čarodejnice. Iné majú základ v štatistickej pravdepodobnosti. Napríklad, že ľudia z chudobných pomerov častejšie páchajú drobné krádeže. (Naproti tomu iný typ kriminality ako je korupcia páchajú skôr ľudia z vyšších vrstiev.)

Príkladom predsudku je tvrdenie, že ženy šoférujú horšie než muži. Vyplýva z toho, že ženy v priemere šoférujú menej často, lebo je spoločensky viac zaužívané, aby šoférovali muži. Pritom neplatí, že hociktorý náhodne vybraný muž by bol lepší šofér ako hociktorá žena. Keď taxi-služba na základe svojich predsudkov odmietne zamestnať ženu bez toho, aby overila jej individuálne vodičské schopnosti, je to **diskriminácia**.

Diskriminácia je teda konanie, pri ktorom znevýhodníme jednotlivca na základe jeho skupinovej príslušnosti. Nedávame jemu či jej možnosť prejaviť vlastné schopnosti a talenty, ale odsudzujeme na základe jedinej charakteristiky.

Stereotypy, predsudky a diskriminácia majú mnoho škodlivých dopadov. Jedným z nich je začarovaný kruh očakávaní. Keď dieťa od malička vníma, že ho každý považuje za menejcenné, len preto, že má napr. inú farbu pokožky, môže si tento obraz seba osvojiť a stratiť vôľu na seba pracovať. Nazýva sa to aj ako seba-naplnujúce sa proroctvo.⁶

Pri kritickom hodnotení stereotypov a predsudkov musíme spochybňovať aj tie, ktoré sú hlboko spoločensky zakorenené a všetci ich nesieme v našom podvedomí. Keď usmerníme pozornosť na ich obmedzenosť, vieme ich cielene odbúravať a nesprávať sa podľa nich.

⁶ O fenoméne seba-naplnujúce sa proroctvo vo vzťahu k predsudkom voči menšinám písal americký sociológ R.K.Merton v knihe *Studie ze sociologické teorie* (str. 196-219). (Vyšlo v preklade vo vydavateľstve Praha: SLON v roku 2000)

Aktivita 4.1: Dlaň mojej osobnosti⁷

Kľúčové slová: stereotypy, predsudky, skupinová príslušnosť

Zameranie aktivity: Žiaci si uvedomia, že každý z nás patrí do viacerých skupín a má mnoho identít. Aktivita žiakov motivuje k rozmyšľaniu o stereotypoch, ktoré o nich môžu mať iní ľudia. Pomáha im precítiť, že nie je správne jednotlivcov hodnotiť iba na základe ich skupinovej príslušnosti, lebo každý z nás je jedinečný.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 15 minút samostatná práca, 25 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Každý žiak dostane papier a pero.
- Ich úlohou je, aby si každý na papier obkreslil svoju ruku. Následne do každého prstu napíšu jednu svoju charakteristiku či identitu, napríklad: *som dievča*; *som žiačka 2. B*; *som klaviristka*; *som vysoká* a podobne.
- Keď majú všetky prsty zapísané, každý si má v duchu spomenúť na situáciu, kedy sa kvôli niektorej svojej charakteristike stretol so stereotypom alebo predsudkom. Napríklad: naša učiteľka matematiky si myslí, že v 2.B sme všetci zlí žiaci.
- Cieľom aktivity je tieto zážitky zdieľať. To je možné robiť v rámci celej triedy, rozdelením žiakov do menších skupín či dvojíc. Diskusiu je možné viesť nasledujúcimi otázkami:
 - „Ako si sa v danej situácii cítil/a?“
 - „Bola to ojedinelá situácia, alebo si sa s podobnými stereotypmi stretol/la často?“
 - „Ovplyvnilo to Tvoje ďalšie správanie?“
- Podľa veku žiakov a nastaveniu skupiny je možné diskusiu posunúť k celospoločenským predsudkom; k tomu, ako vznikajú a aký majú dopad.

⁷ K téme našich mnohorakých identít odporúčame aj dánske video o predsudkoch s anglickým komentárom. All that we share dostupné tu: <https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc>

Aktivita 4.2: Alfa - Beta⁸

Kľúčové slová: rolové hry, kultúrne rozdiely, citlivosť voči inakosti

Zameranie aktivity: Poukázať na to, aké dôležité sú kultúrne kódy a ako sa môžeme cítiť pri strete rôznych kultúr.

Trvanie aktivity: Minimálne 45 minút (10 na prípravu, 15 na vzájomnú interakciu skupín, 20 na reflexiu)

Priebeh aktivity:

- Žiakov rozdelíte na tri približne rovnaké skupiny.
- Prvej skupine dajte pokyny pre kmeň Alfa. Ich úlohou je prečítať si ich a pripraviť si spoločný postup, ktorým sa budú riadiť pri príchode do novej krajiny. Členovia kmeňa by sa mali pripravovať mimo miestnosti, v ktorej sa bude aktivita odohrávať.
- Druhej skupine dajte pokyny pre obyvateľov krajiny Beta. Ich úlohou je naučiť sa pravidlá komunikácie vo svojej krajine a dodržiavať ich. Taktiež by sa mali dohodnúť na tom, v akej krajine žijú, aby vedeli odpovedať na prípadné otázky. Pred samým začiatkom aktivity (pri príchode kmeňa Alfa) by sa však mali rozprávať o bežnej téme, napríklad o tom, ako trávili posledné prázdniny. Obyvatelia by mali sedieť na stoličkách v uzatvorenom kruhu.
- Tretej skupine vysvetlite, že počas aktivity budú pozorovateľmi, ktorí do diania nemôžu nijakým spôsobom zasahovať. Ich úlohou bude sledovať, ako sa správajú členovia ostatných dvoch skupín, ako spolu komunikujú, ako na seba reagujú, aké gestá používajú, a pod.

KMEŇ ALFA

Ste členmi kmeňa ALFA, ktorý o chvíľu vstúpi na územie krajiny BETA. Pokúste sa nadviazať kontakt s jej obyvateľmi a zistite, či je v tejto krajine mier a bezpečie, aké sú možnosti bývania, zamestnania a vzdelávania. Podľa toho, čo zistíte, sa rozhodnite, či v krajine BETA zostanete alebo budete cestovať ďalej a hľadať lepšiu krajinu na život. O krajine BETA ste počuli, že je dosť zvláštna. Napriek tomu, že v nej ľudia hovoria rovnakým jazykom ako vy, je ťažké sa s nimi dorozumieť. Pokiaľ sa s BETANMI chcete dohovoriť, musíte rozlúštiť pravidlá ich komunikácie a dodržiavať ich. Dohodnite sa, ako budete po príchode do krajiny postupovať: ako sa obyvateľom pozdravíte a predstavíte, akým spôsobom sa s nimi budete rozprávať, na čo a akým spôsobom sa ich opýtate. Nekomunikujte s nikým iným, iba s obyvateľmi sediacimi v kruhu.

OBYVATELIA KRAJINY BETA

Ste obyvateľmi krajiny BETA a tu sú pravidlá, ktoré dodržiavate:

1. S cudzincami komunikujete, iba ak sa vám pozerajú priamo do očí. Ich oči pritom nesmú byť ani vyššie, ani nižšie ako vaše.
2. Ak sa chcú s vami cudzinci rozprávať, mali by si prisadnúť. V žiadnom prípade s nimi nebudete hovoriť, ak budú vedľa vás stáť. Miesto im sami neponúknete, lebo to je vo vašej krajine neslušné.
3. Na otázky odpoviete pravdivo iba vtedy, ak sa na vás cudzinci budú usmievať. V inom prípade na všetky otázky odpoviete: NIE.

Dohodnite sa medzi sebou, aká je vaša krajina, aby ste mohli jednotne odpovedať na položené otázky. Určite si, aké máte v krajine podnebie a prírodu, koľko obyvateľov u vás žije, aké máte mestá a dediny, čo sa u vás vyrába, aké sú vaše školy a nemocnice. Keď budú cudzinci prichádzať, nevšímajte si ich, ale rozprávajte sa o tom, čo ste robili počas posledných prázdnin.

Keď sú všetky skupiny pripravené, členov kmeňa Alfa pozvite do miestnosti. Na samotnú aktivitu môžete podľa vývoja situácie ponechať 10 – 20 minút.

Buďte pripravení na prejavy frustrácie či rezignácie Alfonov, ak sa im nebude dariť rozlúštiť komunikačný kód Betanov. Ani v takom prípade nemusíte hneď zasahovať.

Počas reflexie hovoria svoje postrehy najprv pozorovatelia, následne Alfania a napokon Betania.

Pomocné otázky pre pozorovateľov:

- Ako by ste opísali, čo sa tu pred chvíľou dialo?
- Ako sa správali členovia jednej a druhej skupiny?

Pomocné otázky pre Alfonov:

- Ako ste sa cítili, keď ste vstupovali do krajiny Beta?
- Podarilo sa vám rozlúštiť pravidlá ich komunikácie? Ktoré sú to?
- Aké pocity ste mali na konci aktivity?

Pomocné otázky pre Betanov:

- Ako na Vás zapôsobili Alfania pri svojom príchode?
- Ako sa správali? Zdal sa vám ich prístup vhodný a primeraný?

Pomocné otázky pre všetkých žiakov:

- Zažili ste niekedy podobnú situáciu? Aký bol jej priebeh?
- Stalo sa vám niekedy, že ste sa nemohli s niekým dohodnúť? Čo bolo príčinou? Ako sa vám podarilo prekonať nedorozumenia?
- Poznáte nejaké krajiny alebo kultúry, v ktorých sú gestá, mimika alebo verbálny prejav v niečom odlišné než na Slovensku? Uvedte príklad.

5. Ako viesť otvorenú a zmysluplnú diskusiu

Škola by nemala iba odovzdávať vedomosti, ale aj motivovať žiakov k tvorbe vlastných názorov. Je pozitívne, ak sa v rámci spoločnosti stretávajú ľudia s rozličnými postojmi. Žiaci by sa mali naučiť formulovať svoj postoj a viesť konštruktívnu výmenu názorov, ktorá nie je útočná ani urážlivá, ale obohacujúca.

Cieľ vyučovania

Cieľom je, aby sa žiaci učili jasne a vecne vyjadriť svoj názor, počúvať názorového oponenta a viesť otvorenú a zmysluplnú diskusiu.

Obsah témy

Svet je komplikovaný a ľudia sú rôzni, je preto prirodzené, že v spoločnosti existuje ku každej téme množstvo rôznych názorov. Môžu vyplývať z iných pohľadov na vec, iných poznatkov či odlišných priorit. V mnohých sporoch sa nedá jednoznačne určiť, kto má pravdu.

Príkladom je výber medzi životom na dedine či v meste. Oboje má svoje pozitíva aj tienisté stránky. Na dedine má väčšina ľudí viac príležitostí tráviť čas v prírode a so zvieratami a môže pestovať vlastné potraviny. Naproti tomu v meste má viac možností na zamestnanie či návštevu kultúrnych podujatí. Neexistuje všeobecný návod na lepší život, ktorý by platil pre všetkých.

Podobne je to s mnohými spoločenskými či politickými otázkami. Je lepšia rovná či progresívna daň? Rovná daň necháva viac peňazí ľuďom, ktorí ich môžu míňať podľa vlastného usúdenia. Progresívna daň prinesie viac peňazí do štátneho rozpočtu a znižuje sociálne rozdiely. Pre oboje existujú rozumné argumenty a ich výmena môže byť spoločensky obohacujúca.

Keď s nami niekto nesúhlasí, častou prvou reakciou býva urážlivosť, hnev či osočovanie. Pritom výmena názorov nemusí byť negatívnym zážitkom. Naučiť sa viesť slušnú debatu je prínosom pre osobný život, aj pre život v demokratickej spoločnosti.

Vedieť si vytvoriť a sformulovať názor je ťažká a dôležitá zručnosť. Aj keď sme o niečom hlboko presvedčení, nie je jednoduché svoj názor podložiť konštruktívnymi argumentmi a vedieť ho zrozumiteľne predniesť iným ľuďom. Aj tu platí, že rozumné využitie internetu je hodnotnou pomôckou.

Žiaci by sa mali naučiť hranice slušnej debaty a cez skúsenosti si ich osvojiť. Otvorená debata by mala byť vecná a zameraná na argumenty. Nesmie útočiť na osobu názorového protivníka (*ad hominem*) a treba sa v nej vyhýbať aj iným argumentačným faulom, ktoré sme opísali v kapitole č.3.

Keď sa žiaci budú učiť slušnej výmene názorov v chránenom prostredí vyučovania, zvyšujeme šancu, že tieto pravidlá budú využívať aj v budúcnosti vo svojom osobnom aj profesijnom živote. Zároveň platí, že keď sa naučia rozoznať neférové postupy v debate, nenechajú sa nimi ovplyvniť a dokážu demaskovať iných.

Cieľom je, aby žiaci pochopili hranice otvorenej diskusie a boli motivovaní tieto hranice dodržiavať a vyžadovať aj od iných – od svojich kamarátov, ale aj od politikov.

4 Aktivita 5.1a: Tvoríme argumenty

Kľúčové slová: Argumenty, názory, debata

Zameranie aktivity: Ambíciou aktivity je poskytnúť žiakom priestor, aby si trénovali tvorbu korektných a silných argumentov. Povzbudzujeme ich k tomu, aby boli kreatívni a nachádzali čo najviac podporných aj spochybňujúcich dôvodov pre vybrané tvrdenia. Vedeť ich k tomu, aby sa dokázali na veci pozeráť komplexne a utvárali si názor na základe posúdenia oboch možných pohľadov.

Trvanie aktivity: 5 minút úvod, 15 minút hľadanie argumentov z jednej pozície, 15 minút hľadanie argumentov z druhej pozície, 10 minút spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Na začiatku predstavíme žiakom tvrdenie, ktoré súvisí s témou predmetu a s ich záujmami a vyspelosťou.
- Následne žiakov požiadame, aby vymysleli čo najviac argumentov, ktoré tvrdenie podporujú. Jednotlivé argumenty, s ktorými žiaci prídu, zapisujeme na tabuľu, prípadne flipchart, aby ich všetci videli.
- Keď budeme mať zapísaných veľa argumentov a žiaci už nebudú prichádzať s novými, požiadame celú triedu, aby zmenila pozíciu a vymyslela nové argumenty, ktoré budú tvrdenie spochybňovať. Motivujeme žiakov, aby prišli s novými dôvodmi, aj keď predtým boli presvedčení o opaku. Aj tieto argumenty zapíšeme na tabuľu/flipchart.
- Na záver aktivity dáme triede hlasovať o tom, či ich presvedčili podporné alebo spochybňujúce argumenty. Môžeme sa ich v diskusii pýtať, aké fakty by potrebovali poznať, aby vedeli tvrdenie lepšie posúdiť.
- Počas jednej hodiny môžeme týmto spôsobom spracovať viacero tvrdení, v závislosti od rýchlosti, ktorou žiaci budú pracovať.

Príklady tvrdení:

- *Žiaci by mali povinne nosiť školské uniformy.*
- *Je dobré, keď si ľudia kupujú každý rok nový mobil.*
- *Našinci by mali najprv dobre spoznať Slovensko, až potom cestovať za poznávaním do zahraničia.*
- *Povinná školská dochádzka by mala byť zrušená.*

Aktivita 5.1b: Rozpracovanie pevných argumentov

Kľúčové slová: Argumenty, názory, debata

Zameranie aktivity: Žiaci sa učia sformulovať a vypracovať pevné argumenty.

Pomôcky: Žiaci potrebujú prístup na internet.

Trvanie aktivity: 10 minút úvod, 20 minút práca v skupinách, 15 minút prezentácie a spoločná reflexia (súhrn: 45 minút)

Priebeh aktivity:

- Aktivita môže prebiehať samostatne so zadanim novej témy, alebo nadväzuje na predošlú aktivitu 5.1a.
- Vyučujúci žiakom vysvetlí tri hlavné súčasti argumentu: tvrdenie, vysvetlenie, dôkaz.
 - Tvrdenie zhrňa podstatu argumentu do zrozumiteľnej vety. Je dôležité, ale samé o sebe nie je dostatočne presvedčivé.
 - Vysvetlenie objasňuje logiku argumentu.
 - Dôkaz prináša faktografické údaje, ktoré dokresľujú, že tvrdenie a vysvetlenie sú naozaj pravdivé.
- Příklad:
 - **Tvrdenie argumentu:** Žiaci by mali povinne nosiť školské uniformy, lebo to obmedzí šikanu na základe oblečenia.
 - **Vysvetlenie:** Žiaci už od skorého veku citlivo vnímajú, kto nosí drahé, značkové oblečenie, a kto nie. Tento rozdiel sa často prenesie do šikany a spoločenského vylúčenia detí z chudobnejších rodín.
 - **Dôkaz:** Podľa prieskumu štátnej školskej inšpekcie má až 25% žiakov na základných školách skúsenosť so šikanou.⁹ Zo Slovenska nie sú údaje o najčastejších dôvodoch šikany. Ale prieskum z Veľkej Británie ukázal, že až polovica obetí šikanovania uvádza, že dôvodom pre šikanu bol ich výzor.¹⁰
- Trieda sa rozdelí do skupín po tri až päť žiakov. Každá skupina si vymyslí/ vyberie jeden argument za a jeden argument proti určenému tvrdeniu. Každý argument majú podrobne rozpracovať tak, aby obsahoval tvrdenie, vysvetlenie a dôkaz.
- Odporúčame umožniť žiakom hľadať dôkazy na internete. Úlohu je možné zadať aj ako domácu úlohu.
- Jednotlivé skupiny môžu svoje argumenty prezentovať pred triedou a ostatní ich môžu hodnotiť.

⁹ https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/velka_sprava/sprava_15_16.pdf

¹⁰ **The Annual Bullying Survey 2017** <https://www.ditchthelabel.org/wp-content/uploads/2017/07/The-Annual-Bullying-Survey-2017-1.pdf>

Aktivita 5.2: Debata za a proti

Kľúčové slová: debata, demokracia, argumenty

Zameranie aktivity: Žiaci sa naučia, že na jednotlivé témy je možné pozrieť sa vždy z dvoch strán. Vyskúšajú si v praxi otvorenú debatu zameranú na argumenty, trénujú si svoje prezentačné schopnosti a vcítia sa do kože niekoho, kto verejne presadzuje určitý názor.

Trvanie aktivity: Debata trvá 40 minút. Príprava závisí od zadania témy a je možné ju urobiť vopred.

Priebeh aktivity:

- Vyučujúci určí kontroverzný výrok (tému). Téza by mala byť primeraná veku a vedomostiam žiakov. Jej náročnosť závisí aj od toho, koľko času a materiálov majú žiaci k dispozícii. Príklad jednoduchšej tézy: V školskom bufete by mali zakázať plastové obaly. Príklad zložitejšej spoločenskej tézy: Vláda by mala zvýšiť dane bohatým.
- Učiteľ náhodne rozdelí žiakov do skupín zástancov a odporcov danej tézy. Každá skupina dostane čas pripraviť si argumenty za alebo proti téze. Príprava môže prebiehať na hodine, alebo je zadaná ako domáca úloha.
- Po príprave nasleduje presne štruktúrovaná debata. Presný priebeh je uvedený nižšie, pričom je možné ho upraviť.
- Na záver žiaci hlasujú, ktorá skupina ich viac presvedčila a nasleduje neformálna diskusia o obsahu debaty.

Poznámka: Aktivita vychádza zo zaužívaného formátu debatných súťaží. Slovenská debatná asociácia na stredných školách učí tzv. formát Karla Poppera. Jeho metodika je dostupná v materiáli Asociaci debatních klubů na: http://debatovani.cz/files/dokumenty/160817_pravidla-debaty-kp-16-17.pdf

Finále slovenskej stredoškolskej debatnej ligy z roku 2012 je možné si pozrieť online tu: <https://www.youtube.com/watch?v=3Uw-O5vOoLA>

Priklad priebehu aktivity

Role: Sú dva tímy; zástancovia a odporcovia. V oboch tímoch sú štyria aktívni členovia a k tomu môžu byť traja členovia, ktorí sa zapájajú iba v rámci vnútorných porád tímu. Aktívni členovia majú nasledujúce role: prvý rečník, opytovateľ (ten, kto sa pýta), druhý a tretí rečník.

	Náplň	Vyhradený čas
Prvý zástanca tézy	Prednesie svoje hlavné argumenty v prospech tézy.	Max. 4 min.
Prvý odporca tézy	Prednesie svoje hlavné argumenty proti téze.	Max. 4 min.
Porada tímu zástancov		Max. 2 min.
Opytovateľ zástancov	Opytovateľ zástancov sa pýta otázky prvého odporcu.	Max. 3 min.
Porada tímu zástancov		Max. 1 min.
Druhý zástanca tézy	Podporí argumenty svojho tímu a vyvracia argumenty odporcov.	Max. 4 min.
Porada tímu odporcov		Max. 2 min.
Opytovateľ odporcov	Opytovateľ odporcov sa pýta otázky druhého zástancu.	Max. 3 min.
Porada tímu odporcov		Max. 1 min.
Druhý odporca tézy	Podporí argumenty svojho tímu a vyvracia argumenty zástancov.	Max. 4 min.
Porada tímu zástancov		Max. 2 min.
Tretí zástanca tézy	Uzavrie debatu z pohľadu svojho tímu.	Max. 4 min.
Porada tímu odporcov		Max. 2 min.
Tretí odporca tézy	Uzavrie debatu z pohľadu svojho tímu.	Max. 4 min.

Poznámka k priebehu: Počas času na prípravu sa môžu radiť oba tímy.

Na záver môžu žiaci v obecnstve hlasovať, ktorý tím ich viac presvedčil.

Nasleduje reflexia, v ktorej je možné žiakom klásť nasledujúce otázky.

Otázky na účinkujúcich v debate:

- Ako ste sa počas debaty cítili?
- Čo bolo pre vás najťažšie?
- Boli ste stotožnení so stanoviskom, ktoré ste zastávali?

Otázky na žiakov v obecnstve:

- Ktorý tím bol presvedčivejší? Prečo?
- Ktoré argumenty pôsobili dôveryhodne? Ktoré naopak nie?
- Čo by ste vy urobili inak?

AKTIVITY ZAMERANÉ NA NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE K ĽUDSKÝM PRÁVAM PRE ZÁKLADNÉ ŠKOLY*

*MOŽNO PRISPÔSOBIŤ AJ PRE ŠTUDENTOV
A ŠTUDENTKY STREDNÝCH ŠKÔL

AUTORKA:
ZUZANA SZABÓOVÁ

Obsah

Úvod 48

Rady na vedenie aktivít 49

45 minútové aktivity 51

Stolové hry 51

O šikanovaní 62

Od slov k činom 67

Plavba k novému svetadielu 69

Urob krok vpred (verzia aj pre stredné školy) 72

90 minútové aktivity 80

Chlapci predsa neplačú! 80

Každý hlas sa počíta 83

Útek do Peacestanu 88

Slová, čo bolia 91

Titulná stránka 94

Úvod

Vzdelávanie k ľudským právam považujeme za kľúčový prvok našich snáh k otvorenej a tolerantnej spoločnosti. Je to práve koncept ľudských práv, ktorý umožnil prehĺbenie vnímania ľudskej dôstojnosti a posunul ju z filozofickej do právnej roviny, v ktorej je artikulovaná prostredníctvom jednotlivých ľudských práv. Za ich ďalšiu kultiváciu a rozvoj sme zodpovední my všetci a súčasťou tejto zodpovednosti je aj vysvetľovanie dôležitosti ľudských práv deťom a mladým ľuďom, a práve v tom spočíva dôležitosť vzdelávania k ľudským právam. V rámci tejto metodiky sme sa rozhodli vybrať aktivity z veľmi kvalitných manuálov Kompas a Kompassito, ktoré zostavila Rada Európy a nám sa počas našich vzdelávacích aktivít veľmi osvedčili. Nejde určite o výber konečný, ale má slúžiť ako vhodný doplnok ďalších kapitol tejto príručky a inšpirovať k aktívnemu prístupu pri vzdelávaní k ľudským právam.

Rady na vedenie aktivít

Všetci facilitátori a facilitátorky by mali ovládať niekoľko krátkych techník a aktivít, ktorými sa dá účinne motivovať deti k zapojeniu sa do aktivít, upútať ich pozornosť, zmieriť napätie alebo odpor, získať ich dôveru a záujem, prekonať prvotnú nedôveru a ostych alebo ich len pobaviť.

Nasledujúci zoznam obsahuje niekoľko osvedčených príkladov. Ďalšie môžete nájsť v časti metodiky popisujúcej prístupy nemeckej organizácie Cultures Interactive.

Lámače ľadov (Icebreakers) / Rozohrievacie cvičenia (Warm-ups) / Cvičenia na začiatok (Starters) / Energizéry

Tieto cvičenia a aktivity slúžia na predstavenie a stmelenie skupiny a budovanie solidarity.

- **Výstava suvenírov:** Požiadajte deti, nech prinesú z domu nejaký predmet, ktorý pre nich niečo znamená. Každé dieťa porozpráva o svojom predmete a všetky ich spoločne vystavia.
- **Aj ja!:** Vysvetlite deťom, že musia hľadať iné deti s rovnakými vlastnosťami a črtami. Následne vyvolávajú nejaké kategórie (napr. mesiac narodenia, počet súrodencov, farbu oblečenia). Za vhodných okolností môžete použiť aj citlivejšie kategórie (napr. náboženstvo, rodný jazyk, farba pokožky).
- **Zoznámte sa, prosím:** Usporiadajte stoličky do kruhu a požiadajte deti, nech si na ne posadajú. Postavte sa do stredu kruhu a vysvetlite, že teraz povieť svoje meno a nejakú informáciu o sebe. Každý, kto môže o sebe povedať tú istú informáciu, sa musí vymeniť a presadnúť si na inú stoličku. Môžete napríklad povedať: „Volám sa ... a píšem ľavou rukou,“ „Volám sa ... a mám psíka“ alebo „Volám sa a mám rád kakao.“ Aj vy sa pokúste sadnúť si na nejakú stoličku. Dieťa, ktoré ostane bez stoličky, následne povie niečo o sebe. Pokračujte, pokiaľ sa takto nepredstavia všetky deti.
- **Portréty:** Rozdeľte deti do dvojíc a každej dvojici dajte prázdny papier a pero. Vysvetlite im, že sa budú navzájom kresliť a navzájom sa opýtajú na pár otázok, ktoré potom zapracujú do portrétu (napr. meno, záľubu, prípadne nejakú prekvapivú informáciu). Požiadajte deti, nech nakreslia čo najrýchlejšie a čo najväčšie portréty a mená. Potom ich poprosíte, nech ukážu svoj portrét a predstavia svojho partnera či partnerku z dvojice celej skupine. Portréty môžete následne zavesiť niekam na viditeľné miesto.
- **Tímová práca:** Rozdeľte deti do malých skupín a nechajte im dostatočný čas na to, aby zistili, čo majú spoločné (napr. kultúru, vzhľad, osobné záľuby, koničky). Požiadajte každú skupinu, aby si na základe takýchto spoločných vlastností vymyslela vlastný názov, predstavila ho a vysvetlila ho ostatným.

Energizéry

Tieto cvičenia slúžia na zvýšenie aktivity a koncentrácie skupiny.

- **Živá reťaz:** Požiadajte deti, nech sa postavia do kruhu a zavrú oči. Popresúvajte ich a spojte im ruky tak, aby sa čo najviac zamotali. Potom ich požiadajte, aby otvorili oči a skúsili sa rozviazať, pričom sa nesmú pustiť.
- **Ohňostroj:** Vytvorte malé skupiny a každej pridajte určitý zvuk a gestikuláciu, ktorá znázorňuje rôzny typ ohňostrojov. Jedna skupina detí môže syčať a slovom bum! vybuchnúť. Ďalšia skupina napodobňuje petardy a tieska rukami. Iné deti môžu napodobňovať prskavky. Najprv nechajte skupiny, nech každá predvedie svoj ohňostroj zvlášť. Na konci zavolajte všetky deti a vytvorte jeden veľkolepý spoločný ohňostroj.
- **Skupinové sedenie:** Požiadajte deti, nech sa postavia do kruhu, pričom sa dotýkajú prstami na nohách.

Potom ich požiadajte, nech si posadajú, ale nech sa neprestanú dotýkať. Ak to dané kultúrne prostredie umožňuje, deti sa môžu postaviť za sebou do kruhu. Každé dieťa má pritom položené ruky na ramenách dieťaťa pred sebou. Keď si naraz sadnú, všetci sa zrazu ocitnú na kolenách dieťaťa, ktoré je za nimi. Ani jedna z týchto verzií však samozrejme nie je vhodná pre skupiny s deťmi, ktoré majú problémy s pohybom.

- **Dažďový prales:** Postavte sa do stredu detí a požiadajte ich, nech vás napodobňujú. Gestikulujte a vydávajte zvuky a pohyby pralesa (napr. vtáctva, hmyzu, šumenia listov, fúkania vetra) lúskaním prstov, plieskaním sa po stehnách, tleskaním a imitovaním zvierat. Výsledkom bude živý ľudský prales.
- **Mĺkvy kalendár:** Požiadajte deti v skupine, nech sa zoradia podľa dňa a mesiaca narodenia, avšak bez toho, aby sa medzi sebou rozprávali. Namiesto dátumu narodenia môžete použiť veľkosť topánok, počet hodín strávených každý týždeň pred počítačom alebo akékoľvek iné zaujímavé osobné údaje.
- **Búrka:** Rozdeľte deti do malých skupín a každej priradte rôzne zvuky a gestá znázorňujúce búrku (napr. vietor, dážď, blesky, hromy). Vyroprávajte príbeh o tom, ako začína búrka, a prevezmite na chvíľu dirigovanie skupiny („A teraz udrie blesk! A teraz zahrmi ako z dela!“).
- **Tri kruhy:** Požiadajte deti, nech sa postavia do kruhu a nech si bez jediného slova, iba v mysli, vyberú niekoho iného zo skupiny. Vysvetlite, že keď povie „Teraz!“, musia trikrát obehnúť toho, koho si vybrali. Výsledkom bude nesmierne chaotické, avšak nesmierne zábavné predstavenie — všetci sa budú snažiť navzájom sa obehnúť!
- **Nastupovať do záchranných člnov!:** Najprv predvedte spôsob vytvorenia záchranného člna. Dve deti, ktoré sa držia za ruky, predstavujú záchranný čln, vnútri ktorého stoja cestujúci. Potom vysvetlite, že všetci idú na ďalekú plavbu: „More je pokojné a každý si užíva príjemný výlet. Zrazu však loď narazí na skaliská. Všetci sa musia dostať do záchranného člna, do ktorého sa zmestia traja (jeden, dvaja, štyria atď.) ľudia.“ Deti sa rozbehnú, aby vytvorili „záchranné člny“ a nabrali správny počet cestujúcich, zvyčajne sa však niekto vždy „utopí“. Povedzte deťom, nech sa vrátia na loď a pokračujú v plavbe: „Loď sa jemne hojdá na mori, keď sa zrazu strhne príšerná búrka. Loď sa začína potápať. Všetci nastupovať do záchranných člnov v skupinách po dvoch!“ Pokračujte a niekoľkokrát ešte „stroskotajte“.

Spätná väzba / Hodnotenie

Tieto aktivity sú určené na záver dňa alebo programu.

- **Hádzanie si loptou:** Deti si medzi sebou hádžu loptou. Každé dieťa, ktoré chytilo loptu, povie jednu vec, ktorú si dnes z aktivity odnieslo.
- **Spoločný súhrn:** Položte otázku, ktorou zrekapitulujete aktivitu (napr. „Čo si budete z dnešnej hodiny najviac pamätať?“) alebo vyhlásenie bez možnosti jednoznačnej odpovede (napr. „Skúste sa zamyslieť nad slovom alebo slovným spojením, ktoré by najlepšie vystihlo vaše pocity na konci dňa „alebo „Stále ma zaujíma...““). Požiadajte deti, nech postupne odpovedajú.
- **Spoločná nástenka:** Všetky deti postupne vysvetlia a umiestnia na spoločnú nástenku jedno slovo alebo obrázok, ktorý predstavuje niečo, čo sa dnes naučili.
- **Vypúšťanie holubice mieru:** Facilitátor alebo facilitátorka drží v rukách imaginárny, avšak dôležitý objekt (napr. holubicu mieru), ktorý dá deťom. Tie si ho postupne podávajú a vždy pri tom niečo povedia. Potom, ako si tento „objekt“ vymenia všetky deti, vytvoria spolu úzky kruh a slávnostne ho vypustia.

45 minútové aktivity

Stolové hry

Ako dobre poznáte svoje práva?

(Zdroj: Kompasito, s. 71)

Témy: Ľudské práva

Veľkosť skupiny: 2-6 detí pri každom stole

Trvanie: 45 minút

Charakteristika: Hra je obmenou indickej hry Hady a rebríky. Deti si berú hracie karty, posúvajú sa na hracej doske dopredu alebo dozadu. V priebehu hry je možné negatívnu kartu neutralizovať, ak vie hráč pomenovať právo dieťaťa, ktoré je porušované. Táto aktivita stolovú hru. Týka sa ľudských práv, hrá sa na hracej doske. Deti môžu hrať hru samé, počas hry a reflexie sa však vyžaduje účasť facilitátora.

Cieľ: Cieľom hry je oboznámiť deti s Dohovorom o právach dieťaťa, pomôcť im nachádzať súvislosti medzi ľudskými právami a ich bežným životom a poukázať na tému ľudských práv.

Príprava: Prejdite si všetky obrázky vopred a ubezpečte sa, že viete dostatok o danej téme.

Vyrobte kópiu hracej dosky.

Na jednu A4 papiera napíšte zoznam neutralizačných práv, urobte tiež kópiu pokynov.

Vyrobte kópie kariet s právami, ako aj trestných kariet.

Urobte kópie zjednodušenej verzie Dohovoru o právach dieťaťa.

Pomôcky: Hracia plocha, figúrky, kocka, hracie karty, papier s pokynmi, zoznam neutralizačných práv.

Pokyny:

Vytvorte 2 až 6-členné skupiny detí. Každá skupina dostane hraciu dosku, figúrky, kocku, súbor hracích kariet a trestných kariet, ako aj hárky s pokynmi a zoznamom neutralizačných práv. Všetci a všetky by mali tiež dostať aj kópiu zjednodušenej verzie Dohovoru o právach dieťaťa. Deti si pri hre všímajú farebné políčka. Ďalšie pokyny sú uvedené na hracích kartách.

Vysvetlite deťom, ako hrať hru.

1. Všetci hodia kockou. Ten, kto hodí najvyššie číslo, začína.
2. Hráč alebo hráčka umiestni svoju figúrku na prvé políčko hracej plochy (v ľavom dolnom rohu). Po hode kockou sa posúva o daný počet bodov doprava. Každý riadok má 6 políčok a pri ťahu, ktorý presahuje koniec riadka, sa pokračuje vždy o riadok vyššie, v smere zľava doprava.
3. Ak hráč alebo hráčka skončí svoj ťah na farebnom políčku, vytiahne si kartu, nahlas ju prečíta a postupuje podľa uvedených pokynov (ide dopredu, dozadu, ale 1 ťah stojí).
4. Kartu, ktorá káže ísť dozadu, sa dá zneutralizovať. Hráč alebo hráčka ale musí vedieť označiť článok Dohovoru, ktorý sa porušuje. Ak to bude vedieť, môže ísť o jedno políčko dopredu. Menšie deti nemusia poznať konkrétny článok Dohovoru, aby mohli zneutralizovať krok dozadu.
5. Pokračuje hráč alebo hráčka sediaca naľavo od prvého hráča alebo hráčky.
6. Víťazom hry je hráč alebo hráčka, ktorá ako prvá dorazí do cieľa. Hra pokračuje, kým do cieľa neprídu všetci.

Reflexia:

Po hre sa môžete venovať týmto otázkam:

- Čo si myslíte o tejto hre?
- Naučili ste sa niečo nové o ľudských právach alebo o okolitom svete?
- Zdali sa vám niektoré z opísaných situácií čudné alebo neznáme?
- Spomeniete si na podobné situácie, pri ktorých dochádza k porušovaniu alebo dodržiavaniu ľudských práv?

Karty s právmi

KARTA S PRÁVOM 1

Rodičia vášho kamaráta alebo vašej kamarátky sa toto leto rozviedli, ale kamarát/ka stále žije s oboma rodičmi – každý týždeň u jedného z nich. On/ona sama sa tak rozhodla. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 12 Dohovoru. Rešpektovanie názorov dieťaťa:

Deti majú právo vyjadriť svoj názor, keď dospelí robia rozhodnutia týkajúce sa detí. Názorom detí sa musí venovať patričná pozornosť.

KARTA S PRÁVOM 2

Určite už viete, že ak dôjde k nejakému vážnemu problému, vždy môžete zavolať pomoc. V takom prípade vytočte číslo tiesňovej linky (napr. Linka detskej dôvery 0800 117878 alebo Linky detskej istoty 116 111) a vysvetlite svoju situáciu. Pracovníci a pracovníčky týchto liniek dokážu často pomôcť opusteným alebo zneužívaným deťom, prípadne deťom s rôznymi inými problémami. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 19 Dohovoru. Ochrana pred všetkými formami násilia, zneužívania a zanedbávania:

Štáty musia zabezpečiť náležitú starostlivosť o deti a ochrániť ich pred násilím, zneužívaním a zanedbávaním zo strany rodičov alebo akýchkoľvek iných osôb, ktoré sa o ne starajú.

Článok 36 Dohovoru. Ochrana pred všetkými formami vykorisťovania: Deti musia byť chránené pred akýmkoľvek konaním, ktoré môže škodiť ich vývoju a blahu.

KARTA S PRÁVOM 3

Do triedy vášho kamaráta alebo kamarátky chodia deti, ktoré majú ťažkosti s učením, preto im učitelia a učiteľky viac pomáhajú. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 23 Dohovoru. Deti so znevýhodnením:

Deti s akoukoľvek formou znevýhodnenia majú právo na osobitnú starostlivosť, podporu, výchovu a vzdelávanie, aby tak mohli čo najlepšie prežívať plný, krásny a nezávislý život.

KARTA S PRÁVOM 4

Riaditeľ/ka vašej školy sa dozvedela, že niektoré deti z vášho susedstva neprišli do školy, lebo ich rodičia nemajú povolenie na pobyt. Podarilo sa však s nimi spojiť a presvedčiť ich, aby svoje deti predsa len poslali do školy. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 28 Dohovoru. Právo na vzdelanie:

Deti majú právo na vzdelanie, teda právo chodiť do školy. Základné vzdelanie by malo byť bezplatné.

KARTA S PRÁVOM 5

Máte právo poznať svoje ľudské práva. Chodte o 4 políčka dopredu.

Článok 29 Dohovoru. Ciele výchovy a vzdelávania:

Výchova a vzdelávanie by mali čo najviac rozvíjať osobnosť, schopnosti a nadanie detí. Vzdelávanie pripravuje deti na život a malo by podnecovať úctu k rodičom a svojej vlastnej kultúre, ako aj úctu ku kultúram iných krajín.

KARTA S PRÁVOM 6

Učitelia a učiteľky vás v škole nemôžu trestať telesnými trestami a ani vás urážať, aj keď ste sa možno nesprávali úplne najlepšie. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 28 Dohovoru. Právo na vzdelanie:

Školská disciplína musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť dieťaťa a nemala by sa uchýľovať k fyzickému ani psychickému násiliu.

KARTA S PRÁVOM 7

Vo vašej škole je nielen veľa schodísk, ale aj výťahy a rampy, ktoré využívajú ľudia s ťažkosťami pri pohybe alebo ľudia na invalidných vozíkoch. Chodte o 3 políčka dopredu.

Článok 23 Dohovoru. Deti so znevýhodnením:

Deti s akoukoľvek formou znevýhodnenia majú právo na osobitnú starostlivosť, podporu, výchovu a vzdelávanie, aby tak mohli čo najlepšie prežívať krásny, plný a nezávislý život.

KARTA S PRÁVOM 8

Otec vášho kamaráta/čky utrpel vážny úraz a dlho nemohol chodiť do práce. Kým sa liečil, štát sa postaral o rodinu, poskytol jej peniaze na nákup jedla a zaplatenie nájomného. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 26 Dohovoru. Výhody sociálneho zabezpečenia:

Spoločnosť, v ktorej dieťa žije, by mala dieťaťu poskytovať výhody plynúce zo sociálneho zabezpečenia (vzdelanie, kultúra, výživa, zdravie a sociálna starostlivosť) a napomáhať tak rozvoju a životu vo vhodných podmienkach. Štát by mal deťom a rodinám v núdzi poskytnúť peňažnú podporu.

KARTA S PRÁVOM 9

Vaše práva sú chránené osobitnými zmluvami aj počas trvania vojnových konfliktov. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 38 Dohovoru. Ochrana detí postihnutých vojnovými konfliktami:

Štáty nesmú dovoliť deťom mladším ako 15 rokov, aby vstúpili do armády alebo sa priamo zúčastňovali bojových akcií. Deti, ktoré sa nachádzajú na vojnovom území, by mali byť navyše osobitne chránené.

KARTA S PRÁVOM 10

Vo vašom okolí sa nachádzajú knižnice pre deti, vydávajú sa špeciálne časopisy a hry a pre deti a vysielajú sa detské televízne programy, ktoré vám pomáhajú spoznať a pochopiť, čo sa okolo vás deje. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 13 Dohovoru. Sloboda prejavu a informácie:

Deti majú právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie každého druhu (cez umenie, ústne, písomne, tlačou) za predpokladu, že im tieto informácie neškodia alebo neškodia iným ľuďom.

KARTA S PRÁVOM 11

Smola! Musíte ísť na operáciu. Našťastie ale máte právo na osobitnú starostlivosť a ochranu. Jeden z vašich rodičov alebo niekto, kto vás miluje, s vami môže v nemocnici zostať. Chodte o 2 políčka dopredu.

Článok 24 Dohovoru. Zdravotná starostlivosť:

Deti majú právo na kvalitnú zdravotnú starostlivosť, teda na lieky, nemocnice a lekárov. Deti majú tiež právo na čistú vodu, výživnú stravu a čisté životné prostredie. Bohaté štáty by preto mali pomáhať tým chudobnejším.

Trestné karty

TRESTNÁ KARTA 1

Váš kamarát/ka stratil topánky, ale nemá dosť peňazí na nové. Škola zakázala vstup bosým deťom. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 2

Váš spolužiak/ka má rómskych rodičov. Ich rodina má ťažkosti s nájdením si miesta na bývanie, lebo ľudia ich zovšadiaľ vyhánajú a vravia, že sú „iní“, „neprispôsoboví“. Vráťte sa o 4 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 3

V niektorých krajinách sa vedú vojny, bojujú v nich aj deti. Sú hladné, smädné a vystrašené. Vráťte sa na štart.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 4

Dievča z vašej školy je modelka. Zarába veľmi veľa peňazí, jej fotky sú na obálkach časopisov. Často chýba v škole a nestíha sa učiť, ani sa venovať svojim kamarátom a kamarátkam. Je vyčerpaná a prestala sa usmievať. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 5

V škole sa môžete rozprávať len štátnym jazykom. Deti, ktoré hovoria iným jazykom, učitelia a učiteľky trestajú, a to aj vtedy, keď sa rozprávajú medzi sebou pri hre. Jeden ťah stojíte.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 6

Blízko vás je škola, do ktorej môžu chodiť len deti s rôznym vierovyznaním. Tým deťom, ktoré neveria v boha, nadávajú a nemajú ich radi. Jeden ťah stojíte.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 7

Vo vašej triede sú dvojčky, ktorých rodičia sa nedávno rozviedli. Mama im zakazuje navštevovať ich otca. Nemôžu dokonca chodiť ani k svojim starým rodičom, ktorým veľmi chýbajú. Vráťte sa o 3 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 8

Do vašej triedy chodí dievča, ktoré nikdy nejde po škole s vami do parku. Musí sa každý deň starať o svojich mladších súrodencov. Vráťte sa o 3 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 9

Chlapec z vašej triedy necháva pod lavicou kopu smetí a nechce ich upratať. Tvrdí, že upratovanie je len pre dievčatá. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

TRESTNÁ KARTA 10

Chlapci z vašej školy chodia na futbal, basketbal a iné krúžky, ale dievčatá žiadne nemajú. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Viete, ktorým právom môžete túto trestnú kartu neutralizovať?

Zoznam neutralizačných práv

TRESTNÁ KARTA 1

Váš kamarát/ka stratil topánky, ale nemá dosť peňazí na nové. Škola zakázala vstup bosým deťom. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 27 Dohovoru. Primeraná životná úroveň:

Deti majú právo na život vo vhodných životných podmienkach, ktoré im umožnia naplňovať ich telesné a duševné potreby. Štát by mal pomáhať rodinám, ktoré si to nemôžu dovoliť.

TRESTNÁ KARTA 2

Váš spolužiak/ka má rómskych rodičov. Ich rodina má ťažkosti s nájdením si miesta na bývanie, lebo ľudia ich zovšadiaľ vyhánajú a vravia, že sú „iní“, „neprispôsobiví“. Vráťte sa o 4 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 2 Dohovoru. Nediskriminácia:

Práva v Dohovore platia pre každého rovnako, a to bez ohľadu na farbu pleti, náboženstvo, pohlavie, schopnosti a zručnosti, zmýšľanie, jazyk alebo pôvod. Štát musí chrániť dieťa pred všetkými formami diskriminácie.

TRESTNÁ KARTA 3

V niektorých krajinách sa vedú vojny, bojujú v nich aj deti. Sú hladné, smädné a vystrašené. Vráťte sa na štart.

Neutralizačné právo: Článok 38 Dohovoru. Ochrana detí postihnutých vojnovými konfliktami:

Štáty nesmú dovoliť deťom mladším ako 15 rokov, aby vstúpili do armády alebo sa priamo zúčastňovali bojových akcií. Deti, ktoré sa nachádzajú na vojnovom území, by mali byť osobitne chránené.

TRESTNÁ KARTA 4

Dievča z vašej školy je modelka. Zarába veľmi veľa peňazí, jej fotky sú na obálkach časopisov. Často chýba v škole a nestíha sa učiť, ani sa venovať svojim kamarátom a kamarátkam. Je vyčerpaná a prestala sa usmievať. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 32 Dohovoru. Detská práca:

Štát musí chrániť deti pred nebezpečnou prácou, ako aj pred prácou, ktorá môže poškodiť ich zdravie alebo brániť ich vzdelávaniu, a pred prácou, ktorá by mohla viesť k ich vykorisťovaniu.

TRESTNÁ KARTA 5

V škole sa môžete rozprávať len štátnym jazykom. Deti, ktoré hovoria iným jazykom, učitelia a učiteľky trestajú, a to aj vtedy, keď sa rozprávajú medzi sebou pri hre. Jeden ťah stojíte.

Neutralizačné právo: Článok 29 Dohovoru. Ciele výchovy a vzdelávania:

Vzdelávanie by malo čo najviac rozvíjať osobnosť, schopnosti a nadanie detí. Vzdelávanie pripravuje deti na život, malo by podnecovať úctu k rodičom a svojej vlastnej kultúre, ako aj úctu ku kultúram iných krajín.

ALEBO

Článok 30 Dohovoru. Deti národnostných menšín alebo domorodého pôvodu: Deti majú právo naučiť sa a používať jazyk a riadiť sa zvykmi svojich rodín bez ohľadu na jazyk a zvyky väčšiny obyvateľov štátu. Vzdelávanie by malo čo najviac rozvíjať osobnosť, schopnosti a nadanie detí. Vzdelávanie pripravuje deti na život, malo by podnecovať úctu k rodičom a svojej vlastnej kultúre, ako aj úctu ku kultúram iných krajín.

TRESTNÁ KARTA 6

Blízko vás je škola, do ktorej môžu chodiť len deti s rôznym vierovyznaním. Tým deťom, ktoré neveria v boha, nadávajú a nemajú ich radi. Jeden ťah stojíte.

Neutralizačné právo: Článok 14 Dohovoru. Sloboda svedomia, myslenia a náboženstva:

Deti majú právo myslieť si, čo chcú a vyznávať svoje náboženstvo, pokiaľ tým neobmedzujú práva iných ľudí. Rodičia by mali v tomto svoje deti usmerňovať.

ALEBO

Článok 2 Dohovoru. Nediskriminácia:

Práva v Dohovore platia pre každého rovnako, a to bez ohľadu na farbu pleti, náboženstvo, pohlavie, schopnosti a zručnosti, zmýšľanie, jazyk alebo pôvod. Štát musí chrániť dieťa pred všetkými formami diskriminácie.

TRESTNÁ KARTA 7

Vo vašej triede sú dvojčky, ktorých rodičia sa nedávno rozviedli. Mama im zakazuje navštevovať ich otca. Nemôžu dokonca chodiť ani k svojim starým rodičom, ktorým veľmi chýbajú. Vráťte sa o 3 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 9 Dohovoru. Odlúčenie od rodičov:

Deti nesmú byť oddelené od svojich rodičov, ak to nie je v záujme detí (napr. keď rodič zanedbáva dieťa alebo s ním zle zaobchádza). Deti, ktorých rodičia sa rozviedli alebo rozišli, majú právo ostať v kontakte s oboma rodičmi, pokiaľ to dieťaťu nemôže ublížiť. Štát je povinný poskytnúť všetky nevyhnutné informácie o neprítomných členoch rodiny.

TRESTNÁ KARTA 8

Do vašej triedy chodí dievča, ktoré nikdy nejde po škole s vami do parku. Musí sa každý deň starať o svojich mladších súrodencov. Vráťte sa o 3 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 31 Dohovoru. Odpočinok, voľný čas, účasť na hrách a kultúra:

Všetky deti majú právo na odpočinok, voľný čas, účasť na hrách a právo zúčastňovať sa rôznych oddychových a kultúrnych činností.

ALEBO

Článok 32 Dohovoru. Detská práca: Štát musí chrániť deti pred nebezpečnou prácou, ako aj pred prácou, ktorá môže poškodiť ich zdravie alebo brániť ich vzdelávaniu, a pred prácou, ktorá by mohla viesť k ich vykorisťovaniu.

TRESTNÁ KARTA 9

Chlapec z vašej triedy necháva pod lavicou kopu smetí a nechce ich upratať. Tvrdí, že upratovanie je len pre dievčatá. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 2 Dohovoru. Nediskriminácia: Práva v Dohovore platia pre každého rovnako, a to bez ohľadu na farbu pleti, náboženstvo, pohlavie, schopnosti a zručnosti, zmýšľanie, jazyk alebo pôvod. Štát musí chrániť dieťa pred všetkými formami diskriminácie.

TRESTNÁ KARTA 10

Chlapci z vašej školy chodia na futbal, basketbal a iné krúžky, ale dievčatá žiadne nemajú. Vráťte sa o 2 políčka dozadu.

Neutralizačné právo: Článok 2 Dohovoru. Nediskriminácia: Práva v Dohovore platia pre každého rovnako, a to bez ohľadu na farbu pleti, náboženstvo, pohlavie, schopnosti a zručnosti, zmýšľanie, jazyk alebo pôvod. Štát musí chrániť dieťa pred všetkými formami diskriminácie.

Hracia doska

48	47	46	45	44	43
37	38	39	40	41	42
36	35	34	33	32	31
25	26	27	28	29	30
24	23	22	21	20	19
13	14	15	16	17	18
12	11	10	9	8	7
1	2	3	4	5	6

Dohovor o právach dieťaťa

Článok 1. Definícia dieťaťa:

Dieťa je každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak podľa právneho poriadku príslušnej krajiny nedosiahnete dospelosť skôr.

Článok 2. Zákaz diskriminácie:

Práve práva iných ľudí. Vaši rodičia by vás pri výkone týchto práv mali usmerňovať.

Článok 15. Sloboda združovania a pokojného zhromažďovania:

Máte právo stretávať sa a zapájať sa do skupín a organizácií s inými deťmi, pokiaľ tým neobmedzujete práva iných ľudí.

Článok 16. Súkromie, česť a povesť:

Máte právo na súkromie. Nikto nesmie bez vážneho dôvodu poškodiť vaše dobré meno, vojsť do vášho domu, čítať vaše listy a e-maily alebo obťažovať vás alebo vašu rodinu.

Článok 17. Prístup k informáciám a médiám:

Máte právo na spoľahlivé informácie z rôznych zdrojov vrátane kníh, novín a časopisov, televízie, rozhlasu a internetu. Tieto informácie by mali byť prospešné a pochopiteľné.

Článok 18. Spoločné zodpovednosti rodičov:

Obaja vaši rodičia majú spoločnú zodpovednosť za vašu výchovu a vývoj a mali by vždy zvažovať predovšetkým to, čo je pre vás najlepšie. Štáty majú pracujúcim rodičom poskytnúť potrebnú pomoc.

Článok 19. Ochrana pred všetkými formami násilia, zneužívania a zanedbávania:

Štáty majú zabezpečovať náležitú starostlivosť a chrániť vás pred násilím, zneužívaním a zanedbávaním zo strany rodičov alebo akýchkoľvek iných osôb, ktoré sa o vás starajú.

Článok 20. Náhradná rodinná starostlivosť:

Ak sa o vás rodičia a rodina nevie vhodne postarať, musia sa o vás postarať ľudia, ktorí rešpektujú vaše náboženstvo, tradície a jazyk.

Článok 21. Adopcia:

Ak vás majú adoptovať, v prvom sa musí brať do úvahy váš záujem, a to bez ohľadu na to, či vás adoptujú v rodnej alebo inej krajine.

Článok 22. Utečenecké deti:

Ak ste prišli do novej krajiny, pretože vaša domovská krajina nebola pre vás bezpečná, máte právo na ochranu a pomoc. Máte rovnaké práva ako deti, ktoré sa tu narodili.

Článok 23. Deti so znevýhodnením:

Ak trpíte akoukoľvek formou zdravotného alebo iného znevýhodnenia, máte právo na osobitnú starostlivosť, podporu, výchovu a vzdelávanie, aby ste tak mohli čo najlepšie prežívať plný a nezávislý život a čo najviac sa zapájať do spoločnosti.

Článok 24. Zdravotná starostlivosť a zdravotnícke služby:

Máte právo na kvalitnú zdravotnú starostlivosť (t. j. na lieky, nemocnice a odbornú zdravotnícku pomoc). Máte tiež právo na čistú vodu, výživnú stravu, čisté životné prostredie a osvetu o zdraví, aby ste boli čo najzdravšie. Bohaté krajiny majú v tomto pomáhať tým chudobnejším.

Článok 25. Pravidelné hodnotenie zaobchádzania:

Ak sa o vás starajú miestne úrady alebo inštitúcie, a nie vaši rodičia, máte právo na pravidelné hodnotenie vašej situácie, aby sa tak zabezpečila náležitá starostlivosť a dobré zaobchádzanie.

Článok 26. Výhody sociálneho zabezpečenia:

Spoločnosť, v ktorej žijete, vám musí poskytovať výhody plynúce zo sociálneho zabezpečenia (napr. výživu, zdravie, sociálne poistenie) a pomáhať vám tak rozvíjať sa a žiť vo vhodných životných podmienkach. Štát by mal deťom a rodinám v núdzi poskytnúť peňažnú podporu.

Článok 27. Primeraná životná úroveň:

Máte právo žiť v takých podmienkach, ktoré vám pomáhajú telesne, duševne, duchovne, morálne a spoločensky sa rozvíjať. Štát má v rámci svojich možností pomáhať rodinám, ktoré si to nemôžu dovoliť.

Článok 28. Právo na vzdelanie:

Máte právo na vzdelanie. Školská disciplína musí rešpektovať vašu ľudskú dôstojnosť. Základné školy by mali byť bezplatné a povinné. Bohaté krajiny majú v tomto pomáhať tým chudobnejším.

Článok 29. Ciele výchovy:

Výchova má čo najviac rozvíjať vašu osobnosť, nadania a rozumové aj telesné schopnosti. Jej cieľom je pripraviť vás na život a posilňovať úctu k rodičom, k vlastnej krajine a kultúre a k iným krajinám a kultúram. Máte právo učiť sa o svojich právach.

Článok 30. Deti menšín a domorodého pôvodu:

Máte právo učiť sa a používať zvyky, náboženstvo a jazyk svojej rodiny, a to aj vtedy, keď tieto zvyky, náboženstvo a jazyk nepoužíva väčšina obyvateľiek a obyvateľov krajiny.

Článok 31. Odpočinok, voľný čas, účasť na hrách a kultúra:

Máte právo na odpočinok, voľný čas a účasť na hrách, ako aj právo zúčastňovať sa rôznych oddychových a kultúrnych činností.

Článok 32. Detská práca:

Štát vás musí chrániť pred nebezpečnou prácou, ktorá môže poškodiť vaše zdravie alebo rozvoj, brániť vášmu vzdelávaniu alebo pred prácou, ktorá by mohla viesť k vášmu vykorisťovaniu.

Článok 33. Zneužívanie drog:

Štát musí poskytovať prostriedky na vašu ochranu pred užívaním, výrobou alebo distribúciou nebezpečných drog.

Článok 34. Ochrana pred sexuálnym vykorisťovaním:

Štát vás musí chrániť pred sexuálnym zneužívaním.

Článok 35. Ochrana pred únosom, predajom a obchodovaním:

Štát musí zabezpečiť opatrenia zabráňujúce vášmu únosu, predaju alebo prevozu do iných krajín za účelom vykorisťovania.

Článok 36. Ochrana pred inými formami vykorisťovania:

Musíte byť chránené a chránení pred akýmkoľvek konaním, ktoré môže škodiť vášmu rozvoju a blahu.

Článok 37. Ochrana pred mučením, ponižujúcim zaobchádzaním a odňatím slobody:

Ak porušíte zákon, nesmie sa s vami kruto zaobchádzať. Deti nesmú byť väzené spolu s dospelými a musia mať právo udržiavať styk so svojimi rodinami.

Článok 38. Ochrana detí postihnutých vojnovými konfliktami:

Ak máte menej ako 15 rokov (vo väčšine európskych krajín menej ako 18 rokov), štát vám nesmie umožniť vstúpiť do armády ani sa priamo zúčastniť bojových akcií. Deti, ktoré sa nachádzajú na vojnovom území, by mali byť navyše osobitne chránené.

Článok 39. Zotavenie detských obetí:

Ak ste sa stali obeťou zanedbávania, zneužívania, vykorisťovania, mučenia alebo vojnového konfliktu alebo ak vás dali do väzenia, máte právo na osobitnú pomoc pri telesnom a duševnom zotavení a opätovnom začlenení sa do spoločnosti.

Článok 40. Výkon spravodlivosti u mladistvých:

Ak ste obvinené alebo obvinení z porušenia zákona, musí sa s vami zaobchádzať s úctou a rešpektom. Máte právo na právnu pomoc a trest odňatia slobody by vám mal byť udelený len pri najzávažnejších zločinoch.

Článok 41. Rešpektovanie zákonov s väčšou mierou ochrany:

Ak vás zákony vašej krajiny chránia viac ako články tohto Dohovoru, potom sa uprednostňujú tieto zákony.

Článok 42. Informovanie o Dohovore:

Štáty musia oboznamovať všetkých rodičov, inštitúcie a deti o tomto Dohovore.

Články 43 až 54. Povinnosti štátov:

Tieto články objasňujú, ako by mali dospelí a vlády štátov spolupracovať, aby sa tak zabezpečila ochrana práv všetkých detí.

Poznámka: Dohovor o právach dieťaťa bol prijatý Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov v roku 1989 a v roku 1990 nadobudol platnosť v podobe medzinárodného právneho dokumentu. Dohovor má 54 článkov, ktoré vymedzujú práva detí a stanovujú spôsob, akým vlády štátov tieto práva chránia a presadzujú. Tento Dohovor ratifikovali takmer všetky krajiny sveta a zaviazali sa tak dodržiavať všetky práva v ňom uvedené.

O šikanovaní

Každý násilník a bitkár je obyčajný zbabelec

(Zdroj: Kompasito, s. 85)

Témy: Diskriminácia, násilie

Trvanie: 45 minút

Veľkosť skupiny: 5 – 20 detí

Charakteristika: Deti diskutujú o šikanovaní a týraní a potom si predstavujú, ako by sa v takýchto situáciách zachovali.

Cieľ: Prehĺbiť chápanie a upozorniť na rôzne druhy šikanovania a týrania, oboznámiť deti so stratégiami, ľuďmi a organizáciami, ktoré môžu šikanovaným deťom pomôcť a analyzovať rôzne druhy reakcií na šikanovanie a týranie.

Príprava: Označte štyri kúty miestnosti číslami 1 až 4. Deti by sa mali voľne pohybovať medzi všetkými kútmi.

Pomôcky: Farebný papier, fixky, nožnice.

Pokyny:

1. Diskutujte s deťmi o šikanovaní a týraní. Opýtať sa ich môžete nasledujúce otázky:

- Čo je to šikanovanie?
- Akými rôznymi spôsobmi môžu ľudia šikanovať, týrať alebo ponížovať iných ľudí?
- Prečo podľa vás takíto ľudia šikanujú iných ľudí?
- Aký vplyv má šikanovanie na ľudí? Aký vplyv má na ľudí, ktorí sami šikanujú? Aký vplyv má na celú komunitu?

2. Požiadajte deti, aby si obkreslili dlaň na kúsok papiera a nech tento obrys vystrihnú. Každý prst na ruke by mal predstavovať jednu osobu, na ktorú sa môžu obrátiť, ak ich niekto šikanuje (napr. priateľa či priateľku, rodiča, učiteľa či učiteľku, školského psychológa alebo psychologičku, policajta či policajtku, súrodenca). Potom deti požiadajte, nech tieto osoby vymenujú.

3. Vysvetlite im, že teraz si spolu prejdete rôzne spôsoby, akými ľudia môžu reagovať na šikanovanie, týranie a ponížovanie. Predvedte názorný príklad:

a. Facilitátor alebo facilitátorka prečíta opis situácie. Pri každej z nich sú uvedené tri možné reakcie. Štvrtá reakcia nie je nikdy stanovená – dieťa môže povedať svoj vlastný názor.

b. Každý kút miestnosti je očíslovaný. Keď si deti vypočujú situáciu a následné reakcie, vyberú si tú, ktorá je im najbližšia, a idú do príslušného kúta.

4. Prečítajte jednotlivé situácie a dajte deťom dostatok času na to, aby sa identifikovali s určitou reakciou a prešli do príslušného kúta miestnosti. Po zaujatí svojich pozícií sa opýtajte pár detí z každého kúta, prečo si zvolili danú odpoveď a aké sú jej výhody či nevýhody. Všetkým deťom zo štvrtého, „otvoreného“ kúta umožnite vysvetliť svoj názor a predstaviť vlastný návrh.

Reflexia

1. Po predstavení piatich alebo šiestich situácií rozprúdte diskusiu pomocou nasledujúcich otázok:

- Ako vnímate túto aktivitu?
- Mali ste pri zaujímaní postoja na niektorú zo situácií ťažkosti? Ktoré to boli a prečo?
- Zažili ste už niečo podobné?
- Myslíte si, že ľudia, ktorí sú šikanovaní, potrebujú podporu a pomoc? Prečo?
- Na koho sa môžu šikanovaní ľudia obrátiť? Kto im môže pomôcť?
- Kvôli čomu niektorí ľudia šikanujú, týrajú alebo ponižujú iných ľudí? Myslíte si, že sú tieto príčiny odôvodnené?
- Čo by ste mali spraviť, keď vás niekto šikanuje a osoba, na ktorú sa obrátite o pomoc, s tým vôbec nič nespraví?
- Existujú nejaké formy šikanovania a ponižovania, ktoré sú deťmi a dospelými viac tolerované? Prečo áno alebo prečo nie?
- Na koho sa môže šikanované dieťa obrátiť a požiadať o pomoc a podporu?
- Môžu sa obeťmi šikanovania a ponižovania stať aj dospelí? Uvedte nejaké príklady.
- Na koho sa môže obrátiť dospelý, ak je obeťou šikanovania?
- Ako sa dá pomôcť ľuďom, ktorí šikanujú a ponižujú ostatných, aby zmenili svoje správanie?
- Čo sa stane, ak nikto nezakročí? Čo sa stane s človekom, ktorý šikanuje iných? Aký vplyv to má na celú komunitu?

2. Kladením nasledujúcich otázok môžete aktivitu prepojiť s ľudskými právami:

- Má niekto právo šikanovať ostatných? Prečo áno alebo prečo nie?
- Aké ľudské práva sa porušujú pri šikanovaní a ponižovaní?
- Ak zastavíme šikanovanie, ako to ovplyvní naše prostredie a dodržiavanie ľudských práv?

3. Na konci diskusie deti požiadajte, aby sa opäť pozreli na obkreslené a vystrihnuté dlane a pridali ďalšie osoby a organizácie, na ktoré sa môžu obrátiť v prípade šikanovania. Všetky výstrižky umiestnite niekam, kde ich deti môžu vidieť a v prípade potreby sa na ne odvolať.

Na slovné útoky a ponižovanie je zameraná aktivita „*SLOVÁ, ČO BOLIA*“ uvedená nižšie. Môžete ju realizovať ešte pred touto aktivitou alebo ňou nadviazať na problematiku šikanovania.

Námety na ďalšiu činnosť:

Skúste spolu so skupinou vymyslieť a pripraviť kampaň „Stop šikanovaniu“ a požiadajte členky a členov komunity, aby sa pripojili. Zorganizujte napríklad výstavu, pozvite do diskusie odborníčku alebo odborníka z organizácie na podporu detí, prípadne identifikujte pracovníka alebo pracovníčku školy, na ktorých sa deti môžu obrátiť s prosbou o pomoc.

Zinscenujte predstavenie, ktoré deťom priblíži a ozrejmi, ako majú reagovať v prípade, ak sa stretnú so šikanovaním a ponižovaním. Pozvite naň aj iné skupiny detí.

Vyhľadajte číslo tiesňovej linky, na ktorú môžu volať obeť šikanovania a ponižovania a umiestnite ho na dobre viditeľné miesto. Zistite, na aké miestne organizácie sa môžu deti obrátiť v rámci svojich komunít a pozvite ich zástupcov alebo zástupkyne na stretnutie.

Rady na vedenie aktivity:

Počas aktivity používajte maketu mikrofónu (môže to byť aj obyčajná palička), aby si deti neskákali do reči. Môže sa stať, že medzi deťmi dochádza k istej forme šikanovania, týrania alebo ponižovania. Šikanovanie do istej miery ovplyvňuje všetky deti a môže nadobúdať najrôznejšie podoby. Citlivo preto vnímajte akékoľvek náznaky podobných situácií v skupine.

Poznámka:

Namiesto modelových situácií spolu s deťmi porozmýšľajte nad ďalšími, ktoré môžu vychádzať zo skutočných zážitkov detí.

Rozdeľte deti do malých skupín. Každá skupina zahrá jednu situáciu (šikanovanie aj následné reakcie). Porozprávajte sa a zhodnoťte každú zahranú situáciu. O názor požiadajte aj iné skupiny.

PODKLADY: PRÍKLADY ŠIKANOVANIA

Kamaráti alebo kamarátky ti začnú nadávať, posielajú ti neslušné SMS správy a berú ti veci. Takéto správanie sa ti vôbec nepáči. Čo urobíš?

1. Nič. Asi si urobil alebo urobila niečo zlé, keď sa k tebe takto správajú.
2. Opätuješ ich správanie nadávkami a vyhrážkami.
3. Povieš o tom svojim rodičom, učiteľkám alebo učiteľom.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Viacerí spolužiaci alebo spolužiačky šíria o tebe urážlivé klebety prostredníctvom SMS správ. Veľa detí sa preto s tebou nechce kamarátiť a niektorí sa s tebou úplne prestanú rozprávať. Klebetám začnú veriť dokonca aj tvoji najbližší kamaráti a kamarátky. Čo urobíš?

1. Nič. Aj tak ti nikto neuverí, ak si všetci myslia, že tie klebety sú pravdivé.
2. Začneš šíriť klebety o ostatných.
3. Všetkým povieš, že klebety nie sú pravdivé.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Tvoji starší súrodenci ťa neustále bijú a kopú, keď to nikto nevidí. Vyhrážajú sa, že ti ublížia ešte viac, ak o tom niekomu povieš. Čo urobíš?

1. Povieš o tom svojim rodičom, učiteľkám alebo učiteľom.
2. Požiadaš svojich kamarátov alebo kamarátky, aby ti ich pomohli zbiť.
3. Povieš im, že ťa to bolí a nech to prestanú robiť.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Tvoj učiteľ alebo učiteľka ti nadáva do hlupákov zakaždým, keď povieš nesprávnu odpoveď. Pred všetkými vyhlasuje, že nemá zmysel učiť ťa, lebo ty aj tak nie si schopný alebo schopná niečo sa naučiť. Ostatné deti sa ti začali posmievať. Čo urobíš?

1. Pôjdeš priamo k riaditeľovi alebo riaditeľke a oznámiš, čo sa stalo.
2. Začneš chodiť poza školu, veď aj tak ťa tam nič dobré nečaká.
3. Požiadaš rodičov, či môžeš prestúpiť do inej triedy alebo školy.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Všimneš si, že niektorí kamaráti alebo kamarátky začnú provokovať a robiť si žarty z mladších detí v škole. Čo urobíš?

1. Bez ich vedomia to pôjdeš povedať rovno riaditeľovi alebo riaditeľke školy.
2. Ak si začnú robiť žarty aj z teba, radšej sa k nim pripojíš.
3. Povieš kamarátovi alebo kamarátke, že to, čo robí, je nesprávne a že má nechať mladšie deti na pokoji.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Skupina starších detí z inej školy začne šikanovať menšie deti z tvojej školy. Počkajú si na dieťa, keď ide samé zo školy, alebo keď čaká na autobus, obklúčia ho a vezmú mu peniaze, jedlo alebo hračky. Hádžu doňho kamene a vyhrážajú sa, že bude ešte horšie. Čo urobíš?

1. Budeš si dávať pozor a cestou do školy a zo školy pôjdeš vždy iba v skupine.
2. Povieš dospelým v tvojej škole, čo sa deje a požiadáš ich o pomoc.
3. Začneš so sebou na ochranu nosiť kamene alebo nôž.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Váš nový spolužiak je utečencom. Tvoji kamaráti alebo kamarátky mu stále adresujú rasistické poznámky, smejú sa z jeho výslovnosti a posielajú ho späť domov. Čo urobíš?

1. Pridáš sa k nim, veď on nie je tvoj kamarát, takže sa nemusíš starať, čo s ním bude.
2. Povieš učiteľke alebo učiteľovi, že tvoji kamaráti alebo kamarátky sa k nemu rasisticky správajú.
3. Ponúkneš mu pomoc s učením jazyka, aby ľahšie zapadol medzi ostatných.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Nedávno si provokoval/a jedného zo svojich kamarátov alebo kamarátok, pretože nevie dobre čítať ani písať. Teraz si si všimol alebo všimla, že v poslednej dobe sedáva v lavici sám alebo sama. Raz si ho/ju dokonca videl plakať. Čo urobíš?

1. Nič. Asi má len zlý deň a ty s tým nemáš nič spoločné.
2. Prestaneš provokovať a opýtaš sa, prečo plače.
3. Povieš, že ho alebo ju už viac nebudeš provokovať pred ostatnými, ale nič to nemení na tom, že je hlúpy a pomalý a potrebuje doučovanie.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Máš staršieho nevlastného brata, ktorý je k tebe veľmi milý. Často ťa chce pobožkať a objať, ale tebe je to nepríjemné, aj keď ho máš rád alebo rada. Čo urobíš?

1. Povieš o tom niektorému z rodičov alebo inému bratovi či sestre.
2. Budeš sa vzpierať a pobiješ sa s ním.
3. Budeš sa mu vyhýbať a držať si odstup.
4. Niečo iné (vlastný návrh).

Od slov k činom

Ale čo môžem urobiť?

(Zdroj: Kompasito, s. 108)

Témy: Mier a bezpečnosť, násilie

Trvanie: 45 minút

Veľkosť skupiny: 4 – 24 detí

Charakteristika: Deti rozprávajú príbehy a zážitky, kedy sa stali obeťou, kedy porušili ľudské práva, kedy sa len nečinne prizerali a kedy pomohli.

Cieľ: Objasniť, že každý človek sa vo svojom živote stretáva s mnohými tvármi násilia, zdôrazniť zodpovednosť za rešpektovanie a obranu práv iných ľudí, zamyslieť sa nad tým, čo znamená prestať nečinne sa prizerať a začať pomáhať.

Príprava: Vytvorte kópie podkladov k diskusii pre každú skupinu (nie sú však nevyhnutné).

Pomôcky: Štvorčekový papier a fixky alebo tabuľa a krieda, podklady k diskusii (nie sú nevyhnutné).

Pokyny:

1. Začnite s konštatovaním, že akékoľvek násilie a zneužívanie (nielen telesné, ale aj slovné a citové) je porušovaním ľudských práv. Požiadajte deti o rôzne príklady násilia a zneužívania.

2. Rozdeľte deti do malých, troj- až štvorčlenných skupín. Vysvetlite aktivitu a presvedčte sa, že deti každej z kategórií rozumejú.

a. Každý člen alebo členka skupiny bude rozprávať o zážitkoch s násilím a zneužívaním:

- i. Keď videli, ako niekomu ubližujú alebo s niekým nespravodlivo zaobchádzajú.
- ii. Keď sa sami zapojili do ubližovania alebo nespravodlivého zaobchádzania.
- iii. Keď videli, ako niekomu ubližujú alebo s niekým nespravodlivo zaobchádzajú a nikto neprišiel na pomoc.
- iv. Keď videli, ako niekto pomohol osobe, ktorej ubližovali alebo s ňou nespravodlivo zaobchádzali.

Požiadajte ich, nech pre každú z kategórií uvedú príklad. Ubezpečte ich, že nikoho nebudete trestať za to, čo povie.

b. Na túto aktivitu budete potrebovať 15 minút. Začnite tým, že si na chvíľu sadnete a premyslíte, čo chcete povedať.

*Poznámka: Ak už deti vedia čítať, každej skupine dajte hárok papiera rozdelený na štyri časti a so štyrmi opísanými situáciami.

3. Zhromaždite všetky deti a porozprávajte sa s nimi o ich postrehoch. Najprv požiadajte o zopár príkladov situácií, v ktorých došlo k ublíženiu alebo nespravodlivému zaobchádzaniu. V tomto momente nie je podstatné, či deti danú situáciu pozorovali, alebo sa jej priamo zúčastnili. Vytvorte tabuľku (príklad je uvedený nižšie) a všetky takéto situácie zapíšte do stĺpca „porušenia“.

4. Následne požiadajte o príklady situácií, v ktorých ľudia skutočne prišli na pomoc.

5. Nakoniec požiadajte o príklady situácií, v ktorých sa ľudia len nečinne prizerali. Môžete pritom položiť nasledujúce otázky: „Ako mohol niekto, kto sa len prizeral, v takýchto situáciách pomôcť? Čo mohol spraviť?“ Odpovede zapíšte do tabuľky.

Obmena: Použite zoznam prejavov násilia a nespravodlivého zaobchádzania z bodu 3 a opýtajte sa, ako sa pri nich dalo pomôcť. Zaznamenajte všetky odpovede.

Reflexia:

1. Nahlas prečítajte zoznam navrhnutých krokov a opatrení z bodu 5. Diskutujte o tom, ako môžu ľudia chrániť ľudské práva. Môžete sa opýtať nasledujúce otázky:

- Ktorý z navrhnutých krokov by bolo ťažké vykonať? Ktoré kroky by boli jednoduchšie?
- Vidíte na zozname nejaké kroky, ktoré by ste mohli vykonať aj vy?
- Prečo ľudia nechcú v takýchto situáciách pomáhať?
- Čo ak by sa ľudia prestali iba prizerať a začali viac pomáhať? Pomohlo by to situácii v oblasti ľudských práv?

2. Porozprávajte sa o tom, ako si môžeme navzájom viac pomáhať:

- Aké vlastnosti a postoje musí zastávať človek na to, aby sa prestal nečinne prizerať a začal pomáhať?
- Ako môžeme podporovať ľudí, ktorí bránia ľudské práva?
- Ako môžeme povzbudiť ľudí v našej skupine, aby začali si pomáhať a brániť ľudské práva?

3. Diskusiu uzavrite konštatovaním, že akékoľvek zneužívanie alebo násilie namierené voči deťom je porušením ľudských práv. Toto platí aj pre deti, ktoré samy páchajú násilie. K porušovaniu ľudských práv dochádza v každej kultúre a v každej časti sveta. Zdôraznite, že učením sa o ľudských právach získavame vedomosti aj o tom, ako zakročiť pri obrane ľudských práv ostatných ľudí. Aj keď nie je možné zabrániť každému prejavu násilia, vždy si môžeme navzájom pomáhať a prispieť tak svojim dielom k vytváraniu lepšieho sveta.

Námety na ďalšiu činnosť

Ak ste v skupine prijali pravidlá správania, porozprávajte sa s deťmi o tom, ako k nim môžete zaradiť pomoc obetiam porušovania ľudských práv.

Rady na vedenie aktivity

- Dostatočne sa venujte každej skupine a uistite sa, že všetci porozumeli úlohe, postupne preberajú každú kategóriu a všetky deti v skupine majú rovnakú príležitosť vyjadriť svoj názor.
- Chráňte súkromie detí tým, že uprednostnite pozorované skúsenosti pred ich osobnými zážitkami (okrem prípadov účasti na násilí alebo zneužívaní).
- Tejto aktivite by sa mali zúčastniť iba tie deti, s ktorými ste pracovali už predtým. Dôležitým predpokladom úspešnej aktivity je vytvorenie pocitu bezpečia pre každého člena a členku skupiny.

Podklady k diskusii

Videli ste, ako niekomu ubližujú.	Zapojili ste sa do ubližovania.
Videli ste, ako niekomu ubližujú a nikto nič nespravil.	Videli ste, ako niekto pomohol človeku, ktorému ubližovali.

Tabuľka

Porušenie	Čo s tým môžeme urobiť?

Plavba k novému svetadielu

Čo hodíte cez palubu?

(Zdroj: Kompasito, s. 149)

Témy: Ľudské práva

Trvanie: 45 minút

Veľkosť skupiny: 8 – 20 detí

Charakteristika: Deti si predstavujú, že sa plavia k novému svetadielu, ale počas plavby musia postupne vyhadzovať nepodstatné veci, aby sa tam dostali.

Cieľ: Posúdiť, čo je nevyhnutné na prežitie a rozvoj, oddeliť túžby od potrieb a hľadať vzťah medzi ľudskými potrebami a ľudskými právami.

Príprava: Vytvorte kópie kariet s potrebami a túžbami a vystrihnite ich. Každá skupina dostane jeden kompletný súbor kariet v obálke.

Pomôcky: Obálky, kópie kariet s potrebami a túžbami, lepidlo alebo lepiaca páska, háčky papiera.

Pokyny:

1. Požiadajte deti, nech si predstavia, že ich čaká dobrodružná plavba k novému svetadielu. Zatiaľ na ňom nikto nebýva, takže po príchode sa deti stanú úplne prvými obyvateľmi a založia tam novú krajinu.

2. Rozdeľte deti do menších skupín. Každá skupina dostane obálku so všetkými kartami s túžbami a potrebami. Vysvetlite deťom, že toto je náklad vecí, ktoré si zoberú so sebou na ďalekú cestu do nového sveta. Požiadajte ich, nech vyberú karty z obálky, rozprestrú ich na stole a prečítajú si ich.

Obmena: Do obálok môžete vložiť zopár prázdnych kariet a umožniť tak deťom, nech samy vymyslia, čo si so sebou ešte chcú zobrať.

3. Začnite rozprávať príbeh:

Majestátna loď zdvihla kotvy a vydala sa na ďalekú plavbu. Spočiatku všetko prebieha úplne hladko. Slnko svieti a loď brzdí pokojné more. Zrazu sa však zdvihne vietor, obloha sa zatiahne a priženie sa obrovská búrka. Loď sa začína čoraz viac hojdať a nakláňať, až sa zdá, že sa o chvíľu celá potopí! Aby ste ju udržali na hladine, musíte cez palubu vyhodíť tri karty.

Požiadajte každú skupinu, nech sa rozhodne, ktorých vecí sa vzdá. Tieto karty sa viac už nevrátia do hry. Zozbierajte karty, ktoré deti hodili cez palubu, a dajte ich na jednu kopu.

4. Pokračujte v rozprávaní:

Búrka prešla a more je opäť pokojné. Všetci si vydýchli a tešia z krásnej plavby. Vtom však predpoveď počasia oznámi, že priamo na loď mieri ukrutný hurikán. Ak chcete prežiť, musíte do mora vyhodíť ďalšie tri karty! Nevyhadzujte však nič, čo budete potrebovať pre život v novej krajine.

Zozbierajte karty tak ako predtým a dajte ich na samostatnú kpu.

5. Pokračujte v rozprávaní:

Tak to bolo tesné! Plavba pomaly končí a loď sa blíži k pevnine. Všetci sa už nevedia dočkať, až sa nohou dotknú suchej zeme. Jedno ráno plavčík zakričí: „Zem na obzore!“ Vyjdete na palubu a začnete sa tešiť. Vtom však do lode narazí obrovská veľryba a po náraze zostane na jej boku diera. Loď sa začína potápať. Musíte vyhodíť náklad, inak nedoplováte k pobrežiu! Odhodte ďalšie tri karty.

Opäť zozbierajte odhodené karty a uložte ich na kpu.

6. Oznámte deťom, že ste konečne zakotvili pri brehoch novej pevniny a ste pripravení pustiť sa do vytvárania svojej novej krajiny. Požiadajte každú skupinu, nech prilepí svoje zvyšné karty na papier. Všetci

tak budú môcť vidieť, ktoré veci si so sebou priniesli do nového sveta.

7. Požiadajte každú skupinu, nech prilepí svoj hárok papiera na stenu alebo na tabuľu a vysvetlí, čo si so sebou priniesla. Po každej prezentácii položte ostatným deťom otázku: „Nechýba im nič, bez čoho nebudú môcť prežiť, rásť a rozvíjať sa?“

Reflexia:

1. Zhodnoťte aktivitu kladením napríklad nasledovných otázok:

- Ako sa vám páčila plavba po mori?
- Ako ste sa rozhodli, čo hodíte cez palubu? Ktoré veci ste sa rozhodli si nechať?
- Bolo ťažké rozhodovať sa? Kedy a pri ktorých veciach?
- Došlo v skupine k určitým nezhodám ohľadom toho, ktoré veci si nechať a ktoré hodiť cez palubu? Ako ste tieto nezhody vyriešili?
- Majú všetci ľudia rovnaké potreby? Kto môže mať odlišné potreby?
- Aký máte pocit z vecí, ktoré vám nakoniec ostali? Budete s nimi schopní prežiť v novom svete? Budete schopní rásť a rozvíjať sa?
- Ako prebiehalo rozhodovanie v celej skupine?
- Prekvapil vás konečný výsledok?
- Odhodili by ste nabudúce iné veci, ak by ste sa na takúto plavbu opäť vydali?

2. Zdôrazňujte, že ľudské práva vychádzajú z ľudských potrieb, teda toho, čo každý človek potrebuje na to, aby mohol prežiť, rásť, rozvíjať sa a žiť dôstojný život. Hľadajte spolu odpovede na nasledujúce otázky:

- Mali ste všetko, čo ste potrebovali k prežitiu?
- Mali ste všetko, čo ste potrebovali na svoj rast a rozvoj?
- Ktoré veci ste chceli mať, ale nakoniec ste ich označili za nepotrebné a hodili cez palubu?

3. Vyzdvihnite fakt, že každý človek potrebuje všetky ľudské práva. Niektoré sú nevyhnutné k prežitiu, napríklad jedlo, lekárska starostlivosť, čistá voda a prístrešie. Iné sú dôležité pre rozvoj a dôstojný život – nestačí totiž iba prežiť. Položiť môžete nasledujúce otázky:

- Ktoré karty predstavujú veci, čo by sme možno chceli, ale k prežitiu ich vôbec nepotrebujeme?
- Ktoré karty predstavujú veci, čo potrebujeme k prežitiu?
- Ktoré karty predstavujú veci, čo potrebujeme na rast a rozvoj?
- Čo by sa stalo, ak by v novej krajine chýbali _____? (Vyberte niekoľko príkladov z kariet.)

Rady na vedenie aktivity:

- Dbajte na to, aby si deti na základe tejto aktivity neosvojili názor, že niektoré ľudské práva nie sú až také dôležité a môžeme ich preto odstrániť. Počas záverečnej reflexie neustále zdôrazňujte vzájomnú prepojenosť a podmienenosť práv.
- Deti musia byť oboznámené s tým, že odhodené veci sa už nedajú získať späť a zostávajúce veci budú potrebovať pri vytváraní novej krajiny – nie na prežívanie a vyčkávanie, kým ich niekto príde „zachrániť“.

- Niektoré z vecí majú zámerne nejednoznačný význam a ich cieľom je rozprúdiť diskusiu o tom, čo sa považuje za nevyhnutnú vec (napr. pre niektoré deti môže byť mobilný telefón zbytočný luxus, ale pre iné dôležitý núdzový komunikačný prostriedok).
- Menšie deti môžu mať ťažkosti pri rozpoznávaní rozdielu medzi tým, čo chcú a tým, čo potrebujú. Zdôrazňujte im, že si majú nechať tie veci, bez ktorých by v novom svete neprežili.

Obmeny

- Počas záverečnej reflexie aktivity môžete porovnať karty, ktoré deti odhodili počas jednotlivých krízových situácií. Opýtajte sa detí, aké sú podľa nich rozdiely medzi jednotlivými voľbami.

PODKLADY: KARTY S TÚŽBAMI A POTREBAMI

Možnosť povedať svoj vlastný názor	Čistá voda
Internet a sociálne siete	Spravodlivé zaobchádzanie a nediskriminácia
Vlastná izba	Peniaze
Čisté životné prostredie	Telefón
Jedlo a pitie	Možnosť slobodne vyznávať svoje náboženstvo
Pohodlné bývanie	Právo na odpor voči tomu, s čím nesúhlasím
Sloboda pohybu	Právo na vzdelanie
Ochrana pred zneužívaním	Lieky a očkovanie
Oblečenie, obuv	Právo voliť
Sladkosti	Sloboda prejavu
Rodičia, blízki a kamaráti/tky	Hry a zábava
Právo hovoriť vlastným jazykom	Právo na minimálnu sociálnu úroveň
Právo na obranu seba a svojej rodiny	Sloboda združovania sa do spolkov a strán
Právo na protest a petíciu	Právo na odpočinok
Ochrana pred mučením a trestom smrti	Právo na život

Urob krok vpred

Všetci sú si rovní, ale niektorí sú si rovnejší

(Zdroj: Kompasito, s. 160)

* hra obsahuje aj zoznam rolí prispôsobených pre stredné školy

Témy: Ľudské práva, diskriminácia, chudoba a sociálne vylúčenie

Trvanie: 45 minút

Veľkosť skupiny: 5 – 20 detí

Charakteristika: Deti si predstavujú, že sú niekým iným a zamýšľajú sa nad nerovnosťou ako zdrojom diskriminácie a vylúčenia.

Cieľ: Podporiť empatiu k ľuďom, ktorí sú nejakým spôsobom odlišní, oboznámiť sa s nerovnosťou príležitostí v spoločnosti a napomáhať pochopeniu možných dôsledkov prislušnosti k určitej skupine.

Príprava: Prispôbte roly a situácie vašej skupiny. Pre každé dieťa vyrobte opis konkrétnej roly. Skopírujte zoznam rolí, nastrihajte ich na malé lističky a tie preložte na polovicu.

Pomôcky: Lističky s označením rolí, zoznam situácií, výtvarné potreby na výrobu menoviek alebo obrázkov (nie sú nevyhnutné).

Pokyny:

1. V úvode sa detí opýtajte, či si niekedy predstavovali, že sú niekým iným, a požiadajte o príklady. Vysvetlite im, že v tejto aktivite si budú tiež predstavovať, že sú niekým iným – dieťaťom, ktoré sa od nich značne odlišuje.
2. Povedzte deťom, aby si každé zobralo ústrižok papiera s novou totožnosťou a potichu si ho prečítalo tak, aby to nikto iný nevidel. Ak niekto nebude rozumieť slovu, ktoré má napísané na lističku, zdvihne ruku a v tichosti počká na vysvetlenie od facilitátora alebo facilitátorky.
3. Zdržte sa zatiaľ odpovedí na iné otázky. Požiadajte deti, nech v tejto aktivite v čo najväčšej miere využijú svoju predstavivosť. Pomôžte im stotožniť sa s danou osobou a zadajte im špecifické úlohy. Napríklad:
 - a. Vymyslite si meno a vyrobte si vlastnú menovku, ktorá vám vždy pripomenie, koho hráte.
 - b. Nakreslite sa.
 - c. Nakreslite obrázok svojho domu, izby alebo ulice.
 - d. Poprechádzajte sa po miestnosti a predstavujte si, že ste dieťaťom na lističku.
4. Predstavivosť detí môžete podporiť aj tým, že im pustíte tichú a príjemnú hudbu. Požiadajte ich, aby sa posadili, zatvorili oči a v tichosti si predstavovali svoje dieťa. Vy im zatiaľ môžete prečítať zopár navádzajúcich otázok:
 - a. Kde si sa narodil/narodila? Aké to bolo, keď si bol malý/bola malá? Aká bola tvoja rodina? Zmenilo sa odvtedy niečo?
 - b. Ako dnes vyzerá tvoj bežný deň? Kde bývaš? Kam chodíš do školy?
 - c. Čo robievaš ráno? Čo robievaš popoludní? A čo robievaš večer? Aké hry sa najradšej hráš? S kým sa ich hrávaš?
 - e. Aké zamestnanie majú tvoji rodičia? Koľko peňazí mesačne zarábajú? V akých podmienkach žijete? Žijete v dobrých podmienkach?
 - f. Ako tráviš prázdniny? Máš domáce zvieratko?
 - g. Čo ťa robí šťastným/šťastnou? Čoho sa bojíš?

5. Požiadajte deti, aby sa v úplnej tichosti zoradili vedľa seba – ako na štartovacej čiare. Keď sa zoradia, vysvetlite im že opíšete niektoré veci alebo situácie, ktoré sa môžu dieťaťu stať. Ak dané vyhlásenie bude platiť pre dieťa, ktoré predstavujú, nech urobia krok vpred. V opačnom prípade musia zostať stáť na svojom mieste.

6. Prečítajte jednotlivé situácie a poskytnite deťom dostatočný čas na to, aby ich pochopili a v prípade kladnej odpovede mohli urobiť krok vpred.

7. Na konci aktivity deťom povedzte, nech sa posadia tam, kde sa práve nachádzajú. Požiadajte ich, aby opísali roly, ktoré im boli pridelené. Potom ich požiadajte, aby si všimli, kde sa na konci aktivity nachádzajú.

8. Predtým, ako začnete klásť otázky a diskutovať, jasne a zreteľne ukončíte výmenu rolí. Požiadajte deti, aby si zatvorili oči a stali sa opäť samy sebou. Narátajte do troch a deti požiadajte, nech vykriknú svoje vlastné meno. Týmto spôsobom uzavriete aktivitu a umožníte deťom vystúpiť zo svojich rolí.

Reflexia:

1. Aktivitu môžete zhodnotiť kladením nasledujúcich otázok:

- Čo sa stalo počas tejto aktivity?
- Aké ťažké alebo ľahké bolo hrať svoju rolu?
- Ako ste si predstavovali osobu, ktorú ste hrali? Poznáte niekoho takého?
- Ako ste sa v tejto úlohe cítili? Podobala sa tá osoba v niečom na vás?

2. Pomocou nasledujúcich otázok môžete hľadať súvislosti s témami diskriminácie a sociálnej a ekonomickej nerovnosti:

- Ako ste sa cítili, keď ste mohli alebo naopak nemohli urobiť krok vpred?
- Kedy ste si všimli, že ostatní nenapredujú tak rýchlo ako vy?
- A čo osoba, ktorú ste hrali? Posúvala sa vpred alebo nie? Prečo?
- Mali ste z niečoho pocit nespravodlivosti?
- Podobá sa táto aktivita na skutočný život? V čom?
- Vďaka čomu majú niektorí ľudia viacej príležitostí ako iní? Kvôli čomu majú menej príležitostí?

Námety na ďalšiu činnosť:

Diskutujte s deťmi o tom, kto má vo vašej komunite viac alebo menej príležitostí. Čím by sme mohli začať, aby sme vytvorili rovnnejšie príležitosti pre všetkých ľudí? Vyskytujú sa vo vašej skupine alebo komunite isté nerovnosti, ktorým sa deti môžu venovať?

Rady na vedenie aktivity:

- Vyrobte si svoje vlastné karty s rolami. Uvedené texty majú slúžiť len ako príklady. Čím lepšie budú karty odrážať skutočnosť, ktorú deti každým dňom zažívajú, tým viac si z tejto aktivity odnesú.
- Zároveň však dávajte pozor, aby zvolené roly nezahanbili tie deti, ktorých životná situácia sa až príliš podobá tej vymyslenej.
- Keďže nemôžete poznať životnú situáciu každého dieťaťa, niektorých deti sa roly môžu dotknúť, prípadne ich rozrušiť. Preto k tejto aktivite pristupujte nanajvýš citlivo. Dávajte pozor najmä na tie deti, ktoré po skončení hry nedokážu vystúpiť zo svojej roly, prípadne sa správajú neobvykle. V takomto prípade by ste sa s dieťaťom mali porozprávať osamote.
- Veľmi dôležitým predpokladom aktivity je, aby deti ostali v tichosti, keď im budú priradené roly, keď si budú predstavovať život svojej postavy a keď sa budú pohybovať vpred. Zotrvanie v tichosti udržiava

napätie počas celej hry a pomáha deťom koncentrovať sa, lepšie odolávať rušivým momentom a vďaka tomu ľahšie vystúpiť z rolí na konci hry.

- Počas záverečnej reflexie aktivity by sa k slovu malo dostať každé dieťa. Táto aktivita môže vyvolať silné emócie. Čím väčšiu šancu dostanú deti na vyjadrenie svojich pocitov, tým väčší osoh budú mať z hry. Preto záverečnej reflexii venujte dostatok času.
- Túto aktivitu je možné realizovať vonku, ale aj vo veľkej miestnosti. Pri odhaľovaní totožností nechajte deti sedieť tam, kde skončili. Menšie deti potrebujú vizuálne vnemy, aby dokázali porozumieť rozdielom a pochopiť svoje roly. Pri záverečnej reflexii aktivity však zoradte deti bližšie k sebe alebo do kruhu, aby sa navzájom dobre počuli.
- Sila tejto aktivity spočíva vo vizuálnom vnímaní narastajúcich vzdialeností medzi účastníkmi, predovšetkým ku koncu aktivity. Tento účinok môžete ešte posilniť, ak vyberiete také roly, ktoré budú odzrkadľovať skutočný život detí. Roly upravte tak, aby iba malý počet detí mohol urobiť všetky alebo väčšinu krokov vpred (t. j. aby mohli odpovedať „áno“).
- Počas záverečnej reflexie sa zamerajte na to, čo pomohlo deťom pochopiť život osoby, ktorú hrali. Bolo to na základe osobnej skúsenosti alebo čerpali informácie z iných zdrojov (napr. od iných detí, dospelých, z kníh, médií, vtipov)? Požiadajte ich, nech sa zamyslia, do akej miery boli ich zdroje informácií spoľahlivé, čím im môžete predstaviť fungovanie stereotypov a predsudkov.
- Deti si vo všeobecnosti veľmi dobre uvedomujú, že ich rovesníci a rovesníčky sú na tom z hľadiska materiálneho zabezpečenia lepšie či horšie, mávajú však ťažkosti s pochopením vlastných výhod či nevýhod plynúcich z postavenia v spoločnosti. Táto aktivita im preto môže pomôcť pozrieť sa na svoj život z istého nadhľadu.

PODKLADY: KARTY S ROLAMI

*Poznámka pre facilitátora alebo facilitátorku: Vyrobite si svoje vlastné lístočky s rolami! Čím lepšie budú odrážať skutočnosť, ktorú deti každým dňom zažívajú, tým viac si z tejto aktivity odnesú. Uvedené roly slúžia len ako príklady.

Pre základné školy:

Máš 14 rokov. Spolu so svojimi dvoma bratmi žijete v krásnom dome s veľkou záhradou a bazénom. Tvoj otec je riaditeľom banky a tvoja mama sa stará o domácnosť a rodinu.	Narodil/narodila si sa na Slovensku, ale tvoji rodičia sa prisťahovali z Ázie. Majú peknú reštauráciu a nad ňou byt, kde bývaš so svojou sestrou. Ty a tvoja sestra pomáhate po škole v reštaurácii. Máš 13 rokov.
Máš 12 rokov. Bývaš na farme ďaleko na vidieku. Tvoj otec je farmár a mama sa stará o kravy, husi a sliepky. Máš troch bratov a jednu sestru.	Nemáš žiadnych súrodencov. Žiješ so svojou mamou v byte v meste. Mama pracuje v továrni. Miluješ hudbu a vieš dobre tancovať. Máš 14 rokov.
Si Róm/Rómka a máš 12 rokov. Bývaš v osade v malom dome bez kúpeľne a detskej izby. Máš šesť bratov a sestier.	Narodil/narodila si sa so zdravotným znevýhodnením a musíš používať invalidný vozík. Žiješ v byte v menšom meste so svojimi rodičmi a dvoma sestrami. Obaja rodičia sú učitelia. Máš 15 rokov.
Máš 13 rokov. Od narodenia žiješ v detskom domove. Netušíš, kto sú tvoji rodičia.	Máš 14 rokov a pochádzaš z dvojčiek. Žijete v byte v meste so svojou mamou, ktorá pracuje v obchodnom dome. Váš otec je vo väzení.
Máš 15 rokov a päť mladších súrodencov. Tvoj otec je šoférom kamiónu a často je preč na cestách. Tvoja mama pracuje ako čašníčka a chodí z práce neskoro večer. Často sa preto musíš starať o ostatných súrodencov.	Tvoji rodičia sa rozviedli, keď si bol/bola ešte bábätko. Teraz máš 13 rokov. Žiješ so svojou mamou a jej priateľom. Cez víkendy navštevuješ svojho otca, jeho manželku a ich dve malé deti.
Máš 11 rokov. Od malička bývaš u svojich pestúnov, keďže tvoji rodičia sa o teba nedokázali postarať. Tvoji pestúni sú veľmi milí. Bývaš v dome spolu so štyrmi ďalšími adoptovanými deťmi.	Máš 12 rokov. Bývaš so sestrou v malom meste u svojich starých rodičov. Tvoji rodičia sú rozvedení, mama pracuje v meste ako sekretárka, otca vídavaš len zriedkavo.
Máš ťažkosti s učením, kvôli čomu si o dve triedy nižšie. Máš 12 rokov a si oveľa vyšší/vyššia ako tvoji spolužiaci. Obaja rodičia pracujú a nemajú vôbec čas pomáhať ti s domácimi úlohami.	Máš 14 rokov. Tvoja mama zomrela, keď si sa narodil/narodila. Tvoj otec sa znovu oženil. Žiješ s ním, so svojou nevlastnou mamou a jej dvoma dcérami – tinedžerkami. Tvoj otec je právnik.
Máš 14 rokov a dvoch starších súrodencov. Tvoja rodina žije v malom panelákovom byte vo veľkomeste. Otec je mechanik, ale momentálne nemá prácu, takže ste stále bez peňazí. Tvoj otec má však teraz viac času na to, aby sa s tebou hral.	Prisťahovali ste sa na Slovensko, keď si bol/bola ešte bábätko. Teraz máš 15 rokov. Otec má obchod vo štvrti, kde žije veľa prisťahovalcov. Ovládaš slovenčinu a aj svoj rodný jazyk. Často tlmočíš svojej mame a starej mame.

Máš 11 rokov. Žiješ na vidieku so svojimi rodičmi, mladším bratom a sestrou. Tvoji rodičia prevádzkujú malú pekáreň. Deti v škole sa ti občas smejú, pretože máš nadváhu.	Máš astmu a kvôli chorobe často vymeškávaš v škole, najmä v zime. Tráviš veľa času doma v posteli, pozeráš televízor, surfuješ po internete a hráš sa videohry. Cítiš sa osamelo, pretože obaja tvoji rodičia chodia do práce. Máš 13 rokov.
Si dieťaťom zahraničného veľvyslanca na Slovensku. Chodiš do medzinárodnej školy. Nosíš silné okuliare a trochu kokceš. Máš 14 rokov.	Ty a tvoj starší brat ste veľmi nadaní v matematike, fyzike, jazykoch – vlastne skoro vo všetkom. Vaši rodičia sú profesori na univerzite. Neustále vás posielajú na rôzne krúžky a do táborov, aby ste sa lepšie pripravili na súťaže.
Máš 15 rokov a žiješ so svojou starou mamou. Tvoji rodičia zahynuli pri dopravnej nehode. Stará mama má veľmi nízky príjem. Nevie ti kúpiť také oblečenie, ako nosia tvoje spolužiačky.	Máš 4 súrodencov, žijete v prenajatom byte na sídlisku. Otec je strážnik, má problémy s alkoholom, bije mamu. Máš 14 rokov, si najstarší syn.
Na vysvedčení máš samé jednotky, vynikáš aj v športe a máš veľa kamarátov. Máš 15 rokov a ideš na gymnázium.	Si problémový 15-ročný syn podnikateľa. V škole si zničil niekoľko učební, si drzý.
Si 14-ročné dievča, ktoré začalo pracovať pre modelingovú agentúru. Nestíhaš sa učiť na písomky, si veľmi unavená, no tvoja mama ťa v tom podporuje.	Si 13-ročný chlapec, ktorý má problémy s učením. Na hodinách sa nevieš sústrediť, a napriek tomu, že si nadaný, máš zlé známky.
Chodiš do posledného ročníka na základnej škole. Chceš ísť študovať do iného mesta, ale tvoji rodičia na to nemajú peniaze.	Si dcérou prisťahovalcov zo Sýrie. Na Slovensko ste prišli len nedávno. V škole ťa šikanujú, lebo máš tmavšiu pleť.

Pre stredné školy:

Ste osamelá nezamestnaná matka.	Ste arabské moslimské dievča žijúce so svojimi hlboko nábožensky založenými rodičmi.
Ste dcéra riaditeľa miestnej banky. Študujete ekonómiu na vysokej škole.	Ste 19-ročný syn roľníka v odľahlej dedinke v horách.
Ste profesionálny vojak.	Ste mladý muž s postihnutím, ktorý sa dokáže pohybovať iba pomocou invalidného vozíka.
Ste 17-ročné rómske dievča, ktoré neukončilo základnú školu.	Ste HIV-pozitívna prostitútka v stredných rokoch.
Ste nezamestnaný učiteľ z Poľska, hľadajúci prácu.	Ste 24-ročný utečenec z Iraku.
Ste ilegálny prisťahovalec z Vietnamu.	Ste predseda strany, ktorá je teraz pri moci.
Ste syn čínskeho prisťahovalca, ktorý má prosperujúcu reštauráciu rýchleho občerstvenia.	Ste dcéra amerického veľvyslanca v krajine, kde teraz bývate.
Ste majiteľ úspešnej firmy na dovoz a vývoz.	Ste robotník z továrne na topánky na dôchodku.
Ste priateľka vysokoškoláka, ktorý je závislý na heroíne.	Ste 22-ročná lesba.
Ste modelka afrického pôvodu.	Ste 27-ročný muž, bezdomovec.
Ste 30-ročná žena, úspešná podnikateľka žijúca v Bratislave.	Ste 16-ročná Rómka, tehotná po znásilnení rodinným známym. Ste katolíčka.
Ste 45-ročný nezamestnaný otec 2 detí trpiaci psychickou chorobou.	Ste 75-ročná dôchodkyňa. Ste bezdetná vdova a máte zdravotné problémy.
Ste 65-ročný bývalý policajt, privyrábate si ako ochrankár v supermarkete.	Ste 17-ročná utečenec zo Sýrie, na Slovensku ste sám, celá rodina ostala v meste Aleppo. Nemáte o nich správy.
Ste 17-ročné rómske dievča, ktoré si adoptovali manželia, obaja lekári.	Ste 24-ročný muž žijúci v Rimavskej Sobote, čerstvý absolvent vysokej školy.

Situácie a udalosti

Nahlas prečítajte nasledujúce vyhlásenia. Po prečítaní každého z nich nechajte deťom čas na to, aby urobili krok vpred a aby sa rozhliadli, kde sa v porovnaní s ostatnými nachádzajú. S ohľadom na vašu skupinu a priestory, v ktorých aktivitu robíte, nemusíte prečítať všetky uvedené vyhlásenia. Do zoznamu pritom môžete doplniť aj svoje vlastné. Pri ich formulovaní však dbajte na to, aby sa na ne dalo odpovedať „áno“ alebo „nie“.

VYHLÁSENIA PRE ZÁKLADNÉ ŠKOLY

1. Ty a tvoja rodina máte vždy dosť peňazí na pokrytie všetkých potrieb.
2. Žiješ na slušnom mieste s telefónom a televízorom.
3. Neposmievajú sa ti a neignorujú ťa kvôli tomu, že by si mal/mala odlišný vzhľad alebo zdravotné znevýhodnenie.
4. Ľudia, s ktorými žiješ, sa ťa pýtajú na názor o veciach, ktoré sa ťa týkajú.
5. Chodíš do dobrej školy.
6. Po škole chodíš do viacerých klubov a krúžkov.
7. Nebojíš sa, že ťa zastaví polícia.
8. Žiješ s ľuďmi, ktorí ťa milujú a vždy chcú pre teba len to najlepšie.
9. Nikdy si nepocítil/nepocítila diskrimináciu kvôli svojmu pôvodu, vzdelaniu alebo náboženstvu.
10. Pravidelne chodíš na zdravotné a zubárske prehliadky, aj keď nie si chorý/chorá.
11. Spolu s rodičmi chodíš aspoň raz ročne na dovolenku k moru.
12. Môžeš kedykoľvek pozvať priateľov na večeru, prípadne ich nechať prespať u vás doma.
13. Až budeš starší/staršia, môžeš ísť na vysokú školu a vybrať si povolanie, po akom túžiš.
14. Nebojíš sa, že by ťa niekto mohol provokovať alebo dokonca fyzicky napadnúť.
15. Často vidíš v televízii ľudí, ktorí vyzerajú a žijú presne ako ty.
16. Ty a tvoja rodina chodíte aspoň raz v mesiaci do kina, zoologickej záhrady či do múzea.
17. Tvoji rodičia, starí rodičia aj prastarí rodičia sa narodili na Slovensku.
18. Nové topánky a oblečenie dostaneš vždy, keď o ne požiadaš.
19. Máš veľa času na hranie sa a veľa kamarátov, s ktorými sa môžeš hrať.
20. Máš počítač a prístup na internet.
21. Cítiš uznanie a podporu v tom, čo robíš.
22. Máš pocit, že až vyrastieš, čaká ťa šťastná budúcnosť.

VYHLÁSENIA PRE STREDNÉ ŠKOLY

1. Nikdy ste nemali žiadne vážne finančné ťažkosti.
2. Máte slušné bývanie s telefónom a televízorom.
3. Máte pocit, že spoločnosť, v ktorej žijete, rešpektuje váš jazyk, náboženstvo a kultúru.
4. Máte pocit, že váš názor na spoločenské a politické otázky zaváži, a že vašej mienke sa venuje dostatočná pozornosť.
5. Ľudia sa na vás obracajú o radu v rozličných otázkach.
6. Nemáte strach z toho, že vás zastavia policajti.
7. Viete, kam sa máte v prípade potreby obrátiť o radu a pomoc.
8. Nikdy ste sa necítili diskriminovaný pre svoj pôvod.
9. Svoje sociálne a zdravotné potreby máte primerane zabezpečené.
10. Raz za rok môžete odcestovať na dovolenku.
11. Môžete si k sebe na večeru pozvať priateľov.
12. Váš život je zaujímavý a do budúcnosti sa pozeráte optimisticky.
13. Máte pocit, že môžete študovať a vykonávať povolanie, ktoré si vyberiete.
14. Nemáte obavy z toho, že by vás mohli prenasledovať alebo napadnúť na ulici či v médiách.
15. Môžete sa zúčastniť celoštátnych aj miestnych volieb.
16. Najdôležitejšie náboženské sviatky môžete osláviť so svojou rodinou a blízkymi priateľmi.
17. Môžete sa zúčastniť na medzinárodnom seminári v zahraničí.
18. Aspoň raz za týždeň môžete ísť do kina alebo divadla.
19. Nemáte obavy o budúcnosť svojich detí.
20. Aspoň raz za tri mesiace si môžete kúpiť nové šaty.
21. Môžete sa zamilovať do osoby, ktorú si sami vyberiete.
22. Máte pocit, že spoločnosť, v ktorej žijete, oceňuje a uznáva vaše odborné schopnosti.
23. Môžete používať internet a využívať ho na vlastné účely.

90 minútové aktivity

Chlapci predsa neplačú!

A dievčatá sú šikovnejšie...

(Zdroj: Kompasito, s. 82)

Témy: Diskriminácia, rodová rovnosť, ľudské práva

Trvanie: 90 minút

Veľkosť skupiny: 8 – 20 detí

Charakteristika: Deti diskutujú a prezentujú krátke scény reagujúce na provokatívne vyhlásenia.

Cieľ: Diskutovať o rodových stereotypoch a rovnosti pohlaví, zároveň prehlbovať ideu tolerancie a ukázať, ako vedú stereotypy k diskriminácii.

Príprava:

Vyberte zo zoznamu 3 vyhlásenia alebo si vymyslite svoje vlastné. Pripravte 4 nápisy: Súhlasím./Neviem./Ešte som sa nerozhodol./la./Nesúhlasím. Každý z nápisov umiestnite do jedného z kútov miestnosti. Vyberte ďalšie vyhlásenia, ktoré budú slúžiť na prípravu scénok, vypíšte ich na samostatné hárky papiera.

Pomôcky: Hárky papiera na nápisy a vyhlásenia.

Pokyny:

Prvá časť: Zaujmite stanovisko!

1. Predstavte deťom prvú časť aktivity:

a) Miestnosť je rozdelená na 4 kúty, každý z nich je označený nápisom: Súhlasím./Neviem./Ešte som sa nerozhodol./la./Nesúhlasím.

b) Facilitátor/ka prečíta 3 rôzne vyhlásenia. Deti prejdú do príslušného kúta podľa toho, aký je ich názor, a teda či súhlasia, nesúhlasia, nemajú žiadny názor alebo sa chcú dlhšie zamyslieť.

2. Prečítajte prvé vyhlásenie a počkajte, kým si deti vyberú príslušný kút. Potom sa ich spýtajte, prečo si toto miesto vybrali. Deti môžu zmeniť kút, ak zmenia názor. Pri všetkých 3 vyhláseniach postupujte rovnako.

3. Zavolajte deti k sebe a porozprávajte sa o tejto časti aktivity:

- Prekvapila vás aktivita niečím?
- Prečo majú podľa vás ľudia rôzne názory na tieto vyhlásenia?
- Presvedčili vás niečie dôvody, aby ste zmenili názor? Prečo?
- Vieme rozlíšiť, ktorý kút je ten „správny“?

Druhá časť: Prezentujte svoje stanovisko!

1. Rozdeľte deti do malých, maximálne 5-členných skupín a každej skupine dajte iné vyhlásenie. Vysvetlite im, že každá skupina má 15 minút na to, aby si prečítala svoje vyhlásenie, pohovorila si o ňom a vymyslela k nemu krátku scénu.

2. Požiadajte jednotlivé skupiny, aby zahrali svoje scény. Po každej prezentácii sa spýtajte publika, aké podľa nich bolo jej posolstvo. Vyzvite deti z prezentujúcej skupiny, aby vysvetlili posolstvo svojej scény.

Reflexia:

1. Diskutujte o rodových stereotypoch. Môžete sa spýtať nasledujúce otázky:

Čo mali všetky vyhlásenia spoločné? Poznate ďalšie podobné vyhlásenia?

Existujú podľa vás rozdielne pravidlá a očakávania pre dievčatá a pre chlapcov vo vašej triede, vo vašom okolí a vo všeobecnosti? Má to podľa vás zmysel?

Stretli ste sa s inými názormi na to, akí by mali chlapci a dievčatá byť a čo by mali robiť? Aké je to na Slovensku a v iných častiach Európy a sveta?

Čo sa stane, ak chlapec alebo dievča s takýmto názorom nesúhlasí a chce sa správať inak? Už ste niečo také zažili? Ak áno, aký to bol pocit?

Myslíte si, že deti aj dospelých ovplyvňujú očakávania okolia, ktoré určujú, ako sa majú správať ženy a ako muži?

2. Položením nasledovných otázok môžete hľadať súvislosť medzi rodovými stereotypmi a diskrimináciou:

Akým spôsobom obmedzujú možnosti nášho rozhodovania a života tieto vžitú predstavy o správaní mužov a žien? Viete uviesť nejaké príklady?

Akým spôsobom tieto obmedzenia ovplyvňujú naše ľudské práva?

Čo môžeme urobiť my, aby sa chlapci a dievčatá mohli slobodnejšie rozhodovať o tom, čo chcú robiť a akí a aké chcú byť?

Námety na ďalšiu činnosť:

Pokúste sa spolu s deťmi vytvoriť akési pravidlá správania, ktoré budú usmerňovať deti v tom, ako sa k sebe majú správať, a ktoré zároveň zabezpečia rovnocenné zaobchádzanie s dievčatami a s chlapcami. Zaveďte ich na viditeľné miesto a v prípade problémov sa na ne odvolajte.

Radý na vedenie aktivity:

- Dávajte pozor na to, aby ste svojimi výrokmi neupevnili práve tie stereotypy, ktorými sa táto aktivita zaoberá. Zamyslite sa nad vlastnými rodovými predsudkami a stereotypmi a pokúste sa neprenášať ich na deti.
- Zvoľte také vyhlásenia, ktoré ilustrujú, že dievčatá a chlapci majú napriek rôznym telesným schopnostiam tie isté práva. Vyhlásenia by mali byť dostatočne kontroverzné a mali by vyvolávať rozdielne názory.
- Vyhnite sa prílišnej polarizácii medzi chlapcami a dievčatami. Môžete vytvoriť čisto chlapčenské a dievčenské skupiny, alebo zmiešané skupiny s vyváženým zastúpením chlapcov a dievčat.
- Na postojoch a názoroch detí sa najvýznamnejšie podpisujú postoje a názory ich rodičov. Pri tejto aktivite teda očakávajte pozitívne aj negatívne reakcie.

Poznámka:

Namiesto scénky môžu deti vytvoriť napr. komiks, koláž s vystrihnutými obrázkami z novín a časopisov alebo kresbu.

Vzorové vyhlásenia:

Ružová je iba pre dievčatá.

Chlapci neplačú.

Dievčatá by mali nosiť len sukne.

Žena sa nemôže stať riaditeľkou banky.

Futbal by mali hrať len chlapci.

Dievčatá sú slabé a citlivé, chlapci sú silní a odolní.

Dievčatá pomáhajú svojim mamám, chlapci pomáhajú svojim otcom.

Je lepšie byť dievčaťom ako byť chlapcom.

Keď sa niečo stane, vždy sú na vine chlapci.

Chlapci môžu hovoriť nadávky, dievčatám sa to nehodí.

Dievčatá by sa medzi sebou nemali byť.

Chlapci sú lenivejší ako dievčatá.

Dievčatá vedia klamať lepšie ako chlapci, lebo sú prefíkané.

Každý hlas sa počíta

Ale počítajú sa všetky rovnako?

(Zdroj: Kompasito, s. 103)

Témy: Občianstvo, demokracia

Trvanie: 90 minút

Veľkosť skupiny: 10 – 30 detí

Charakteristika: Deti navrhujú plán demokratického rozhodovacieho procesu a na základe jedného z plánov usporiadajú simuláciu volieb.

Cieľ: Porozumieť významu spravodlivých a demokratických volieb, vyskúšať si usporiadanie spravodlivých volieb, osvojiť si mechanizmy a princípy demokratického hlasovania a uvedomiť si význam aktívnej občianskej spoluúčasti.

Príprava: Vyrobite kópie zoznamu situácií a úloh pre každú skupinu. Vyrobite kópie kariet s úlohami a vystrihnite ich.

Pomôcky: Zoznam úloh pre každú skupinu, papier a ceruzky pre hlasovacie lístky.

Pokyny:

Prvé cvičenie:

1. Vysvetlite deťom, že Všeobecná deklarácia ľudských práv zaručuje, že každý má právo „zúčastňovať sa na správe svojej krajiny priamo alebo prostredníctvom slobodne volených zástupcov“ a že „zástupcovia by mali byť pravidelne volení spravodlivým a tajným hlasovaním“ (Článok 21). Opýtajte sa detí, či vedia, čo znamenajú nasledujúce výrazy a pojmy:

- Čo sú „spravodlivé“ voľby?
- Prečo by malo byť hlasovanie tajné?
- Kto môže voliť?
- Čo znamená, že nás niekto môže zastupovať?
- Aké povinnosti má osoba, ktorá nás zastupuje?
- Ako nazývame ľudí, ktorí zastupujú ľudí zo svojho okolia na celoštátnej úrovni? Ako nazývame ľudí, ktorí zastupujú ľudí zo svojho okolia na miestnej úrovni?

2. Poukážte na nasledujúci fakt: Deti síce nemôžu voliť, kým sa nestanú dospelými, môžu sa však zúčastňovať na rôznych formách volieb a rozhodnúť tak o veciach ovplyvňujúcich ich životy. Pozhovárajte sa s deťmi o príležitostiach, kedy môžu voliť:

- V ktorých situáciách sa môžete vyjadriť k niektorým veciam a hlasovať?
- Ide o spravodlivé rozhodovanie alebo voľby?
- Sú tajné?
- Kto môže rozhodovať alebo voliť?
- Kto rozhoduje o tom, koho alebo čo možno voliť a pre koho alebo pre čo sa možno rozhodnúť?

3. Vysvetlite deťom, že v rámci tejto aktivity budú navrhovať a vytvárať demokratické rozhodovacie postupy. Rozdeľte deti do rovnakých, päť- až šesťčlenných skupín. Každdej skupine dajte Zoznam situácií, pričom na rovnakej situácii budú pracovať minimálne dve skupiny. Dbajte na to, aby dve skupiny pracovali aj na situácii E. Táto situácia bude neskôr použitá ako simulácia.

Upozornite deti na otázky v spodnej časti podkladového materiálu a vysvetlite im všetky cudzie pojmy.

Alternatíva: Všetkým skupinám dajte podklady k situácii E a upozornite ich, že pre dané zadanie existuje viacero možných riešení.

4. Po uplynutí 15 až 20 minút požiadajte každú skupinu, aby opísala svoju situáciu a rozhodovací proces, ktorý viedol k riešeniu. Skupiny so situáciou E vyzvite ako posledné. Po každej prezentácii dajte priestor ostatným deťom, aby sa vyjadrili k predstavenému plánu:

- a. Je plán demokratický?
- b. Dostal každý účastník alebo účastníčka rovnakú príležitosť na vyjadrenie svojho názoru, resp. voľby?
- c. Je plán spravodlivý?
- d. Je plán tajný?
- e. Sú všetci oboznámení s tým, koho alebo čo vlastne volia?

5. Po predstavení všetkých plánov deti upozornite na situáciu E a povedzte im, že budú o nej skúšobne hlasovať. Predtým sa však musia dohodnúť na jednom pláne. Vyzvite ich, aby porovnali rôzne riešenia navrhnuté pre situáciu E.

- a. V čom sú si jednotlivé plány podobné? Môžeme tieto argumenty použiť pri našom skúšobnom hlasovaní?
- b. Ako sa jednotlivé plány líšia? Ktorý nápad sa vám zdá byť najlepší? Ktorý by sme mali použiť?

6. Keď sa deti dohodnú, zapíšte ich rozhodnutie na tabuľu a prediskutujte ho. Môžete im pritom klásť otázky typu:

- a. Nechýba niečo v našom riešení situácie?
- b. Myslíte, že toto riešenie bude demokratické?

Druhé cvičenie:

1. Pripomente deťom prvé cvičenie a okolnosti zo situácie E. Vráťte sa k riešeniu z prvého cvičenia a vysvetlite im, že ich plán použijete pri skúšobnom hlasovaní o situácii E.

2. Rozdajte deťom karty s úlohami a oboznámte ich so situáciou:

- a. Predseda alebo predsedníčka volebnej komisie poverí troch hovorcov alebo hovorkyne, aby vyjadrili svoj názor.
- b. Predseda alebo predsedníčka volebnej komisie požiadá obecenstvo, aby položilo otázky a vyjadrilo svoje názory.
- c. Predseda alebo predsedníčka volebnej komisie sa nakoniec spýta, či sú všetci pripravení voliť a vysvetlí, kto bude na základe pravidiel skupiny (napr. hlasovaním jednoduchou väčšinou či systémom pomerného zastúpenia) víťazom alebo víťazkou hlasovania.
- d. Volebný úradník alebo úradníčka napokon všetkých vyzve, aby hlasovali podľa pravidiel stanovených skupinou. Predseda alebo predsedníčka komisie a volebný úradník alebo úradníčka zozbierajú hlasy a zráťajú ich.
- e. Volebný úradník alebo úradníčka oznámi výsledky hlasovania. V prípade, že bol víťaz jasne určený, predseda alebo predsedníčka volebnej komisie to ohlásí celej skupine. V prípade, že hlasovanie neurčilo víťaza, predseda alebo predsedníčka komisie ohlásí druhé kolo volieb.
- f. Pri nasledujúcom hlasovaní volebný úradník alebo úradníčka zopakuje vyššie uvedený postup.

Reflexia

1. Zhodnoťte aktivitu, napríklad kladením nasledujúcich otázok:

- Bolo podľa vás skúšobné hlasovanie spravodlivé a demokratické?
- Aké situácie z reálneho života vám táto aktivita pripomenula?
- Aký je bežný postup pri prijímaní takýchto rozhodnutí? Môžu deti vyjadriť svoj názor alebo svoju voľbu?
- Ktoré rozhodnutia môžu urobiť len dospelí ľudia?
- Uplatňuje vaša skupina pri rozhodovaní demokratický proces? Prečo áno alebo prečo nie?
- Ako zaručíte takýto demokratický proces prijímania rozhodnutí vo vašej skupine?

2. Nachádzajte súvislosti s ľudskými právami:

- Čo máme na mysli, keď hovoríme o „vláde“?
- Ktoré úrady a inštitúcie v našej komunite alebo krajine sú obsadzované na základe hlasovania vo voľbách?
- Ako sa môžu ľudia zúčastňovať na správe vecí verejných okrem toho, že osobne zastávajú úrad?
- Aký vek oprávňuje občanov a občianky Slovenska k tomu, aby mohli voliť?
- Môžete sa zúčastňovať na správe vecí verejných ešte predtým, než budete môcť voliť?
- Prečo je podľa vás právo voliť také dôležité, že bolo povýšené na ľudské právo?
- Čo by sa stalo, ak by sa niektoré deti pri skúšobnom hlasovaní rozhodli nehlasovať? Čo sa stane, ak ľudia nevyužívajú svoje právo voliť zástupcov?
- Prečo je dôležité využívať svoje ľudské práva?

Námety na ďalšiu činnosť

Využite každú situáciu, ktorá nastane vo vašej skupine, aby ste si spolu s deťmi vyskúšali proces demokratického rozhodovania. Môže ísť o maličkosti (napr. čo budú maškrtiť, či sa budú hrať vonku alebo vo vnútri), ale aj o dôležité veci. Deti si najlepšie osvoja demokratický princíp tak, že si ho samy vyskúšajú. Môžete ich taktiež požiadať, nech zvažia, či každý člen alebo členka skupiny má rovnocennú príležitosť podieľať sa na rozhodovaní.

Rady na vedenie aktivity

- Pri tejto komplexnej aktivite je najlepšie nechať všetky deti pracovať na pláne v situácii C. Vďaka tomu všetky deti pochopia situáciu a význam hľadania kompromisného plánu, čo už samo osebe predstavuje významný demokratický proces.
- Ak sa rozhodnete pre prácu s viacerými situáciami, vyberte si minimálne jednu, ktorá zahŕňa osobu (situácie A a B), a jednu, ktorá zahŕňa politický rozhodovací proces (situácie D a E). Situácie týkajúce sa politického rozhodovacieho procesu sú vhodné na skúšobné hlasovanie, pretože hovorcovia alebo hovorkyne zastupujú spoločné stanoviská, a nie iba seba.
- V tejto aktivite sú použité niektoré termíny, ktoré deti nemusia poznať (napr. nominácie, kandidáti, predvolebné prejavy, rozhovory, druhé kolo volieb, systém pomerného zastúpenia, voľby). Keď sa deti rozdelia do menších skupín, chodte medzi ne a presvedčte sa, či termínom rozumejú. Mladším deťom môžete väčšinový volebný systém vysvetliť ako „viac než polovica“ alebo „jednoduchá väčšina“.
- Pokyny k tejto aktivite odporúčajú pri simulácii pracovať iba so situáciou E, úlohy však môžete pozmeniť a použiť akúkoľvek situáciu.

- Vymyslite vlastné situácie na základe toho, o čom sa práve rozhodujú deti vo vašej skupine.
- V prípade väčšej skupiny do rozhovoru zapojte ďalších hovorcov alebo hovorkyne s inými názormi.

Obmeny

Ak chcete deťom lepšie vysvetliť, kto je oprávnený voliť, môžete im priradiť nižšie opísané alternatívne úlohy. Na začiatku každej simulácie prečítajte opis postáv a nechajte deti diskutovať o tom, kto je oprávnený voliť. O tomto probléme môžu rozhodnúť hlasovaním.

Alternatívne úlohy

- Máš šesť rokov a chodíš do prvej triedy. Ešte nevieš čítať a nikoho v skupine nepoznáš. Mal/Mala by si dostať možnosť voliť?
- Máš trinásť rokov, ale stále si len v piatej triede, pretože máš ťažkosti pri učení. Mal/Mala by si dostať možnosť voliť?
- Tvoja rodina sa sem len nedávno prisťahovala a takmer nikoho tu ešte nepoznáš. Mal/Mala by si dostať možnosť voliť?
- Máš násilnú povahu a ubližuješ mladším deťom. Robíš im zle na školskom dvore a svojich kamarátov a kamarátky nabádaš k tomu, aby im škaredo nadávali. Mal/Mala by si dostať možnosť voliť?

PODKLADY: ZOZNAM SITUÁCIÍ Z PRVÉHO CVIČENIA

Situácia A:

Vaša škola dostala pozvanie na oslavu Medzinárodného dňa detí, ktorý sa bude konať na miestnej radnici. Škola má poslať zástupcu alebo zástupkyňu, ktorá ju bude na podujatí reprezentovať. O zástupcovi alebo zástupkyňi budú rozhodovať deti. V škole je 500 žiakov a žiačok. Ako demokraticky vyberiete svojho zástupcu alebo zástupkyňu?

Situácia B:

Váš športový klub potrebuje prezidenta alebo prezidentku. Máte 60 členiek a členov. Ako demokraticky rozhodnete o prezidentke či prezidentovi?

Situácia C:

Škola organizuje výtvarnú súťaž a študenti a študentky vyberú maľby, ktorým pridelia prvú, druhú a tretiu cenu. Do súťaže sa zapojilo 50 malieb a v škole je 300 detí. Ako demokraticky rozhodnete o víťazoch?

Situácia D:

Žiaci a žiačky vo vašej škole diskutujú o tom, či by mali mať povolené nosiť na vyučovanie mobilné telefóny. Kým niektoré deti s tým súhlasia, iné si myslia, že telefóny rozptyľujú ich pozornosť a navyše je to nespravodlivé voči deťom, ktoré žiadny telefón nevlastnia. Riaditeľ navrhol, aby sa deti rozhodli samy. V škole je 350 detí. Ako zabezpečíte demokratický proces rozhodovania?

Situácia E:

Vaša skupina dostala dar v hodnote 500 Eur. Vedúci skupiny navrhol, aby ste sami rozhodli o tom, na čo budú peniaze použité. Niektoré deti chcú mať večierok s dobrým jedlom. Niektoré chcú ísť na výlet. Iné chcú kúpiť nejaké hry a maliarske potreby. Jedno dievča navrhlo, aby sa peniaze odložili pre prípad núdze. Iný chlapec zase chcel, aby sa za peniaze kúpila elektrická gitara. V skupine je 30 detí. Ako demokraticky rozhodnete o použití peňazí?

Pri riešení úloh zvážte nasledovné:

- Ako rozhodnete, o čom treba hlasovať? Budete nominovať nejaké návrhy? Ak áno, ako?
- Koľko budete mať kandidátok alebo kandidátov? Mal by byť ich počet obmedzený?
- Ako sa každý dozvie, za koho alebo za čo sa hlasuje? Požiadate kandidátky a kandidátov, aby predniesli svoje predvolebné príhovory alebo sa zapojili do predvolebnej debaty?

PODKLADY: ZOZNAM ÚLOH Z DRUHÉHO CVIČENIA

- Ako budú ľudia hlasovať? Bude hlasovanie tajné?
- Ako rozhodnete, kto voľby vyhral?
- Čo v prípade, ak bude medzi dvoma kandidátkami alebo kandidátmi iba malý rozdiel v počte hlasov? Zorganizujete druhé kolo volieb? Mal by víťaz alebo víťazka získať určitý minimálny podiel hlasov (napr. viac ako polovicu)?

Úlohy pre skúšobné hlasovanie v situácii E:

- Si **predsedom alebo predsedníčkou volebnej komisie**. Organizuješ diskusie, vysvetľuješ, aké podmienky musí spĺňať víťazný návrh a pomáhaš pri sčítavaní hlasov. V prípade potreby organizuješ aj druhé kolo volieb.
- Si **volebným úradníkom alebo úradníčkou**. Organizuješ hlasovanie, spočítavaš hlasy a prezentuješ výsledky. V prípade potreby organizuješ hlasovanie aj v druhom kole volieb.
- Si **hovorcom alebo hovorkyňou jedného z návrhov**. Myslíš si, že peniaze by mali byť použité na jeden veľký večierok. Zdôvodni svoj názor.
- Si **hovorcom alebo hovorkyňou jedného z návrhov**. Myslíš si, že peniaze by mali byť použité na nákup nových hier a pomôcok. Zdôvodni svoj názor.
- Si **hovorcom alebo hovorkyňou jedného z návrhov**. Myslíš si, že peniaze by mali byť použité na krásny výlet pre všetky deti. Zdôvodni svoj názor.

Útek do Peacestanu

(Zdroj: Aktivita bola prebraná z príručky Hello Czech Republic, ktorú vydala organizácia META v ČR a vytvorila v spolupráci s kanceláriou Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov vo Švédsku. Časť evokácia a reflexia doplnilo OZ Človek v ohrození a Nadácia Milana Šimečku a nie je súčasťou originálnej aktivity.

<http://www.nadaciamilanashimecku.sk/omigracii/aktivity/utek-do-peacestanu.html>)

Témy: Integrácia, azyl, utečenci a nedobrovoľná migrácia

Trvanie: 45/90 minút

Veľkosť skupiny: 20 – 25 detí

Charakteristika: Deti sa snažia vcítiť sa do kože ľudí na úteku a pozrieť sa na migráciu, resp. nedobrovoľnú migráciu pohľadom človeka, v ktorého štáte došlo ku katastrofe a ktorý hľadá útočisko v cudzom štáte.

Cieľ: Identifikovať aspekty vlastnej kultúry, tradícií, náboženstva; špecifikovať okolnosti integrovania sa do novej spoločnosti a opísať situáciu človeka na úteku z opačnej perspektívy

Príprava: Nájdite na internete zvukovú nahrávku „časostroja“, napr. <https://www.youtube.com/watch?v=WLWPaZNf86M>; nájdite si na internete zvukovú nahrávku (cca 1 min), ktorá evokuje krízovú a chaotickú situáciu, napr. <https://www.youtube.com/watch?v=k2a30--j37Q>

Pomôcky: zariadenie na prehrávanie hudby (počítač/tablet/mobil), zvuková nahrávka „cestovania v čase“, zvuková nahrávka, ktorá evokuje krízovú a chaotickú situáciu (zhon, poplach, katastrofu..) v trvaní cca 1 min., vytlačené otázky peacestanskej vlády (príloha, 1 kópia do každej skupiny), písacie potreby.

Postup:

Evokácia (10 / 20 min)

1. Posadte žiakov do kruhu a opýtajte sa ich, či by chceli niekedy cestovať v čase. Po krátkej diskusii im povedzte, že sa na takú cestu práve vyberiete. Vyzvite ich, aby si sadli blízko seba do kruhu a zavreli oči. Spustíte prvú ukážku („časostroj“). Pre zvýraznenie efektu môžete chodiť okolo a triasť ich stoličkami. Po chvíli im pustíte druhú ukážku, ktorá evokuje krízovú situáciu. (ukážka sirény). Opýtajte sa ich, čo to v nich evokuje.

2. Prečítajte im nasledujúci text (žiaci majú stále zatvorené oči a počúvajú).

Píše sa rok 2030 a na Slovensku došlo k jadrovej havárii. Krajina bude najbližších 200 rokov neobývatelná. Päť miliónov Slovákov okamžite uteká do zahraničia. Len jedna krajina na svete prejavuje ochotu prijať utečencov zo Slovenska. Je to Peacestan, ázijská krajina s 300 miliónmi obyvateľov.

Peacestanská kultúra sa od tej slovenskej značne líši. Niektoré prvky správania ktoré sú na Slovensku považované za zdvorilé, sú tu nezdvorilé a naopak. Úroveň vzdelanosti v Peacestane je pomerne vysoká a v krajine sú voľné pracovné miesta od poľnohospodárstva až po IT sektor. Slováci a Slovenky sa čoskoro vydávajú na cestu do novej krajiny. Peacestanská vláda zostavila niekoľko otázok, na ktoré chce poznať odpovede skôr, ako bude so Slováckmi rokovať o prijatí. Boli ste vybraní ako zástupcovia obyvateľov Slovenska, ktorí majú zodpovedať na tieto otázky. Máte čas ich prediskutovať v menších skupinách a napísať vaše odpovede. V odpovediach vyjadrite vaše skutočné názory, na ktorých sa v skupine zhodnete.

Uvedomenie: (25 / 40 min)

3. Vyzvite žiakov, aby si otvorili oči a prečítajte im list, ktorý obsahuje otázky od peacestanskej vlády (príloha). Pripravené kópie listu rozdajte následne do každej skupiny, v ktorej budú žiaci pracovať.
4. Žiakov rozdeľte do skupín po 5 a nechajte im čas na diskusiu a zapísanie odpovedí ku každej otázke. Vyzvite ich aby šli do hĺbky. Upozornite ich, že nezastupujú len svoju vekovú skupinu ale celú spoločnosť vrátane starších ľudí, preto je dôležité, aby to zobrali do úvahy.

5. Zosumarizujte spolu so žiakmi odpovede jednotlivých skupín. Môžete to robiť po jednotlivých otázkach,

kedy každá skupina predstaví svoju odpoveď. Kľúčové body môžete zapisovať na tabuľu. Už v procese zdieľania odpovedí môžete nechať žiakov medzi sebou diskutovať.

Reflexia: (10 / 30 min)

Pozn. V reflexii je dôležité žiakov priviesť k uvedomeniu si inej perspektívy, že často sa na problém pozeráme z jednej strany (v tomto prípade zo strany majority). Aktivita je dôležitá najmä pre moment, kedy sú žiaci v „koži“ utečencov.

- Ako ste sa pri aktivite cítili?
- Aké myšlienky vám napadali v prvej časti, keď ste sa dozvedeli, že vo vašej krajine bola katastrofa a vy musíte utiecť?
- Do akej miery bolo pre vás ľahké/ťažké odpovedať na jednotlivé otázky peacestanskej vlády?
- Na ktorej otázke vám trvalo najdlhšie sa zhodnúť? Prečo to tak bolo?
- V čom bola táto perspektíva utečenca iná?
- Ako by ste sa pozerali na podobné požiadavky utečencov prichádzajúcich na Slovensko?
- Aké historické udalosti viedli ľudí zo Slovenska k odchodu do iných krajín?
- V akých prípadoch by ste ich nazvali utečenci a v akých prípadoch to boli ekonomickí migranti? (napr. ekonomické dôvody – chudoba, politické dôvody - vpád vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa...)
- Kto a ako týmto slovenským utečencom v minulosti pomohol?

Definície:

Podľa Ženevského dohovoru o právnom postavení utečencov z r. 1951 a Protokolu z r. 1967 pojem **„utečenec“** sa vzťahuje na ktorúkoľvek osobu, ktorá sa nachádza mimo svoju vlasť a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z dôvodov rasových, náboženských, národnostných, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo i zastávania určitých politických názorov.

Ekonomický migrant verzus utečenec (viac v časti metodiky popisujúcej prístupy nemeckej organizácie Cultures Interactive, aktivity Picture game – Hra s obrázkami) Ekonomických migrantov motivuje k migrácii hľadanie lepších zárobkových, vzdelávacích a životných príležitostí. Utečenec má prevažne dôvody, ktoré súvisia s nebezpečenstvom, prenasledovaním, vojnovým násilím, nedostatkom ochrany zo strany domovskej krajiny. (Zdroj: Občianske združenie Liga za ľudské práva)

PRÍLOHA

Milí Slováci a Slovenky,

zdvihla sa vlna debát o tom, či by ste mali alebo nemali mať možnosť usadiť sa v Peacestane. Chceli by sme preto od vás vedieť nasledovné informácie:

1. Zaznamenali sme, že na Slovensku existuje viacero spôsobov života. Chceli by sme preto, aby ste nám v troch bodoch vysvetlili a opísali, aká je vlastne slovenská kultúra?
2. Chcete si uchovať právo na vlastnú kultúru a praktikovať ju i po príchode k nám? Svoj názor zdôvodnite.
3. Chcete si zachovať svoje náboženstvo a spôsob jeho praktizovania? Svoj názor zdôvodnite.
4. Chcete si uchovať slovenčinu a žiadať o právo vzdelávať sa v tomto jazyku v školách? Svoj názor zdôvodnite.
5. Budete požadovať volebné právo v peacestanských voľbách? Svoj názor zdôvodnite.
6. Budete požadovať, aby mali Slováci prístup k rovnakým výhodám v oblasti zdravotníctva, sociálneho zabezpečenia a penzijného systému ako rodení Peacestanci? Svoj názor zdôvodnite.
7. Prijmete a budete sláviť naše sviatky a dodržiavať naše tradície? Svoj názor zdôvodnite.
8. Prijmete zamestnanie, ktoré vám bude ponúknuté, aj keď nebude zodpovedať úplne vášmu vzdelaniu či kvalifikácii? Svoj názor zdôvodnite.
9. Čo môžu obyvatelia Peacestanu urobiť pre to, aby ste sa v Peacestane cítili vítaní a začlenili sa do miestnej spoločnosti?

Ďakujeme vám za spoluprácu.

S pozdravom vláda Peacestanu

Ublížiť môžu nielen kamene a palica, ale aj slová!

(Zdroj: Kompasito, s. 194)

Témy: Diskriminácia, rodová rovnosť, násilie

Trvanie: 90 minút

Veľkosť skupiny: 5 – 20 detí

Charakteristika: Deti uvádzajú príklady zraňujúceho jazyka a diskutujú, prečo tak ľudia hovoria a aké to môže mať dôsledky.

Cieľ: Premýšľať o príčinách a dôsledkoch zraňujúceho jazyka, porozumieť, prečo môžu ľudia na rôzne výrazy reagovať odlišne, pochopiť obmedzenia slobody prejavu a využívať schopnosť obrany voči zraňujúcemu jazyku v praxi.

Príprava: Napíšte znenie článku 13 Dohovoru o právach dieťaťa na štvorčekový papier alebo tabuľu.

Článok 13. Sloboda prejavu a informácie:

Máte právo vyhľadávať, prijímať a šíriť informácie každého druhu (t. j. písomne, prostredníctvom umenia, televízie, rozhlasu a internetu) za predpokladu, že tieto informácie neškodia vám alebo iným ľuďom.

Pomôcky: Samolepiace poznámkové bloky alebo papierové prúžky, lepiaca páska, štvorčekový papier a fixky alebo tabuľa a krieda, kópia článku 13 Dohovoru o právach dieťaťa.

Pokyny:

1. Napíšte a prípadne nahlas prečítajte článok 13 Dohovoru o právach dieťaťa. Zdôraznite, že tento článok stanovuje právo dieťaťa na slobodu prejavu, avšak výslovne obmedzuje prejav, ktorý by mohol porušiť práva a povesť iných ľudí. Začnite diskusiu o slobode prejavu a pýtajte sa tieto a podobné otázky:

- Mali by sme vždy mať právo povedať všetko, čo chceme?
- Mali by byť nejakým spôsobom obmedzené možnosti na vyjadrenie našich názorov a myšlienok?
- Aký druh jazyka porušuje práva iných ľudí?
- Aký druh jazyka poškodzuje povesť iných ľudí?

2. Povedzte deťom, že v nasledujúcej aktivite sa budú zaoberať práve týmito otázkami.

3. Každému dieťaťu rozdajte prúžky papiera a požiadajte ich, nech napíšu zraňujúce výroky, ktoré ľudia hovoria o iných deťoch, prípadne prezývky, ktorými sa deti navzájom častujú. Každé takéto slovo alebo výrok by mal byť zaznamenaný na osobitnom papieri.

4. Vyroberte tabuľku (príklad je uvedený nižšie) so stĺpcami označujúcimi úroveň závažnosti slova alebo výrokov – od Vtipných až po Mimoriadne zraňujúce / Ponižujúce. Požiadajte deti, nech pripnú svoje prúžky na to miesto v tabuľke, kam podľa nich patria. Poproste ich, aby počas tejto časti aktivity nič nevraveli.

Vtipné alebo hravé	Mierne zraňujúce	Dosť zraňujúce	Veľmi zraňujúce až ponižujúce	Mimoriadne zraňujúce a ponižujúce

5. Všetky deti požiadajte, aby si v tichosti prezreli tabuľku. Niektoré slová sa budú zrejme vyskytovať viackrát a takmer vždy budú zaradené do rôznych kategórií závažnosti.

Reflexia:

1. Keď si deti opäť posadajú, pýtajte sa na ich postrehy napríklad pomocou týchto otázok:
 - a. Objavujú sa niektoré slová vo viacerých stĺpcoch?
 - b. Prečo podľa vás niektoré deti považujú určité slovo za žartovné, ale iné ho považujú za zraňujúce alebo ponižujúce?
 - c. Záleží na tom, akým spôsobom sa dané slovo alebo výrok vysloví alebo povie? Záleží na tom, kto ho povie?
 - d. Prečo ľudia používajú takéto slová a výroky?
 - e. Je ubližovanie iným ľuďom používaním nevyberaného a hanlivého jazyka istou formou násilia? Prečo?
2. Opýtajte sa detí, či vedia medzi uvedenými zraňujúcimi slovami a výrokmi rozlíšiť akékoľvek opakujúce sa vzory alebo kategórie. Napíšte na tabuľu jednotlivé kategórie, ktoré deti dokážu identifikovať (napr. telesný vzhľad a spôsobilosti, duševné vlastnosti, sexualita, rodinný alebo etnický pôvod). Počas analýzy sa môžete pýtať nasledujúce otázky:
 - a. Sú niektoré slová určené iba pre dievčatá? Sú niektoré slová určené iba pre chlapcov?
 - b. Prečo patrí zraňujúci jazyk do týchto kategórií?
 - c. V ktorých kategóriách sa nachádzajú najzraňujúcejšie slová?
 - d. Čo z toho vyplýva?
3. Deti požiadajte, aby zobrali prúžky papiera z prvej tabuľky a umiestnili ich do najvhodnejšej kategórie. V prípade potreby zriadte kategóriu s názvom „Iné“. Deti sa potom môžete pýtať nasledujúce otázky:
 - a. V ktorých kategóriách sa nachádza najviac prúžkov? Viete to vysvetliť?
 - b. Nachádzajú sa v určitých kategóriách tie najzraňujúcejšie slová?
 - c. Na túto otázku nemusíte odpovedať nahlas, ale zamyslite sa nad ňou: Patria slová, ktoré sami používate, do niektorej z uvedených kategórií?
 - d. Rozdeľte deti do menších skupín a každej dajte niekoľko prúžkov so slovami, ktoré deti považujú za najzraňujúcejšie. Z každej skupiny niekoho požiadajte, aby prečítal alebo prečítala prvé slovo alebo výraz. Skupina by mala uznať, že sa naozaj jedná o zraňujúcu poznámku a diskutovať, či by ľuďom malo byť dovolené rozprávať takéto veci, prípadne ako by sa na ne mohlo reagovať. Rovnakým spôsobom postupujte pri každom slove alebo výraze.
4. Deti požiadajte, aby opísali, k akým záverom dospeli počas skupinovej práce. Hľadajte vzťah medzi zraňujúcim jazykom a povinnosťami, ktoré vyplývajú z ľudských práv. Deti sa môžete pýtať nasledujúce otázky:
 - a. Sú dospeli zodpovední za to, aby sa prestalo hovoriť zraňujúcim jazykom? Ak áno, prečo?
 - b. Sú deti zodpovedné za to, aby sami prestali hovoriť zraňujúcim jazykom? Ak áno, prečo?
 - c. Ako môžete pomôcť, aby sa prestalo hovoriť zraňujúcim jazykom?
 - d. Má to význam? Prečo?
 - e. Akým spôsobom porušuje zraňujúci jazyk ľudské práva?

Námety na ďalšiu činnosť:

- Na základe tejto aktivity sa môžete s deťmi porozprávať o jazyku, ktorým rozprávajú v skupine. Vie sa skupina zhodnúť na istých slovách, ktoré by sa nemali používať?
- Do skupinových pravidiel môžete doplniť článok o používaní zraňujúceho jazyka.

Rady na vedenie aktivity:

- Facilitátor alebo facilitátorka musí k tejto aktivite pristupovať nanajvýš citlivo. Deti poznajú a stretávajú sa so „škaredými slovami“ už od svojho raného veku, zriedka sa však o nich rozprávajú s dospelými. Pri bodoch 2 až 4 preto môžete očakávať isté rozpaky či nervózny smiech. Ubezpečte ich, že v tejto aktivite je prijateľné pracovať s podobnými slovami, pretože ich nebudete „používať“, ale o nich diskutovať.
- Hanlivé slová a výrazy sa nemusia hovoriť nahlas, ale môžu byť zapísané na papier. Jedinou výnimkou je bod 3 Záverečnej reflexie, kedy sa deti rozhodujú, či je dané slovo prijateľné alebo nie.
- Jedným z cieľov aktivity je porozumieť tomu, že niektoré slová môžu vyvolávať rôzne pocity. Jednému dieťaťu môže isté slovo pripadať zábavné, zato druhému mimoriadne zraňujúce. Pozorne si vypočujte všetky deti a nedovoľte, aby názor väčšiny „prevalcoval“ pocity dieťaťa, ktoré považuje isté slová za zraňujúce. Môžete sa pokúsiť hlbšie preskúmať príčiny zvýšenej citlivosti detí na určité slová.
- Táto aktivita sa neodporúča pre zmiešané skupiny s väčším vekovým rozpätím. Najmä menšie deti nemusia ešte poznať význam istých slov, predovšetkým slov týkajúcich sa sexuality a sexuálneho správania. Pozorne a citlivo preto prispôbte aktivitu veku a zloženiu skupiny detí.
- Nevyhnutnou súčasťou tejto aktivity je záverečná reflexia. Dajte deťom dostatok času, aby mohli vytvoriť vlastné kategórie a prísť k vlastným záverom. Nachádzajte spolu s nimi presvedčivé prepojenia s ľudskými vzťahmi.

Obmeny:

- Pre menšie deti: Túto aktivitu môžete upraviť pre menšie deti (napr. vo veku 8 až 10 rokov, prípadne ešte mladšie) tým, že vynecháte bod 1 (týkajúci sa Dohovoru o právach dieťaťa). Pri záverečnej reflexii sa zároveň môžete zamerať iba na otázky z bodu 1, prípadne si pomocou hrania rolí vyskúšať, ako možno reagovať na hanlivé slová a výrazy. Na záver sa môžete so skupinou zamyslieť, ako predísť používaniu zraňujúcich slov.
- Pre staršie deti: Tejto téme sa môžete venovať aj počas viacerých dní. Prvý deň môžete napríklad realizovať aktivitu a body 1 a 2 Záverečnej reflexie a ďalší deň môžete diskutovať o zvyšných bodoch. Takto deťom umožníte dôkladnejšie si osvojiť získané vedomosti a pozornejšie začať sledovať používanie jazyka v ich okolí.
- Zároveň môžete použiť aj reálne nenávistné komentáre, ktoré sú uvedené na stránke hatefree.cz a ich kampani Jsme v tom spoločne. Zdroj: <https://www.hatefree.cz/blo/aktuality/1210-jsme-v-tom-spolecne>
- Blogger Ján Benčík tiež monitoruje facebookové profily členov Kotleba – Ľudová strana Naše Slovensko, ktoré často obsahujú nenávistné komentáre na adresu menšín. Svoje blogy uverejňuje na stránke Denníka N. Zdroj: <https://dennikn.sk/autor/jan-bencik/>

Titulná stránka

„Správy sa šírením znásobujú.“ – Tibetské príslovie

(Zdroj: Kompas, s. 135)

Témy: Médiá, globalizácia, životné prostredie

Trvanie: 90 minút

Veľkosť skupiny: 10 – 24 detí

Charakteristika: Toto cvičenie je simuláciou, účastníci rozdelení do skupín predstavujú novinárov, ktorí pripravujú titulnú stránku svojich novín do tlače. Účastníci budú skúmať: predsudky, stereotypy a objektivitu v médiách, obrázky a úlohu médií v oblasti ľudských práv. Zároveň budú skúmať aj práva, a to právo na slobodu myslenia a vyjadrenie názoru, právo na súkromie a právo na rozvoj, život a zdravie.

Cieľ: Vzbudiť záujem o problematiku ľudských práv prostredníctvom práce s obrázkami, skúmať médiá a ich prístup k otázkam ľudských práv a rozvíjať zručnosti komunikácie a spolupráce.

Príprava: Vyberte 40 alebo 45 obrázkov z obrázkových časopisov alebo novín, alebo ich stiahnite z internetu. Upozornenie: Budete potrebovať súpravu tých istých 40 fotografií pre každú pracovnú skupinku. Preto budete musieť kúpiť toľko výtlačkov novín, koľko budete mať skupín, alebo zabezpečiť ich nakopírovanie. Rozložte jednu súpravu fotografií na stôl.

Pomôcky: veľká miestnosť, v ktorej je dostatok priestoru na prácu v dvoch alebo troch malých skupinách a na prácu vo veľkej skupine;

- 40 fotografií z novín/časopisov/internetu;
- papier a perá na zapísanie poznámok;
- veľké hárky papiera formátu A3 alebo flipchartový papier a fixky;
- nožnice a lepidlo pre každú skupinu;
- stoly, ktorých pracovná plocha je dostatočne veľká, aby si pracovné skupiny mohli rozložiť všetky papiere a pomôcky.

Pokyny:

1. Účastníkom vysvetlite podstatu cvičenia. Vyzvite ich, aby sa vžili do úlohy tímu novinárov, ktorí večer pracujú v redakcii na titulnej stránke svojich novín. Hoci ide o miestne noviny slúžiace účelom miestnej komunity, svojich čitateľov informujú aj o aktuálnych celosvetových problémoch vrátane ľudských práv.
2. Účastníkov rozdeľte do osemčlenných pracovných skupín. Každá skupina sa vžije do práce redakčného tímu. Úlohou je navrhnúť a redakčne pripraviť titulnú stránku nasledujúceho čísla novín, ktoré vyjdú na druhý deň ráno.
3. Požiadajte skupiny, aby si vybrali názov pre svoje noviny.
4. V rámci celej skupiny stručne prediskutujte charakteristické črty a obsah typickej titulnej stránky.
5. Účastníkom ukážte súpravu fotografií. Požiadajte ich, aby si ich v tichosti prezreli a aby sa v tejto fáze zdržali akýchkoľvek poznámok a pripomienok. Vysvetlite im, že to sú obrázky, s ktorými budú musieť pracovať. Môžu ich použiť a interpretovať podľa vlastného uváženia.
6. Potom jednotlivé „redakčné tímy“ vyzvite, aby sa pustili do práce. Každé skupine dajte papier, ceruzky, lepidlo a nožnice – fotografie zatiaľ nie.

7. Oboznámte ich s postupom. Skupiny budú mať hodinu času, aby si vymysleli štyri alebo päť aktuálnych správ, o ktorých chcú informovať, aby k nim napísali titulky, vybrali fotografie a navrhli celkový vzhľad titulnej stránky. Vysvetlite im, že od nich neočakávate dlhé články: stačí, ak si pripraví titulky a podtitulky. Namiesto vyrozprávania celého príbehu sa musia skôr zamerať na dojem, aký titulná stránka vyvolá. Navrhните, aby začali diskusiou o témach a problémoch, o ktorých chcú informovať. Povedzte im, že „tlačové oddelenie“ im dodá fotografie do desiatich minút.

8. Asi po desiatich minútach dajte každej skupine súpravu fotografií.

9. Keď jednotlivé tímy dokončia prípravu titulnej stránky, požiadajte ich, aby ju položili na miesto, kde si ju môžu všetci prezrieť. Potom prejdite k rozboru a vyhodnoteniu.

Rozbor a vyhodnotenie

Začnite tým, že si rozoberiete priebeh samotného cvičenia, a potom prejdite k diskusii o médiách, o problematike ľudských práv a angažovanosti ako takej.

- Ako si jednotlivé skupiny zorganizovali prácu? Ako sa rozhodovali o tom, ako úlohu zrealizovať, a ktoré informácie zaradiť? Mal každý pocit, že je zapojený a mohol prispieť k spoločnému dielu?
- Ako ste si vybrali témy alebo problémy pre vašu prácu? Čo bolo prvé, téma alebo obrázok? Našli ste si najprv tému a potom k nej našli vhodný ilustračný obrázok? Alebo ste sa inšpirovali nejakým obrázkom a vytvorili k nemu správu?
- Aké témy alebo problémy ste prezentovali? Týkali sa niektoré z nich aj ľudských práv? Vyskytli sa aj také témy, ktoré by ste chceli použiť, ale napokon ste od nich museli upustiť?
- Čo majú titulné stránky jednotlivých novín spoločné? Použili niektoré skupiny tie isté témy alebo fotografie?
- Použili niektoré skupiny ten istý obrázok, ale rôznym spôsobom?
- Akým spôsobom ľudia sledujú správy? V novinách, v televízii, rozhlase alebo na internete?
- Prečo sledujú alebo nesledujú správy?
- Pokúsili ste sa napodobniť skutočnú titulnú stránku alebo ste sa snažili pripraviť titulnú stránku inak? V čom boli rozdiely?
- Aké typy správ prevládajú v skutočných médiách?
- Venujú médiá vo všeobecnosti dostatok priestoru otázkam ľudských práv?
- Častou témou pri diskusiách o médiách je otázka ich „objektívnosti“. Myslíte si, že sa správy dajú prezentovať objektívne?
- Ktoré témy z oblasti ľudských práv sa objavili na vašich titulných stránkach?
- Akú máte predstavu o mladých ľuďoch žijúcich v iných častiach sveta?
- Chýbala vám v súprave obrázkov niektorá dôležitá téma?

Radý na vedenie aktivity:

Keď budete vyberať obrázky na túto aktivitu, dbajte na čo najväčšiu rôznorodosť, aby ste sa vyhli stereotypom. Noviny sú často plné vražd, vojen a katastrof – pozitívne ladené správy sú čoraz zriedkavejšie. (Napríklad v Afrike sa dejú aj iné veci, nie je tam len vojna a hlad!) Obrázky vyberajte tak, aby si účastníci mohli vybrať obrázky pre „dobré“ aj „zlé“ správy. Mali by byť vyvážené, čo sa týka geografie, počtu mužov a žien, obrázkov mládeže a vecí týkajúcich sa každodenného života mladých, vrátane pozitívnych obrázkov znázorňujúcich, akým spôsobom je možné veci zmeniť k lepšiemu.

Môžete zaradiť aj obrázky najaktuálnejších udalostí a osobností, ako aj obrázky zachytávajúce život v multikultúrnej spoločnosti a globalizovanom svete. Ako inšpirácia vám poslúži nasledujúci zoznam.

Moderátorka televízneho spravodajstva

Zemeguľa

Tím kameramanov vo vojnovej zóne

Ženy stavajúce hrádzu

Podpora v nezamestnanosti

Africkí baníci

Pesticídy

Reklama na rýchle občerstvenie

Vysušená pôda

Deti hrajúce sa vo vode

Umývanie auta

Horiaca ropa

Akcia Greenpeace

Kúdoľ dymu z továrenského komína

Reklama na alkohol

Reklama na Coca-Colu

Plážový predavač

Trhovisko v Ázii

Osamelé ženy

Chudobné štvrte v Paríži

Preplnené kontajnery na smeti

Triedenie plechovic

Černošský chlapec s gitarou

Rocková hviezda

Štátna polícia

Graffiti

Parlament

Drogy

Utečenecký tábor

Deti v azylovom centre

Futbalista

Akcia Amnesty International

Demonštrácia

Jednotky OSN

Stíhačka

Partizán

Dvaja mŕtvi vojaci

Kopa vriec s obilím

Zhromaždenie žien

Rodina

Prevencia AIDS

Dav ľudí

Hromadná doprava

Výstava automobilov

Dopravná zápcha

Mladý muž s mikrofónom

Mobilný telefón

Keď budete účastníkov oboznamovať s týmto cvičením a hovoriť o charakteristických prvkoch a rozvrhnutí typickej titulnej stránky, upozorníte ich na spôsob písania titulkov (titulok musí vždy vzbudiť pozornosť) a na to, ako sa prezentujú príbehy. Najprv sa zvyčajne uvádza krátke zhrnutie v rozsahu niekoľkých stĺpcových centimetrov, za ktorým nasleduje podrobnejší text celého príbehu. Prediskutujte, ako sa využívajú obrázky na doplnenie príbehu alebo na vzbudenie čitateľovej pozornosti. Poukážte aj na to, čo na obrázkoch nie je! Porozprávajte sa, ako sa obrázky strihajú, aby upriamili pozornosť diváka na to, čo by fotograf alebo obrazový redaktor chcel ukázať. Poukážte aj na to, ako sú písané texty pod obrázkami.

Námety na ďalšiu činnosť:

Mnohé miestne rozhlasové stanice umožňujú komunitným skupinám pripraviť vlastné vysielanie. Vypracujte skupinový projekt, urobte výskum a pripravte rozhlasové vysielanie o témach, ktoré účastníkov zaujímajú, napríklad s titulkom: „Myslite globálne, konajte lokálne.“

Ďalšie informácie:

V nasledujúcich bodoch uvádzame niekoľko podnetov na uvažovanie o témach, ktoré sú predmetom tohto cvičenia:

a) Médiá

1. Rozličné médiá sústavne bombardujú mladých ľudí aj dospelých obrovským množstvom informácií. Môžeme si položiť otázku: Čo si počať s touto záplavou informácií? Znamená to, že sme informovanejší?
2. Médiá sú čím ďalej, tým viac orientované na dosiahnutie zisku a v dôsledku toho sa stále častejšie stretávame so zjednodušenými správami, stereotypným zobrazovaním udalostí a s honbou za senzáciami. Nájst kvalitné spravodajstvo je čoraz ťažšie.
3. To, že sa kvalitné správy hľadajú čoraz ťažšie, platí predovšetkým pre správy týkajúce sa problematiky nerovnosti, najmä v prípade rozvojových krajín. Často aj „nezápadné“ správy informujú o veciach a udalostiach iba z perspektívy Západu. Výsledkom sú správy, ktoré bývajú často negatívne a skľučujúce.

b) Problematika ľudských práv

Médiá bezpochyby zohrávajú dôležitú úlohu pri zvyšovaní povedomia verejnosti o ľudských právach. Musíme si však uvedomiť, akým spôsobom sú tieto témy prezentované a čím je informovanie o nich motivované. Musíme pristupovať kriticky k tomu, čo nám médiá predkladajú alebo naopak nepredkladajú, a všímať si aj to, akým spôsobom sú informácie a fakty sprostredkované. Napríklad v prípade vojny môžu byť bojujúce strany chápané ako bojovníci za slobodu alebo teroristi podľa toho, aké noviny o nich informujú a aké politické hľadisko zastávajú. O príslušníkoch z iných kultúr sa tiež nemusí písať objektívne. Napríklad

Eskimákov môžu prezentovať ako exotických, tvrdých ľudí bojujúcich za zachovanie svojho tradičného spôsobu života v iglu. Len čo sa však začne hovoriť o love veľrýb, hneď sú vykreslení ako „vrahovia“.

c) Angažovanosť

Niektoré obrázky použité počas simulačného cvičenia by mali zobrazovať príležitosti pre ľudí, predovšetkým mládež, zapájať sa do verejného života. Ako učitelia či pracovníci s mládežou chceme motivovať mladých ľudí k tomu, aby vykonali niečo pre lepší svet. Sami si kladieme otázku, ako najlepšie povzbudzovať a motivovať mládež, aby sa angažovala, a či sú existujúce príležitosti pre mladých ľudí dostatočne príťažlivé. Odpovede na tieto otázky nám do istej miery naznačia obrázky, ktoré si mladí ľudia počas aktivity vybrali.

AKTIVITY ZAMERANÉ NA NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE K ĽUDSKÝM PRÁVAM PRE STREDNÉ ŠKOLY*

AUTOR:
RADO SLOBODA

*MOŽNO PRISPÔSOBIŤ AJ PRE ŠTUDENTOV A ŠTUDENTKY STREDNÝCH ŠKÔL

Obsah

90 minútové aktivity 100

Život v dokonalom svete 100

Hrdinky a hrdinovia 105

Bitka o bohatstvo a moc 107

Príbeh 2 miest 111

Vytváranie väzieb 119

Keď príde zajtrašok 122

45 minútové aktivity 126

Hraj 126

Len jedna minúta 130

Bojovníci za práva 133

Môžem vstúpiť 141

Každý rovný 145

90 minútové aktivity

Život v dokonalom svete

(Zdroj: Kompas, str. 160)

Témy: mier a násilie. Zdravie. Životné prostredie.

Veľkosť skupiny: 15-30

Čas: 90 minút

Charakteristika: Toto cvičenie začína kvízom o prísloviach a múdrostiach, ktoré odzrkadľujú rozličné aspekty života v mieri. Po kvíze budú účastníci diskutovať o: význame mieru; vnútornom mieri, mierovom spolunažívaní ľudí a mierovom spolunažívaní so životným prostredím; rozvíjaní mierových foriem správania. Aktivita sa dotýka týchto ľudských práv: právo na mier, právo na život, právo na zdravé životné prostredie.

Cieľ: Pochopiť vzájomné súvislosti medzi rôznymi aspektmi mieru a prediskutovať rôzne významy mieru a jeho prejavy v každodennom živote, podporovať úctu, solidaritu a zodpovednosť.

Pomôcky: Veľký hárok papiera formátu A3 alebo flipchartový papier; farebné fixky; hárky s kvízovými otázkami a perá pre každú skupinu; pokyny na diskusiu pre každú malú skupinu; kópie mandaly 1 a mandaly 2 pre každú malú skupinu; kópie prázdneho kola mieru a kvízového hárku, jednu kópiu pre každú malú skupinu.

Pokyny:

Cvičenie pozostáva z dvoch častí: Časť 1 – Vyplnenie mandaly (35 minút), Časť 2 – Rozhovory o mieri (45 minút).

Časť 1 – Vyplnenie mandaly (35 minút)

1. Kým sú účastníci vo veľkej skupine, ukážte im náčrt prázdneho kola mieru (mandaly), ktorú ste pripravili. Ukážte im jednotlivé časti: mier so sebou samým, mier s ostatnými a mier s prírodou. Účastníkom povedzte, že vyplnená mandala bude predstavovať dosiahnutie ideálneho stavu mieru. Na to, aby ju vedeli vyplniť, musia nájsť „21 slov – pojmov univerzálnej pravdy“, ktoré prislúchajú všetkým 21 oblastiam mierového života. Chýbajúce slová sa nachádzajú v múdrostiach a prísloviach z rôznych častí sveta.
2. Účastníkov požiadaajte, aby sa rozdelili do troch skupín a každej skupine rozdajte perá, kópie prázdnej mandaly a hárok s kvízovými otázkami. Pripomeňte im, že chýbajúce slová musia doplniť do týchto prísloví, lebo sú kľúčom k hodnotám, ktoré charakterizujú jednotlivé oblasti kola mieru.
3. Keď skupiny svoju úlohu dokončia, zvoľajte ich do veľkej skupiny. Účastníkov postupne žiadajte, aby po jednom prečítali doplnené príslovia. Skontrolujte, či sú odpovede správne a účastníka, ktorý príslovie prečítal, požiadaajte, aby si zobral farebnú fixku a príslušné slovo dopísal do veľkej mandaly – kola mieru.
4. Takto postupne čítajte všetky príslovia, až kým nebude celá mandala vyplnená a nedosiahnete stav mieru.

Časť 2 – Rozhovory o mieri (45 minút)

1. Účastníkov požiadaajte, aby sa opäť vrátili do svojich pôvodných skupín. Každé skupine rozdajte podnety k diskusii. Požiadaajte ich, aby prediskutovali otázky, ktoré majú uvedené vo svojich podnetoch a aby pritom sledovali hodnoty, ktoré sú uvedené v príslušných oblastiach kola mieru. Ich úlohou je sledovať, či sa im podarí v týchto otázkach dosiahnuť zhodu. Musia sa pripraviť aj na to, že o svojej diskusii budú referovať vo veľkej skupine.
2. Na záver zvoľajte všetkých do veľkej skupiny a požiadaajte ich, aby stručne zhrnuli obsah svojich rozhovorov.

Rozbor a vyhodnotenie:

Začnite tým, že sa najprv porozprávate o mandale a univerzálnosti hodnôt, ktoré sú v nej uvedené (časť 1). Potom prejdite k rozboru časti 2.

Časť 1

Do akej miery bolo pre vás ťažké nájsť chýbajúce slová? Koľko prísloví alebo múdrostí ste poznali? Sú to skutočne „slová múdrosti“, ktoré platia aj pre náš dnešný život? Označujú slová v najvnútornejšom okruhu univerzálne hodnoty? Sú rovnako dôležité vo všetkých kultúrach? Ktoré z nich sú najdôležitejšie vo vašej kultúre? Sú aj iné dôležité hodnoty, s ktorými sme sa tu nestretli?

Časť 2

Požiadajte jedného účastníka z každej skupiny, aby veľmi stručne zhrnul otázky, ktoré majú vo svojich pokynoch k diskusi. Potom prediskutujte nasledujúce otázky:

- Bolo jednoduché nájsť dohodu vo všetkých diskutovaných otázkach?
- Ktorá otázka bola najspornejšia? Prečo?
- Aký je váš názor na sporné otázky?
- Prečo majú ľudia rôzne názory na otázky týkajúce sa mieru?
- Ľudia často spájajú diskusiu o vnútornom mieri s náboženstvom. Prečo je to tak?
- Musia byť ľudia veriaci na to, aby vyznávali hodnoty nevyhnutné pre vnútorný mier?
- Aký je vzťah medzi témou našej diskusie a ľudskými právami?
- Je mier nevyhnutným predpokladom existencie kultúry ľudských práv, alebo je rešpektovanie ľudských práv nevyhnutným predpokladom na to, aby ľudia mohli žiť v mieri?

Variácie:

Prvú časť cvičenia – dopĺňanie mandaly – môžete urobiť aj vo veľkej skupine. Postupne čítajte jednotlivé príslovia a pýtajte sa, aké slovo chýba. Pri takomto postupe budete zapisovať chýbajúce slová priamo do veľkého nákresu. Z doplneného nákresu potom vyhotovíte kópie pre skupinovú prácu v druhej časti.

Ďalšie informácie:

Myšlienka kola mieru použitá v tomto cvičení pochádza z knihy Pierra Weila „El Arte de Vivir en Paz, Hacia una nueva conciencia de Paz“, Errepar, Argentína, 1995. „El arte de vivir en paz, hacia una nueva conciencia de paz“ znamená „umenie života v mieri – k novému chápaniu mieru“. Koleso mieru sa dá interpretovať viacerými spôsobmi.

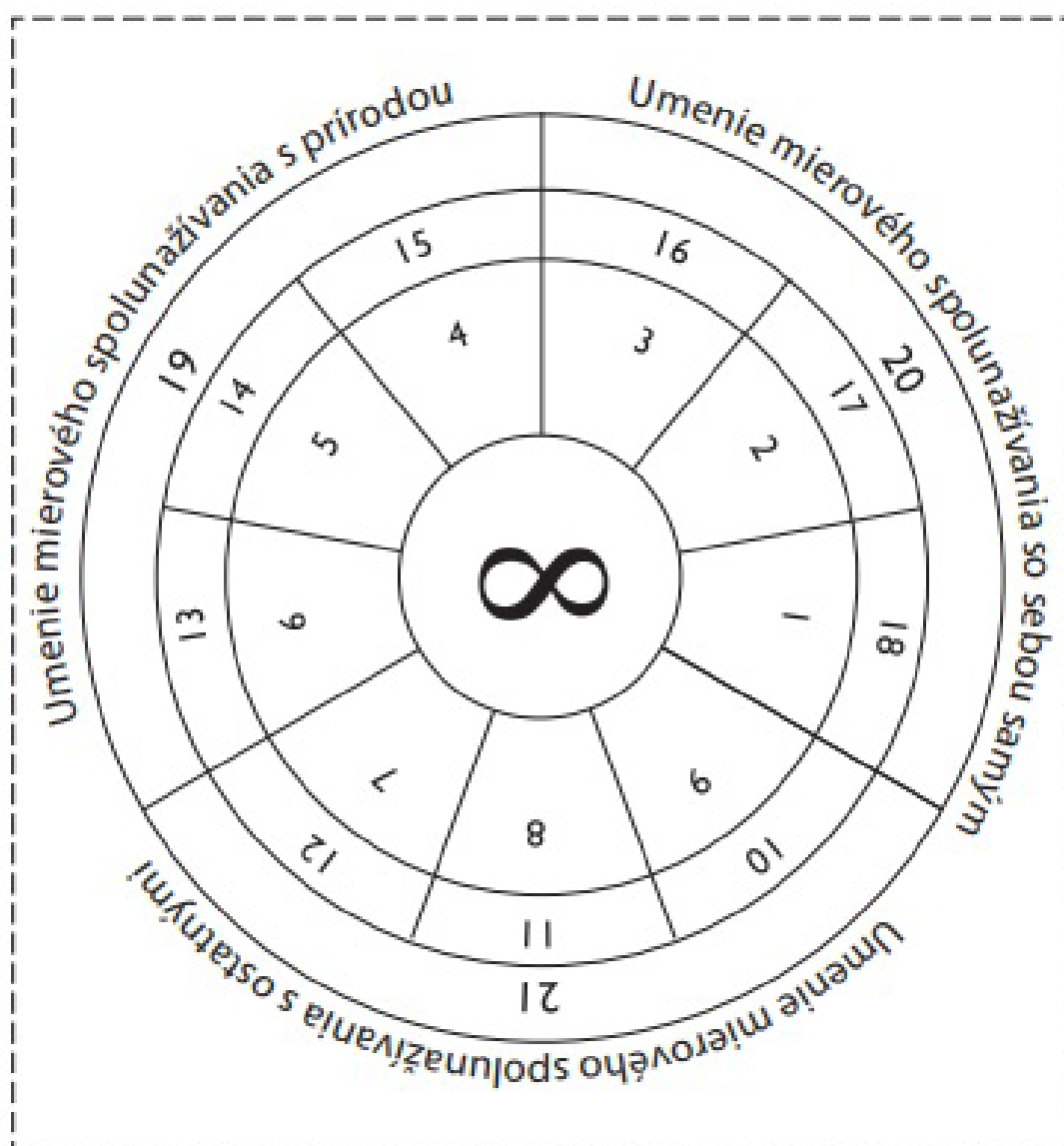
Nasledujúce myšlienky vám môžu pomôcť pri riadení diskusie na túto tému:

V strede mandaly sa nachádza nekonečno; neexistuje začiatok a neexistuje koniec. Každé slovo v najvnútornejšej časti predstavuje také hodnoty, formy správania alebo životné situácie, ktoré by mali byť prítomné v každej z príslušných oblastí nášho života. Napríklad k tomu, aby sme mohli spolunažívať s ostatnými a s celou spoločnosťou v mieri, je potrebné, aby bol mier aj v oblasti ekonomiky, sociálneho života a kultúry. Rozum, telo a city majú kľúčový význam z hľadiska nášho vnútorného mieru a vzťahu, ktorý si vytvoríme sami k sebe.

Na to, aby sme si v duši vytvorili mier, potrebujeme múdrosť, lásku, trpezlivosť, súcit, radosť a zdravé telo. Tretím aspektom mieru je životné prostredie a mierové spolunažívanie s prírodou.

V tejto súvislosti vymedzujeme tri dôležité oblasti: potrebujeme vedomosti a poznatky, aby sme boli informovaní, aby sme si vážili život, a aby sme žili v harmónii so všetkým, čo nás obklopuje (príroda, stromy, kvety, zvieratá a podobne).

MANDALA

KVÍZ:

Viete doplniť slová, ktoré chýbajú v nasledujúcich prísloviach a múdrostiach? Ak sa vám to podarí, získate kľúč ku kolesu mieru. Slová, ktoré musia účastníci správne doplniť, sú (v abecednom poradí): blaho, ekonomika, emócie, harmónia, informácie, jednotlivec, krása, kultúra, láska, múdrosť, podstata, poznanie, pravda, prostredie, radosť, rešpekt, rozum, spoločenský život, spoločnosť, solidarita, spolupráca, spravodlivosť, súcit, telo, trpezlivosť, zdravie, život.

- Políčko 1** Skúsenosť je matkou
- Políčko 2** a) Kde je, tam nie je temno. (Burundské príslovie) b) a vytrvalosť majú zázračnú moc odstrániť všetky ťažkosti a prekážky (John Quincy Adams) c) Človek môže vyhnúť zo svojho srdca, Boh nikdy. d) Keď máš veľkú nič nesľubuj; keď sa veľmi hneváš, neodpovedaj na listy. (Čínske príslovie)
- Políčko 3** Je lepšie byť ako bohatý.
- Políčko 4** Pochybnosti sú kľúčom k (Iránske príslovie)
- Políčko 5** Ak chceš, aby ťa iní rešpektovali, musíš najprv sám seba. (Španielske príslovie)
- Políčko 6** Dotknúť sa zeme znamená vytvoriť s prírodou (Ogala Sioux, Indián)
- Políčko 7** Pre iných človek nesmie zanedbávať svoje vlastné; cieľom človeka je jasne vnímať svoje vlastné potreby a porozumieť im. (Budhistické príslovie)
- Políčko 8** Poriadok a sú vo všetkých oblastiach zákonom života; anarchia a konkurencia sú zákonom smrti. (John Ruskin)
- Políčko 9** a) bez rozumu je ako kvetina v bahne. (Rumunské príslovie) b) vyjde skôr či neskôr najavo. (Holandské príslovie) c), ... a navždy Lebo súdržnosť nás posilňuje. (Ralph Chaplin) d) Ak do domu zavíta násilie, zákon a odletia komínom. (Turecké príslovie)
- Políčko 10** rozumu musí byť podriadená srdcu. (Mahátma Gándhí)
- Políčko 11** Sleduj a radostne usadni. Celý radostný a ľahkovážny. Až kým nedospeje a úplne sa zmení. Hýrenie a ožranstvo. (Robert Burns, 1759-1796)
- Políčko 12** Kde nie je efektívnosť, nemôže byť ani (Beaconsfield)
- Políčko 13** Nenechaj sa oklamať tým, ako sa veci javia na prvý pohľad; to, ako sa javia, nie je (Anglické príslovie)
- Políčko 14** Chvilka trpezlivosti môže zachrániť pred obrovskou pohromou a chvíľka netrpezlivosti dokáže zničiť celý (Čínske príslovie)
- Políčko 15** Kde je múdrosť, ktorú sme stratili v dôsledku poznania? Kde je poznanie, ktoré sa stratilo v (T.S. Eliot)
- Políčko 16** Je ľahšie podrobiť ako vôľu. (Čínske príslovie)
- Políčko 17** Keď máme nedostatok, strácame zmysel pre humor a stávame sa chladnými a stereotypnými ľuďmi; keď ich potláčame, stávajú sa z nás suchopárni, moralizujúci samolúbi sväťuškári; keď ich posmeľujeme, sú vôňou nášho života; keď ich odrádzame, otrávia nám ho. (Joseph Collins)
- Políčko 18** Vnímaj a počúvaj srdcom. (Kurdské príslovie)
- Políčko 19** Človeka formujú jeho rozhodnutia, ktoré formujú jeho (Rene Dubos)
- Políčko 20** Každé srdce je srdcom niekoho iného. Každá duša je dušou niekoho iného. Každá tvár je tvárou niekoho iného. Len je tou pravou ilúziou. (Marguarite Young)
- Políčko 21** Vyspelosť môžete určiť podľa toho, koľko odpadu recykluje. (Tahanie)

Podnety na diskusiu:

Mierové spolunažívanie so sebou samým (skupina 1)

1. Čo znamená žiť v mieri so sebou samým?
2. Ktoré z našich každodenných skutkov alebo výrokov poukazujú na to, že bojujeme sami so sebou a že sme nedosiahli stav vnútorného mieru?
3. Existuje vzťah medzi telom, rozumom a emóciami? Aký je to vzťah?
4. Ako by sme mohli rozvíjať také vlastnosti, ktoré by nám pomohli dosiahnuť prežívanie života v mieri so sebou samým?
5. Možno mať pozitívny vzťah s ostatnými, ak nemáme vo svojom vnútri mier?

Mierové spolunažívanie s ostatnými (skupina 2)

1. Sme my, ako ľudské bytosti, schopné spolunažívať v mieri s ostatnými?
2. Keď nie je vojna, znamená to, že žijeme s ostatnými v mieri?
3. Dokážeme sa naučiť spolunažívať v mieri s ostatnými v našom každodennom živote? Ako?
4. Čo nám dáva nádej na budúci svet žijúci v mieri?
5. Dajú sa jazvy, ktoré zanechala vojna, vyliečiť, aby ľudia mohli opäť žiť v mieri?

Mierové spolunažívanie s prírodou (skupina 3)

1. Váži si spoločnosť životné prostredie?
2. Čo znamená žiť v harmónii s prírodou?
3. Kto je zodpovedný za ochranu životného prostredia?
4. Koľko vypukne v budúcnosti vojen kvôli základným prírodným zdrojom (napríklad vode) v porovnaní s vojnami, ktoré sa povedú z iných pohnútok (napríklad z dôvodu etnických, kultúrnych alebo náboženských konfliktov)?
5. Myslíte si, že možno dosiahnuť mierové spolužitie s prírodou a ostatnými, ak nemáme svoj vlastný vnútorný mier?

Odpovede na kvíz koleso mieru:

Políčko 1	Múdrost
Políčko 2	a) Láska b) Trpezlivosť c) Súcit d) Radosť
Políčko 3	Zdravie
Políčko 4	Poznanie
Políčko 5	Rešpekt
Políčko 6	Harmónia
Políčko 7	Blaho
Políčko 8	Spolupráca
Políčko 9	a) Krása b) Pravda c) Solidarita d) Spravodlivosť
Políčko 10	Kultúra
Políčko 11	Spoločenský život
Políčko 12	Ekonomika
Políčko 13	Podstata
Políčko 14	Život
Políčko 15	Informácie
Políčko 16	Telo
Políčko 17	Emócie
Políčko 18	Rozum
Políčko 19	Prostredie
Políčko 20	Jednotlivec
Políčko 21	Spoločnosť

Hrdinky a hrdinovia

(Zdroj: Kompas, str. 142)

Témy: rovnosť mužov a žien. Diskriminácia a xenofóbia. Občianstvo.

Veľkosť skupiny: ľubovoľná

Čas: 90 minút

Charakteristika: Cvičenie využíva samostatnú, skupinovú i spoločnú prácu, brainstorming a diskusiu o: hrdinkách a hrdinoch ako symboloch socializácie a kultúry, stereotypných obrazoch hrdiniek a hrdinov, rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach, právo na slobodu pre všetkých bez rozdielu pohlavia

Ciele: uvažovať o vyučovaní dejepisu a naučiť sa rešpektovať rôzne pohľady na spoločné historické udalosti a na hrdinky a hrdinov, ktorí sa s nimi spájajú; kriticky posúdiť význam hrdinov a hrdiniek ako vzorov; skúmať historický a kultúrny pôvod rodových stereotypov a ich prejavy v každodennom živote

Pomôcky: papier, perá (jedno červené, jedno modré pre každého a každú), flipchart papier a fixky.

Pokyny:

1. Dajte účastníkom päť minút, aby si spomenuli na národných hrdinov a hrdinky (z histórie alebo zo súčasnosti), ktorých si vážia.
2. Rozdajte papier a perá a účastníkov požiadaajte, aby si na papier urobili dva stĺpce. Do prvého stĺpca červeným perom napíšu mená troch či štyroch hrdiniek spolu so stručným popisom toho, kým boli a čo pre krajinu znamenali. Na spodok papiera by mali napísať kľúčové slová, vystihujúce ich osobnostné črty.
3. Celý postup zopakujú a modrým perom napíšu mená troch alebo štyroch hrdinov – tieto informácie zaznamenajú do druhého stĺpca.
4. Potom účastníkov požiadaajte, aby vytvorili malé päť až sedemčlenné skupiny a aby v rámci skupín prediskutovali nimi navrhnutých hrdinov a hrdinky. Požiadaajte skupiny, aby sa dohodli na štyroch najvýznamnejších hrdinkách a štyroch najvýznamnejších hrdinoch.
5. Potom účastníkov spojte do veľkej skupiny a napíšte mená hrdiniek aj hrdinov z každej skupiny do dvoch stĺpcov na flipchartový papier a doplňte aj kľúčové slová, ktorými vyjadrili osobnostné črty týchto postáv.
6. Prediskutujte vlastnosti zo zoznamu a porozprávajte sa o tom, do akej miery je možné považovať jednotlivé hrdinky a hrdinov za vzor a do akej miery napĺňajú stereotypné predstavy o mužoch a ženách. Potom prejdite k rozboru.

Rozbor a vyhodnotenie:

Začnite zhodnotením priebehu cvičenia a opýtajte sa, čo sa účastníci naučili o hrdinoch a hrdinkách. Potom prejdite na problematiku stereotypov vo všeobecnosti a na to, aký majú vplyv na myslenie a konanie ľudí.

- Akí ľudia sú hrdinovia a hrdinky? (bežní muži a ženy alebo napríklad politicky či filantropi?), Čo robili? (bojovali?, písali knihy?), Odkiaľ ste sa o nich dozvedeli (internet, knihy, rodičia?)
- Čím sa líšili a čím sa podobali zoznamy hrdinov a hrdiniek?
- Aké hodnoty hrdinovia a hrdinky symbolizujú? Sú to hodnoty, ktoré sú pre obidve skupiny rovnaké, alebo sa niečím odlišujú?
- Čo chápeme pod pojmom stereotyp? Do akej miery sú stereotypy pravdivým zobrazením skutočnosti? Sú stereotypy vždy negatívne?
- Máte vy osobne alebo ľudia vo vašom okolí zafixované nejaké stereotypné predstavy a očakávania o mužoch a ženách?

- Cítite sa obmedzení týmito stereotypmi? Ak áno, akým spôsobom?
- Nachádzajú sa v zoznamoch, vytvorených počas tohto cvičenia, vlastnosti, ktoré môžeme považovať za národné vlastnosti?
- Do akej miery stereotypné myslenie vytvára sociálne a kultúrne obmedzenia?
- Aké rodové stereotypy obmedzujú ľudské práva jednotlivcov?
- Stereotypy sú často pre mužov aj ženy obmedzujúce, ukracujú ich o rôznorodé životné príležitosti. S akými rodovo podmienenými obmedzeniami ste sa stretli vy (napríklad doma, v škole, klube alebo na pracovisku)?
- Čo sa dá s týmito obmedzeniami robiť? Dokážete vytvoriť také stratégie, ktoré by postupne posúvali hranice kultúrnym noriem a hodnôt, a ktoré sa týkajú vnímania mužskosti a ženskosti?

Záver:

Rozdajte účastníkom lístočky. Dajte im 10 minút, aby si napísali jeden záväzok, ktorý sa týka vnímania si vlastných ale aj cudzích stereotypov.

Variácie:

Skúste použiť hrdinov z komixov, filmov, hudby či športu.

Bitka o bohatstvo a moc

(Zdroj: Kompas, str.231)

Témy: chudoba, bezpečnosť, globalizácia

Velkosť skupiny: 8-25

Čas: 90 minút

Charakteristika: Toto cvičenie simuluje boj o bohatstvo a moc a nerovnosť vo svete. Venuje sa nasledujúcim témam: nerovnosť v rozdelení bohatstva; mocenská nerovnosť a jej dôsledky; nespravodlivosť chudoby; rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach; právo na vzdelanie, právo na zdravie, potravu a bývanie.

Ciele: Hlbšie pochopiť krivdy vyplývajúce z nerovného rozdelenia bohatstva a moci; kriticky sa zamýšľať nad príčinami a dôsledkami chudoby; presadzovať ľudskú dôstojnosť a spravodlivosť pre všetkých.

Pomôcky: 120 mincí; 3 až 4 páry ponožiek; 2 veľké hárky papiera a fixky; papier a perá; otvorený priestor.

Príprava: Prečítajte si pokyny, aby ste sa oboznámili s celým cvičením; cvičenie je rozdelené do troch častí: 1. Boj o majetok (10 minút), 2. Darovanie (10 minút), 3. Nastolenie ekonomickej spravodlivosti (40 minút). Cvičenie sa končí diskusiou.

- odpočítajte 20 mincí a odložte ich;
- vyberte 3 účastníkov, ktorí budú predstavovať migrantov;
- pripravte tabuľku, do ktorej budete zapisovať majetok hráčov (tabuľka má 3 stĺpce: 1. veľký majetok a moc = 6 a viac mincí, 2. stredne veľký majetok a moc = 3 až 5 mincí, 3. malý majetok a moc = 2 a menej mincí);
- pripravte tabuľku s názvom „Tabuľa veľkorysých darcov“.

Pokyny:

Vysvetlite, že toto cvičenie je simulačnou hrou. Účastníci si budú medzi sebou rozdeľovať bohatstvo a chudobu sveta.

1. časť: Boj o majetok (10 minút)

- Vysvetlite, že cieľom hry je získať čo najviac mincí. Existuje len jediné pravidlo: žiaden účastník sa nesmie nikdy dotknúť iného člena skupiny (môžete zaviesť aj pokutu za fyzický kontakt, napríklad zaplatenie 1 mince).
- Požiadajte všetkých účastníkov (s výnimkou tých, ktorí hrajú migrantov), aby si posadali na dlážku do veľkého kruhu s dostatočným priestorom na hranie.
- Vezmite si 20 odložených mincí a rozdeľte ich náhodným spôsobom medzi štyroch či piatich účastníkov
- Štyrom ďalším účastníkom dajte po jednom páre ponožiek. Povedzte im, že si ich musia natiahnuť na ruky a mať ich tak počas celej hry. Diskusiou o dôvodoch pre takéto rozdelenie mincí a použitie ponožiek si nechajte na rozbor a vyhodnotenie
- Zvyšných 100 mincí rovnomerne rozsypte uprostred kruhu.
- Na pokyn „ŠTART“ musia hráči zozbierať čo najväčší počet mincí. Nebude to zrejme trvať dlhšie než 2 minúty!
- Keď sa všetky mince vyzbierajú, požiadajte účastníkov, aby každý povedal, aké bohatstvo nazbieral. Do tabuľky s majetkom zapíšte mená účastníkov a príslušný počet mincí.
- Skupine pripomeňte, že tieto mince predstavujú ich bohatstvo a moc na svete. Od sumy, ktorú vlastní,

bude závisieť ich schopnosť uspokojovať svoje potreby (napríklad základné vzdelanie, primeranú potravu a výživu, kvalitnú zdravotnú starostlivosť, vhodné ubytovanie) aj svoje túžby (napríklad vyššie vzdelanie, autá, počítače, hračky, televízory a rôzne luxusné veci). Dôsledky rozdelenia mincí sú nasledovné:

- 6 a viac mincí – účastníci si budú môcť uspokojiť všetky svoje základné potreby a väčšinu svojich túžob;
- 3 až 5 mincí – účastníci si budú môcť uspokojiť len svoje základné potreby;
- 2 a menej mincí – účastníci budú mať existenčné problémy vyplývajúce z chorôb, nedostatočného vzdelania, podvýživy a neprimeraného bývania.

2. časť: Darovanie (10 minút)

- Účastníkom povedzte, že ak chcú, môžu darovať mince iným. Nie je to však povinné. Povedzte im aj to, že mená tých, ktorí darovali mince iným, budú zapísané do „Tabuľky veľkorysých darcov“.
- Dajte účastníkom 3-4 minúty na to, aby si svoje mince prerozdělili.
- Potom sa opýtajte na mená tých, ktorí mince darovali iným, na výšku darovanej sumy a oba údaje zapíšte do „Tabuľky veľkorysých darcov“.
- Opýtajte sa, či sa niekomu po odovzdaní alebo prijatí daru zmenila „životná úroveň“ alebo „majetková kategória“ a šípkami tieto zmeny naznačte do tabuľky s majetkom.

3. časť: Nastolenie ekonomickej spravodlivosti (40 minút)

- Hráčov rozdeľte do troch skupín podľa počtu mincí, ktoré vlastnia.
- Do každej skupiny zaradte jedného migranta. Zaznamenajte si reakcie na to, kto sa do ktorej skupiny dostal, ale všetky vysvetlenia si nechajte až na rozbor a vyhodnotenie.
- Rozdajte perá a papier. Každé skupine zadajte úlohu vytvoriť plán čo najspravodlivejšieho prerozdelenia mincí, aby sa zmenšili rozdiely medzi jednotlivými skupinami. Každý akčný plán musí obsahovať:
 - vysvetlenie, čo sa musí urobiť (ak sa vôbec niečo musí urobiť);
 - opis toho, čo skupina plánuje urobiť a dôvody na takéto konanie;
 - prečo svoj plán považujú za spravodlivý.
- Dajte skupinám 10 minút na vypracovanie svojich plánov. Vysvetlite, že cieľom nie je detailné vypracovanie plánu, ale poukázanie na tie činnosti, prostredníctvom ktorých by sa dal zmierniť problém chudoby.
- Každá skupina si určí svojho hovorcu, ktorý ostatným vysvetlí plány svojej skupiny a odpovie na prípadné otázky. Plány zapíšte na veľký hárok papiera.
- Potom oznámte, že sa bude hlasovať o tom, ktorý z plánov sa má prijať. Hlasy budú rozdelené takto:
 - každý účastník patriaci do skupiny „Veľký majetok a moc“ – päť hlasov;
 - každý účastník patriaci do skupiny „Stredne veľký majetok a moc“ – dva hlasy;
 - každý účastník patriaci do skupiny „Malý majetok a moc“ – polovica hlasu.
- Uskutočnite voľby. Spočítajte hlasy, ktoré získali jednotlivé plány, zapíšte ich na veľký hárok papiera a oznámte, ktorý z plánov sa prijíma.
- Schválený plán uskutočnite a ak to bude potrebné, mince prerozdělte.

Rozbor a vyhodnotenie:

Začnite krátkou diskusiou o tom, ako sa účastníci počas cvičenia cítili. Porozprávajte sa o tom, čo sa vlastne dialo a čo sa prostredníctvom cvičenia naučili. Diskusiu môžete podnecovať otázkami:

- Aký ste mali pocit zo spôsobu rozdelenia a získavania mincí? Bolo to voči vám spravodlivé?
- Prečo niektorí z vás darovali mince iným? Aby vám boli vďační? Alebo vás trápili výčitky? Alebo z iných dôvodov?
- Ako sa cítili tí z vás, ktorí v druhej časti cvičenia mince dostali? Pociťovali ste vďačnosť? Alebo ste sa cítili ponížení? Do ktorej „majetkovej kategórie“ alebo skupiny ste sa napokon dostali?
- A čo tí, ktorí mali na rukách ponožky? Akých ľudí ste symbolizovali? Do ktorej „majetkovej kategórie“ alebo skupiny ste napokon patrili?
- Postupovalo sa spravodlivo voči migrantom zaradeným do jednotlivých skupín? Odzrkadľuje to, čo sa s nimi stalo, súčasné dianie vo svete? Akí sú to asi ľudia? Je iba otázkou šťastia, kam sa nakoniec dostaneme?
- Aké boli rozdiely medzi návrhmi plánov na prerozdelenie majetku? Odzrkadľujú jednotlivé plány majetkovú situáciu jednotlivých skupín?
- Prečo mali niektorí ľudia viac hlasov ako iní? Bol to vhodný spôsob zobrazenia rozdielu medzi ľuďmi, ktorí majú veľkú alebo malú moc?
- Je skutočnosť, že na svete existujú rozdiely v bohatstve a moci porušením ľudských práv? Ak áno, ktorých práv?
- Kto vo svete, vo vašej krajine alebo v komunite niečo „má“? A kto je bez prostriedkov? Ako sa obe skupiny dostali do svojej situácie?
- Je potrebné, aby sa majetnejší starali o nemajetných? Prečo? Z akých dôvodov? Bezpečnostných? Ekonomických? Morálnych/náboženských? Politických?
- Prečo asi poskytujú majetnejší peniaze alebo inú pomoc tým, ktorí sú na to odkázaní? Je to vhodné riešenie problému chudoby?
- Čo môžu urobiť nemajetní, aby svoju situáciu zmenili? Aké kroky uskutočnili chudobní vo svete alebo v niektorých krajinách na to, aby poukázali na majetkové a mocenské rozdiely?
- Súhlasíte s prerozdeľovaním majetku a moci vo svete? Prečo? Prečo nie? Ak áno, čo myslíte, ako by sa to dalo uskutočniť? Akými základnými zásadami by sa prerozdeľovanie malo riadiť?
- Môže dialóg o ľudských právach zohrať nejakú úlohu pri prerozdeľovaní bohatstva?

Rady na vedenie aktivity:

Cieľom cvičenia je, aby si účastníci uvedomili nerovné rozdelenie bohatstva a moci na svete. Pritom však hrozí, že samotné cvičenie existujúcu nerovnosť potvrdí. Preto by ste mali dobre poznať sociálne a ekonomické zázemie členov skupiny a diskusiu usmerňovať v tomto zmysle. Pokúste sa účastníkov zapojiť v čo najväčšej miere, aby hru naplno prežívali a hrali ju s presvedčením, že použité mince sú ich skutočným majetkom. Môžete im povedať, že si ich môžu po skončení hry ponechať alebo že si za ne môžu počas prestávky alebo po ukončení cvičenia niečo kúpiť v bufete. Zdôraznite, že rovnako ako v skutočnom živote, ak určité mince odovzdajú, strácajú tým časť svojho bohatstva a výhody, ktoré im prináša. Keby bolo príliš teplo na to, aby si niektorí účastníci navliekli na ruky ponožky, môžete použiť iné prostriedky na to, aby mali niektorí účastníci väčšiu šancu nazhromaždiť bohatstvo a moc ako iní. Niektorých účastníkov môžete trochu zdržať a pripustiť ich k zbieraniu až o 15 či 30 sekúnd neskôr. Niektorým môžete priviazať jednu ruku za chrbát, aby praváci museli zbierať ľavou rukou a naopak. Otázky na záverečný rozbor a vyhodnotenie sú zložité a možno si budú vyžadovať hlbokú a rozsiahlu diskusiu. Ak máte málo času alebo veľkú skupinu, môžete otázky rozdeliť a diskutovať o nich v malých skupinách. Tieto skupiny musia byť „zmiešané“, t.j. musia v nich byť účastníci zo všetkých majetkových kategórií. V takomto prípade je potrebné, aby sa skupiny na záver spojili a zreferovali o svojich záveroch, aby mal každý účastník šancu vypočuť si a reagovať na všetky otázky.

Návrhy na pokračovanie:

O týchto otázkach môžete diskutovať ďalej alebo môžete dať účastníkom úlohu pripraviť si úvahu na niektorú z nasledovných tém:

- Ako bohatstvo a moc ovplyvňujú schopnosť človeka uplatňovať si svoje ľudské práva a žiť v dôstojnosti?
- Vyplýva z bohatstva a moci aj určitá zodpovednosť?

Námety na ďalšiu činnosť:

Nadviažte kontakt s organizáciou, ktorá pracuje so znevýhodnenými skupinami vo vašej komunite a zistite, aké sú ich potreby. Potom si naplánujte projekt, ktorým by ste sa im pokúsili pomôcť. Niekedy je už samotné šírenie informácií o danej téme prvým krokom k zmene, lebo verejnosť podnecuje k tomu, aby sa o otázke prerozdeľovania bohatstva diskutovalo, napríklad v kruhu priateľov alebo s príbuznými.

Príbeh dvoch miest

(Zdroj: Kompas, str. 120)

Počuli ste už o Legolande – o mestečku v Dánsku postavenom z malých umelohmotných Lego kociek? Teraz môžete navštíviť Equaland a EgoLand!

Témy: Sociálne práva. Občianstvo. Životné prostredie.

Veľkosť skupiny: 4 –

Čas: 90 minút

Charakteristika: Cvičenie je spoločenskou hrou, v ktorej sa účastníci môžu rozhodnúť, v akom meste by chceli žiť a aké vymoženosti by v ňom chceli mať k dispozícii.

Aktivity cvičenia sú zamerané na témy:

- sociálna solidarita;
- platenie daní;
- hodnoty miestnej demokracie.

Práva:

- Právo na sociálnu istotu.
- Vlastnícke právo.
- Právo na zdravé životné prostredie.

Ciele: Rozvíjať pocit zodpovednosti voči spoločstvu. Porozumieť dôležitosti sociálneho blahobytu pre život celého spoločstva a podporovať hodnoty solidarity a zodpovednosti.

Pomôcky:

- hracia doska;
- kartón alebo papier veľkosti A3 (odporúča sa);
- hracia kocka;
- kancelárske spinky dvoch farieb (napr. červené a modré) – rovnaký počet z oboch farieb, jedna pre každého účastníka;
- nožnice;
- odstrániteľná lepiaca guma alebo „Blu-tac“;
- 4 súbavy výmenných kariet;
- 2 obálky;
- peniaze (6000 Emov pre každého hráča, pozri podklady);
- 2 kópie kariet s povinnosťami Mestského bankára;
- 1 kópia karty s povinnosťami Bankára hry;
- papiera a perá;
- hodinky alebo stopky;
- spätný projektor, priesvitka s pravidlami hry (odporúča sa).

Príprava:

- Prečítajte si pokyny a pravidlá, prezrite si hraciu dosku a preštudujte výmenné karty.
- Vezmite dva hárky výmenných kariet a povystrihujte ich. Každú súpravu vložte do samostatnej obálky (aby sa nepomiešali) a obálky označte písmenami A a B. (Zvyšné 2 hárky výmenných kariet budete používať ako pomôcku počas zasadnutí Mestskej rady.)
- Fotokópiu hracej dosky nalepte na kartón alebo hrubší papier, aby sa nezničila.
- Vyberte troch účastníkov, ktorí budú hrať bankárov. Každé mesto musí mať mestského bankára. Tretí bankár bude Bankárom hry. Obom Mestským bankárom dajte kópiu hárku s povinnosťami Mestského bankára. Bankárovi hry dajte kópiu s povinnosťami Bankára hry. Požiadajte bankárov aby sa označili menovkami, aby ich počas hry hráči ľahko identifikovali.
- Ostatných účastníkov rozdeľte do dvoch rovnakých skupín. Jednej skupine dajte červené kancelárske spinky a druhej modré.
- Požiadajte hráčov, aby si na kúsok papiera napísali svoje meno a aby si menovku pripli spinkou farby svojej skupiny.
- Vytlačte si peniaze! Nakopírujte ich a povystrihujte bankovky. Každý hráč/občan bude potrebovať 6 000 Emov.

Pokyny:

1. Účastníkom vysvetlite, že budete hrať spoločenskú hru. Ukážte im hraciu dosku a trasy vedúce do miest A aj B. Ďalej im ukážte políčka, kde sa trasy križujú, políčka, kde si môžu vyzdvihnúť výplatu, kde musia zaplatiť dane a políčka s nápisom „Šanca na zmenu“, kde sa môžu rozhodnúť „presťahovať sa“ do druhého mesta a stať sa jeho občanmi.
2. Vysvetlite pravidlá hry (pozri nižšie časť „Pomôcky“) a presvedčte sa, či ich účastníci pochopili. Dohodnite sa, kedy hru ukončíte.
3. Požiadajte bankárov, aby si vyhotovili jednoduché identifikačné štítky, aby hráči vedeli, komu majú platiť dane.
4. Keď hru dohráte, prejdite k jej rozboru a vyhodnoteniu.

Rozbor a vyhodnotenie:

Najprv sa účastníkov opýtajte, ako sa im hra páčila, a potom sa porozprávajte o tom, čo sa prostredníctvom nej naučili.

Námety otázok na rozbor:

- Páčila sa vám hra? Čo sa vám páčilo a čo nepáčilo?
- Považovali ste na začiatku hry za nespravodlivé, že niektorí hráči musia platiť vyššie dane ako iní? Mali ste ten pocit aj vtedy, keď ste hrali dlhšie?
- Ako prebiehali zasadnutia Mestskej rady? Aké bolo rozhodovanie? Bolo demokratické?
- Ako sa cítili tí, ktorí nesúhlasili s rozhodnutiami Mestskej rady?
- Kto sa presťahoval do druhého mesta? Prečo?
- Venoval niekto vlastné peniaze na verejnoprospešné účely na zasadnutiach Mestskej rady? Prečo?
- Na začiatku hry boli sociálne podmienky v oboch mestách rovnaké. Ako sa zmenili? Nastali počas hry nejaké rozdiely? Aké?
- V ktorom meste by ste chceli žiť? Prečo?
- Oplatí sa platiť vyššie dane pre lepší život celého spoločenstva? Alebo by ste si radšej ponechali celý plat pre seba a kúpili všetko, čo potrebujete a po čom túžite?
- Aká bola situácia v jednotlivých mestách na konci hry? Boli to mestá patriace do krajiny rovnosti (do Equalandu) alebo by ste ich zaradili skôr do krajiny, kde žijú najmä egoistickí ľudia, ktorí myslia

len sami na seba (do Egolandu)?

- Kam by ste na stupnici od 1 do 10 (pričom 1 je extrémny EgoLand a 10 extrémny Equaland) zaradili spoločenstvo, v ktorom žijete?

Rady na vedenie aktivity:

Je to jednoduchá hra, ktorú zvládne každý, kto obľubuje spoločenské hry. Je však dôležité, aby ste dôkladne vysvetlili pravidlá a ako sa hrá. Účastníkom môžete pomôcť aj tým, že pravidlá napíšete na tabuľu alebo ich premietnete projektorom. Pravidlá môžete aj nakopírovať a účastníkom rozdať. Najlepšie sa hrá s maximálnym počtom 10 účastníkov (občanov). Na začiatku hry musí byť počet občanov v jednotlivých mestách rovnaký. Ak máte v skupine napr. 16 účastníkov, úlohy bankára môžu zabezpečovať aj dvaja účastníci. Ak pracujete s väčšou skupinou, odporúčame hrať súbežne v dvoch skupinách. V takomto prípade však nezabudnite pripraviť dve súbory všetkých pomôcok a potrieb a zabezpečiť si asistenta, ktorý bude dohliadať na druhú hru! Dobrá rada: Skôr než si hru zahráte s účastníkmi, vyskúšajte si ju v kruhu svojich priateľov a známych! Získate tým väčší pocit istoty pri vysvetľovaní pokynov a koordinácii celého cvičenia. Poznámka: Hráčov zodpovedných za vyberanie daní a spravovanie mestských financií sme na účely hry nazvali „bankármi“. V každodennom živote tieto úlohy síce nevykonávajú bankári, ale vo viacerých obľúbených spoločenských hrách sa používa toto pomenovanie. Ak sa vám však slovo „bankár“ nezdá najvhodnejšie, môžete ho nahradiť iným pomenovaním podľa vlastného uváženia (napr. „Správca fondu/financií“).

Pravidlá hry:

Počet hráčov: 7 – 13. Traja účastníci budú zastávať úlohu bankárov. Na začiatku hry musí byť počet hráčov v každom meste rovnaký. Cieľ hry: Vyhráva hráč, ktorý bude mať na konci hry najviac peňazí.

Postup hry:

1. Vyberte troch dobrovoľníkov, ktorí chcú hrať bankárov: jedného bankára pre mesto A, jedného pre mesto B a jedného Bankára hry.
2. Polovica účastníkov hry dostane červené kancelárske spinky a polovica modré.
3. Na začiatku hry sa účastníci rozdelia do dvoch rovnakých skupín. Počet „červených“ a „modrých“ hráčov v jednotlivých skupinách teda bude rovnaký. Jedna skupina sa vydá po trase vedúcej do mesta A, druhá po trase vedúcej do mesta B.
3. Všetci hráči začínajú na políčku „Štart a výplata“.
4. Hráči sa môžu počas hry presťahovať do druhého mesta iba vtedy, keď sa dostanú na políčko „Šanca na zmenu“.
5. Každý hráč začína s platom prislúchajúcim jeho farbe:
Modrí hráči: 500
Červení hráči: 100
6. Prvý októbrový pondelok Svetový deň ľudských obydli – „Mestá bez chudobných štvrtí“ - Príbeh dvoch miest
7. Začína skupina, ktorá kockou hodí najvyšší počet bodov. Potom postupne hádžu všetci hráči v protismere pohybu hodinových ručičiek.
8. Hráč, ktorý je na rade, hodí kockou a postupuje príslušný počet políčok smerom k svojmu mestu. Keď dôjde na príslušné políčko, musí nahlas prečítať príslušný pokyn a splniť ho.
9. Poznámka: Hráč, ktorý dostane pokyn vrátiť sa na určité políčko, musí sa na toto políčko vrátiť, ale už nemusí splniť na ňom uvedený pokyn.
10. Ak hráč dostane pokyn zaplatiť určitú sumu, ale nemá dostatok peňazí, zostáva stáť na políčku a stáva sa žobrákom.
11. Na tom istom políčku môžu stáť súčasne viacerí hráči.

Špecifické polička:

Platenie daní Hráč, ktorý prechádza poličkom „Platba dane“, musí zaplatiť daň. Hráči musia daň zaplatiť aj vtedy, ak poličkom len prechádzajú a nezastavia sa na ňom. Výška splatnej dane závisí od výšky platu hráča a od mesta, v ktorom žije. Mesto A 40 % – ak je plat 500 alebo viac; 10 % – ak je plat 100 alebo menej; Mesto B 10 % – bez ohľadu na výšku platu; Poznámka: Nezamestnaní, ktorí nepoberajú podporu v nezamestnanosti, daň neplatia. Nezamestnaní, ktorí poberajú podporu v nezamestnanosti, platia 10 % podpory v nezamestnanosti bez ohľadu na to, v ktorom meste žijú. Daň sa musí zaplatiť Mestskému bankárovi príslušného mesta (t.j. obyvatelia Equalandu platia bankárovi Equalandu a obyvatelia Egolandu platia bankárovi Egolandu).

Výplata:

Hráč, ktorý prechádza poličkom „Štart a výplata“ (nemusí na ňom zastaviť, iba ním prejsť), dostáva od Bankára hry výplatu. Ak je hráč nezamestnaný a ak v meste funguje systém sociálneho zabezpečenia, dostáva od Mestského bankára podporu v nezamestnanosti.

Šanca na zmenu:

Hráč, ktorý sa dostane na poličko „Šanca na zmenu“, sa môže rozhodnúť presťahovať sa do druhého mesta (z Equalandu do Egolandu alebo z Egolandu do Equalandu). Stačí, ak svoje rozhodnutie oznámi ostatným účastníkom a bankárom. V ďalšom kole už postupuje smerom k druhému mestu. Hráč, ktorý sa presťahoval do druhého mesta, dostáva naďalej rovnaký plat ako predtým, ale dane už platí podľa daňového systému nového mesta.

Zasadnutia Mestskej rady:

Všetci hráči (obyvatelia miest) sa zúčastňujú zasadnutí Mestskej rady. Na týchto zasadnutiach môžu rozhodnúť o zmene politiky mesta (ak to považujú za potrebné). Zasadnutia sa môžu konať po každom piatom zaplatení dane. Mestskí bankári evidujú, koľko občanov ich mesta prešlo poličkom „Platba dane“. Po prechode každého piateho občana zvolávajú zasadnutie. Občania mesta môžu rozhodnúť, či chcú alebo nechcú zasadať. Počas zasadnutia sa hra zastaví. Občania druhého mesta si musia počkať na koniec zasadnutia a až potom môžu pokračovať v hre. Hráči majú 5 minút na to, aby rozhodli o záležitostiach mesta a o zmene jeho politiky. Možnosti politiky sú uvedené na výmenných kartách, do ktorých občania môžu nahliadnuť a zistiť, aké politiky má mesto „v programe“ (t.j. z čoho si môžu vybrať). Ak sa hráči rozhodnú zmeniť politiku mesta, musia si z mestských daní zakúpiť výmennú kartu obsahujúcu zmenu, ktorú si želajú uskutočniť. Na každej karte je uvedená cena. Mestská rada môže uskutočniť iba také zmeny, ktoré si môže dovoliť. Mestský bankár zaplatí príslušnú sumu Bankárovi hry. Občania mesta môžu urobiť toľko zmien, koľko len chcú – musia ich však zaplatiť. Mestská rada, ktorá sa ocitne vo finančnej núdzi, sa môže rozhodnúť odpredať jednu alebo niekoľko predtým zakúpených výmenných kariet Bankárovi hry. Cena za spätné odkúpenie je 50 % pôvodnej ceny. Bohatí občania môžu dobrovoľne prispieť do mestskej pokladnice na zakúpenie výmenných kariet. Bankár pomocou malého množstva lepidla „Blu-tac“ nalepí zakúpené výmenné karty na to poličko hracej plochy, ktoré sa Mestská rada rozhodla zmeniť.

Výmenné karty:

Hráči majú k dispozícii 17 výmenných kariet. Sú na nich uvedené jednotlivé politiky, ktoré môže Mestská rada na svojich zasadnutiach schváliť. Výmenné karty sa kupujú od Bankára hry za cenu uvedenú na jednotlivých kartách. Po zakúpení výmennej karty ju Mestský bankár nalepí na poličko hracej dosky v súlade s rozhodnutím občanov. „Vymeniť“ sa môže ktorékoľvek poličko. Ak na poličku v čase jeho „výmeny“ stojí niektorý z hráčov, nový pokyn sa na neho ešte nevzťahuje. Nová politika vstupuje do platnosti až vtedy, keď na vymenené poličko postúpi ďalší hráč. Na zasadnutiach Mestskej rady sa občania/hráči môžu rozhodnúť o politike mesta a môžu zakúpiť jednu alebo niekoľko výmenných kariet. Za každú kartu však musia zaplatiť.

Žobráci:

Hráč, ktorý nemá peniaze na zaplatenie daní či úhradu svojich platobných povinností, zostáva stáť na danom poličku a stáva sa „Žobrákom“. Ak v meste funguje útulok pre bezdomovcov, žobráci môžu – ak chcú – prenocovať v útulku namiesto toho, aby zostávali stáť na príslušnom poličku. Premiestnenie do útulku ich však nezabavuje dlžob. Žobrák môže žiadať peniaze od každého hráča, ktorý vstúpi na poličko, kde stojí. Hráči sa môžu rozhodnúť, či žobrákovi dajú alebo nedajú peniaze. Keď už žobrák nazhromaždil dostatok peňazí na zaplatenie svojho dlhu, počká si na ďalšie kolo, zaplatí, hodí kockou a pokračuje ďalej. Keď príde na rad žobrák, tiež hádže kockou a podľa počtu hodených bodov má tieto šance: Ak hodí 6 – v kontajneri na odpad nájde 50 Emov; ak hodí 5 – nazbiera 20 prázdnych fliaš od piva a dostane za ne 50 Emov – ale iba ak v meste funguje recyklácia odpadu; ak hodí 4 – nasledujúci hráč, ktorý popri ňom prejde, mu dá 10 Emov; ak hodí 3 – opije sa a prespí ďalšie kolo; ak hodí 2 – spí v parku a pod lavičkou nájde 10 Emovú bankovku – ak mesto zrenovovalo park, nájde 20 Emov; ak hodí 1 – okradnú ho a peniaze, ktoré najbližšie dostane alebo získa po hode kockou, musí ich odovzdať Mestskému bankárovi. Peniaze, ktoré žobrák získa takýmto spôsobom, vypláca bankár mesta, v ktorom žobrák žije.

Kedy sa hra končí?

Pred začiatkom hry sa účastníci dohodnú na jej ukončení. Môžu si vybrať z týchto možností: Keď prvý hráč absolvuje 20 kôl. / Po uplynutí vopred stanoveného času, napr. 45 minút. Poznámka: Ak niektoré mesto zbankrotuje, hra sa automaticky končí. Vyhráva hráč, ktorý má na konci hry najviac peňazí.

Podklady:

Výmenné karty s textom

Obnova parku s bazénom a ihriskom pre deti. Náklady: 200emov	Vyčistenie parku. Náklady: 100 emov.	Cesty sú už dobré, úplne zrekonštruované. Chodte o 3 polička dopredu. Náklady: 400 emov	Cesty sú dobré, výtlky opravené. Vyršia však iba do ďalšieho zasadnutia Mestskej rady. Náklady: 200 emov	Pridete o prácu! Fond zamestnanosti vám vypláca 30% platu. Mesto musí mať rezervu vo výške 1000 emov.
Koniec štrajku pedagógov. Hrajte ďalej! Náklady na zvýšenie platov: 400 emov	Otvorenie nového divadla a kina: Náklady 400 emov.	Váš otec je už na penzii, ale poberá dôchodok. Náklady na zriadenia systému starobných dôchodkov: 400 emov	Chcete čítať a v meste už máte knižnicu! Hádzete ešte raz. Náklady na knižnicu: 200 emov	Žiadne dieťa už nesmie žiť na ulici. Zriadite detský domov. Náklady na detský domov: 200 emov
Ochoriete. Štátna nemocnica je plne dotovaná. Platíte iba 10 emov. Náklady: 600 emov	Ochoriete. Štátna nemocnica nie je plne dotovaná. Platíte 30 emov. Náklady: 400 emov	Voľný vstup na pláž! Prijemný pobyt! Náklady na dotovanie vstupného: 100 emov	Dopravné problémy zjednodušila cesta pre cyklistov. Náklady na cestu pre cyklistov: 150 emov	Recyklovaním odpadu sa znižuje množstvo komunálneho odpadu. Chodte o 3 polička ďalej. Náklady na recyklačný systém: 150 emov.
Máte problém so zákonom. Vezmite si právneho poradcu. Chodte o 2 polička dopredu. Náklady: 200 emov	V meste už nie sú bezdomovci. Zriadil sa útulok. Náklady na útulok: 200 emov			

Zoznam povinností Mestského bankára

Na začiatku hry nemá ani jedno z miest peniaze. Príjmy miest tvoria dane, ktoré občania zaplatia pri prechode políčkom „Platba dane“.

1. Mestskí bankári si do záznamového hárku zapisujú, koľko hráčov prešlo políčkom „Platba dane“ a po prechode každého piateho hráča zvolajú zasadnutie Mestskej rady.
2. Mestskí bankári vyberú daň od každého občana svojho mesta, ktorý prejde políčkom „Platba dane“. Upozornenie: hráči, ktorí sa presťahovali do druhého mesta, platia dane podľa systému zdaňovania v meste, do ktorého sa presťahovali. Daňový systém je nasledujúci:

Mesto A

- 40 % – ak je plat 500 a viac;
- 10 % – ak je plat 100 a menej;

Mesto B

- 10 % – bez ohľadu na plat.
 - Nezamestnaní, ktorí nepoberajú podporu v nezamestnanosti, dane neplatia.
 - Nezamestnaní, ktorí poberajú podporu v nezamestnanosti, platia 10 % podpory v nezamestnanosti.
3. Ďalšie povinnosti Mestských bankárov:
 - spravovanie mestských financií;
 - vyplácanie ceny zakúpených výmenných kariet Bankárovi hry;
 - nalepovanie výmenných kariet na to políčko hracej dosky, na ktorom sa občania na zasadnutí Mestskej rady dohodli;
 - spravovanie fondu zamestnanosti, ak sa ho mesto rozhodlo založiť;
 - vyplácanie podpory v nezamestnanosti občanom, ktorí majú nárok na podporu v prípade, že sa mesto rozhodlo zaviesť systém sociálneho zabezpečenia (podmienkou je, aby mesto malo v čase zavedenia tohto systému v banke minimálne 1 000 Emov);
 - sledovanie žobrákov v meste a dohliadanie na férovú hru a na situáciu, keď má žobrák právo hádzať kockou:
 - » Ak hodí 6 – v kontajneri na odpad nájde 50 Emov;
 - » Ak hodí 5 – nazbiera 20 prázdnych fliaš od piva a dostane za ne 50 Emov – ale iba ak v meste funguje recyklácia odpadu;
 - » Ak hodí 4 – nasledujúci hráč, ktorý popri ňom prejde, mu dá 10 Emov;
 - » Ak hodí 3 – opije sa a prespí ďalšie kolo;
 - » Ak hodí 2 – spí v parku a pod lavičkou nájde 10 Emovú bankovku. Ak mesto zrenovovalo park, nájde 20 Emov.
 - » Ak hodí 1 – okradnú ho a peniaze, ktoré najbližšie dostane alebo získa po hode kockou, musí ich odovzdať Mestskému bankárovi;

Poznámka: Mestský bankár vypláca žobrákovi peniaze, ktoré mu patria, keď ich nájde v parku alebo v kontajneri na smeti, a berie mu ich v prípade, že ho okradnú.

Záznamy o platbe daní

Keď hráč – občan mesta prejde políčkcom „Platba dane“, bankár vyberie daň a na záznamovom hárku zaznačí („odfajkne“) prvú kolónku pri danom hráčovi. Keď prejde piaty hráč, bankár zvolá prvé zasadnutie Mestskej rady. Keď hra pokračuje, v druhom kole opäť začína počítať prechod piatich hráčov atď.

Zoznam povinností Bankára hry

Na začiatku hry sú všetky peniaze u Bankára hry. Jeho úlohou je:

1. Zabezpečiť bezproblémový priebeh hry:
 - začať hru;
 - dbať na dodržiavanie pravidiel;
 - merať čas počas všetkých zasadnutí Mestskej rady (môžu trvať maximálne 5 minút);
 - ukončiť hru po uplynutí stanoveného času, alebo keď prvý hráč absolvuje určený počet kôl (podľa dohody účastníkov).
2. Zaznamenáva:
 - na začiatku hry mená, farbu a mesto každého hráča;
 - koľkokrát hráči prešli políčkcom „Štart a výplata“.
3. Na začiatku hry a pri každom prechode políčkcom „Štart a výplata“ hráčom odovzdá výplaty. Pre výšku platu hráča je určujúca jeho farba a nie mesto, v ktorom žije, a to takto:
 - Modrí hráči: 500 Emov;
 - Červení hráči: 100 Emov;
4. Prijíma všetky platby za výmenné karty od Mestských bankárov.

Záznamový hárk

Bankár hry zaznamená červeným alebo modrým perom mená účastníkov v súlade s farbou, ktorú dostali na začiatku hry. Odporúčame používanie „päťčiarkového“ systému záznamov, čo znamená, že za prvé štyri kolá sa zapíšu štyri zvislé čiarky (IIII) a po piatom kole sa preškrtnú piatou čiarkou. V šiestom kole opäť začíname nové „päťčiarkové“ značenie. Takého značenie je prehľadné a umožňuje jednoduchšie sledovanie počtu odohraných kôl. Pri takomto type zaznamenávania bude zápis 12. kola hry vyzeráť takto: IIII IIII II.

Hráči v meste A na začiatku hry

Meno hráča

Počet prechodov cez políčko „Štart“

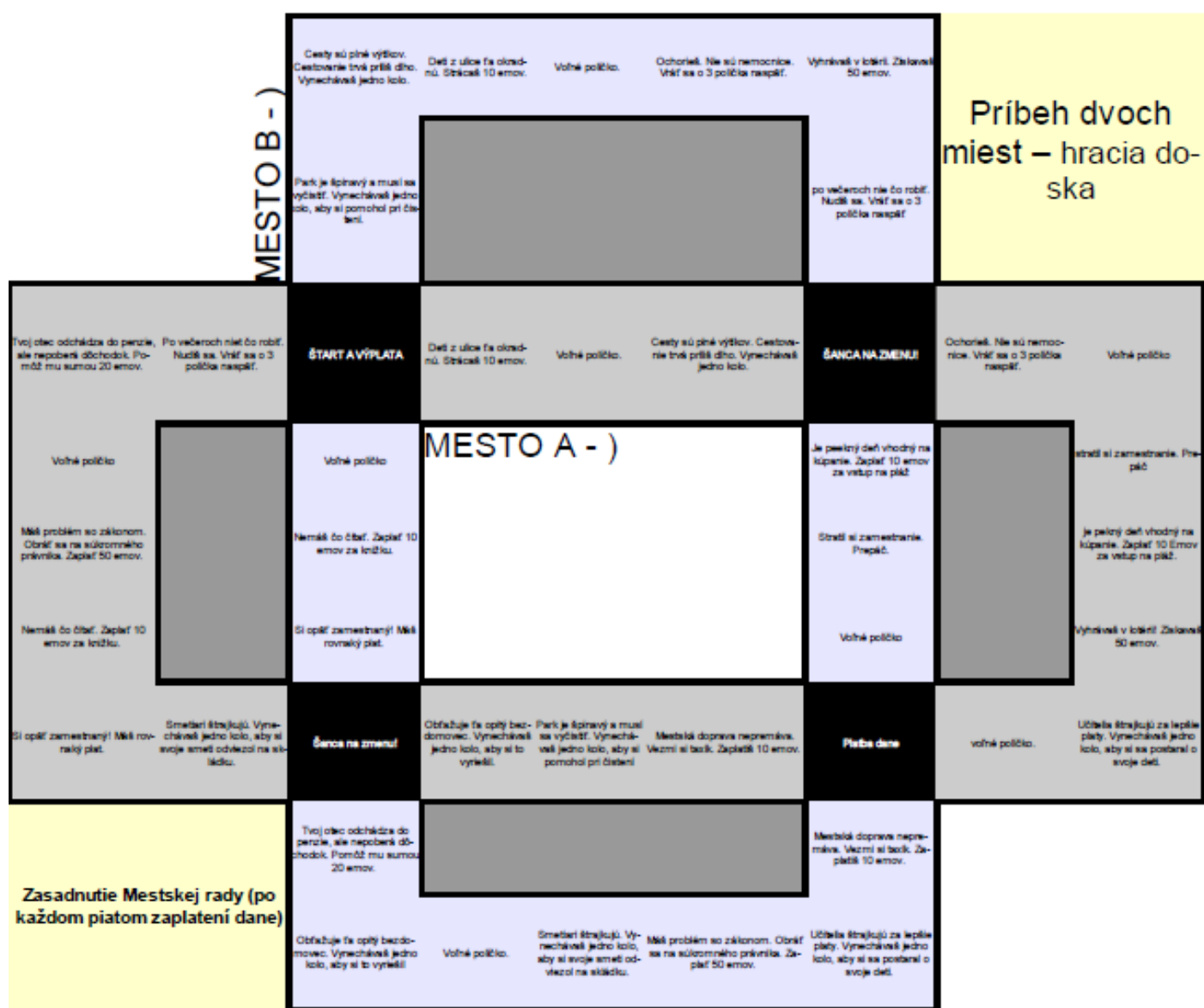
Hráči v meste B na začiatku hry

Meno hráča

Počet prechodov cez políčko „Štart“

18

HRACIA DOSKA – PRÍBEH DVOCH MIEST

Vytváranie väzieb

(Zdroj: Kompas, str. 173)

Čo je občianska spoločnosť? Kto čo robí a pre koho to robí?

Témy: Občianstvo. Demokracia. Ľudské práva všeobecne.

Veľkosť skupiny: 8 – 20

Čas: 90 minút

Charakteristika: Toto cvičenie skúma práva a povinnosti občanov, vlády, mimovládnych organizácií a médií v demokratickej spoločnosti.

Práva:

- Právo voliť, vykonávať štátnu službu a zúčastňovať sa na riadení krajiny.
- Sloboda prejavu a právo na prístup k informáciám.
- Povinnosti voči spoločnosti.

Ciele:

- Prehĺbiť pochopenie súvislostí medzi právami a povinnosťami.
- Pochopiť komplexnosť vzťahov medzi jednotlivými časťami demokratickej spoločnosti.
- Podnecovať spoluprácu a občiansku zodpovednosť.

Pomôcky: veľký hárok papiera formátu A3 alebo flipchartový papier pre každú skupinu; 2 fixky rôznych farieb (napríklad zelená a červená) pre každú skupinu; kľbko špagátu alebo bavlny (najlepšie zelenej farby); kotúč priehľadnej lepiacej pásky pre každú skupinu; nožnice; kópie pravidiel hry.

Príprava:

- Nastrihajte približne 24 kúskov špagátu alebo bavlny dĺžky 1,5 m.

Pokyny:

1. Vysvetlite, že cieľom cvičenia je vytvoriť „mapku“ vzájomných vzťahov medzi štyrmi rôznymi aktérmi (ideálnej) demokratickej spoločnosti.
2. Účastníkov rozdeľte do štyroch rovnako veľkých skupín, ktoré budú predstavovať štyroch aktérov demokratickej spoločnosti, t.j. vládu, mimovládny sektor, médiá a občanov.
3. Každé skupine dajte veľký hárok papiera a fixky a požiadať ich, aby si urobili 10-minútovú burzu nápadov („brainstorming“), počas ktorej sa zamyslia nad tým, akú úlohu zohráva ich sektor v demokratickej spoločnosti, čiže aké má hlavné funkcie. Potom na veľký hárok papiera červenou fixkou napíšu päť najdôležitejších funkcií.
4. Následne sa skupiny spoja a spoločne budú diskutovať o svojich funkciách. Nechajte, aby si skupiny vzájomne vydiskutovali svoje názory. Opýtajte sa ich, či všetci súhlasia s hlavnými funkciami týchto štyroch aktérov. Skupiny si môžu vo svetle reakcií ostatných svoj zoznam pozmeniť.
5. Ďalšia časť cvičenia bude opäť prebiehať v skupinách: účastníci sa budú formou ďalšej burzy nápadov zamýšľať nad tým, čo očakávajú od ostatných aktérov v záujme naplnenia ich funkcie, čiže aké sú ich požiadavky na ostatných aktérov. Svoje požiadavky zapíšu k príslušnému aktérovi zelenou fixkou. Na túto úlohu budú mať 15 minút.

6. Tesne pred uplynutím času skupiny požiadajte, aby vybrali 6 najdôležitejších požiadaviek a usporiadali ich v poradí dôležitosti. Skupinám dajte kotúč lepiacej pásky a kúsky špagátu na vyznačenie poradia.
7. Požiadajte skupiny, aby svoje hárky preniesli do stredu miestnosti a uložili ich v tvare štvorca vo vzdialenosti asi 1 meter od seba (pozri nákres). Požiadajte členov jednotlivých skupín, aby si posadali okolo vlastného hárku.
8. Teraz sa začínajú jednotlivé kolá samotného rokovania. Na každé kolo vymedzte 10 minút. Účastníkom pripomeňte, že ak nejakú požiadavku akceptujú, oba hárky musia spojiť špagátom, čím vyjadria to, že danú zodpovednosť prijali.
9. Na konci tohto procesu budú všetci štyria aktéri pospájaní komplikovanou pavučinou vzťahov. K rozboru a vyhodnoteniu prejdite tak, že účastníkov necháte sedieť okolo svojho hárku.

Rozbor a vyhodnotenie:

Účastníkov vyzvite, aby sa pozreli na sieť, ktorú vytvorili a povedali, ako sa im páčilo toto cvičenie.

- Bolo pre vás ťažké sformulovať funkcie vlády, mimovládnych organizácií, médií a občanov v demokratickej spoločnosti?
- Vyskytli sa v rámci jednotlivých skupín rozdielne názory na to, ktoré požiadavky prijať a ktoré odmietnuť?
- Aké požiadavky jednotlivé skupiny neprijali ako svoje záväzky? Z akého dôvodu? Čo myslíte, môžu takého prípady v reálnom živote spôsobiť problémy?
- Vyskytli sa aj také zodpovednosti, ktoré akceptovali všetky skupiny, hoci si ich pôvodne neuvedomovali? Aký majú na ne názor teraz?
- Dozvedeli ste sa pri tomto cvičení o demokratickej spoločnosti niečo nové, čo ste predtým nevedeli? Prekvapilo vás niečo?

Rady na vedenie aktivity:

V 4. kroku, potom ako si skupiny pripravili zoznamy svojich funkcií, nenechávajte príliš veľa času na veľkú skupinovú diskusiu. Tento čas využite skôr na motiváciu pre ďalšiu skupinovú prácu. Môže sa stať, že si skupiny budú chcieť zapísať funkcie ostatných. Keď budú účastníci pripravovať zoznam požiadaviek (5. krok), upozornite ich, aby boli vo svojich očakávaniach realistickí. Ich požiadavky musia byť prijateľné a nesmú byť nespravodlivé alebo neopodstatnené. Keď skupiny začnú rokovanie (8. krok), nemajú ho chápať ako súťaž a táto etapa nemá zabrať príliš veľa času. Zdôraznite, aby sa skupiny vzájomne považovali za spolupracujúcich aktérov, keďže ich cieľom je vytvoriť takú spoločnosť, v ktorej budú všetci spolupracovať kvzájomnej spokojnosti. Preto musia jednotlivé rokovania prebehnúť relatívne rýchlo: ak sa im požiadavka zdá opodstatnená, majú ju prijať a ak nie, majú ju odmietnuť. Prípadné sporné požiadavky si majú nechať na neskor.

Variácie:

Náročnosť tohto cvičenia môžeme zvýšiť tým, že pridáme ďalších aktérov, napríklad „podnikateľov“, „menšiny“ alebo „znevýhodnené skupiny obyvateľstva“. Tým sa však celý proces rokovania skomplikuje a možno nebudete chcieť, aby o požiadavkách rokoval každý s každým. Môžete použiť aj kategórie, ktoré sú pre mládež zrozumiteľnejšie alebo bližšie, napríklad „občanov“ môžete nahradiť „mládežou“, „vládu“ „školou“ a pod. Cvičenie môžete zjednodušiť vynechaním niektorej skupiny: môžete napríklad pracovať len so skupinou „občanov“ a „vlády“, a to najmä ak pracujete s menším počtom účastníkov. Cvičenie si môžete vyskúšať aj bez vytvorenia mapky tak, že počas rokovania bude niekto zo skupiny formulujúcej požiadavku držať jeden koniec špagátu a podá ho niekomu zo skupiny, voči ktorej dané očakávanie formuluje. Takto si jednotlivé skupiny budú špagát podávať a nakoniec bude celá „spoločnosť“ pospájaná, pričom špagát bude fyzickým znázornením ich vzťahov.

Návrhy na pokračovanie:

Skupina môže pokračovať v cvičení tým, že na mapku doplní ďalšie skupiny ľudí (pozri Variácie). Aby bola konečná mapka prehľadnejšia, odporúčame ju preniesť na väčší hárok papiera a vzájomné vzťahy vyznačiť rôznymi farbami – napríklad červenou vládou, žltou médiá, zelenou mimovládne organizácie a podobne. Pouvažujte o tom, ktoré vzťahy nie sú vo vašej spoločnosti dostatočne rozvinuté a čo by sa malo alebo dalo urobiť, aby sa to zmenilo.

Pravidlá hry:

1. Cieľom cvičenia je, aby každý z „aktérov“ dosiahol akceptovanie jeho požiadaviek ostatnými „aktérmi“.
2. Uskutočnia sa tri kolá rokovania, počas ktorých budú „aktéri“ rokovať vo dvojiciach nasledovne:
 1. kolo: rokujú občania s mimovládnymi organizáciami a médiá s vládou.
 2. kolo: rokujú občania s médiami a mimovládne organizácie s vládou.
 3. kolo: rokujú občania s vládou a médiá s mimovládnymi organizáciami.
3. Dvojice sa medzi sebou dohodnú, kto začne a postupne sa striedajú vo formulácii svojich požiadaviek voči ostatným.
4. Požiadavky sa musia formulovať stručne a jasne. Účastníci musia vysvetliť rozsah aj dôvod svojej požiadavky, t.j. prečo je daná požiadavka nevyhnutná.
5. Pri rozhodovaní o akceptovaní alebo neakceptovaní jednotlivých požiadaviek musia účastníci zvážiť aj to, či je daná požiadavka férová a či ju budú schopní uskutočniť.
6. V prípade odmietnutia požiadavky druhou stranou sa príslušný kúsok špagátu/bavlny odloží nabok. V prípade jej akceptovania sa špagát prilepí k hárkom na znázornenie toho, že sa medzi príslušnými skupinami nadviazalo spojenie. „Akceptujúca“ skupina si do háрку požiadavku zaznamená.
7. Proces sa opakuje, až kým nebudú prediskutované všetky požiadavky.
8. Proces sa opakuje v každom kole, až kým sa nenadviaže spojenie medzi všetkými štyrmi aktérmi.

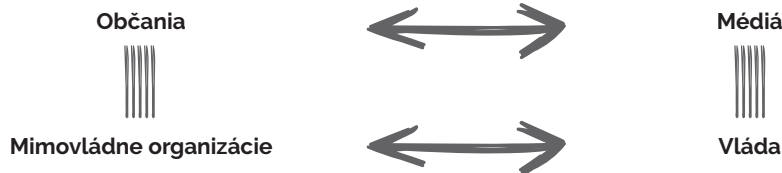
Východiskové pozície:

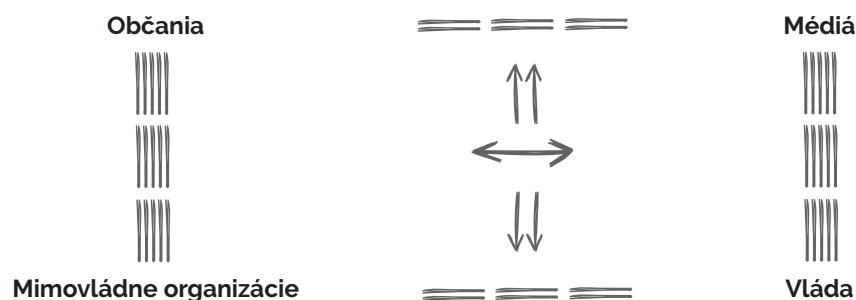
Prvé kolo:

Druhé kolo:

Tretie kolo:

Keď príde zajtrajšok

(Zdroj: Kompas, str. 250)

„Ak budeš súdiť iných tak, ako tento režim súdil teba, nebudeš o nič lepší ako tí, ktorí ťa odsúdili na smrť.“
Dwight Adanandus

Témy: Bezpečnosť. Médiá. Mier a násilie.

Veľkosť skupiny: ľubovoľná

Čas: 60 minút

Charakteristika: Na základe predložených informácií účastníci diskutujú o:

- právach páchatelov trestných činov;
- treste smrti;
- ochrane spoločnosti pred páchatelmi trestných činov;

Práva:

- Právo na život.
- Právo na to, aby nikto nebol vystavený krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu.

Ciele:

Skúmať naše predpojaté názory na trestancov a zamyslieť sa nad niektorými dôsledkami trestu smrti, uvedomiť si a rozvíjať zručnosť načúvať a „interpretovať“ informácie, ktoré dostávame a rozvíjať zmysel pre ľudskú dôstojnosť a spravodlivosť.

Pomôcky:

- kópie podkladov „Keď príde zajtrajšok“, jedna kópia pre každého účastníka;
- hárok papiera a ceruzka pre každého člena skupiny.

Pokyny:

1. krok

1. Účastníkom nahlas prečítajte prvú časť príbehu „Keď príde zajtrajšok“. Keď dočítate, dajte im približne 5 minút na to, aby si pospomínali na najdôležitejšie časti príbehu a aby si ich zapísali vlastnými slovami. Potom ich požiadajte, aby si hácky vymenili so susedom, navzájom si prečítali svoje poznámky a vyjadrili sa k nim.
2. Vyzvite niekoľkých dobrovoľníkov, aby svoje poznámky prečítali. Potom prediskutujte rozdiely medzi jednotlivými verziami: Zapamätal si niekto viac podrobnosti? Boli medzi vami aj takí, ktorí si domysleli také podrobnosti, ktoré sa v pôvodnom príbehu nespomínali?
3. Pýtajte sa na reakcie účastníkov na príbeh: Čo myslíte, kto bol rozprávačom príbehu? Čo sa vlastne stalo?

2. krok

1. Nahlas prečítajte novinový výstrižok a druhú časť Nanonovho rozprávania.
2. Účastníkom dajte 10 – 15 minút, aby vo dvojiciach prediskutovali nové informácie. Rozdajte im kópie príbehu „Keď príde zajtrajšok“ pre prípad, keby sa chceli odvolávať na jednotlivé časti textu.

3. Potom ich požiadajte, aby sa zamysleli nad nasledovnými otázkami:

- Zmenil sa váš názor na Dwighta alebo Nanona, keď ste sa dozvedeli, že čakajú v cele smrti na vykonanie rozsudku? Ako sa zmenil váš názor? Prečo?
- Čo si myslíte, čo chcel Dwight povedať slovami „Ak budeš súdiť iných tak, ako tento režim súdil teba, nebudeš o nič lepší ako tí, ktorí ťa odsúdili na smrť“? Súhlasíte s ním?

4. Otvorte všeobecnú diskusiu na túto tému zisťovaním názorov jednotlivých dvojíc na vyššie uvedené otázky.

Rozbor a vyhodnotenie

Toto cvičenie môžete využiť aj na otvorenie rôznych iných dôležitých a zaujímavých tém, ktoré môžu tvoriť obsah ďalších cvičení alebo diskusií. Odporúčame však, aby ste sa počas rozboru striktne držali tých tém, ktorým sa skupina už venovala a neotvárali ďalšie nové témy. (Pozri nižšie Rady na vedenie aktivity.)

Dozvedeli ste sa počas tohto cvičenia o sebe niečo nové? Prehodnotili ste niektoré svoje názory alebo presvedčenia?

Čo myslíte, na čo sme chceli pomocou tohto cvičenia poukázať? Podarilo sa dosiahnuť tento zámer? A ak nie, prečo?

Napovedalo vám toto cvičenie niečo o práve na život? Ak áno, čo to bolo? Spomínali sa počas diskusie aj nejaké iné práva? Tieto práva zaznamenajte na veľký hárok papiera alebo flipchartový papier, aby ste sa k nim mohli neskôr vrátiť.

Rady na vedenie aktivity:

Počas prvej diskusie (po prečítaní prvej časti) je dôležité, aby ste účastníkom nijakým spôsobom nenaznačili, v akej situácii sa dvaja muži z príbehu nachádzajú. Pokúste sa zistiť názory účastníkov na tieto postavy bez toho, aby ste im naznačili, že na to máte konkrétny dôvod. Cieľom je, aby účastníci preskúmali ľudskú stránku týchto dvoch mužov bez toho, aby čokoľvek vedeli o ich životných okolnostiach alebo minulosti. Zmyslom výmeny poznámok medzi účastníkmi na konci 1. kroku je uvedenie si toho, že rôzni ľudia môžu vnímať rôzne veci a pamätať si rovnakú informáciu iným spôsobom. Oplatí sa zdôrazniť, že to nie je žiaden „test pamäti“, ale spôsob, ako upozorniť na rôzne uhly pohľadu. Pokúste sa požiadať tých účastníkov, ktorých názory sa značne líšili od názorov ich susedov, aby vysvetlili svoje postoje. Opýtajte sa, čo môže byť príčinou tejto skutočnosti – prečo si napríklad niektorí účastníci zapamätali určitú informáciu, ktorú nepostrehli iní. Počas tohto cvičenia sa pravdepodobne otvorí príliš veľa tém, ktoré nie je možné zvládnuť počas jedného cvičenia. Preto je potrebné, aby ste diskusiu udržali v určitých medziach a aby sa účastníci neodklonili od pôvodného zámeru – napríklad diskusiou o samotnom treste smrti. Pokúste sa debatu zameriavať na dve hlavné témy:

1. Do akej miery máme my sami, jednotlivé štáty alebo ktokoľvek iný tendenciu „súdiť“ ľudí na základe niečoho, čo (si myslíme, že) urobili. To je pravdepodobne podstata toho, na čo Dwight myslel, keď hovoril o „súdení“ iných ako štát súdil jeho (a Nanona). Štát ich fakticky odpisal ako ľudské bytosti na základe niečoho, čo (si myslel, že) urobili v minulosti.
2. Ešte aj takzvaní „ťažkí zločinci“ majú a zachovávajú si svoje základné ľudské vlastnosti – a to nielen „starostlivosť a súcitiť“, o ktorých hovorí Dwight, ale aj „frustráciu a depresiu“, ktoré Nanon popisuje ako dôsledky uväznenia. Keď budete diskutovať o „práve na život“, usmerňujte diskusiu k otázke, či títo dvaja ľudia ešte stále majú právo na život. A ak nie, tak ako môže niekto „stratiť“ toto právo. Môže mať niekto právomoc odňať toto právo iným ľuďom za to, že napríklad spáchali trestný čin?

Návrhy na pokračovanie:

Pokračujte témami, ktoré sa vynorili na konci cvičenia. Zorganizujte formálnu debatu alebo použite cvičenie „Predvolebná kampaň“.

Témy môžu zahŕňať:

- **Problematicku trestov:** Čo je cieľom uväznenia páchateľov alebo ich popravy? Je hlavným dôvodom ochrana spoločnosti, či prevýchova zločincov, alebo je to len pomsta/odplata?
- **Trest smrti:** Aké argumenty sú za a aké proti trestu smrti?
- **Bezpečnosť spoločnosti oproti bezpečnosti jednotlivca:** kde sú hranice a kam až môže vláda zájsť pri zaobchádzaní s najnebezpečnejšími zločincami alebo teroristami? Možno napríklad mučenie človeka odôvodniť „bezpečnosťou spoločnosti“? Pozrite si internetovú stránku Združenia na podporu Nanona Williamsa <http://www.nawisa.org/>. Piesne boli vždy mocným nástrojom v boji ľudí za svoje práva.

Námety na ďalšiu činnosť:

Pozrite si internetovú stránku Kanadskej koalície proti trestu smrti (CCADP) a prečítajte si na nej ďalšie texty z pera väzňov (www.ccadp.org). Potom napíšte niekomu, kto čaká v cele smrti na vykonanie rozsudku (stránka CCADP obsahuje informácie o tom, ako začať korešpondenciu, alebo kontaktujte miestnu pobočku Amnesty International).

„Keď príde zajtrašok“ napísal Nanon Williams

1. časť

„Deň po smrti Dwighta Adanandusa som sa na život začal naozaj pozeráť úplne inak, než aký v skutočnosti bol. Alebo by som mohol povedať, že inak, než aký by som chcel, aby bol. Bolo to na začiatku zimy a ako som tak ležal a myslel na priateľa, ktorý pre mňa vždy mal úsmev, keď sa dni zdali také zbytočné, cítil som sa zničený. Pomaly som sa zohol po noviny pod dverami a v tých novinách som našiel jeho príbeh. Keď som si správu prečítal a uvedomil si, že ho už nikdy neuvidím, cítil som sa, ako keby mi niekto bodal ihly priamo do srdca, znova a znova. Niekedy zvykol prísť svojim hojdavým krokom na dvor a vykrikol: „Tak čo, mladý?“ A ja som sa vždy poobzeral okolo, otočil sa dozadu a odvetil: „A koho ty voláš mladým, čo?“ a nato sme sa obaja rozosmiali, lebo som bol najmladší v našom bloku. A keď si teraz pomyslím na tieto okamihy, nuž, hlboko ma to zarmucuje, lebo sa už nikdy nebudem tešiť na dvor, lebo Dwight tam už nebude, aby vyhladil vrásky, ktorými sa mi do tváre podpísal hnev. Ako roky plynuli, zmenili sa aj moje spôsoby trávenia času a rád by som veril tomu, že tieto metódy zo mňa raz urobia lepšieho človeka – takého, akým sa stal Dwight. V slabých chvíľkach sa vždy prichytím pri tom, že rozmýšľam, čo by asi robil Dwight. „Nezabudni,“ hovorieval, „režim ťa dostane len vtedy, ak mu to dovoľíš. Zmier sa s Bohom – nech už je tvojím Bohom ktokoľvek, začni žiť tak, ako to len najlepšie dokážeš a váž si život.“ A potom by pokračoval: „Mladý, ja neviem, prečo si tu, ale viem, že sem nepatríš...“

2. časť

„...vlastne sem, do krídla smrti, nepatrí nikto. Sú tu násilníci, únoscovia, lupiči, ľudia zneužívajúci deti aj sadisti, ktorým na vás absolútne nezáleží. Sú tu však aj starostliví a súcitní ľudia, ktorí páchali presne to isté, ale dokázali sa zmeniť a chcem, aby si si to navždy zapamätali!“ – povedal mi niekoľko týždňov pred tým, než ho popravili. „Aj keby si si nič iné nemal pamätať, zapamätaj si toto: Ak budeš súdiť iných tak, ako tento režim súdil teba, nebudeš o nič lepší ako tí, ktorí ťa odsúdili na smrť!“ Tieto slová mi dodnes znejú v ušiach a rozmýšľam, prečo mi trvalo tak dlho pochopiť, čo tým myslel. Samozrejme, že som počul, čo povedal a dávalo to aj zmysel, ale dávať zmysel a plne pochopiť význam týchto slov sú dve úplne odlišné veci.

Myslím, že vtedy som skutočne bol tým mladým, ktorým ma nazýval, no pravda bolí, keď si ju nakoniec uvedomíš v plnom rozsahu. Viem, že celé väznenie je psychologickým nástrojom mučenia, ktoré postupne vytvára frustráciu, až kým nenastúpi depresia. Avšak niektorí ľudia si akosi naďalej zachovávajú svojho ducha a svoju vôľu. Čo sa týka Dwighta, u neho ten duch zostal, bez ohľadu na to, čo urobil, aby skončil v cele smrti. A ten jeho duch zmenil životy iných, ktorí hnili ako živé mŕtvolky na pohrebisku režimu. „Viem, že to nie je ľahké, mladý!“ – hovorieval. „Ale nikto nepovedal, že život je ľahký. Váž si každého dňa a kým budeš na konci cesty vidieť svetlo, nech sa stane tvojou silou, ktorá ťa vedie,“ – to boli jeho posledné slová, ktoré mi so slzami v očiach povedal pri poslednej rozlúčke. Netrúfam si povedať, čo to má celé znamenať, ale myslím, že mi ich povedal preto, aby som našiel vlastnú silu, ktorá mi pomôže vydržať všetky tie roky a zrejme aj tie, ktoré mám ešte len pred sebou. Nikdy som nezabudol na svoje zásady či veci, ktoré si v živote najviac cením – ako svoju rodinu. Takže láska a jedného dňa aj vstup do brány nebeskej, sú takmer určite tým skutočným zajtrajškom, ktorý raz príde.“

Nanon Williams bol štátom Texas odsúdený na trest smrti za vraždu vo veku 17 rokov. Obvinenie popiera a v cele smrti už strávil 9 rokov.

Zdroj: www.ccadp.org Novinový výstrižok Huntsville, 2. október 1997. V stredu v noci bol popravený lupič odsúdený pred deviatimi rokmi na trest smrti za zastrelenie podnikateľa zo San Antonia, ktorý mu bránil v úteku po bankovej lúpeži. Adanandus, 41, sa dostal do cely smrti za vraždu Vernona Hanana, ktorého 28. januára 1988 strelil do hrude, keď s ním Hanan zápasil v snahe zabrániť mu v úteku z haly banky na severe San Antonia.

45 minútové aktivity

Hraj!

(Zdroj: Kompas, str. 194)

„Život je ako hra, ktorej karty mieša Boh, rozdáva diabol a tromfy musíme vyložiť my.“ Juhoslovanské príslovie.“

Témy: Šport. Mier a násilie. Ľudské práva všeobecne.

Veľkosť skupiny: 8 – 15

Čas: 45 minút

Charakteristika: Táto aktivita je simuláciou, pri ktorej účastníci hrajú jednoduchú a obľúbenú hru, napríklad karty alebo inú spoločenskú hru. Nie všetci hráči však hrajú férovo. Cvičenie je zamerané na problematiku konfliktu a riešenia konfliktu.

Práva:

- Právo zúčastňovať sa rozhodovacieho procesu.
- Rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach.
- Právo na spravodlivý súdny proces.

Ciele: Rozvíjať schopnosť rozpoznania problému a jeho koreňov; rozvíjať schopnosť riešenia konfliktov a podnecovať aktívnu účasť, spoluprácu a úctu voči druhým.

Pomôcky: balík bežných alebo akýchkoľvek iných hracích kariet; kartičky s rolami.

Príprava: Prečítajte si informácie o riešení konfliktov, ktoré uvádzame nižšie a ujasnite si celý proces. Vyberte si vhodnú hru, ktorú budú účastníci hrať. Mala by to byť jednoduchá hra, aby ste ju mohli zahrať približne za 20 minút. Môžu to byť akékoľvek karty alebo obľúbená spoločenská hra. Vyberte hru, ktorú môže hrať minimálne 8 účastníkov, a pri ktorej sa dá podvádzať. Pripravte jednu kópiu z každej kartičky s rolou, môžete ju prepísať alebo aj prekopirovať. Tajne a po jednom si vyberte štyroch účastníkov, ktorí budú počas cvičenia zohrávať špecifickú úlohu. Vysvetlite im podstatu simulácie a každému z nich dajte kartičku s rolou. Povedzte im, že svoju rolu musia udržať v úplnej tajnosti.

Pokyny:

Zvolajte všetkých účastníkov a opýtajte sa ich, či by si nechceli s vami zahrať karty alebo spoločenskú hru (podľa toho, ako ste sa rozhodli). Overte si, či všetci poznajú pravidlá hry a ak nie, stručne ich vysvetlite (nie však príliš podrobne). Ak pracujete s veľkou skupinou, účastníkov môžete rozdeliť do podskupín a zorganizovať viacero hier naraz (k tomu však budete potrebovať asistentov). Začnite hrať hru a hrajte ju tak dlho, ako sa len bude dať. (Nechajte, aby si účastníci sami uvedomili, čo sa deje a aby sa sami pustili do procesu vyjednávania. Vy by ste mali zasiahnuť iba vtedy, ak sa iniciatívy nechopia samotní hráči alebo ak atmosféra začne byť príliš horúca. Ak budete musieť zasiahnuť vy, musíte to urobiť čo najtaktnejšie a podľa možnosti v prestávke medzi jednotlivými kolami hry). Keď sa hra skončí, dajte účastníkom čas na upokojenie a na to, aby vystúpili zo svojich rolí a prejdite k rozboru.

Rozbor a vyhodnotenie:

V priebehu samotnej hry už budú prebiehať určité diskusie a pokusy zo strany hráčov zamerané na zmierenie a vyriešenie situácie. Teraz dajte účastníkom priestor na to, aby vyjadrili svoje pocity a dojmy z celého cvičenia a povedali, čo sa naučili o vyjednávaní a o procese riešenia konfliktov.

- Páčilo sa vám toto cvičenie? Čo sa dialo počas hry?
- Štyria účastníci mali špecifickú úlohu. Ktorí to boli a akú mali úlohu?
- Čo sa stalo, keď niekto prvýkrát prerušil hru?
- Pýtajte sa postupne všetkých hráčov na to, čo si všimli a čo urobili.
- Aké ste mali nápady na riešenie konfliktov? A ako ste ich využili?
- Rušilo či znervózňovalo vás, že sa vedúci aktivity (facilitátor) snažil vyjednávať namiesto toho, aby buchol do stola a rázne povedal, ako sa má hrať?
- Dokážete identifikovať jednotlivé kroky riešenia konfliktu?
- Aké sú v skutočnom živote výhody a nevýhody riešenia konfliktov vyjednávaním alebo súdnou cestou?

Rady na vedenie aktivity

Ak sa samotní hráči pokúsia vymyslieť nejaké spôsoby riešenia konfliktu, nechajte ich a zasahujte čo najmenej! To je v konečnom dôsledku hlavným cieľom cvičenia a ak si účastníci dokážu tieto zručnosti rozvíjať samostatne, je to úžasné! Ak by sa tak stalo, nezabudnite počas rozboru vyhodnotiť ich stratégie. Počas hry sa pokúste usmerňovať účastníkov tak, aby sa snažili nájsť svoje vlastné postupy a riešenia. Majte pri tom na pamäti pravidlá riešenia konfliktov, niekedy nazývané aj „vyjednávanie na základe určitých princípov“. Samotný proces pozostáva z troch fáz:

1. Uvedomenie si konfliktu:

Nediskutujte o svojich stanoviskách. (Nehádajte sa, kto má pravdu a kto nie.)

Identifikujte problém. (Objasnite si, čo sa stalo.)

Oddelte od seba osobu a problém. (Nedovoľte, aby sa hráči vzájomne urážali a dbajte na to, aby sa sústredili na správanie, ktoré vyvolalo problém.)

2. Zistite, kde je chyba a hľadajte možné riešenia.

Sústredte sa na záujmy a nie stanoviská, t.j. hľadajte spoločný záujem. (Chcete sa hrať alebo nie?)

Vymyslite obojstranne výhodné riešenia. Navrhnite možnosti, ktoré sa považujú za spravodlivé a budú uspokojivé pre všetkých (napríklad zahrajte si posledné kolo ešte raz).

Opýtajte sa, či by pomohlo, keby sa pravidlá vysvetlili ešte raz. Mali by sme o nich diskutovať? Máme zaviesť nejaké pokuty? Má ešte niekto nejaké nápady?

3. Vhodné riešenia uplatnite v praxi.

Trvajte na objektívnych kritériách. (Zavedte pravidlá a pokuty.)

Aktívna účasť. Zabezpečte, aby sa účastníci sporu podieľali na riešení problému a prevzali zaň zodpovednosť. Pri riešeníach, ktoré účastníkom sporu nariadia iní, je oveľa menšia pravdepodobnosť, že sa osvedčia a budú fungovať. Je oveľa lepšie, ak sa strany sporu sami plne zapájajú do hľadania vlastných a pre obe zúčastnené strany prijateľných riešení.

Musíte si uvedomiť, že napriek tomu, že proces riešenia konfliktov má tri fázy, v praxi nie je možné jednotlivé fázy úplne oddeliť. Je úplne normálne, ak sa jednotlivé fázy budú prekrývať!

Nemusíte mať obavy ani z toho, že by si vedenie aktivity vyžadovalo mimoriadne zručnosti: nemusíte na to mať kvalifikáciu v oblasti riešenia konfliktov a nemusíte byť schopní vyriešiť všetky konflikty, ktoré vo vašej skupine nastanú! Aby ste si zdokonalili vlastné zručnosti v tejto oblasti, urobte si malý myšlienkový experiment. Zamyslite sa nad svojimi osobnými skúsenosťami s konfliktami. Premyslite si, čo sa v nich stalo a pokúste sa jednotlivé udalosti skúmať podľa vyššie spomenutých troch fáz. Tieto pravidlá sa uplatnia lepšie, ak si ich zadefinujete konkrétne na účely hry, ktorú budete s účastníkmi hrať.

Variácie:

Ak je vo vašej skupine viac ako 15 účastníkov, môžete si ich rozdeliť do podskupín a hrať dve či tri hry naraz. To však môžete urobiť iba v prípade, ak budete mať k dispozícii niekoľkých asistentov! Môžete to zariadiť aj tak, že istá časť skupiny bude hrať pozorovateľov. Môžu to byť individuálni pozorovatelia, ktorí potom na konci počas vyhodnotenia zreferujú o svojich zisteniach. Môžu to byť vyjednávači, ktorí však budú vopred potrebovať určité pokyny o tom, ako vyjednávať.

Námety na ďalšiu činnosť:

Zamerajte sa na osobnostnú zmenu. Podnecujte ľudí k tomu, aby si tri fázy riešenia konfliktu zapamätali a uplatnili zakaždým, keď sa ocitnú v konfliktnej situácii akéhokoľvek rozsahu a s kýmkoľvek, či už rodičmi, učiteľmi alebo priateľmi. Zorganizujte občasné stretnutia na výmenu skúseností a sledovanie pokroku účastníkov pri rozvíjaní ich zručností.

Ďalšie informácie:

Konflikty sa vyskytujú na všetkých úrovniach ľudských činností, od medziľudských až po medzinárodné. Riešenie konfliktov je komplexnou metódou založenou na tom, že strany konfliktu o problémoch hovoria. Riešenie konfliktu je proces, v ktorom sa hľadajú hlboko zakorenené zdroje konfliktu. Tento proces má za cieľ zmeniť správanie strán tak, aby nebolo násilné; zmeniť ich postoje tak, aby neboli nepriateľské; zmeniť štruktúry tak, aby druhú stranu nezneužívali. Tento pojem sa vzťahuje jednak na proces (alebo zámer) uskutočniť tieto zmeny, ale aj na samotnú realizáciu procesu. Proces riešenia konfliktov je vytvorený tak, aby v prvom rade odviezol negatívnu emocionálnu energiu, ktorá rozdeľuje strany sporu, a po druhé, aby umožnil sporiacim sa stranám pochopiť a vyriešiť rozpory, ktoré medzi sebou majú. Tak môžu pokročiť ďalej a nájsť alebo vytvoriť si vlastné riešenia, ktoré sú pre všetky strany konfliktu prijateľné, a ktoré sú schopné odstrániť korene konfliktu. V posledných rokoch niektorí odborníci z oblasti riešenia konfliktov začali používať pojem „transformácia konfliktov“ na označenie dlhodobej a hlbšej (štruktúrálnej), vzťahovej a kultúrnej dimenzie riešenia konfliktov. Takže transformácia konfliktu sa môže považovať za najhlbšiu úroveň zmeny v procese riešenia konfliktu. Viac informácií o rozvíjaní schopností riešenia konfliktov nájdete na www.brad.ac.uk/acad/confres vrátane jednoduchého, bezplatného a veľmi dobrého kurzu pre samoukov. Knižka „Getting to Yes“ od Rogera Fishera a Williama Uryho (Arrow books 1987) je klasickou publikáciou v tejto oblasti a je veľmi ľahkým a zábavným čítaním.

Konflikt je nezhoda alebo nesúlad cieľov rôznych ľudí alebo skupín. Odvodzuje sa od latinského slova *conflictus*, čo znamená „zrážka“ a používa sa na označenie procesu aj stavu. „Pri konflikte dochádza k boju medzi dvomi či viacerými ľuďmi kvôli hodnotám alebo k súťaženiu o mocenskú pozíciu alebo vzácné zdroje.“ (Moore, 1986).

Základom riešenia konfliktov je spolupráca.

Zameriava sa na subjektívne vnímanie a z dlhodobého hľadiska aj na odstránenie príčin konfliktu a na zlepšenie komunikácie. Pri spolupráci a bez použitia násilia sa vytvára situácia, v ktorej vyhrávajú všetky strany.

PODKLADY

Kartičky s rolami

Tvorca pravidiel

Vytvorte nové pravidlá hry. Nebudú to pravidlá, ktoré by ste prediskutovali a dohodli s ostatnými hráčmi – vy si ich jednoducho vytvoríte z vlastnej iniciatívy! Pravidlá, ktoré vytvoríte, sú, samozrejme, vo váš prospech! Môžu byť dôležité alebo úplné zbytočné, musíte však trvať na tom, že pravdu máte vy a že to sú oficiálne pravidlá tejto hry. Nechápete, ako je možné, že ich nikto nepozná! Napríklad (aj keď to závisí od typu hry) si môžete vytvoriť pravidlo, že hráč, ktorý sa omešká, keď príde na rad, bude diskvalifikovaný. Alebo pravidlo, že každý, kto hodí kockou 1, môže ísť ešte raz, prípadne dostane bonusové body.

Žalobca

Ste typ človeka, ktorý hru prerušuje a obviňuje z toho, že nehrajú podľa pravidiel. Podľa typu hry môžete hráčov obviňovať, že zdržiavajú, keď sú na rade, alebo že zle miešajú karty a podobne. Máte ozajstnú radosť, keď sa vám podarí situáciu rozvíriť. Nebolo by zlé vyvolať aj menší spor, a preto ukazujte prstom predovšetkým na nevinných hráčov!

Podvodník

Neustále sa pokúšate podvádzať: kde-tu si potiahnete kartu navyše, započítajte si viac bodov alebo ostatným menej a pod.

Pokúste sa začať podvádzať veľmi diskretným a nenápadným spôsobom. Počkajte chvíľu, kým prejdete na zjavnejšie a provokatívnejšie spôsoby. Na začiatku musíte poprieť všetky obvinenia, ale postupne sa budete musieť rozhodnúť, ako prispôbiť svoju rolu, berúc do úvahy diskusie a riešenia, ku ktorým dôjde v procese riešenia konfliktov so spoluhráčmi.

Citlivka

V prvom rade urobte všetko pre to, aby ste hru nevyhrali – v každom kole hrajte úplne mizerne! Musíte však hrať rolu postavy, ktorá miluje vyhrávať! A ak nevyhrá, je to s ňou zlé: rozzúri sa a robí všetko preto, aby tí, ktorí vyhrali, mali zo svojej výhry zlý pocit (vyhadzovanie kariet do vzduchu, vrieskanie a pod.)

Len jedna minúta

(Zdroj: Kompas, str. 150)

Rozprávajte „len jedinú minútu“ – bez zaváhania a bez opakovania!

Témy: Šport. Globalizácia. Ľudské práva všeobecne.

Veľkosť skupiny: ľubovoľná

Čas: 40 minút

Charakteristika: Pri tomto cvičení musia byť účastníci rýchli a vynaliezaví, aby dokázali rozprávať nepretržite jednu minútu o vzťahu medzi športom a ľudskými právami.

Práva: Všetky.

Ciele: Vymeniť si poznatky z oblasti športu a ľudských práv, pochopiť vzájomné prepojenie a nedeliteľnosť ľudských práv, rozvíjať sebadôveru potrebnú na vyjadrenie vlastného názoru.

Pomôcky: výroky – pre každého účastníka jeden; klobúk; hodinky so sekundovou ručičkou alebo stopky.

Príprava: Urobte kópiu nižšie uvedeného hárku a povystrihujte jednotlivé výroky. Listočky s výrokmí zohnite na polovicu a vložte do klobúka.

Pokyny:

1. Požiadajte účastníkov, aby si posadali do kruhu.
2. Dajte kolovať klobúk. Každý účastník si z neho vytiahne preložený listoček bez toho, aby si ho prečítal, kým každý nemá svoj lístok.
3. Dajte účastníkom 5 minút na to, aby si pripravili svoj prejav v dĺžke jednej minúty na tému výroku, ktorý majú na svojom listočku. Pravidlom je, že nesmú dlho váhať ani sa opakovať.
4. Postupujte v kruhu a požiadajte každého účastníka, aby predniesol svoj „prejav“.
5. Po každom „prejave“ dajte ostatným dve až tri minúty na krátke pripomienky. Ak majú účastníci veľa poznámok a námetov, zaznamenajte si ich a dohodnite sa, že sa k nim na konci vrátite.
6. Keď sa vystriedali všetci účastníci, vráťte sa k diskusiám a dokončite tie témy, ktoré ste museli z časových dôvodov prerušiť.
7. Potom prejdite k rozboru a vyhodnoteniu.

Rozbor a vyhodnotenie:

Začnite stručným zhodnotením priebehu cvičenia a potom prejdite k diskusii o témach, ktoré sa počas cvičenia vynorili.

- Bolo pre vás ťažké hovoriť nepretržite jednu minútu o danej téme?
- O ktorých témach sa hovorilo najťažšie a prečo?
- Ktoré výroky boli najspornejšie a prečo? Ktorá informácia vás najviac prekvapila?

Rady na vedenie aktivity:

Toto cvičenie sa dá realizovať na rôznych úrovniach a otázky sa dajú interpretovať rozličnými spôsobmi. Je dôležité, aby ste sa pohybovali na úrovni mladých ľudí. V snahe vyprovokovať hlbšie úvahy môžete aj

zasiahnuť; dajte si však pozor na to, aby ste nevyvolali dojem, že očakávate nejakú „správnu odpoveď“. Ak máte pocit, že nižšie uvedené výroky neodrážajú okruh záujmov vašej skupiny, vytvorte si iné. Nesmelých rečníkov posmeľujte. Navrhňte im, aby sa pokúsili hovoriť pol minúty alebo hoci len dvadsať sekúnd, alebo im povedzte, že si svoj prejav môžu najprv vyskúšať s kamarátom. Umožnite im, aby sa dostali na rad neskôr.

Variácie:

V malej skupine môžete urobiť dve aj viac kôl. V každom kole si účastníci vytiahnu jeden lístoček.

Ak pracujete s viac ako pätnástimi účastníkmi, pracujte v dvoch podskupinách.

Túto techniku vyťahovania výrokov z klobúka môžete použiť pri akejkoľvek inej téme.

Námety na ďalšiu činnosť:

Vyberte si tému, ktorej riešeniu by ste sa chceli venovať a dohodnite sa na ďalšom postupe. Vypracujte si projekt a nadviažte spoluprácu s miestnou organizáciou, ktorá v danej oblasti pracuje. Projekt využite ako príležitosť na učenie a účastníkom pomôžte zamyslieť sa nad tým, ako si môžu zlepšiť zručnosti potrebné na prácu v skupine a schopnosť konať.

Podklady

Hárok s výrokmí

Šport a diskriminácia: Do akej miery dokáže paraolympiáda odstrániť predsudky voči ľuďom s postihnutím?	Šport a životné prostredie: Golfové ihriská sú často predmetom kritiky za to, že škodia ľuďom aj životnému prostrediu, keďže sa často budujú na pôde, ktorú miestne obyvateľstvo predtým využívalo na poľnohospodárske a lesnícke účely. Okrem toho si ich údržba vyžaduje veľa vody a hnojív. Je preto golf problémom, ktorý súvisí s ľudskými právami?
Šport a ľudské práva všeobecne: Myslíte si, že Ronaldo je vhodným mimoriadnym splnomocnencom Svetovej mládežníckej kampane proti AIDS s názvom „Sila na zmenu“?	Šport a rovnosť mužov a žien: Niektorí ľudia tvrdia, že medzi špičkovými trénermi a športovými funkcionármi je málo žien preto, lebo sú diskriminované. Súhlasíte s tým? Ak áno, čo by sa s tým dalo robiť?
Šport a ľudské práva všeobecne: Športovci, zúčastňujúc sa na medzinárodných pretekoch, musia akceptovať určité dohodnuté pravidlá správania. Ak ich niektorý z nich poruší, napríklad tým, že vydá politické vyhlásenie, dostane pokutu. Ide v takomto prípade o porušenie práva človeka na slobodu prejavu?	Šport a globalizácia: Športová obuv a mnohé ďalšie športové potreby sa vyrábajú vo východnej Európe a na ďalekom východe lacno a v nevyhovujúcich pracovných podmienkach. Robotníci si chcú udržať zamestnanie, a preto neštrajkujú. Čo môžeme ako spotrebiteľia urobiť, aby sme sa nepodieľali na nespravodlivom využívaní ich práce?
Šport a ľudské práva všeobecne: Polícia má právo zadržať futbalových fanúšikov, ktorých podozrieva z výtržníctva a neumožniť im odcestovať do zahraničia na zápasy. Je to opodstatnené obmedzenie ich práva na voľný pohyb a združovanie sa?	Šport a bezpečnosť: Čína má veľmi zlé ukazovatele v dodržiavaní ľudských práv. Súhlasíte s tým, aby táto krajina hostila Olympijské hry v budúcnosti?
Šport a deti: Čo by ste povedali ambicióznym rodičom a trénerom, ktorí nútia deti trénovať 4 hodiny bez prestávky? Kto by mal mať právo rozhodovať o zdraví mladého človeka a o tom, ako bude tráviť svoj voľný čas?	Šport a zdravie: Čo by sa dalo urobiť na miestnej úrovni v boji proti dopingu, teda používaniu drog v rôznych športových disciplínach?
Šport a občianstvo: Mnohí ľudia sa narodia v jednej krajine, ale neskôr sa presťahujú do inej krajiny a stanú sa jej občanmi. Napriek tomu však naďalej zostávajú fanúšikmi národného tímu svojej rodnej krajiny a nie tej, v ktorej žijú. Akému národnému tímu by mali drukovať?	Šport a médiá: Myslíte si, že nejaká televízna spoločnosť má právo zakúpiť si výhradné práva na vysielanie určitej športovej udalosti?
Šport a diskriminácia: Je testovanie pohlavia športovcov nevyhnutné pre zabezpečenie spravodlivej súťaže, alebo je to príliš zásadné porušenie ľudskej dôstojnosti a práva na súkromie?	Šport a mier: Do akej miery podporujú súťaživé športy spoluprácu a porozumenie medzi ľuďmi?
Šport a vzdelanie: Myslíte si, že hodiny telesnej výchovy by mali byť povinné počas celej školskej dochádzky?	Šport a chudoba: Myslíte si, že politici využívajú šport alebo športové udalosti na to, aby odvieďli pozornosť ľudí od politických a ekonomických problémov krajiny?
Šport a sociálne práva: Myslíte si, že profesionálni športovci a športovkyne by mali mať rovnaké práva ako ostatní pracovníci, napr. právo zakladať odborové zväzy a právo na ochranu pred nespravodlivým prepustením?	Šport a chudoba: V mnohých krajinách je šport, predovšetkým futbal, pre mnohých jednotlivcov cestou, ako sa dostať z chudoby. Mali by sa z toho dôvodu chudobnejšie krajiny viac venovať futbalu?

Bojovníci za práva

(Zdroj: Kompas, str. 130)

133

„Je to ideál, pre ktorý sa oplatí žiť a bojovať.“ Nelson Mandela

Témy: Ľudské práva všeobecne. Médiá. Občianstvo.

Veľkosť skupiny: ľubovoľná

Čas: 90 minút

Charakteristika: Cieľom tohto cvičenia je pomocou informačných kartičiek vzbudiť záujem o bojovníkov za ľudské práva. Témy sa zameriavajú na:

- politický útlak;
- aktivistov v boji za ľudské práva v 20. storočí;
- boj za ľudské práva v rôznych krajinách.

Práva:

- Sloboda prejavu a právo na vlastný názor.
- Právo na spravodlivý súdny proces.
- Právo na ochranu pred mučením.

Ciele: Oboznámiť sa s osobnosťami, ktoré v jednotlivých krajinách bojovali za ľudské práva, naučiť sa získavať a triediť informácie, rozvíjať schopnosť tímovej spolupráce a rozvíjať pocit zodpovednosti za ľudské práva, záujem o ľudské práva a rešpektovanie ľudských práv.

Pomôcky: súprava 30 informačných kartičiek pre každú skupinu; nožnice; obálky; podľa vlastného uváženia: lepidlo a kúsky kartónového papiera na podlepenie kartičiek.

Príprava: Pripravte miestnosť na skupinovú prácu. Pripravte kópie pomôcok tak, aby ste mali pre každú skupinu jednu súpravu. Každú sadu postrihajte a pomiešajte tak, aby kartičky neboli v pôvodnom poradí, a vložte ju do obálky. Dbajte na to, aby sa vám jednotlivé súpravy nepomiešali.

Pokyny:

1. Účastníkov požiadaajte, aby sa rozdelili do malých, troj- až štvorčlenných skupín a každej skupine dajte súpravu kartičiek.
2. Požiadaajte ich, aby si kartičky rozložili lícom dole na dlážke (alebo na stole).
3. Vysvetlite, že kartičky opisujú udalosti zo života šiestich aktivistov za ľudské práva. Cieľom každej skupiny bude priradiť jednotlivé udalosti k príslušnej osobnosti a takto vytvoriť jej stručnú charakteristiku.
4. Vysvetlite, že ku každej postave patrí súbor piatich informačných kartičiek (t.j. jedna A, jedna B, jedna C, jedna D).
5. Jednotlivým skupinám povedzte, aby si postupne po jednom ťahali kartičky, až kým sa neminú.
6. Účastníkom dajte niekoľko minút, aby si kartičky v tichosti prečítali.
7. Nechajte ich pracovať. Každé skupine umožnite vytvoriť vlastnú stratégiu na zostavenie charakteristiky jednotlivých osobností. Budú na to potrebovať približne 15 – 20 minút. Potom účastníkov zvolajte do veľkej skupiny a požiadaajte jedného člena prvej skupiny, aby vlastnými slovami predstavil jednu z osobností. Potom tento postup opakujte so všetkými skupinami a všetkými osobnosťami. Vždy jeden člen skupiny predstaví jednu osobnosť komplexne, a ostatné skupiny si môžu overiť, či sa im podarilo informačnú „skladačku“ správne poskladať.

Rozbor a vyhodnotenie:

Účastníkov sa opýtajte:

- Bolo toto cvičenie pre vás jednoduché? Aké stratégie použili jednotlivé skupiny pri triedení súpravy kartičiek?
- O ktorých osobnostiach ste už počuli a ktoré z nich boli pre vás neznáme? Prečo sú niektoré z týchto osobností známejšie ako iné?
- Prekvapili vás niektoré informácie? Čo na vás najviac zapôsobilo?
- Účastníkov požiadať, aby vybrali citát, s ktorým sa najviac stotožňujú, a spýtajte sa, ako by sa boli sami zachovali na mieste tejto osobnosti.
- Aké majú ľudia možnosti konať?

Rady na vedenie aktivity:

O týchto osobnostiach je k dispozícii obrovské množstvo informácií a stručné životopisy uvedené v tomto cvičení umožňujú iba veľmi plytký (a subjektívny) pohľad na túto problematiku. Okrem uvedených osobností sú stovky ďalších aktivistov, ktorých by sme mohli taktiež zaradiť do nášho zoznamu. Tento zoznam má slúžiť len ako príklad.

Návrhy na pokračovanie:

Odporúčame, aby ste na toto cvičenie nadviazali tým, že vyzvete účastníkov, aby vyhľadali informácie o ďalších aktivistoch pre ľudské práva. Takto si môžu vytvoriť vzťah k osobnosti, ktorá sa v minulosti zúčastnila boja za ľudské práva. Skupina si môže začať vytvárať vlastnú „galériu portrétov“ spomedzi aktivistov za ľudské práva. Portréty šiestich osobností, ktoré uvádzame v tomto cvičení, môžu slúžiť ako východisko: ich fotografie môžete nalepiť na kartónový papier spolu s citátmi a stručným životopisom a zavesiť ich na nástenku. Účastníkov môžete požiadať, aby si pripravili podobné informácie o iných osobnostiach a materiál zaradili

do vašej galérie. Šesť osobností uvedených v cvičení sú aktivisti v oblasti občianskych a politických práv, ale účastníci môžu rozšíriť svoje bádanie aj na oblasť sociálnych a ekonomických práv. V občianskej spoločnosti existujú viaceré spôsoby, prostredníctvom ktorých môžu občania vyjadrovať svoje názory a bojovať za svoje práva.

Námety na ďalšiu činnosť:

Zistite si informácie o súčasných politických väznoch alebo aktivistoch – napríklad tých, ktorých organizácia Amnesty International označila za „väzňov svedomia“. Napíšte list alebo zorganizujte verejnú informačnú kampaň o takomto väzňovi s cieľom vyvinúť nátlak na jeho prepustenie.

A: „Bojoval som proti nadvláde bielych a bojoval som aj proti nadvláde čiernych. Živil som v sebe myšlienku demokratickej a slobodnej spoločnosti, v ktorej žijú všetci v harmónii a majú rovnaké šance. Je to ideál, pre ktorý sa oplatí žiť a bojovať. Ale ak bude treba, za túto myšlienku som pripravený položiť aj svoj život.“ Nelson Mandela

B: Narodil/a sa v dedine neďaleko Umtaty a vo veku 76 rokov bol/a v prvých demokratických voľbách Juhoafrickej republiky zvolený/á za prezidenta tejto krajiny. Až do tohto okamihu – a aj po ňom – svoj života zasvätil/a

C: boju proti apartheidu – rasistickému systému, ktorý zaviedla predchádzajúca vláda bielych na utláčanie väčšinového čierneho obyvateľstva. Bol/a vystavený/á rôznym formám prenasledovania: mal/a zakázané zúčastňovať sa rôznych stretnutí, bol/a nútený/á skrývať sa a napokon bol/a

D: o veku 44 rokov zatknutý/á a odsúdený/á na doživotné väzenie. Nasledujúcich 28 rokov strávil/a vo väzení odlúčený/á od svojej rodiny a detí.

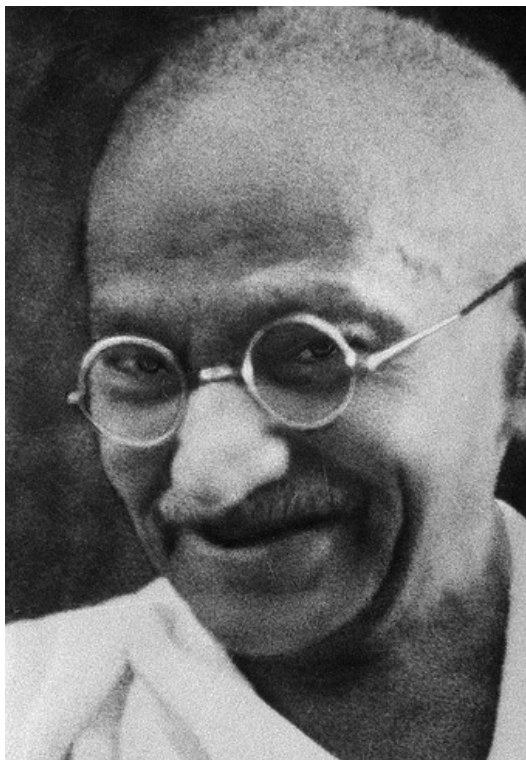

A: „Snívam o tom, že jedného dňa tento národ precitne a bude žiť v súlade so svojou vierou. Za samozrejmé považujeme pravdy ako: Všetci ľudia sú si od narodenia rovní. Snívam o tom, že moje štyri deti budú jedného dňa žiť v krajine, kde ich nebudú posudzovať podľa farby pokožky, ale podľa charakteru.“ Martin Luther King

B: Narodil/a sa v roku 1929 v Atlante, štáte Georgia, v čase, keď podľa zákona museli čierni obyvatelia sedieť v autobusoch, divadlách a kinách na vyhradených sedadlách a vodu mohli piť len zo studní, ktoré boli pre nich určené. Keď mal/a 28 rokov, stal/a sa spoluzakladateľom/kou

C: organizácie čiernych cirkví, ktorá podporovala pokojné pochody, demonštrácie a bojkoty proti rasovej segregácii. Organizácia sa zúčastnila protestu v Birminghame, v štáte Alabama, počas ktorého ulice zaplnili

D: stovky spievajúcich detí na podporu protestujúcich. Proti demonštrantom nastúpila polícia so psami a hasiči s vysokotlakovými vodnými delami. Jeho/Ju zatkli a uväznili.

A : „Nenásilie je najväčšia sila, akú má ľudstvo k dispozícii. Je mocnejšie ako najmocnejšia ničivá zbraň, akú kedy vytvorila ľudská vynaliezavosť.“ Mahátma Gándhí

B: Narodil/a sa v roku 1869 hinduistickým rodičom, ktorí žili v Gujarate v čase, keď bola India ešte v područí Britského impéria. Stál/a na čele boja za nezávislosť a nikdy nestratil/a svoju pevnú vieru v

C: nenásilný protest a náboženskú znášanlivosť, hoci ho/ju viackrát zatkli a uväznili. Vždy, keď Indovia násilne vystúpili proti sebe alebo proti britskej nadvláde, držal/a protestnú hladovku, až kým násilnosti neskončili. Viedol/la 388 km dlhý pochod Indiou a

D: svojich následníkov presviedčal/a, aby sa nebránili brutálnym útokom polície a vojakov. Zo svojho života, ktorý zasvätil/a mieru, strávil/a 2 338 dní vo väzení.

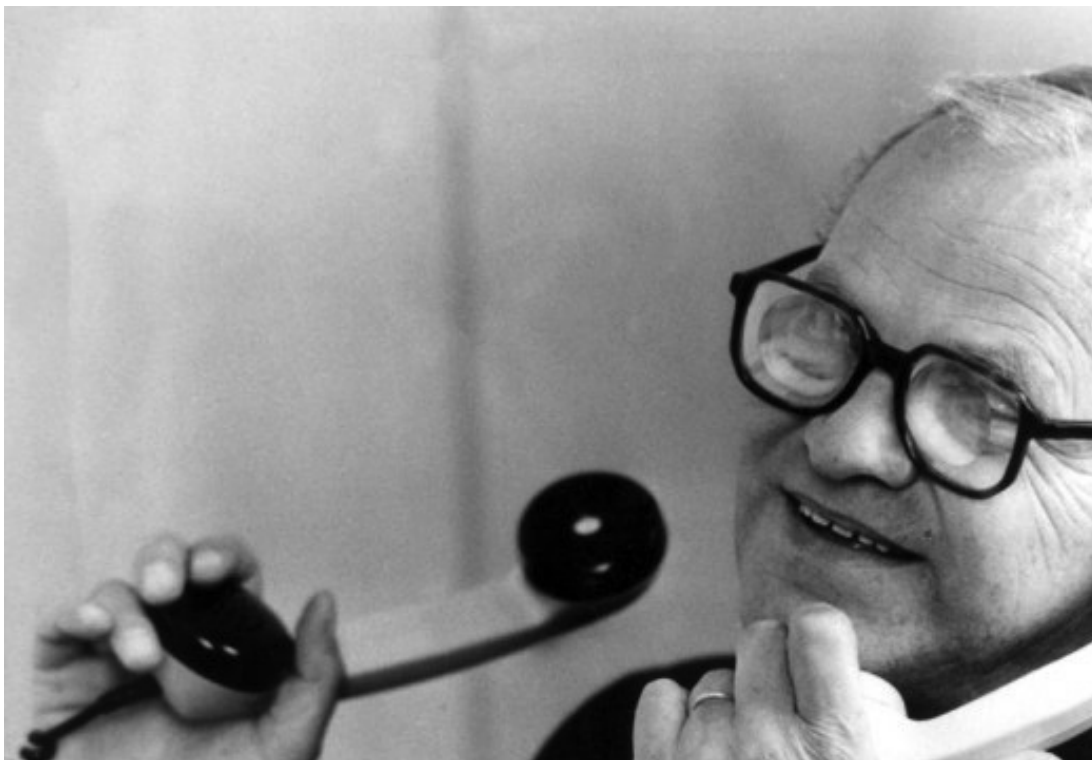
A: *"Víte, že jsem vám často po návratu z německého vězení říkala, že jsem si vědoma, že můj život, který jsem opravdu Božím zázrakem zachránila, byl mi jenom propůjčený. Cožpak jsem se tehdy musela vrátit? Má hlava byla již ztracena, 27 kamarádů padlo pod sekyrou, a já byla najednou zase mezi vámi ... Nelitujte mne. Žila jsem plný, opravdový život, který nestál, nezahníval, ale prudce tekla a vířil. Někdy mne otloukal a já poznala jeho tvrdost i těžkosti, jindy zas hladil a smál se sluncem. Byl to prostě skutečný život, a já jsem zaň Bohu neskonale vděčná."* Milada Horáková

B: Narodila sa v roku 1901. Bola českou političkou, obeťou justičnej vraždy počas komunistických politických procesov v 50-tych rokoch 20. storočia. Bola jedinou ženou, ktorá bola v rámci týchto procesov popravená a kvôli svojej neústupnosti počas vykonštruovaného súdneho procesu sa stala symbolom odporu proti totalite vládnucej komunistickej strany.

C: Bola významnou českou feministkou, angažovala sa za zrovnoprávnenie žien v legislative Československa. Podieľala sa na príprave nového československého občianskeho zákonníka, najmä v častiach o rodine a rovnoprávnosti žien.

D: Po vypuknutí II. svetovej vojny sa zapojila do odboja. V roku 1940 ju však zatkle Gestapo, bola tvrdo vypočúvaná a bitá. Napriek tomu neprezradila žiadnu citlivú informáciu. Po roku 1939 sa zapojila do odbojovej organizácie Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ) a Politické ústředí, pre ktoré aktívne vyhľadávala na štruktúre bývalej Ženskej národnej rady nových ilegálnych pracovníkov, zaisťovala tajné byty, získavala spravodajské informácie. Patrila medzi kľúčové osobnosti PVVZ a podieľala sa na formulovaní jeho prvotného programu. Neskôr bola uväznená v ženskej väznici v Aichachu pri Mníchove (neďaleko tábora Dachau), v ktorom sa dočkala oslobodenia vojakmi americkej armády.

SADA 5:

A: Narodil sa v roku 1930. Bol spisovateľom a filozofom. Do roku 1970 učil na rôznych vysokých školách filozofiu. Nebol však typom akademického filozofa, skôr humanistického intelektuála, ktorý sa primárne zaujímal o literatúru a písanie. Bol členom Komunistickej strany. Neskôr sa stal jej kritikom. Milan Šimečka

B: V roku 1968 ho vylúčili z Komunistickej strany a v roku 1970 dostal výpoveď z Univerzity Komenského. Až do roku 1981 mohol pracovať len v robotníckych profesiách. Perzekúcie sa dotkli aj jeho rodiny, jeho manželku, tiež vysokoškolskú učiteľku, taktiež prepustili a jeho mladší syn Milan nemohol študovať na gymnáziu, ale len na učilišti v Slovnafte. Jeho staršieho syna Petra zas chceli vyhodiť z vysokej školy. V tom čase vychádzali jeho texty v samizdatoch, v exilových vydavateľstvách a v prekladoch v zahraničí.

C: Od mája 1981 strávil ako jeden z kritikov totalitnej moci 13 mesiacov vo väzení.

D: Po Nežnej revolúcii bol až do svojej smrti poradcom prezidenta Václava Havla a získal prestížnu cenu IPI Press Freedom Award za najlepší článok roku.

A: *"Exil ma naučil, že identita môže byť viac, nielen jedna národná."* Irena Brežná

B: Detstvo prežila v Trenčíne, ale v roku 1968 emigrovala do Švajčiarska, kde odvtedy žije. Študovala slavistiku, filozofiu a psychológiu na Univerzite v Bazileji. Pracovala pre Amnesty International, realizovala a podporovala humanitné a ženské projekty najmä v Guinei a v Čečensku.

C: Na Slovensku spolupracuje s feministickým vzdelávacím a publikačným projektom Aspekt, ktorý podporuje od jeho vzniku. Je prevažne po nemecky píšuca spisovateľka a novinárka, za svoje publicistické a literárne texty získala viacero ocenení. Je stálou prispievateľkou niekoľkých švajčiarskych a nemeckých novín a časopisov, napríklad Neue Zürcher Zeitung, Berliner Freitag.

D: Získala jednu z najvýznamnejších cien za literatúru, Cenu Dominika Tatarku za rok 2016.

Môžem vstúpiť?

(Zdroj: Kompas, str. 98)

14

Témy: Bezpečnosť. Diskriminácia a xenofóbia. Mier a násilie.

Veľkosť skupiny: 6 – 20

Čas: 60 minút

Charakteristika: Toto je aktivita, v ktorej účastníci hrajú roly: skupina utečencov sa pokúša o útek do inej krajiny. Cvičenie je zamerané na:

- útrapy utečencov;
- sociálne a ekonomické dôvody na udelenie alebo zamietnutie azylu.

Práva:

- Právo na azyl; na možnosť požiadať a získať azyl v iných krajinách z dôvodu prenasledovania.
- Právo utečencov nebyť vyhodený (právo na to, aby sa nemuseli vrátiť do krajiny, kde im hrozí prenasledovanie alebo smrť).
- Právo na rovnaké zaobchádzanie („nediskrimináciu“).

Ciele: Získať poznatky o situácii utečencov a ich právach a pochopiť problematiku utečenectva, porozumieť dôvodom na povolenie alebo zamietnutie vstupu utečencov do krajiny, rozvíjať solidaritu s ľuďmi, ktorí musia náhle opustiť svoje domovy.

Pomôcky: kartičky s popisom rolí; krieda alebo nábytok na vytvorenie hraničného priechodu; perá; papier.

Príprava: Pre každého účastníka pripravte jednu kópiu hárku s informáciami o problematike utečencov. Pripravte kópie kartičiek s rolami, po jednej pre migračného úradníka, utečencov aj pozorovateľov. Pripravte scénu: môžete napríklad na dlážku nakresliť čiaru, ktorá bude predstavovať hranicu, alebo rozostavať nábytok do tvaru hraničného priechodu s medzerou pre colnú a pasovú kontrolu. Stôl môžete použiť ako prepážku v kancelárii migračného úradníka. Môžete si vyhotoviť značky a nápisy, ktoré budú obsahovať podmienky pri vstupe do krajiny, colnú kontrolu atď.

Pokyny:

1. Účastníkom vysvetlite, že budú hrať roly a situácie v ktorých skupina utečencov opúšťa svoje domovy a snaží sa nájsť útočisko v inej krajine.
2. Začnite burzou nápadov („brainstormingom“) a zistite, čo už účastníci o utečencoch vedia. Informácie napíšte na veľký hárok papiera alebo flipchartový papier, aby ste sa k nim mohli neskôr počas diskusie vrátiť.
3. Účastníkom ukážte pripravenú scénu v miestnosti a prečítajte im nasledujúci text: „Je tmavá, chladná a daždivá noc, nachádzame sa na hraničnom priechode medzi krajinami X a Y. Prichádza veľká skupina utečencov z vojnou postihutej krajiny X, ktorí by chceli vstúpiť do krajiny Y. Sú hladní, vysilení a je im zima. Majú veľmi málo peňazí a okrem cestovných pasov nemajú žiadne doklady. Migrační úradníci krajiny Y majú rozdielne názory: niektorí by utečencom povolili vstup do krajiny, iní sú proti. Utečenci sú zúfali a snažia sa rôznymi argumentmi úradníkov presvedčiť.“
4. Účastníkov rozdeľte do rovnakých skupín. Jedna skupina bude predstavovať utečencov z krajiny X, druhá skupina migračných úradníkov krajiny Y a tretia skupina budú pozorovatelia.
5. „Utečencom“ a „migračným úradníkom“ povedzte, aby si pripravili svoje roly a argumenty. Všetkým, aj pozorovateľom, rozdajte karty s rolami a dajte im 15 minút na prečítanie a prípravu.
6. Začnite s hraním rolí. Hru ukončite podľa vlastného uváženia, 10 minút by však malo stačiť.
7. Dajte pozorovateľom 5 minút na zhrnutie postrehov podľa zadania v rolovej karte.

Rozbor a vyhodnotenie:

Požiadate aktérov, aby vám povedali, aký to bol pocit byť utečencom, a ako sa cítili v úlohe migračných úradníkov. Vyzvite aj pozorovateľov, aby vám povedali svoje postrehy. Potom prejdite k diskusii o problematike utečenectva a opýtajte sa, čo sa účastníci naučili.

Do akej miery sa s utečencami zaobchádzalo spravodlivo?

Utečenci majú právo na ochranu v zmysle článku 14 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a v zmysle Ženevskej konvencie z roku 1951 o právnom postavení utečenca. Bolo dodržané právo utečencov na ochranu? Ak áno, prečo a akým spôsobom? Ak nie, prečo nie?

Mal by mať štát právo odmietnuť utečencov?

Keby ste boli migračným úradníkom, konali by ste rovnako? Čo by ste urobili, keby ste vedeli, že doma ich čaká istá smrť?

Akým problémom musia utečenci čeliť, keď vstúpia do našej krajiny?

Čo by sa dalo urobiť na vyriešenie niektorých problémov utečencov v procese ich prijímania?

Sú vo vašej krajine internované, t.j. vnútroštátne presídlené osoby? A v susedných krajinách?

Čo sa dá a čo by sa v prvom rade malo urobiť, aby sa z ľudí nestávali utečenci?

Rady na vedenie aktivity:

Burza nápadov („brainstorming“) vám pomôže zistiť, čo už účastníci vedia o utečencoch a o príčinách, ktoré ich donútili opustiť svoje domovy. Môžete sa dozvedieť aj to, z ktorých krajín utečenci najčastejšie prichádzajú a do ktorých krajín smerujú. Informácie získané z brainstormingu vám pomôžu pri rozbere a vyhodnotení cvičenia a zároveň vám naznačia, aké ďalšie informácie si musíte pripraviť. Premyslite si, čo spravíte, ak budete mať v skupine účastníka, ktorý má osobnú skúsenosť s utečenectvom. Zvážte, či je vhodné, aby sa pri hraní rolí dostal do skupiny utečencov. Je možné, že jeho osobná skúsenosť môže byť bolestná. Počet účastníkov, ktorí hrajú jednotlivé roly, nemusí byť rovnaký. Môžete sa napríklad rozhodnúť, že budete mať iba troch alebo štyroch pozorovateľov a všetci ostatní môžu hrať role „utečencov“ a „migračných úradníkov“. Kým si „utečenci“ a „migrační úradníci“ svoje roly pripravia, môžete dať pozorovateľom kópie materiálov s informáciami, aby sa mohli oboznámiť s právami utečencov. Scéna prebieha za tmavej, studenej a daždivej noci. Ak to bude možné, skúste vytvoriť podobné podmienky a atmosféru – môžete napríklad zhasnúť svetlá, otvoriť okná a pod. Aby ste utečencov ešte viac zmiatli, môžete vyhotoviť nápisy a pokyny na hraniciach v cudzom (dokonca aj vymyslenom).

Návrhy na pokračovanie:

Získajte ďalšie informácie o utečencoch vo svojej krajine, predovšetkým o ich každodennom živote. Účastníci sa môžu skontaktovať s miestnymi organizáciami, ktoré pracujú s utečencami a pripraviť rozhovor s jej pracovníkmi alebo so samotnými utečencami.

Námety na ďalšiu činnosť:

Skontaktujte sa s národnými a medzinárodnými organizáciami, ktoré u nás pracujú s utečencami a pouvažujte, ako by ste im mohli pomôcť. Môžu napríklad potrebovať ľudí, ktorí budú pre utečencov zabezpečovať a rozdeľovať veci každodennej potreby.

Ďalšie informácie:

Každoročne sú milióny ľudí nútené opustiť svoje domovy a často aj svoju vlasť kvôli prenasledovaniu alebo vojne. Stávajú sa z nich utečenci. Takmer vždy sa musia vysťahovať náhle a opustiť väčšinu svojho majetku. Pri úteku často dochádza aj k rozdeleniu rodín. Mnohí utečenci sa už nikdy nebudú môcť vrátiť do svojich domovov. Väčšina utečencov hľadá bezpečné útočisko v susedných krajinách a prichádzajú vo veľkých skupinách naraz (tzv. masový prílev). Iní musia pri hľadaní bezpečného útočiska prekonávať veľké vzdialenosti a prichádzajú na letiská a do prístavov ďaleko od svojej vlasti. V roku 1951 prijala OSN Dohovor o právnom postavení utečencov, ktorý už podpísala viac ako polovica štátov sveta. Vytvorený bol Úrad Vysokého komisára pre utečencov (UNHCR), ktorý dohliada na dodržiavanie tohto Dohovoru a pomáha utečencom predovšetkým poskytovaním humanitnej pomoci.

V zmysle tohto Dohovoru je utečencom každý, kto opustí svoju vlasť a nemôže sa do nej vrátiť, lebo v nej bude prenasledovaný kvôli svojej rasovej príslušnosti, náboženskému vierovyznaniu, národnosti, príslušnosti k určitej spoločenskej skupine alebo kvôli svojim politickým názorom. Najdôležitejším právom utečenca je jeho právo na to, aby ho nevrátili naspäť do krajiny, v ktorej mu hrozí prenasledovanie alebo smrť (právo na nevyhostenie).

To sa vzťahuje aj na situáciu, ak by určitá krajina chcela utečenca vyhostiť do inej krajiny, z ktorej by ho mohli vyhostiť do jeho vlasti. Inštitúcie akejkoľvek krajiny sú povinné posudzovať žiadosti utečencov, ktorí žiadajú o azyl v príslušnej krajine. To platí pre všetky štáty bez ohľadu na to, či podpísali alebo nepodpísali Dohovor z roku 1951. Dohovor ďalej ustanovuje, že utečenci nesmú byť diskriminovaní a že sa na nich vzťahujú všetky práva platné v krajine, v ktorej dostali azyl. Názory krajín na to, kto je a kto nie je „naozajstný utečenec“ sa líšia. Bohaté krajiny často tvrdia, že utečenci nie sú obeťami útlaku, ale že si jednoducho chcú zabezpečiť vyššiu životnú úroveň. Nazývajú ich „ekonomickými imigrantmi“.

Aktuálne údaje o počte utečencov vo svete pre rok 2016

(Zdroj: <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>) :

- Celosvetový počet ľudí, ktorí boli nútení opustiť svoj domov: 65 600 000;
- Celosvetový počet utečencov: 22 500 000 utečencov (približne polovica z nich má menej ako 18 rokov);
- 28 300 ľudí musí denne opustiť svoj domov kvôli konfliktom alebo prenasledovaniu;
- Odkiaľ utečenci pochádzajú: 55% utečencov pochádza z 3 krajín: Južný Sudán (1,4 mil.), Afganistan (2,5 mil.), Sýria (5,5 mil.);
- Krajiny, v ktorých sa nachádza najvyšší počet utečencov: Etiópia (791 600), Uganda (940 800), Irán (979 400), Libanon (1 000 000), Pakistan (1 400 000), Turecko (2 900 000);

Kartička s rolou pre utečencov:

Argumenty a možnosti utečencov

Pripravte si svoje argumenty a taktiku. Závisí od vás, či budete argumentovať ako skupina, alebo či každý člen skupiny prevezme zodpovednosť sám za seba a bude argumentovať individuálne. Môžete použiť nasledujúce, ale aj akékoľvek iné argumenty podľa vlastného uváženia:

- Máme právo na azyl.
- Naše deti sú hladné. Je vašou morálnou povinnosťou pomôcť nám.
- Ak sa vrátíme, zabijú nás.
- Nemáme peniaze.
- Nemôžeme ísť nikam inam.
- U nás doma som bol lekárom.
- Potrebujeme útočisko dovtedy, kým sa nebudeme môcť bezpečne vrátiť domov.
- Aj iných utečencov ste už prijali do vašej krajiny.

Pred začatím hrania rolí si premyslite nasledujúce možnosti:

Budete sa ako skupina ochotní rozdeliť, ak vás o to migrační úradníci požiadajú?

Vrátite sa domov, ak sa vás pokúsia poslať späť?

Budete hrať miešanú skupinu utečencov, takže počas prípravy si každý vytvoríte vlastnú postavu – vyberte si vek, pohlavie, rodinné zázemie, profesiu, finančnú situáciu, náboženské vierovyznanie a predmety, ktoré vlastnite.

Kartička s rolou pre migračných úradníkov:

Argumenty a možnosti migračných úradníkov

Pripravte si svoje argumenty a taktiku. Závisí od vás, či budete argumentovať ako skupina, alebo či každý člen skupiny prevezme zodpovednosť sám za seba a bude argumentovať individuálne. Môžete použiť nasledujúce, ale aj akékoľvek iné argumenty podľa vlastného uváženia:

- Sú zúfalí, nemôžeme ich poslať späť.
- Ak ich pošleme späť, budeme zodpovední za to, ak ich zatknú, ak ich budú mučiť alebo ak ich zabijú.
- Máme zákonnú povinnosť prijať utečencov.
- Nemajú peniaze a budú potrebovať štátnu podporu. Naša krajina si to nemôže dovoliť.
- Môžu dokázať, že sú skutočnými utečencami? Možno sem prišli len preto, aby sa im žilo lepšie.
- Naša krajina je vojenským spojencom aj obchodným partnerom ich krajiny. Nemôžeme sa postaviť na ich obranu.
- Možno majú schopnosti, ktoré sa nám zídu?
- V našej krajine je už dosť utečencov. Musíme sa postarať o vlastných ľudí. Mali by ísť do bohatších krajín.
- Ak ich vpustíme, aj ďalší sa budú dožadovať vstupu.
- Neovládajú našu reč, sú iného vierovyznania a jedia iné jedlá. Nedokážu sa začleniť do spoločnosti.
- Budú z toho politické problémy.
- Môžu byť medzi nimi ukrytí teroristi alebo vojnoví zločinci.

Pred začatím hrania rolí si premyslite nasledujúce možnosti:

- Pustíte všetkých utečencov cez hranicu?
- Pustíte iba niektorých utečencov cez hranicu?
- Rozdelíte ich podľa veku, profesie, finančnej situácie, atď.?
- Alebo urobíte niečo iné?

Kartička s rolou pre pozorovateľov

Vašou úlohou je pozorovať celý priebeh hrania rolí. Po skončení aktivity budete vyzvaní k celkovému zhodnoteniu zahraničnej situácie. Vyberte si spomedzi vás hovorcu. Počas pozorovania sledujte najmä:

- Ako sa správajú utečenci a migrační úradníci.
- Argumenty, ktoré používajú a spôsob, akým ich prezentujú.
- Sledujte, či nedochádza k porušovaniu ľudských práv alebo špeciálne práv utečencov.
- Musíte sa rozhodnúť, ako budete pri pozorovaní postupovať, aby ste všetko zachytili. Môžete sa napríklad rozdeliť do dvoch podskupín, pričom jedna podskupina bude pozorovať migračných úradníkov a druhá utečencov.

Každý rovný – všetci iní

(Zdroj: Kompas, str. 88)

Témy: Diskriminácia a xenofóbia. Ľudské práva všeobecne. Globalizácia.

Veľkosť skupiny: 6 – 60

Čas: 40 minút

Charakteristika: Základom aktivity je kvíz, ktorý je časovo nenáročný ale dostatočne provokatívny, aby bol zaujímavý pre účastníkov. Môže byť taktiež dobrým základom pre skupinovú diskusiu.

Práva: rovnosť pre všetkých v dôstojnosti a právach; právo mať práva a slobody bez ohľadu na rasu, farbu, rodu, vierovyznanie atď.; právo na národnosť.

Ciele: Pochopiť univerzálnosť ľudských práv; uvedomiť si etnocentrizmus a predsudky u seba aj u iných ľudí; rozvíjať zručnosť kritického a nezávislého myslenia pri spracovávaní informácií.

Pomôcky: kvíz (viď podklady); veľký hárok papiera formátu A3 alebo flipchartový papier a fixky (nie sú nevyhnutné); spätný projektor (nie je nevyhnutný).

Príprava: Pripravte si pre každého účastníka jednu kópiu kvízu. Môžete ho napísať aj na tabuľu alebo priesvitku a premietnuť pomocou spätného projektoru. Je dôležité, aby text všetci dobre videli.

Pokyny:

1. Účastníkom povedzte, že nasledujúce cvičenie je kvíz, ktorého cieľom nie je zistiť, kto čo vie alebo nevie, ale slúži ako východisko na ďalšie úvahy.
2. Rozdajte na papieri napísané dva citáty, resp. ich premietnite. Účastníkom dajte 5 minút na to, aby si ich prečítali.
3. Potom sa začnite pýtať: a) odkiaľ je podľa nich prvý citát, z akej knihy alebo dokumentu sú citované úryvky? b) z ktorej krajiny/oblasti sveta pochádza autor druhého citátu.
4. Keď sú všetci hotoví, požiadajte účastníkov, aby vytvorili trojčlenné skupiny a dajte im 20 minút, aby v menších skupinách prediskutovali a zanalyzovali svoje návrhy na odpovede. Požiadajte ich, aby sa zamysleli nad nasledujúcimi otázkami a pripravili si (podľa možnosti) spoločnú odpoveď:
 - Prečo sa vám zdá daná odpoveď vhodná a prečo ostatné nie?
 - Čo tieto texty prezrádzajú o ich autoroch?
 - Aký máte názor na samotné texty?
5. Po ukončení práce v malých skupinách účastníkov požiadajte, aby postupne prezentovali svoje odpovede na prvú otázku a potom ich s celou skupinou prediskutovali. Každá malá skupina musí svoju voľbu odpovede odôvodniť. Potom pokračujte prezentáciou odpovedí na druhú otázku a spoločnou diskusiou.
6. Napokon skupine povedzte, že autorom textu je španielsky učenec al-Sa'íd al-Andalusí, a prejdite k rozboru a vyhodnoteniu cvičenia.

Rozbor a vyhodnotenie:

Začnite stručným zhrnutím cvičenia. Keď už budete mať pocit, že skupina je pripravená, vysvetlite význam pojmov „predsudok“ a „etnocentrizmus“. Prediskutujte (spoločne alebo v skupinkách) nasledujúce otázky:

- Prekvapilo vás riešenie?
- Ako ste postupovali pri hľadaní odpovedí? Tipovali ste? Riadili ste sa intuíciou? Alebo ste vychádzali z faktických poznatkov?

- Zmenili ste po skupinovej diskusii svoj názor? Prečo ste ho zmenili? Presvedčili vás ostatní? Presvedčili vás ich argumenty?
- Ako ste obhajovali svoj názor počas diskusii v skupinách? Trvali ste na svojom názore rozhodne alebo nescmelo?
- Prečo autor takto zobrazil ľudí žijúcich na „severe“?
- Čo prezrádza druhý text o autorovi, jeho výzore a kultúre?
- Do akej miery je text odzrkadlením etnocentrického postoja a predsudkov autora? Môžeme s určitosťou tvrdiť, že v tom čase boli severoeurópske kultúry menej „civilizované“ ako kultúra, z ktorej pochádza autor?
- Počuli/čítali ste už podobné charakteristiky? Ako by ste sa cítili, keby vás považovali za podradných, menejcenných ľudí?
- Čo sa stáva, keď ľudí nehodnotíme podľa toho, kým sú v skutočnosti? Vedeli by ste uviesť príklady z histórie? A zo súčasnosti?
- Ako by sme mali bojovať proti predsudkom? Sú vo vašej krajine či v bezprostrednom okolí jednotlivci či skupiny, ktoré sú terčom predsudkov? Aké sú to skupiny?

Rady na vedenie aktivity:

Citáty pochádzajú z knihy slávneho učenca z Córdoba (v Andalúzii dnešné Španielsko), ktorý sa narodil v roku 1029 n. l. – teda 420 letopočtu hidžra (letopočet hidžra začína rokom narodenia Mohameda). Al-Sa'íd al-Andalusí bol slávny učenec známy svojou múdrosťou a vzdelanosťou. Zastával názor, že civilizácia a veda úzko súvisia so znalosťou posvätného Koránu. Okrem teológie bol aj vynikajúcim znalcom arabskej literatúry, medicíny, matematiky, astronómie a ďalších vied. Nesmieme však zabúdať, že v tom čase bola oblasť Stredozemného mora – najmä okolité arabské krajiny – centrom „civilizácie“. Veda nebola zďaleka taká rozvinutá na „Severe“ (ako al-Sa'íd nazýva severnú Európu) ako v arabskom svete, Perzii, Číne a Indii. Pripravte sa na to, že niektorým účastníkom budete musieť pomôcť s kritickým čítaním textu. Upozornite ich, že druhý text odhaľuje niekoľko faktov o samotnom autorovi, jeho výzore a kultúre. Pozorný čitateľ môže z citátu napríklad zistiť, že jeho vlasy boli kučeravé a mal tmavú pokožku. Kritické čítanie je viac ako čítanie s porozumením obsahu. Je to pochopenie obsahu v určitom kontexte, pochopenie osobnosti a tvorby autora a jeho motívov, ktoré významne ovplyvnili vznik textu. Zdôraznite význam kritického čítania pri interpretácii akéhokoľvek textu a pochopení hodnôt, ktoré sprostredkúva. To sa vzťahuje na čítanie všetkých textov, historických rovnako ako novinových správ, poézie či textov piesní. Jedným z možných spôsobov, ako účastníkom priblížiť problematiku etnocentrizmu, je upozorniť ich na to, ako autor, ktorý bol zvyknutý na ľudí s kučeravými vlasmi a tmavou pleťou, vynikajúco vykreslil opak človeka/ ľudí, ktorých sám považuje za „normálnych“. Dôležité je aj to, aby účastníci počas diskusie pochopili, že kultúrne rozdiely nerobia nikoho „lepším“ ani „horším“ než sú „tí iní“. Poukážte na to, že posudzovať ľudí bez predsudkov je skutočne ťažké, veď každý považuje za „normálnu“ svoju vlastnú kultúru. Uvedomenie si vlastného etnocentrizmu pomáha rozpoznať etnocentrizmus aj u iných a zároveň umožňuje komunikáciu s ľuďmi z iných kultúr. Na koniec cvičenia si ponechajte časovú rezervu na prediskutovanie ďalších otázok a myšlienok, ktoré sa v priebehu cvičenia vynoria. Môžete napríklad analyzovať či prediskutovať učebné osnovy dejepisu a rozprávať sa o tom, ako veľa/málo my, Európania, venujeme štúdiu iných kultúr. Poznámka: Úryvky pochádzajú z knihy al-Sa'ída al-Andalusího „Book of the Categories of Nations – Science in the Medieval World“, preklad: Sema an I. Salem a Alok Kumar, University of Texas Press, Austin, 1991.

Kvíz Každý rovný – všetci iní.

1. Odkiaľ pochádza nasledujúci text? Z akej knihy alebo dokumentu je tento citát?

„Všetci ľudia na Zemi, od Východu na Západ a od Severu na Juh, tvoria jeden celok. Sú však medzi nimi tri zásadné rozdiely: v správaní, vo výzore a v jazyku.“

Vyberte jednu z týchto možností:

- ☐ Deklarácia UNESCO o rasizme, 1958
- ☐ Herodotova História, 440 pred n. l.
- ☐ Kniha véd, India, okolo 1 000 pred n. l.
- ☐ Správa z mládežníckej kampane Každý rovný, všetci iní, Rada Európy, 1996
- ☐ Al-Sa'íd Al-Andalusí, 1029 n. l./420 letopočtu hidžra.
- ☐ Žiadna z vyššie uvedených

2. Z ktorej krajiny/oblasti sveta pochádza autor nasledujúceho úryvku?

„Ľudia žijúci na ďalekom Severe (Európy...) trpia tým, že sú príliš ďaleko od Slnka. Vzduch je tam stále studený a obloha zamračená. Preto sú ich povahy chladné a správanie neohrabané. Majú urastené telá, bledé tváre a ovisnuté rovné vlasy. Chýba im prenikavé myslenie a ich vnímanie je otupené. Poddávajú sa nevedomosti a lenivosti a sú zamorení únavou a hlúposťou.“

Vyberte jednu z týchto možností:

- ☐ Čína
- ☐ Európa
- ☐ India
- ☐ Afrika
- ☐ Perzia
- ☐ Žiadna z vyššie uvedených

METODIKA CULTURES INTERACTIVE

SPRACOVALA A EDITOVÁLA:
ZUZANA SZABÓVÁ

Obsah

Cultures interactive 150

Nenávisť zameraná voči skupinám 152

Prvky nepriateľstva zameraného voči skupinám 153

Hra s obrázkami - *Picture game* 156

Allportova stupnica predsudkov 182

Praktické prílohy 188

Naratívna skupinová metóda 189

Cultures Interactive

a prepájanie neformálneho občianskeho vzdelávania so subkultúrami

Cultures Interactive (CI) je nemecká mimovládna organizácia pre interkultúrne vzdelávanie a prevenciu násilia. Vznikla v Berlíne v roku 2005 a je aktívna na národnej aj medzinárodnej úrovni. CI sa zameriava najmä na mládež a venuje sa prevencii pravicového extrémizmu, nenávisných postojov a násilia. Taktiež organizuje školenia pre pedagógov a pracovníkov s mládežou. Popri tom sa venuje poradenstvu v týchto témach pre rozličné cieľové skupiny (mimovládne organizácie, učitelia, verejná a štátna správa atď). Počas 8 rokov práce CI pripravila a otestovala mnoho preventívnych prístupov pre rôzne cieľové skupiny v oblasti prevencie proti skupinovej nenávisti, zločinom z nenávisti a kriminality motivovanej pravicovým extrémizmom. CI vo svojej práci dbá na udržateľnosť a komplexnosť svojich preventívnych prístupov.

Centrum komunitného organizovania začalo spolupracovať s CI prostredníctvom prepojenia s **REACH** – výskumným a vzdelávacím inštitútom založeným v roku 2015 v Bratislave. REACH sa venuje otázkam extrémizmu, (de)radikalizácie verejnej mienky a formovaniu deradikalizačných stratégií.

Projekt **European Fair Skills** vznikol ako reakcia na súčasnú situáciu v štátoch regiónu strednej Európy. Počas svojho pôsobenia v platforme Radicalization Awareness Network (RAN), zriadenej Európskou komisiou, sa CI stretávalo s expertmi zaoberajúcimi sa preventívnou prácou, a to najmä v oblasti pravicového extrémizmu a náboženského fundamentalizmu. V štátoch strednej a východnej Európy je prevencia značne poddimenzovaná, dokonca sa v niektorých častiach spoločnosti silne zakorenili diskriminačné postoje, na základe čoho pozorujeme vznik a posilnenie organizovaných militantných pravicových hnutí, antisemitskej rétoriky, útokov motivovaných homofóbiou alebo útokov na rómske obydla. Cieľom projektu European Fair Skills je teda otestovať možnosti prenosu a účinnosť prístupov preventívnej práce zameranej na komunitu a špecifické cieľové skupiny, ktoré sa osvedčili v Nemecku, no aj v národných kontextoch Slovenska, Česka a Maďarska.

CI vyvinulo prístup mládežnícko-kultúrnej sociálnej intervencie, ktorá spája prvky občianskeho vzdelávania so vzdelávaním proti stereotypom a predsudkom, a aj s otvorenou skupinovú prácu založenou na psychológii a rovesníckom vzdelávaní v mládežníckych kultúrnych aktivitách (vrátane DJ-ingu, hiphopu, punku, skaterstva, techna, metalu, indie, slam poetry, graffiti a pod.). Prístup CI považujeme za inovatívny, pretože prekonáva prevažne kognitívne, informačné a dejepisné metódy intervencie často uplatňované v programoch občianskej výchovy a sociálnej práce. CI sa zameriava na kultúrnu a emocionálnu inteligenciu¹, a je tak schopné osloviť tých adolescentov, ktorí najviac vzdorujú tradičným pedagogickým postupom a sú vystavení riziku, že sa úplne odvrátia od školského systému a civilizovanej spoločnosti.

Na druhej strane prístup CI presahuje rámec toho, čo sa všeobecne označuje ako experimentálne vzdelávanie, pretože zahŕňa systematické učenie sa zručností, dynamickú skupinovú prácu a vyučovanie histórie. Napríklad v sociálne zanedbaných východonemeckých a západonemeckých komunitách pracuje CI s mladistvými, ktorí nemajú prístup k akejkolvek mládežnícko-kultúrnej² identifikácii

1 Kultúrna inteligencia je definovaná ako schopnosť efektívneho fungovania a prejavu človeka v kultúrne rôznorodých situáciách a prostrediach. Otvorenosť voči skúsenosti, teda tendencia ku kreativite, vynaliezavosti a dobrodružstvu je s kultúrnou inteligenciou úzko prepojená. (Lanáková, 2012, https://is.muni.cz/th/260936/ff_m/Lanakova_Lucia_DP.txt) Jedným z najznámejších odborníkov venujúcich sa otázke pôsobenia emocionálnej inteligencie v práci aj súkromí je Daniel Goleman. Emocionálnu inteligenciu charakterizoval ako schopnosť ovládať pocity tak, že ich dokážeme prijateľne a efektívne vyjadriť; je to schopnosť, ktorá umožní ľuďom efektívne spolupracovať s cieľom dosiahnuť spoločné ciele. Zároveň vyvinul štruktúru 5 prvkov, ktoré definujú emocionálnu inteligenciu: Ľudia majúci vysokú emocionálnu inteligenciu sú zvyčajne sebavedomí. Rozumejú svojim pocitom a nedovolia, aby ich ovládali. Zároveň sú schopní ovládať svoje emócie, vedia povedať nie, sú ohľaduplní a nekonajú impulzívne. Pri plnení úloh sú motivovaní, miesto okamžitých výsledkov uprednostňujú dlhodobý úspech. Empatia im pomáha identifikovať potreby, pocity, želania a rozdielne pohľady ľudí okolo nich. Vedia sa preto vyhýbať stereotypom a predsudkom. Ľudia s vysokou emocionálnou inteligenciou sú tímovými hráčmi, excelujú v komunikácii a medziľudských vzťahoch. (Gránska, 2017, <https://eduworld.sk/cd/zusanagranska/352/emocionalna-inteligencia-preco-by-prave-vam-nemala-chybat>)

2 Pod slovným spojením mládežnícko-kultúrna identifikácia máme na mysli snahu stotožniť sa s konkrétnou subkultúrou,

okrem "národnej", "proti-cudzineckej", "protivládnej" alebo "etnickej". Potom sa táto nadobudnutá príslušnosť ľahko premieňa na inklináciu k organizovanému neonacizmu alebo fundamentalizmu. Poskytovanie skúseností z prvej ruky a tréningu pomocou mládežnícko-kultúrnych postupov vytvára pracovný vzťah, na základe ktorého sa neskôr môžu efektívne riešiť aj otázky osobného zmýšľania a občianskej spoločnosti.

Metóda Fair Skills

Prístup Fair Skills, ako ho vytvorila a definovala organizácia Cultures Interactive, je založený na troch princípoch:

- neformálne občianske vzdelávanie – táto oblasť zahŕňa vzdelávanie o občianskej spoločnosti, ľudských právach, mediácii a transformácii konfliktov a o získavaní komunikačných zručností, ktoré vedú k posilňovaniu občianskej zodpovednosti;
- mládežnícke kultúrne workshopy – ide o interaktívnu formu neformálneho vzdelávania, ktorá je veľmi dôležitým prvkom prístupu Fair Skills; workshopy sú orientované na subkultúry, prostredníctvom ktorých sa približujú mladým ľuďom témy spojené s občianskym vzdelávaním a zároveň ich inšpirujú k zmysluplnému tráveniu voľného času;
- skupinová práca – tretí prvok zahŕňa skupinovú prácu zameranú na sebauvedomenie, reflexiu a vyjadrenie krívd s použitím tzv. naratívneho prístupu, ktorého cieľom je inšpirovať mladých ľudí k aktívnemu zapájaniu sa do činnosti svojej komunity.

Na workshopoch Cultures Interactive a konkrétne Fair Skills sa teda spája občianska náuka a umenie, resp. subkultúry, a to napr. prostredníctvom hry s fotkami (tzv. picture game popísaná nižšie), ktorou sa dajú veľmi adresne poňať témy ako tolerancia, diskriminácia, extrémizmus, rasizmus, xenofóbia, a ktorá je ľahko aplikovateľná na vyučovaní. Uvedomujeme si, že je neporovnateľne zložitejšie zorganizovať napr. workshop DJ mixovania, a aj preto sme niektoré aktivity Fair Skills upravili tak, aby ich zorganizovanie, resp. príprava na ne boli jednoduché a nenáročné; časť aktivít sme však ponechali podľa pôvodného popisu.

Nenávisť zameraná voči skupinám

(Zick, Andreas; Küpper, Beate; Hövermann, Andreas (2011): Intolerance, Prejudice and Discrimination A European Report, Friedrich Ebert Stiftung Berlin, kapitola 2.6, str. 37-42.)

Koncept nepriateľstva zameraného voči skupinám stavia špecifické predsudky zamerané voči skupinám do celkového kontextu antidemokratickej mentality. O nepriateľstve hovoríme pri označovaní nepriateľstva, ktoré tvorí podstatu akýchkoľvek predsudkov a je spoločným faktorom pre všetky jednotlivé predsudky. Používame termín „zamerané voči skupinám“, ak máme vziať do úvahy vyššie uvedené zistenie, že predsudky sú skôr záležitosťou skupín, ktoré sa od seba navzájom odlišujú, než osobnou zášťou či nevraživosťou voči ľuďom.

Spektrum predsudkov, vrátane antiimigrantských postojov, rasizmu, antisemitizmu a sexizmu, chápeme ako prvky syndrómu nepriateľstva zameraného voči skupinám. Hovoríme o syndróme nepriateľstva zameraného voči skupinám, aby bolo jasné, že predsudky zamerané voči rôznym cieľovým skupinám sú navzájom prepojené a zdieľajú spoločný základ ideológie nerovného postavenia. Jednotlivci, ktorí zdieľajú túto ideológiu, sa na skupiny na okraji pozerajú zhora bez ohľadu na špecifickú identitu týchto skupín.

Nepriateľstvo zamerané voči skupinám popisuje vo všeobecnosti devalváciu skupín na okraji. Vo svojej podstate je to ideológia nerovného postavenia.

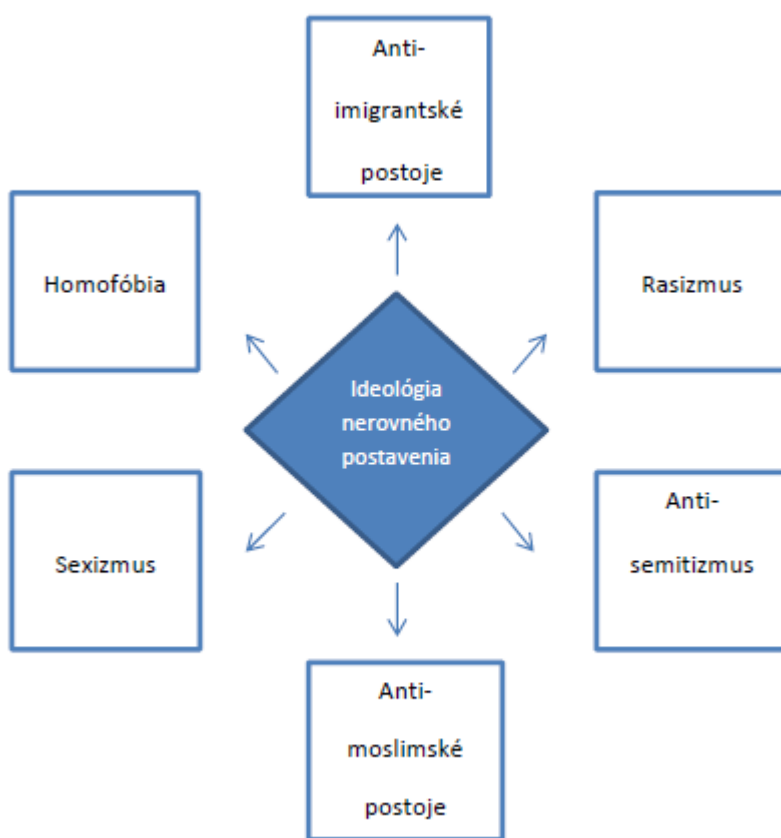
Zásadným dôvodom k chápaniu nepriateľstva zameraného voči skupinám ako syndrómu je, že spravidla sa jeden predsudok spája s ďalšími. Už v roku 1950 zakladateľ moderného výskumu predsudkov, Gordon Allport, uviedol (1954, 68): „Jednou zo skutočností, ktorými sme si najistejší, je to, že ľudia, ktorí odmietajú jednu vylúčenú skupinu, budú mať tendenciu odmietnuť aj ďalšie vylúčené skupiny. Pokiaľ má človek protižidovské postoje, je pravdepodobné, že bude aj proti katolíkom, proti černochoch, proti akejkoľvek cudzej skupine.“

Sledujeme Allporta v jeho predpoklade, že predsudky voči rôznym cieľovým skupinám sú vzájomne spojené, ale ideme ešte o krok ďalej. Podľa Wilhelma Heitmeyera (2002) majú rôzne predsudky spoločné jadro, ktoré sa označuje ako ideológia nerovného postavenia. Nemecká štúdia o nepriateľstve zameranom voči skupinám dokázala toto tvrdenie empiricky potvrdiť. (Zick et al., 2008)

Prijímame konštrukt Orientácie spoločenskej dominancie ako indikátor ideológie nerovného postavenia (Sidanius a Pratto, 1999, viď kapitola 5.3). Osoby, ktoré spravidla tolerujú skupinovú hierarchiu, majú tendenciu zaujímať negatívne postoje voči určitým skupinám. Vo svojom koncepte autoritárskej osobnosti Adorno a jeho kolegovia (1950) ukazujú, že autoritárstvo je spojené s predsudkami proti viacerým rôznym skupinám (viď kapitola 5.3; Decker a Brähler, 2010). Potvrdzujeme, že koncepčne aj empiricky úzko súvisiaci fenomén autoritárstva spoluurčuje jadro nepriateľstva zameraného voči skupinám spolu s Orientáciou spoločenskej dominancie (Küpper a Zick, 2005).

Prvky nepriateľstva zameraného voči skupinám

Nepriateľstvo zamerané voči skupinám je v zásade otvorený koncept, do ktorého môžu byť ďalej integrované predsudky podľa kultúrneho a sociálno-politického vývoja (názorným príkladom sú predsudky voči Rómom). Výskumný projekt o nepriateľstve zameranom voči skupinám v Európe, na ktorom je táto štúdia založená, skúmal nasledujúce predsudky ako prvky syndrómu nepriateľstva zameraného voči skupinám: antiimigrantské postoje, rasizmus, antisemitizmus, antimoslimské postoje, sexizmus a homofóbiu (obr. 1). Voľba prvkov nepriateľstva zameraného voči skupinám, ktoré boli skúmané v rámci európskeho projektu, sa riadila empirickými a metodologickými aspektmi skôr než teoretickými úvahami. Skúmali sme a pozorovali sme tak spoločensky a politicky relevantný syndróm nepriateľstva zameraného voči skupinám namierený proti niektorej zo skupín najviac postihnutej netoleranciou a vylúčením. Nižšie predostierame naše chápanie jednotlivých skúmaných predsudkov.

Obr. 1: Syndróm nepriateľstva zameraného voči skupinám v európskej štúdii

Antiimigrantské postoje

Antiimigrantské postoje sú ústredným prvkom syndrómu nenávisti zameranej voči skupinám (ďalej len NZVS). Sú namierené proti osobám, ktoré sú skutočne alebo sa o nich predpokladá, že sú „cudzinci“ alebo „pristáholci“. Ciele tohto predsudku nemusia byť v skutočnosti cudzími; stačí však, že sú ako cudzí vnímaní. Pristáholci z iných štátov sú často označovaní za cudzincov, ale všetky krajiny pôvodu určite nie sú v rovnakej miere spájané s negatívnymi predsudkami. V západnej Európe sú negatívne predsudky v súčasnosti zamerané predovšetkým voči ľuďom z iných kultúr – čo sú zvyčajne tmavovlasí ľudia z moslimských krajín – zatiaľ čo voči Švédovi sú veľmi rozšírené skôr pozitívne predsudky. Tento príklad jasne ilustruje tri charakteristiky predsudkov:

1. Kategorizácia osôb ako „cudzincov“ je flexibilná (v skutočnosti by to mohlo znamenať aj rovnicu sused

= cudzinec);

2. Predsudky sú závislé od kontextu, s tým, že sa ciele antiimigrantské postojov v rôznych miestach a historických epochách líšia;
3. Tu vidíme, ako sú antiimigrantské postoje úzko prepojené s inými prvkami, konkrétne s rasizmom a protimoslimskými postojmi.

Rasizmus

Rasizmus definujeme ako predsudky voči skupinám alebo ich členom na základe biologických alebo „prírodných“ črt. Ľudia sú identifikovaní ako čierni, bieli, Latinskoameričania alebo Aziati podľa externých etnických črt a na základe týchto črt sú im prisudzované špecifické vlastnosti alebo schopnosti. V západnom svete, kde sú bieli „väčšinou“, sa „biela“ vo všeobecnosti považuje za pozitívnu a ľudia s inými fyzickými etnickými črtami sú považovaní za menejcenných. Dokonca aj v regiónoch s nebielou väčšinou sa ľudia triedia a kvalifikujú podľa etnických črt, často v závislosti od tmavosti alebo svetlosti ich pokožky. Ale inštrumentalizácia prírodných, biologických a genetických rozdielov sa neobmedzuje na rasizmus; dáva tiež podobu sexizmu, antisemitizmu a biologizácii kultúry (kde sa kultúrne rozdiely vysvetľujú z evolučného alebo biologického hľadiska).

V Európe sa taktiež objavuje kultúrne a nábožensky zafarbené nepriateľstvo voči moslimom, ktoré nadobúda črty biologického rasizmu. Ak považujeme rasizmus za jeden z prvkov NZVS, meriame ho v podobe „do očí bijúceho, priameho rasizmu“ na základe etnických črt.

Antisemitizmus

Antisemitizmus spája náboženské, domnelé biologické a kultúrne črty za účelom negatívnej kategorizácie Židov. Antisemitizmus definujeme ako spoločenský predsudok namierený proti Židom preto, že sú Židia. Jeho zvláštna sila sa zdá byť v tom, že dokáže veľmi flexibilne preukázať a ospravedlniť diskrimináciu. Antisemitizmus má mnoho rôznych foriem: politický („židovské svetové sprisahanie“), sekulárny („úžery“), náboženský („zodpovednosť za smrť Ježiša!) a rasistický („židovská povaha“). Aj keď definícia antisemitizmu ako spoločenského predsudku je pomerne bežná v americkom výskume antisemitizmu (Zick, 2010 b), ďalší autori, najmä Európania, navrhujú širšiu, obsiahlejšiu definíciu, ktorá presahuje židovstvo a zahŕňa antiamerikanizmus, antikapitalizmus a antimodernizmus.

Podľa nášho názoru je užšia definícia antisemitizmu ako spoločenského predsudku užitočná pri analýze výrazu, dynamiky a funkcie antisemitizmu v praxi a vo vzťahu k výsledkom výskumu iných predsudkov. Rozsah, v akom sa antisemitizmus spája s inými ideológiami, má empirickú podstatu. Zásadné je, že označuje skupinu, Židov, a upevňuje domnienku ich nerovnosti. Antisemitizmus je teda predsudkom voči Židom preto, že sú Židia.

Protimoslimské postoje

Protimoslimské postoje sú namierené proti ľuďom moslimského vyznania alebo všeobecne proti islamu ako náboženstvu, bez ohľadu na to, či sú postihnutí vôbec veriaci a ku ktorej vetve islamu patria. V mnohých európskych štátoch s veľkým počtom moslimských prisťahovalcov sa zdá, že nastáva trend stotožňovať „prisťahovalca“ s „moslimom“ a vnímať všetkých moslimov ako prisťahovalcov, a to bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť či miesto narodenia. Tak ako Židia, aj moslimovia sú často považovaní za „cudzincov“, nie za neoddeliteľnú súčasť spoločnosti.

Sexizmus

Sexizmus je založený na myšlienke nerovnosti medzi mužmi a ženami. Rozdielne vlastnosti, schopnosti a preferencie prisudzované mužom a ženám na základe údajne biologických faktov sa používajú na vysvetlenie a zdôvodnenie, prečo majú ženy tendenciu mať menšiu energiu, vplyv, bohatstvo a príležitosti ako muži. Tradičný sexizmus, ktorý sa prejavuje zjavne negatívnymi stereotypmi, je dnes v mnohých

európskych štátoch odsudzovaný. Ale tam, kde sú normatívne prahy znížené – v baroch, na futbalových štadiónoch a pod. – sa rýchlo prejaví komentármi a vtipmi. Moderné aspekty sexizmu sú omnoho „slušnejšie“. Napríklad veľkej obľube vo verejnom diskurze sa teší evolučné vysvetlenie pre rozdiely medzi pohlaviami. Tu sa tradičné predsudky objavujú vo vedeckom šate, vysvetľujú odpozorované typické správanie pohlaví ako výsledok biologických faktorov. Kultúrne vysvetlenia, ktoré zohľadnia naučené vzorce správania či socializácie podmienené vonkajšími konštruktmi, sú zastúpené nedostatočne. Namiesto toho sa podriadené postavenie žien (ktoré sa prejavuje v rozdieloch príjmov a postupu na najvyššie miesta) prezentuje ako prirodzený stav vecí.

Homofóbia

Homofóbia znamená predsudky voči ľuďom, ktorých sexuálne priťahujú ľudia rovnakého pohlavia. Prejavy homofóbie zahŕňajú obvinenia z nemorálnosti a odmietanie rovnakých práv homosexuálov (napr. právo na sobáš alebo adopciu detí). Sme si vedomí, že toto nepokrýva predsudky voči transgenderovým osobám a ľuďom inej ako homosexuálnej orientácie. Termín „homofóbia“ je sporný, pretože popisuje ako „fóbiu“ jav, ktorý nemusí nutne niesť znaky neurotického strachu, a tým znižuje predsudky voči ochoreniu. Sme toho názoru, že hnacou silou predsudkov nie je panický strach. Iné termíny sa javia ako vhodnejšie, ale z dôvodu porovnateľnosti sa môžeme uchýliť k ustálenej terminológii používanej v tejto oblasti.

Hra s obrázkami – Picture game

Hra s obrázkami môže mať viacero foriem. Obrázky, resp. fotky, môžu byť rôzne. Môžu zobrazovať témy týkajúce sa politickej situácie, histórie, genderových rolí, ideálov krásy, mládežníckych subkultúr a pod.

Ak chcete zistiť, aký je názor študentov na nenávisť zameranú voči skupinám, vyberte obrázky tak, aby ich bolo možné priradiť k šiestim typom nenávisť, ktoré sme spomenuli vyššie, a teda antiimigrantské postoje, rasizmus, sexizmus, homofóbia, antisemitizmus a protimoslimské postoje.

Hru sa môžete zahrať s celou triedou počas jednej vyučovacej hodiny, takže budete potrebovať približne 30 obrázkov. Odporúčame ich vytlačiť na tvrdší papier vo veľkosti A5.

Cieľom tejto aktivity je spoznať postoje, názory a záujmy študentov (v prípade obrázkov so subkultúrami) a stimulovať diskusiu o nenávisti zameranej voči skupinám a o predsudkoch a stereotypoch v spoločnosti. Ak je to možné, prispôbte stoličky a lavice tak, aby ste so študentmi mohli sedieť v kruhu.

V prvej časti, ktorá trvá približne 5 minút, si študenti vyberú z obrázkov, ktoré pred nich rozložíte. Vyzvite ich, aby si vybrali obrázok, ktorý ich najviac zaujal, o ktorom chcú vedieť viac, ktorý sa im najviac páči, alebo ten, ktorý sa im nepáči vôbec a vzbudzuje v nich negatívne emócie. Nechajte im zopár minút, aby si obrázky dobre preštudovali a následne si vybrali jeden alebo dva z nich (podľa veľkosti skupiny). Ako facilitátori diskusie si rovnako môžete vziať jeden alebo dva obrázky.

Počas toho, ako si študenti vyberajú z obrázkov, napíšte na tabuľu 6 vyššie spomenutých typov nenávisť zameranej voči skupinám.

V druhej časti každý účastník predstaví svoj obrázok, vysvetlí, prečo si ho vybral a popíše, čo na ňom vidí. S každým účastníkom vedte o obrázku krátku diskusiu a snažte sa ho nasmerovať k tomu, aby sa pokúsil vybrať zo šiestich pojmov ten, ktorý ním vybraný obrázok vystihuje. Ak účastník nevie priradiť správny pojem k obrázku, objasnite, čo na obrázku vidí a ktorý typ nenávisť daný obrázok predstavuje.

Je veľmi dôležité, aby ste vedeli so študentmi hovoriť o všetkých obrázkoch. Vaša príprava je teda pre celú aktivitu kľúčová.

Môžete si napríklad vybrať obrázok, ktorý zobrazuje rasizmus v USA.

Pri rasizme môžete so študentmi hovoriť o tom, čo je rasizmus, aké bolo postavenie Afroameričanov v USA od roku 1619, kedy boli do USA dovezení prví černoši. Ich postavenie sa menilo – hoci však bolo po občianskej vojne v roku 1865 na území celých Spojených štátov amerických zrušené otroctvo, každodenný život belochov a černochoch ostával oddelený.

Obr. 2 – Rosa Parksová

„Farební“ nemohli používať rovnaké toalety, nesmeli sa napiť z rovnakého vodovodného kohútika (viď obr. .rasizmus2 v prílohe), často ich neobslúžili v reštaurácii – rovnako ako Mexičanov či ďalších ľudí hispánskeho pôvodu (viď obr. .rasizmus3 v prílohe), nemohli si ani sadnúť na ktorékoľvek miesto v autobuse. Predná časť totiž bola vyhradená len pre belochov, černosi si mohli sadnúť len dozadu. Na obrázku 2 je Rosa Parksová, žena, ktorá sa preslávila tým, že v roku 1955 v meste Montgomery odmietla uvoľniť miesto v autobuse belochovi a bola preto zatknutá. Jej prípad vyvolal vlnu solidarity nielen v meste, ale v celých USA, a spustil slávny montgomerský bojkot autobusov, ktorý trval viac než rok, a ktorého lídrom bol Martin Luther King. Počas neho chodili Afroameričania žijúci v meste do práce pešo alebo autami, mestskú dopravu na protest odmietli využívať.

Najvyšší súd nakoniec rozhodol, že segregácia černochoch nie je v súlade s ústavou USA a Rosa Parksovej sa podarilo zmeniť svet. Zdroj: <https://kultura.sme.sk/c/20064918/nastupila-do-autobusu-a-zmenila-dejiny.html>

Martin Luther King vyrastal v relatívnom dostatku, tiež však pociťoval, že je občanom druhej kategórie. Súviselo to aj s tým, že musel navštevovať segregovanú školu. Pri výbere povolania bol presvedčený o tom, že chce pomáhať ľuďom, zapísal sa preto do teologického seminára. Ovplyvnili ho najmä prednášky o učení a filozofii Maháthmu Gándhího a jeho myšlienky nenásilných protestov a občianskej neposlušnosti. King mal pocit, že práve takýmto spôsobom by mohli za svoje práva bojovať aj americkí černosi. Ešte sa však nestal ich vodcom; ukončil štúdium a so svojou snúbenicou sa presťahoval do mesta Montgomery v štáte Alabama.

Keď Rosa Parksová odmietla uvoľniť miesto v autobuse belochovi, černošská komunita začala bojkotovať verejnú dopravu v meste. Na čele protestu bol práve Martin Luther King. Bojkot trval viac než rok, pokračoval bez ohľadu na počasie a represie, ktorým boli protestujúci, vrátane Kinga, vystavení. Najvyšší súd USA však nakoniec rozhodol o protiústavnosti segregácie vo verejnej doprave.

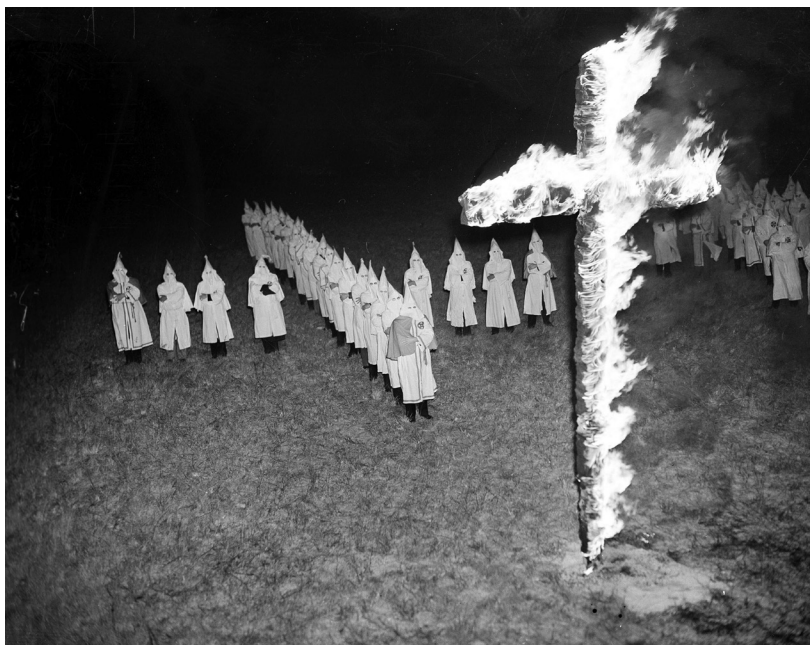

Obr. 3 – Martin Luther King

Martin Luther King sa po bojkote stal lídrom hnutia Southern Christian Leadership Conference, ktorého cieľom bolo dosiahnutie reforiem zákonov týkajúcich sa občianskych slobôd, ako aj ukončenie rasovej segregácie. Po nástupe J. F. Kennedyho na miesto prezidenta USA došlo k mnohým významným zmenám v oblasti občianskych práv.

„Snívam o tom, že jedného dňa budú moje štyri deti žiť v krajine, v ktorej ich nebudú posudzovať podľa farby pokožky, ale podľa charakteru.“ Týmito slovami ukončil King svoj najslávnejší prejav, Mám sen, na demonštrácii vo Washingtone D.C., na ktorej sa zúčastnilo štvrt' milióna ľudí. Kingova popularita rástla doma aj vo svete, stal sa jednou z najuznávanejších osobností v oblasti boja za ľudské a občianske práva. Mal 35 rokov, keď získal Nobelovu cenu mieru. Po získaní ceny sa naďalej venoval aktivitám v hnutí, no boj za občianske práva černošského obyvateľstva postupne prerástol do boja za zlepšenie jeho sociálnej situácie a životných podmienok. V marci roku 1968 prepukol štrajk černošských zamestnancov v Memphise. Kingovi sa podarilo situáciu upokojiť, no 4. apríla 1968 ho zastrelil recidivista a rasista James Earl Ray. Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/433957/martin-luther-king-muz-ktory-mal-sen/>

S rasizmom súvisí aj Ku Klux Klan (viď obr. 4), rasistická organizácia, ktorá bola založená v roku 1866 ako protest proti prehre južných otrokárskeho štátov v občianskej vojne a zrušeniu otroctva v celých USA. Symbolmi KKK sú biely plášť a biela kapucňa, ako aj zapálený kríž symbolizujúci Ježišovo svetlo. Prívrženci KKK presadzujú nadvládu belochov, antisemitizmus, rasizmus či rasovú segregáciu. V 20. rokoch 20. storočia mal KKK približne 4 milióny členov. V súčasnosti sa ku KKK oficiálne hlási od 6 do 10 tisíc členov. Zdroj: <http://www.history.com/topics/ku-klux-klan>

Obr. 4 – Ku Klux Klan

Ďalším typom nenávisti zameranej voči skupinám je **homofóbia**.

Homofóbia/bifóbia/transfóbia sú negatívne, nenávistné a škodlivé predsudky a postoje voči LGBTI ľuďom. Sú výrazne emocionálne podfarbené a môžu viesť až k fyzickým a psychickým útokom. Homofóbia je pociťovanie iracionálnych obáv, strachu a averzie vo vzťahu k homosexualite, lesbám a gejom alebo všetkým, ktorí tak pôsobia. Transfóbia je pociťovanie iracionálnych obáv, strachu a averzie vo vzťahu k nepodriadenosti sa tradičným rodovým rolám a rodovej identite, teda voči ľuďom, ktorých aktuálna rodová identita sa líši od rodu, ktorý im bol určený pri narodení, a ktorí vyjadrujú svoju rodovú identitu spôsobom, ktorý sa nezhoduje s rodom, ktorý nadobudli pri narodení. V prípade strachu a odporu k bisexuálnym ľuďom hovoríme o bifóbii. Homofóbia/bifóbia/transfóbia sú častokrát založené na zovšeobecneniach, mýtoch, neopodstatnených predstavách, predsudkoch a kultúrnom heterosexizme.

LGBTI skratka sa používa ako zaužívaná skratka, opisuje tých, ktorí sa identifikujú ako lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia. Označenie LGBTI sa používa tiež na sebaurčujúce označenie skupiny ľudí, ktorí majú inú ako väčšinovú sexuálnu orientáciu a rodovú identitu, a to ako v politickom diskurze, tak aj v diskurze ľudských práv. Neznamená to však, že existuje len jedna „LGBTI“ identita. Treba

povedať, že ľudia považovaní za LGBTI nemusia ako individuality cítiť potrebu identifikovať sa týmto označením. Iní ľudia vrátane intersexuálnych ľudí alebo tých, ktorí identifikujú sami seba ako „queer“³, môžu spájať seba s LGBT komunitou, tá môže byť spoločne označená ako LGBTIQ. Výzvy a problémy, ktoré pociťujú lesby, geovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia, sa odlišujú v rámci každej podskupiny, a to aj napriek vzájomne prepojeným príčinám ich diskriminácie, vyžadujú si preto rozdielne prístupy.

Lesba je žena, ktorú dlhodobo emocionálne, mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iné ženy, a ktorá vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými ženami.

Gej je muž, ktorého dlhodobo emocionálne, mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iní muži a ktorý vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými mužmi.

Bisexuálny človek je osoba, ktorú emocionálne, fyzicky a sexuálne priťahujú muži aj ženy. Zdroj: www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-171852

Transrodový (niekedy používaná skrátaná verzia „trans“) je termín používaný na popisovanie širokej palety identít – zahŕňa transsexuálnych ľudí, cross-dresserov/cross-dresserky⁴, ľudí, ktorí sa identifikujú ako „tretí rod“ a iné osoby, ktorých vzhľad a charakteristiky sú vnímané ako rodovo netypické. Trans ženy sa identifikujú ako ženy, ale pri narodení boli označené ako muži. Trans muži sa identifikujú ako muži, ale pri narodení im bol pripísaný ženský rod. Niektorí transrodoví ľudia vyhľadávajú operačné zákroky alebo užívajú hormonálne lieky, aby sa ich telo zosúladiť s ich rodovou identitou, iní zasa nie.

Intersexuálna osoba sa narodí s pohlavnou anatómiou, reprodukčnými orgánmi a/alebo chromozomálnou kombináciou, ktoré nezapadajú do bežnej definície „mužské“ alebo „ženské.“ Toto môže byť očividné hneď pri narodení alebo aj neskôr. Intersexuálna osoba sa môže identifikovať ako muž alebo žena alebo ani jedno z toho. Status intersexuálnej osoby nie je o sexuálnej orientácii alebo rodovej identite: intersexuálni ľudia zažívajú rovnaký rozsah sexuálnych orientácií a rodových identít ako ostatní ľudia. **Intersexuálni ľudia** sú teda ľudia narodení s pohlavnými znakmi oboch pohlaví, navonok môžu vyzeráť ako chlapčenské alebo dievčenské, ale zároveň môžu mať z hľadiska pohlavia iné reprodukčné orgány vo vnútri tela vrátane chromozómov, pohlavných žliaz a genitálií. Tento pojem uprednostňujú ľudia, ktorí sa narodili s mužskými aj ženskými pohlavnými charakteristikami. Najčastejšie sa táto neurčitosť týka vonkajších alebo vnútorných genitálií. Ak sa týka vonkajších, lekári často odporúčajú rodičom operačné zmeny (a teda aj doživotnú hormonálnu terapiu) a výchovu v súlade s vytvorenými genitáliami. Tá nemusí byť v súlade s rodovou identitou dieťaťa⁵. Zdroj: <http://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/prava-lgbti-ludi/>

Napriek tomu, že homosexuálna orientácia bola v roku 1991 vyradená zo zoznamu chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie a v členských štátoch Rady Európy, ktorej členom je aj Slovenská republika, bola dekriminalizovaná, dochádza k diskriminácii ľudí z LGBTI komunity. Sexuálna orientácia sa týka všetkých ľudí, a hoci aj heterosexuálna orientácia je sexuálnou orientáciou, heterosexuálky a heterosexuáli nie sú primárne posudzovaní na základe ich sexuálnej orientácie. Opak sa však deje pri príslušníkoch a príslušníkach LGBTI komunity, ktorí a ktoré sú stále vnímaní a vnímané cez svoje sexuálne správanie a nie ako kultúrne a sociálne skupiny, majúce hodnoty a normy, ktoré formujú ich život. Zdroj: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobii_a_transfobii_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

3 Pôvodný význam slova queer je zvláštny, čudný; v súčasnosti je tento pojem strešným pojmom pre sexuálne a rodové menšiny.

4 Cross-dresserky, cross-dresseri sú ľudia, ktorí si obliekajú oblečenie primárne určené pre opačné pohlavie; transvestiti sú najmä muži obliekajúci sa do ženských šiat, pričom často preberajú aj spôsob správania sa opačného pohlavia, pričom zažívajú citové alebo sexuálne uspokojenie. (pozn. autorky)

5 Rodová identita označuje hlboko vnímané vnútorné a individuálne pociťovanie rodu, ktoré môže alebo nemusí korešpondovať pohlavím nadobudnutým pri narodení vrátane osobného vnímania tela (ktoré môže na základe slobodného rozhodnutia zahŕňať úpravu telesného vzhľadu alebo funkcie lekáarskymi, chirurgickými alebo inými spôsobmi) a iné vyjadrenia rodu, vrátane obliekania, prejavu a spôsobov. Rodová identita nie je to isté ako sexuálna orientácia a transgenderi sa môžu identifikovať ako heterosexuáli, bisexuáli alebo homosexuáli. Na problematiku týkajúcu sa transgenderov teda treba skôr nahliadať ako na rodovú problematiku, než sexuálnu orientáciu. Zdroj: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgs-report-part2_sk.pdf

Výraznou udalosťou, ktorá poznačili diskusiu o právach LGBTI komunity, bolo referendum iniciované Alianciou za rodinu, občianskej iniciatívy na podporu manželstva a rodiny, vo februári 2015. Vyzývalo ľudí odpovedať na tri otázky, a to:

"Súhlasíte s tým, aby sa manželstvom nemohlo nazývať žiadne iné spolužitie osôb okrem zväzku medzi jedným mužom a jednou ženou?"

"Súhlasíte s tým, aby párom alebo skupinám osôb rovnakého pohlavia nebolo umožnené osvojenie (adopcia) detí a ich následná výchova?"

"Súhlasíte s tým, aby školy nemohli vyžadovať účasť detí na vyučovaní v oblasti sexuálneho správania či eutanázie, ak ich rodičia alebo deti samé nesúhlasia s obsahom vyučovania?"

Referendum bolo kvôli nízkej účasti (len 21,41%) neplatné, no viedlo k intenzívnym diskusiám a ostrým výmenám názorov o právach príslušníkov a príslušníčok LGBTI komunity (viac na <https://aktualne.atlas.sk/konflikty-v-rodinach-aj-utok-v-elektricke-rozdeluje-ludi-referendum/slovensko/spolocnost/>). Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/270093/online-referendum-za-rodinu-7-2-2015>

Podľa Jany Jablonickej-Zezulovej z iniciatívy Inakosť venujúcej sa pozitívnemu zviditeľňovaniu LGBTI komunity ako rovnocennej súčasti slovenskej a európskej spoločnosti spôsobilo referendum rozdelenie spoločnosti a prehĺbenie konfliktov. V štáte Iowa v USA dokonca pastor Mike Demastus napísal na tabuľu pred kostol výrok:

Obr. 5 – Nápis pred kostolom v USA v štáte Iowa.

Tento výrok však určite neodzrkadľuje názor všetkých veriacich na LGBTI komunitu. Pápež František v júni 2016 vyzval kresťanov, aby sa ospravedlnili gejom a ostatným, ktorých diskriminovali a šírili voči nim nenávisť a žiadali od nich odpustenie. Stotožnil sa tak s výzvou nemeckého kardinála Reinharda Marxa, ktorý povedal, že ako cirkev, aj ako spoločnosť, by mali kresťania povedať príslušníkom a príslušníčkam LGBTI komunity „prepáč“. Pápež František už v roku 2013 vyhlásil „kto som, aby som ich súdil“, dodajúc, že homosexuáli nesmú byť diskriminovaní a musia byť rešpektovaní. Zdroj: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/397365-papez-krestania-dlhju-ospravedlnenie-gejom-i-dalsim-marginalizovanim/>

Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) uverejnila v roku 2013 výsledky z dovtedy najväčšieho uskutočneného prieskumu EÚ týkajúceho sa trestných činov z nenávisťi a diskriminácie súvisiaceho s komunitou lesbí, gejom, bisexuálnych a transrodových ľudí. Z výsledkov výskumu FRA vyplýva, že viac než polovica opýtaných, t.j. 52 % LGBTI ľudí na Slovensku sa za posledný rok cítilo osobne diskriminovaných alebo ako sa stali obeťami obťažovania. S negatívnymi postojmi spoločnosti sú LGBTI

ľudia konfrontovaní už v mladosti. Podľa FRA si až 86% LGBT ľudí na Slovensku spomína na negatívne komentáre alebo šikanovanie spolužiakov a spolužiačok za ich sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu. Zdroj: http://inakost.sk/index.php?page=clanok_detail&id=291

Aj preto je dôležité, že na Slovensku pôsobí niekoľko organizácií, ktoré sa venujú výzvam a problémom príslušníkov a príslušníčok LGBTI komunity. Patrí sem už spomínaná Iniciatíva Inakosť, Transfúzia posilňujúca transrodových ľudí a ochraňujúca ich ľudské práva, ďalej Queer Leaders Forum bojujúce za občianske, legislatívne a spoločenské zrovnoprávnenie LGBTI ľudí s majoritnou spoločnosťou ako aj Q-centrum, jediné pracovisko na Slovensku, ktoré zabezpečuje bezplatné právne, sociálne a psychologické poradenstvo pre LGBTI ľudí, ich blízkych a príbuzných. Aj na tieto organizácie sa môžete obrátiť, ak chcete pomôcť žiakovi či študentke, ktorí čelia v škole šikanovaniu pre svoju sexuálnu orientáciu. Zdroj: <https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

LGBTI ľudia žijú všade. Nie vo všetkých štátoch je homosexualita dekriminalizovaná a sexuálne vzťahy medzi súhlasiacimi dospelými osobami rovnakého pohlavia sú dokonca v piatich štátoch sveta sankcionované trestom smrti. Kriminalizácia takýchto vzťahov, či už ide o osoby rovnakého alebo rozdielneho pohlavia, je porušením práva na súkromie, a napriek tomu sú vo viac než 70 štátoch tieto vzťahy kriminalizované. Zdroj: <http://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/prava-lgbt-ludi/>

Bulharskej justícii sa dlhodobo nedarí úspešne riešiť trestné činy z nenávisti. V roku 2008 sa v najväčšom parku v Sofii, v Borisových záhradách, našlo telo Michaila Stojanova, ktoré bolo posiate modrinami. Stal sa obeťou vraždy, páchatelmi ktorej boli podľa očitých svedkov muži, ktorí chceli „vyčistiť park od gayov“. Páchatelia tohto činu sú ešte stále na slobode, rovnako ako mnoho iných páchatelov obvinených z napadnutia, znásilnenia či vrážd LGBTI ľudí. Právny aparát Bulharska nie je ani napriek medzinárodným záväzkom dostatočne efektívny v boji proti homofóbnym a transfóbnym zločinom z nenávisti. Hoci zákon rozlišuje zločiny motivované etnickým pôvodom či náboženským vyznaním, homofóbné a transfóbné zločiny môžu byť stíhané v najlepšom prípade ako výtržníctvo. Zdroj: <http://www.amnesty.sk/mihail-zomrel-pretoze-si-jeho-vrahovia-mysleli-ze-je-gay/>

Obr. 6 – Fotka Michaila Stojanova, obeť vraždy z nenávisti.

Ako sme už spomenuli, homosexualita nie je od roku 1991 považovaná za chorobu, napriek tomu často dochádza k jej porovnávaniu a prepájaniu s pedofiiliou. Podľa sexuológa Máthého je však pedofília sexuálnou úchylkou. Hoci homosexuáli aj pedofili majú v porovnaní s heterosexuálmi a heterosexuálkami menšinové sexuálne preferencie, homosexuáli nikomu neublížujú a neškodia, no pedofili môžu predčasne prebudiť sexualitu dieťaťa, následkom čoho môžu vzniknúť rôzne problémy v psychosexuálnom vývine dieťaťa. Dokonca podľa výskumu Illinois Coalition Against Sexual Assault (Illinoiskej koalície proti sexuálnym útokom) je 90% páchatelov zneužívania detí mužov, z toho 95% je heterosexuálne orientovaných. Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/277098/sexuolog-drviva-vacsina-pedofilov-drzi-svoju-uchylku-na-uzde/>, www.icasa.org/docs/sexual_offenders_-_draft-7.doc

Neexistuje teda ani spojenie medzi homosexualitou a zneužívaním detí akéhokoľvek druhu. LGBTI ľudia po celom svete môžu byť dobrými rodičmi, učiteľmi a učiteľkami a vzormi pre mladých ľudí. Paušálne zobrazovanie LGBTI ľudí ako „pedofilných“ alebo nebezpečných pre deti je nesprávne, urážlivé a odvádzajúce pozornosť od skutočnej potreby vhodných opatrení na ochranu všetkých detí vrátane tých, ktoré sa vyrovnávajú so svojou sexuálnou orientáciou a rodovou identitou.

Množstvo zdrojov a výskumov zároveň potvrdzuje, že LGBTI ľudia boli vždy súčasťou ľudských spoločností. Dokazujú to príklady z každej lokality a každej historickej éry, od prehistorických malieb na skalách v Južnej Afrike a Egypte, cez staroveké indické lekárske texty po rannú osmanskú literatúru. Mnohé spoločnosti boli otvorené k LGBTI ľuďom, niektoré ázijské spoločnosti dokonca tradične rozoznávali tretí rod. Sexuálna a rodová identita človeka sa nedá zmeniť, je však potrebné zmeniť negatívne spoločenské postoje stigmatizujúce LGBTI ľudí a prispievajúce k násiliu voči nim a k ich diskriminácii. Napriek tomu sa vykonávali a vykonávajú pokusy meniť sexuálnu orientáciu LGBTI ľudí, ktoré často porušujú ľudské práva a môžu spôsobiť vážne traumy, ako napr. nútená psychiatrická terapia určená na „vyliečenie“ osôb z príťažlivosti k osobám rovnakého pohlavia, takisto ako tzv. „nápravné“ znásilňovania lesbiek vykonávané s cieľom „spraviť ich opäť heterosexuálne.“

Rovnako je dokázané, že trávenie času s LGBTI ľuďmi nijakým spôsobom neovplyvňuje sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu detí a nenarušuje ich duševnú pohodu. Je dôležité myslieť na to, že všetci mladí ľudia by mali mať prístup k sexuálnej výchove primeranej ich veku, aby mohli mať zdravé a rešpektujúce telesné vzťahy, a aby sa vedeli chrániť pred pohlavne prenosnými ochoreniami. Ak sú informácie tohto typu popierané, prispieva k stigme a môže to spôsobiť, že mladí LGBTI ľudia sa budú cítiť izolovaní, deprimovaní, čo niektorých z nich privedie napr. k predčasnému odchodu zo školy, rovnako to prispieva k zvýšenej miere samovrážd.

Obr. 7 – Pochod prívržencov Ľudovej strany Naše Slovensko proti podujatiu za práva LGBTI ľudí v roku 2010, prvému ročníku pochodu Dúhový Pride Bratislava.

V roku 2010 bolo Slovensko posledným štátom Európskej únie, ktorý zorganizoval pochod za práva LGBTI ľudí. Hoci na pochode boli prítomní príslušníci mestskej aj štátnej polície, ktorí zabezpečovali bezpečnosť účastníkov a účastníčok pochodu, prívrženci Ľudovej strany Naše Slovensko ich fyzicky aj slovne napadli, do davu hádzali kamene a dymovnice.

Druhý ročník pochodu podporili aj vtedajší primátor Bratislavy Milan Ftáčnik, europoslankyňa Monika Flašíková Beňová či podpredseda vlády SR, Rudolf Chmel.

Na ďalších pochodoch zaznievali okrem hesiel „Nenávisť nie je rodinná hodnota“ či „Koniec homofóbie na Slovensku!“, aj heslá ako „Za tradičnú rodinu, proti deviácii!“ a prívrženci Mariána Kotlebu vyzývali pred

dúhovým pochodom v roku 2016 na účasť na „proteste proti pochodu úchylákov“. K priamym stretom však už nedošlo. Organizátori zhromaždenia Dúhový pride sa výtržnosťami neobávali, no nečakali nenávisť, s akou na nich parlamentná politická strana ĽSNS zaútočila. Podľa organizátorky pochodov, Romany Schlesinger, je škandál, že ich takýmto spôsobom uráža parlamentná strana.

Podľa odborníka na extrémizmus, Radovana Bránika, sa kotlebovci len snažili vytvoriť mediálne zaujímavú udalosť, ale násilnosťou by sa nedopustili. Nezmenili sa na ľudomilov, sú to podľa neho „rovnakí darebáci ako predtým, ale ide o peniaze,“ povedal Bránik. Kotleba sa podľa neho vstupom ĽSNS do parlamentu ocitol v pasci. Ak by teraz jeho prívrženci vyčíňali na udalosti, ktorú organizuje on, bol by to risk – mohlo by dôjsť až k zákazu ĽSNS ako politickej strany a strate miliónového príspevku od štátu. Zdroje: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/170601-duhovy-pochod-sa-skoncil-policia-zadrzala-niekoľkých-extremistov/>, <https://www.aktuality.sk/clanok/359257/neznasaju-boha-a-miluju-rozvrat-aj-kotleba-sa-chysta-na-duhovy-pochod/>

Preto si myslíme, že obmedzovanie ľudských práv LGBT ľuďom nesmie byť ospravedlnené náboženstvom, kultúrou alebo tradíciou. Ľudské práva sú univerzálne: každá ľudská bytosť má rovnaké práva a nezáleží na tom, kto je alebo kde žije. Zatiaľ čo história, kultúra a náboženstvo sú významné pre kontext každého štátu, všetky štáty bez ohľadu na svoje politické, ekonomické a kultúrne systémy majú povinnosť zo zákona podporovať a chrániť ľudské práva všetkých.

Zdroj: <http://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/prava-lgbti-ludi/>

Obr. 8 – Pochod prívržencov Ľudovej strany Naše Slovensko na protest proti Dúhovému pochodu za práva LGBTI ľudí v roku 2016.

Nie vždy však nenávisť zameraná voči určitej skupine ľudí ostane „len“ v rovine slovných útokov a hádzania kameňov. V roku 2016 zastrelil útočník v gay klube Pulse v meste Orlando na Floride 50 ľudí a zranil ďalších 53. Polícia tento čin vyšetruje ako teroristický čin, ktorého páchatelom bol 30-ročný Omar Mateen, ktorý podľa FBI sympatizoval s radikálmi z Islamského štátu, ktorý následne tento čin na sociálnych sieťach chválil. Podľa otca útočníka však jeho syna Omara krátko pred streľbou nahnevalo, keď v centre Miami videl dvoch bozkávajúcich sa mužov. Rovnako sa ospravedlnil za čin svojho syna a vyhlásil, že jeho skutok nemá nič spoločné s náboženstvom. Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/346532/utocnik-strielal-do-davu-ludi-v-gay-klube-na-floride-drzi-rukojemnikov/>

Obr. 9 – Po strelbe v nočnom klube sa zdvihla veľká vlna solidarity na podporu LGBTI ľudí a preživších útoku v celých USA.

V spoločnosti je stále prítomný aj **sexizmus**. Pojem sexizmus bol zavedený na pomenovanie znevažovania či znevýhodňovania na základe pohlavia (po angl. sex). Môže sa vzťahovať na obe pohlavia, no používať sa začal v súvislosti so snahou o zlepšenie postavenia žien v spoločnosti. Sexizmus môže byť otvorene nepriateľský, ale aj láskavý. Láskavý či zhovievavý sexizmus znamená dobroprajné znevýhodňovanie, vlúdnosť voči ženám, ktoré sú považované za menejcenné. Tvrdenie, že „ženy sú slabé a potrebujú ochranu“ nemusí nutne znamenať len to, že sa niekto stará o ich bezpečie, ale aj to, že nie sú samostatné. Láskavý sexizmus často vyzerá ako „dobrý úmysel“, a preto s ním ženy súhlasia a poddajú sa mu. Naproti tomu, nepriateľský sexizmus priamo označuje ženy za menejcenné, a podľa toho s nimi aj zaobchádza – začína znevažovaním žien v zmysle „ženy sú hlúpe sliepky“ a často prechádza až k fyzickému násiliu. <http://kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/164-co-je-sexizmus>, <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/166-co-je-laskavy-sexizmus>, <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/167-co-je-nepriatelcky-sexizmus>

Sexizmus napríklad je, ak na vás niekto neznámy (muž) na ulici (alebo kdekoľvek inde, napr. v bare, v škole, v práci) píská, komentuje váš výzor, výraz tváre, oblečenie, účes, prsia či postavu. Sexistickým je aj nedôstojné oslovenie ženy mužom ako napríklad pipka, čaja, morda a pod., to platí aj pre vulgárne oslovenia dievčat a žien. Netreba zabúdať na to, že nemusí ísť vždy len o neznámeho človeka, sexistický môže byť aj váš priateľ, kamarát, otec, brat, spolužiak, učiteľ alebo kolega. Ak vám takéto správanie prekáža, treba to dať jasne najavo.

Sexizmus je jav, ktorý sa často deje a vyskytuje všade okolo nás bez toho, aby sme si to uvedomili. Najlepším príkladom na tento typ sexizmu sú reklamy. Reklamný priemysel používa najmä ženské telo ako nástroj na dosiahnutie predaja nejakého výrobku, ktoré so ženou ako takou nemusí vôbec súvisieť. Vtedy dochádza k objektivizácii ženského tela – telo ženy je považované za objekt. Použitím ženského tela sledujú marketéri len jeden cieľ, a to dosiahnutie vyšších ziskov mysliac si, že vďaka takejto reklame si daný výrobok kupujúci skôr kúpia. Ďalším príkladom sexizmu je aj hudba, ktorá šíri sexizmus nielen textami piesní, ale aj videoklipmi. Určité prejavy sexizmu často majú blízko k násiliu páchanom na ženách. Zdroj: <http://antigona.sk/node/89>

V Česku a aj na Slovensku je možné nájsť veľa príkladov sexistických reklám. Česká mimovládna sociálno-ekologická organizácia NESEHNUTÍ už niekoľko rokov vyhlasuje cenu „Sexistické prasátečko“. Zapájajú verejnosť, aby upozornila na sexistickú reklamu, ktorá môže mať vážny dopad na celú spoločnosť. Zároveň však nechcú odsudzovať tých a tie, čo reklamy vytvorili, no usilujú sa o vkusnú reklamu bez posilňovania stereotypov. Chcú, aby boli reklamy etické. Také reklamy nezobrazujú ženy a mužov v stereotypných pozíciách. Reklama nie je a nemá byť len ukážkou daného produktu, ale vytvára kultúrne a spoločenské hodnoty. Cieľom všetkých ich aktivít je ukázať, že zmena spoločnosti založená na rešpekte k ľuďom, zvieratám a prírode je možná a musí vychádzať najmä zdola. Etická reklama podľa hnutia Nesehnutí

neobsahuje nevhodné dvojzmysly, neprezentuje ženy a mužov ponižujúcim spôsobom, nezobrazuje násilné správanie, domáce ani jazykové násilie, neukazuje ženy a mužov ako sexuálne ani iné objekty a nepoužíva jazykovú pornografiu, pokiaľ priamo nesúvisí s predmetom reklamy. Zdroj: <https://prasatecko.cz/>

Obr. 10 – Víťazná reklama podľa odbornej poroty v súťaži Sexistické prasátečko 2016. Reklama je klasickým prípadom zobrazenia nahej ženy bez súvislosti s produktom, v tomto prípade s nožmi. Fotka kladie dôraz na intímne partie (hlavu nie je vidno) a nôž je zapichnutý buď v kuse mäsa v popredí, alebo v intímnych partiách ženy. Reklama evokuje násilie a nezobrazuje ženu celú, ale len ako sexuálny objekt určený na podporu predaja nožov. Zdroj: <https://archiv.prasatecko.cz/>

Na Slovensku spolupracuje s hnutím Nesehnutí Aliancia žien, ktorá v spolupráci tiež udeľuje anticenu „sexistický kix“ za najsexistickejšiu reklamu. Netradičná anticena vznikla, aby tematizovala problematiku sexizmu v reklame, upozornila na dôsledky sexizmu pre reálne životy ľudí, najmä žien, a ponúkla verejnosti nástroj, ako vyjadriť nesúhlas so sexizmom v reklame.

Aliancia žien – Cesta späť je dcérskou organizáciou mimovládnej organizácie Aliancia žien Slovenska, ktorá sa zameriava na obhajobu ženských práv. Od svojho vzniku sa venovala najmä problematike obchodovania s ľuďmi – predovšetkým obetiam sexuálneho zneužívania, nútených prác atď. bez rozdielu národnosti, rasy, etnickej príslušnosti a náboženského vyznania. Momentálne sa zameriava na riešenie domáceho a rodovo podmieneného násillia a násillia na ženách v reklame.

Obr. 11 - Reklama firmy vyrábajúcej známe tuli vaky stereotypne predpokladá, že ženu má v živote najviac naplňovať jej úloha manželky a matky. Samozrejme, tento výrok môže u niektorých žien platiť, je však podaný

spôsobom, ako by išlo o univerzálnu pravdu. Neodzrkadľuje fakt, že pre niektoré ženy môže „bohatstvo“ spočívať aj v osobnej realizácii mimo rodiny. Implicitne rovnako naznačuje, že pre neheterosexuálne, slobodné, nevydaté či bezdetné ženy je skutočné šťastie nedostupné. Zdroj: <https://sexistickykix.sk/tuli-sk/>

Uvádzame ešte príklady sexistických reklám zo zahraničia.

Obr. 12 – Sexistická reklama z USA, ktorá hovorí „Takže čím manželka ťažšie pracuje, tým milšie vyzerá!“. Reklama propaguje vitamíny.

Obr. 13 – Dve sexistické reklamy z USA. Prvá z nich má slogan „Je príjemné mať v dome dievča.“ a zobrazuje muža stojaceho na hlave ženy, ktorej telom je tigří kožuš. Je to reklama na nohavice značky Mr. Leggs. Muž podľa tejto reklamy nemusel robiť veľa – stačilo si obliecť nohavice značky Leggs a žena mu ležala pri nohách, resp. priamo pod nimi. Reklama zároveň implicitne naznačuje, že žena slúži na skrášenie domu, pre potešenie muža, resp. ako bytový doplnok. Druhá reklama zobrazuje ženu ležiacu na zemi s komentárom „Držte ju tam, kam patrí...“. Táto reklama naznačuje, že pozícia ženy má byť vždy podriadená, má sa držať „pri zemi“, byť submisívna. Reklama propaguje značku topánok.

Obr. 14 – „Ženy neopúšťajú kuchyňu!“ Týmto sloganom chcela reštaurácia Hardee's propagovať svoje služby. Podľa textu reklamy, „Všetci vieme, že miesto ženy je doma, kde varí svojmu manželovi chutné jedlo. Ale ak si stále užívate staromládenecký život a nečaká na vás drobná slečinka, pridte do Hardee's zjesť niečo nedbalo a náhlivo pripravené.“ Reklama predpokladá, že úlohou ženy je čakať svojho muža doma, kým príde z práce, variť mu lahodné jedlá a starať sa oňho. Kým ženy boli a sú často považované za menejcenné, ak nie sú vydaté, muži si svoju slobodu môžu užívať a uzavrieť manželstvo s „drobnou slečinkou“ kedykoľvek chcú.

Netreba zabúdať na to, že ženy môžu byť rovnako sexistické ako muži. Napriek tomu tento fakt nevylučuje ani neospravedlňuje žiadne znevažujúce správanie zo strany mužov. Toto napísala bell hooks v útlej knihe *Feminizmus do vrecka*. Prečítajte si, prečo sa feminizmu ne/treba báť. Zdroj: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/169-mozu-byt-aj-zeny-sexisticke>

Pri téme sexizmus sa určite dotknete aj témy rozdielných miezd mužov a žien. **Rodová priepasť v odmeňovaní** (po angl. gender pay gap) hovorí o rozdiely v pracovnej odmene žien a mužov. Odráža najmä fakt, že ženy a muži majú vo svete platenej práce rôzny status. Je jedným z troch kľúčových ukazovateľov rodovej nerovnováhy na trhu práce – popri rodovej priepasti v miere zamestnanosti a rodovej priepasti v miere nezamestnanosti. Z výskumného hľadiska ide o rozdiel v priemernom hrubom hodinovom zárobku medzi mužmi a ženami za celé hospodárstvo a všetky zamestnávateľské organizácie. Považuje sa za jeden z významných ukazovateľov kvality práce. Zdroj: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/37-hodnota-zenskej-a-muzskej-prace/123-co-je-rodova-priepast-v-odmenovani>

Situácia žien na Slovensku sa nevymyká realite v iných štátoch sveta; priemerne zarábajú ženy na Slovensku približne o pätinu menej ako muži. To je len priemer; v mnohých povolaniach je rozdiel ešte oveľa väčší, až 43%. A hoci podľa štatistického sledovania za rok 2012 v priemere zarobili ženy v ôsmich vybraných povolaniach o niečo viac, tento rozdiel nikdy neprekročil 15%. Zdroj: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/43-rodove-rozdiely-v-odmenovani/138-ako-zarabaju-zeny-a-muzi-na-slovensku>

Feminizmu sa podľa bell hooks, autorky *Feminizmu do vrecka*, netreba báť, lebo nie je ani protimužský, ani antisexuálny, ani protimaterský, ani protirodinný, nie je dokonca ani proti kráse či spiritualite, je však proti sexizmu okolo nás i v nás samých. Podľa bell hooks je feminizmus hnutie, ktorého cieľom je skončiť so sexizmom, sexistickým vykorisťovaním a útlakom. Zdroj: http://www.aspekt.sk/sites/default/files/Jana%20Cvikov%C3%A1_Kto%20sa%20boj%C3%AD%20feminizmu_%20Editori%C3%A1.pdf

Ďalším typom nenávisťi zameranej voči skupinám sú **antiimigrantské postoje**, resp. xenofóbia (strach zo všetkého cudzieho, pozn. autorky). Napriek tomu, že počet utečencov a moslimov na Slovensku je zanedbateľný, utečenecká kríza, ktorá prepukla v roku 2015, vzbudila obrovskú vlnu negatívnych emócií nielen voči moslimom, ale voči všetkým, ktorí sa snažia ujsť pred vojnou a nájsť nový domov v štátoch

Európskej únie. Okrem toho dochádzalo a stále dochádza k nesprávnemu a mylnému používaniu pojmov migrant, imigrant, emigrant, utečenec, azylant, moslim či islamista, čo vedie k hystérii spojenej s negatívnym nastavením verejnosti voči moslimom. Nižšie preto nájdete prehľadnú tabuľku s pojmami, ktoré súvisia s témou migrácie.

Túto hystériu podporovali aj najvyšší štátni predstavitelia. Premiér Robert Fico vyhlásil, že Slovenská republika musí byť zabezpečená pred hrozbami a jediná cesta, ako minimalizovať bezpečnostné riziká spojené s migračnou vlnou, je zabrániť vytvoreniu ucelenej moslimskej komunity na Slovensku. Členovia islamskej komunity žijúcej na Slovensku vyhlásili, že sú znepokojení súčasnými udalosťami, zároveň však odmietajú priame či nepriame spájanie terorizmu alebo sexuálneho násillia s islamom či moslimskou komunitou na Slovensku. Podľa nich boli premiérove vyjadrenia pokusom začleniť tému migračnej krízy do vlastnej predvolebnej kampane. Vyzvali politických predstaviteľov a médiá, aby nepodporovali nepriateľskú atmosféru voči moslimskej komunite na Slovensku, pretože tá môže ohroziť bezpečnosť ich rodín, najmä žien a detí.

Robert Fico tiež vyhlásil, že nechce, aby sa aj na Slovensku stalo čosi podobné ako v Nemecku, a teda aby niekto obťažoval naše ženy na verejných priestranstvách. Tým narážal na obťažovanie žien počas silvestrovskej noci v nemeckom Kolíne nad Rýnom, ktorého sa dopustili ľudia s imigrantským pozadím. Tento výrok vyznieva smiešne v kontexte zistení prieskumu Eurobarometer, podľa ktorého si takmer polovica Slovákov myslí, že znásilnenie je za istých okolností ospravedlniteľné. Zdroj: <https://domov.sme.sk/c/20070758/fico-musime-zabranit-vzniku-ucelenej-moslimskej-komunity-na-slovensku.html>, <https://dennikn.sk/340520/za-utokmi-takmer-vylucne-migranti-vacsina-podozrivych-zo-severnej-afriky/>, <https://dennikn.sk/733596/toto-nie-je-sex-ale-znasilnenie-nova-kampan-uci-rozoznavat-sexualne-nasillie/>

Podľa Blanky Berkyovej z Nadácie otvorenej spoločnosti patrí miera neprijatia etnických a náboženských menšín nielen na Slovensku, ale v celom regióne V4 medzi najvyššie zo všetkých členských štátov Európskej únie (viď Mapa 2 v prílohách). Za prejavy neznášanlivosti, xenofóbie a diskriminácie v regióne môžu predsudky, strach z rozmanitosti, nízka úroveň medzikultúrnych skúseností, ako aj podnecovanie k nenávisti voči určitým skupinám ľudí zo strany médií a verejných činiteľov. Zdroj: <https://domov.sme.sk/c/20343445/nadacia-otvorenej-spolocnosti-chce-vyvratit-myty-o-islame.html>

Faktom je, že Slovensko je dlhodobou tranzitnou krajinou. Je však zaujímavé, že nedošlo k vyvolaniu hystérie a nenávisti voči migrantom či utečencom v rokoch 2003 a 2004, kedy počet žiadostí o udelenie azylu dosahoval päťciferné čísla – 10 358 a 11 395. Za tieto dva roky Slovenská republika udelila 26 azylov. Od roku 1993 udelilo Slovensko z 58 559 žiadateľov celkovo 838 azylov. V rokoch 2015 a 2016 evidovala Slovenská republika spolu 476 žiadostí o udelenie azylu, z toho vyhovelá v 175 prípadoch. Zdroj: <https://www.minv.sk/?statistiky-20>

Pojmy súvisiace s migráciou

Azyl	V slovenskom právnom poriadku podľa § 8 zákona o azyle Slovenská republika udelí azyl žiadateľovi, ktorý má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania: z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhľadom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno udeliť aj z humanitných dôvodov, ktoré môže zvážiť správny orgán. Na tento druh azylu však nie je právny nárok. Zákon o azyle túto formu ochrany udeľuje aj na účely zlučovania rodín.
Azylant	Cudzinec, ktorý splnil kritériá Dohovoru o právnom postavení utečencov (Ženevského dohovoru), čím bol uznaný za utečenca a bola mu poskytnutá medzinárodná ochrana vo forme azylu. V slovenskom právnom poriadku cudzinec, ktorý splnil podmienky stanovené zákonom č. 480/2002 Z. z. o azyle v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o azyle“), a ktorému Ministerstvo vnútra SR udelilo azyl.
Doplnková ochrana	Podľa § 13a zákona o azyle Slovenská republika poskytne doplnkovú ochranu v prípade, že sa žiadateľovi neudelil azyl, avšak sú vážne dôvody domnievať sa, že by bol v prípade návratu do krajiny pôvodu vystavený reálnej hrozbe vážneho bezprávia. Vážnym bezpráviom pritom je: uloženie trestu smrti alebo jeho výkon, mučenie alebo neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, vážne a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. Podstatným rozdielom pri udeľovaní azylu a poskytovaní doplnkovej ochrany je čas, na ktorý sa ochrana udeľuje. V prípade azylu ide o trvalý pobyt cudzinca na území SR, v prípade doplnkovej ochrany ide o prechodný pobyt na dobu jedného roka, ktorý na základe opodstatnených dôvodov možno opäť predĺžiť na ďalší rok.
Ekonomický migrant	Človek migrujúci za priaznivejšími ekonomickými podmienkami.
Emigrant	Vystahovalec, t. j. človek migrujúci z územia určitého štátu s úmyslom usadiť sa v inom štáte na dobu dlhšiu ako jeden rok.
Imigrant	Prisťahovalec, t. j. človek migrujúci na územie určitého štátu s úmyslom usadiť sa v ňom na dobu dlhšiu ako jeden rok.
Pobyťový tábor	Zariadenie Ministerstva vnútra SR, v ktorom sa zabezpečuje komplexná starostlivosť o žiadateľov o azyl až do času právoplatného ukončenia konania o udelenie azylu.
Utečenec	Osoba, ktorá má opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných a politických dôvodov, alebo pre príslušnosť k určitej sociálnej skupine a z dôvodu týchto obáv sa nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny pôvodu, ani využiť ochranu tejto krajiny. Utečencom je tiež osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá sa z vyššie spomenutých dôvodov nemôže alebo nechce vrátiť do krajiny svojho obvyklého bydliska. V slovenskom právnom poriadku bol pojem utečenec nahradený pojmom azylant.

Vnútorne vysídlená osoba	Osoba alebo skupina osôb donútená ujsť alebo opustiť svoj domov alebo miesto svojho obvyklého pobytu, najmä v dôsledku alebo s cieľom predísť dôsledkom ozbrojeného konfliktu, situáciám všeobecného ohrozenia/násilia, porušovania ľudských práv alebo prírodných/človekom spôsobených katastrof a ktorá neprekročila medzinárodne uznanú štátnu hranicu.
Záchytný tábor	Zariadenie Ministerstva vnútra SR, v ktorom sa zabezpečuje vykonanie zdravotnej prehliadky a dočasný pobyt žiadateľov o azyl pred ich umiestnením v pobytovom tábore; žiadateľom o azyl sa bezplatne poskytuje ubytovanie, stravovanie, základná zdravotnícka starostlivosť a vreckové; po ukončení karantény je žiadateľ o azyl ubytovaný v pobytovom tábore až do ukončenia konania o udelenie azylu.
Žiadateľ o azyl	Podľa zákona o azyle najmä štátny príslušník inej krajiny alebo osoba bez štátnej príslušnosti, ktorá na útvare Policajného zboru SR vyhlási, že žiada o azyl na území Slovenskej republiky.
Prechodný pobyt	Oprávňuje štátneho príslušníka tretej krajiny zdržiavať sa, vycestovať a opätovne vstupovať na územie SR v čase, na ktorý mu bol udelený. Zväčša je viazaný na jeden účel. Podľa zákona o pobyte cudzincov môže štátny príslušník tretej krajiny na Slovensku získať prechodný pobyt za účelom podnikania, zamestnania, štúdia, osobitnej činnosti, výskumu a vývoja, zlúčenia rodiny alebo plnenia služobných povinností civilnými zložkami ozbrojených síl. Prechodný pobyt je možné udeliť aj štátnemu príslušníkovi tretej krajiny, ktorý má priznané postavenie Slováka žijúceho v zahraničí, alebo ktorý má priznané postavenie osoby s dlhodobým pobytom v inom členskom štáte Európskej únie. Prechodný pobyt sa cudzincom udeľuje na rôzne dlhý čas v závislosti od jeho účelu, v prípade potreby možno požiadať o jeho obnovenie. Prechodným pobytom je aj modrá karta Európskej únie.
Trvalý pobyt	Štátny príslušník tretej krajiny môže na Slovensku získať trvalý pobyt na päť rokov, trvalý pobyt na neobmedzený čas alebo dlhodobý pobyt. Cudzinci s trvalým pobytom sa nestávajú automaticky občanmi SR.
Tolerovaný pobyt	Špecifický druh pobytu, ktorý možno udeliť cudzincovi najviac na 180 dní za predpokladu, že existuje prekážka jeho administratívneho vyhostenia, alebo jeho vycestovanie nie je možné a jeho zaistenie nie je účelné, alebo ak je cudzinec maloletým dieťaťom nájdeným na území SR, alebo ak je obeťou trestného činu obchodovania s ľuďmi, ak má najmenej 18 rokov, alebo ak to vyžaduje rešpektovanie jeho súkromného a rodinného života, alebo ak bol nelegálne zamestnaný za osobitne vykorisťujúcich pracovných podmienok, alebo ak ide o nelegálne zamestnanú maloletú osobu.
Moslim	Vyznávač islamu.
Islamista	Fundamentálny moslim.

* Zdroj: <http://www.iom.sk/pre-media/pojmy-o-migracii>

Obr.15 – Protesty proti utečencom v Nemecku v roku 2016 zapríčinené útokmi na ženy počas silvestrovských osláv. Na fotke je transparent s textom „Rapefugees not welcome“ a „Stay away“ zobrazujúci siluetu ženy utekajúcu pred mužmi s nožmi, ktorí oblečením pripomínajú moslimov. Rapefugees je slovná hračka zo slova refugees (utečenci), pričom rape znamená znásilnenie, resp. znásilniť. „Refugees“, teda utečenci, sú podľa doslovného prekladu tí, ktorí hľadajú „refuge“, teda útočisko. Podľa toho sú teda „rapefugees“ ľudia, ktorí chcú znásilňovať, hľadajú teda obeť. Podľa textu transparentu sa „rapefugees“ majú „držať ďalej“, v tomto prípade od Nemecka. V Nemecku do júna 2017 požiadalo o azyl 77 000 osôb. Zdroj: <https://dennikn.sk/minuta/789945/>

Jedným z mýtov, ktoré sa spájajú s utečencami, je aj snaha dávať do súvislosti nárast počtu nahlásených znásilnení s otvorenou imigračnou a multikultúrnou politikou toho-ktorého štátu. Deje sa to aj v prípade Švédska, v súvislosti s ktorým vzniklo mnoho hoaxov (poplašných, resp. falošných správ – pozn. autorky), ktoré boli publikované na mnohých weboch a facebookových skupinách ako napr. „Islám v ČR nechceme!“ s antiimigrantskou a antimoslimskou tematikou a ktoré prevzali a dotvorili aj politickí predstavitelia. Jedným z nich bol aj Tomio Okamura, politik česko-japonského pôvodu a predseda populistickej strany Úsvit přímí demokracie, podľa ktorého sú Eritrejci na prvých dvoch miestach v znásilňovaní vo Švédsku.

Prístup Švédska k legislatíve týkajúcej sa znásilnení sa však úplne odlišuje od väčšiny štátov Európskej únie. Švédsko sa dlhodobo usiluje o destigmatizáciu (odstránenie poškodzujúcich hodnotení jednotlivcov, skupín a pod.) a vyzýva obeť znásilnení, aby ich nahlasovali polícii. Počet znásilnení, ktoré sú oficiálne nahlásené, teda stúpa. Švédi majú okrem toho aj oveľa širšiu definíciu znásilnenia ako je bežné v EÚ. Pri niektorých prípadoch považujú švédske úrady súlož s dieťaťom mladším ako 15 rokov za znásilnenie, kým napr. v Čechách je to klasifikované ako trestný čin pohlavného zneužívania. Rozdiel je aj v tom, že sériové znásilnenia partnerom alebo inou osobou sa neberú ako jeden prípad, ale každý prípad sa posudzuje jednotlivo.

Nebudeme sa venovať logickej chybe výroku, podľa ktorého môže jedno etnikum obsadiť prvé dve miesta v poradí. Od roku 1998 nie je dovolené vytvárať verejné štatistiky založené na etnicite. Okamurovo tvrdenie tak nemá žiadne relevantné podklady; jeho výrok je založený na úsilí vyvolať strach a nenávisť voči utečencom, resp. všetkým imigrantom. Na porovnanie, v Nórsku, kde sa v štatistikách uvádza etnicita, majú 73 % znásilnení na svedomí práve Nóri. Zdroj: <https://www.hatefree.cz/blo/hoaxy/1087-znasilneni-ve-svedsku>

Podľa zistení Oxfordskej univerzity neexistuje žiadna spojitosť medzi prisťahovalectvom a násilnou kriminalitou. Ukazuje sa však, že imigranti, ktorí majú zlé podmienky na trhu práce, majú aj vyššiu mieru majetkovej trestnej činnosti, čo ale platí aj pre porovnateľne znevýhodnených domácich občanov. Zdroj: <https://dennikn.sk/blog/co-o-imigrantoch-a-kriminalite-kritici-zamlcia/>

Aj nemecká polícia zverejnila údaje o trestnej činnosti imigrantov. Podľa ministerstva vnútra prisťahovalci nepáchajú trestné činy častejšie ako Nemci. Zo všetkých trestných činov, ktoré spáchali, prevláda majetková trestná činnosť; trestné činy sexuálneho zneužitia či vraždy a zabitia takmer vôbec nie sú súčasťou štatistiky. Zdroj: <http://hnonline.sk/svet/676758-neznasilnuju-ani-nevrazdia-nemecka-policia-komplexne-zmapovala-kriminalitu-migrantov>

Česká republika však nie je jediným štátom, ktorým v rokoch 2015 a 2016 otriasala antiimigrantská rétorika. Hoci Slovenskú republiku postihla utečenecká kríza minimálne a na Slovensku je len niekoľko desiatok utečencov, vlna nenávisti voči utečencom a nárast strachu boli citeľné.

Podľa Úradu Vysokého komisára Organizácie spojených národov pre utečencov je na svete momentálne 22,5 milióna utečencov, polovica z nich má menej ako 18 rokov. 55 % z nich pochádza z troch štátov, ktorými sú Sýria (5,5 milióna), Afganistan (2,5 milióna) a Južný Sudán (1,4 milióna)⁶. Najviac utečencov sa nachádza v Turecku (2,9 milióna), pričom 84 % utečencov sa nachádza v štátoch so stredným alebo nízkym príjmom – po Turecku je ich najviac v Pakistane, Libanone a Iráne. Každý deň musí svoje domovy z dôvodu konfliktu alebo prenasledovania opustiť 28 300 ľudí. Zdroj: <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Aj z vyššie spomenutých faktov je zrejmé, že záťaž, ktorú spôsobila utečenecká kríza, je medzi jednotlivými štátmi rozdelená nerovnomerne. Podľa generálneho tajomníka Amnesty International, Salila Shettyho, nie je hlavným problémom vysoký počet utečencov, ale neochota najbohatších štátov sveta prijať ich a postarať sa o nich. Väčšina hostiteľských štátov patria k chudobnejším, a teda nemajú dostatok prostriedkov na to, aby sa o utečencov postarali. Ak by každý z najbohatších štátov sveta prijal počet utečencov zodpovedajúci jeho veľkosti, bohatstvu a miere nezamestnanosti, bolo by nájdenie nového domova pre také množstvo utečencov riešiteľnou otázkou. Zdroj: <http://www.pluska.sk/spravy/zo-zahranicia/10/sprava-migrantoch-ktora-vas-sokuje-miliony-z-nich-ziju-par-krajinach.html>

Z dostupných informácií je teda zrejmé, že v moslimských štátoch, akými sú Libanon, Turecko, Jordánsko či Egypt sa momentálne nachádza viac utečencov ako v ktoromkoľvek európskom štáte. Tvrdenie, že arabské, resp. moslimské štáty neprijímajú utečencov, je mýtus. Bohaté štáty Perzského zálivu nie sú signatármi Dohovoru o utečencoch, a preto Úrad vysokého komisára OSN nemá dáta o počte utečencov v týchto štátoch. Podľa oficiálneho vyjadrenia vlády Saudskej Arábie prišlo do Saudskej Arábie od roku 2011 približne 2,5 milióna utečencov. Zdroj: <http://antipropaganda.sk/myty-o-uteceneckej-migracii-do-europy/>

Obrovskej záťaži sú však vystavené Turecko, Libanon, Pakistan, no aj Taliansko či Grécko. V septembri 2015 otriasli celým svetom fotky z pláže na pobreží Egejského mora na juhozápade Turecka. Viaceré svetové denníky zverejnili na svojich titulných stránkach fotku mŕtveho dieťaťa, ako sa neskôr ukázalo, sýrskeho chlapca menom Ajlan. Podľa zistených informácií sa Aljan, jeho starší brat, otec a matka snažili utiecť zo severosýrskeho mesta Kobané, ktoré bolo centrom bojov medzi kurdskými milíciami a Islamským štátom. Rodina sa chcela z Turecka dostať na grécky ostrov Kos, no ich čln sa potopil a Ajlan, jeho matka a brat zahynuli. Fotky zobrazujúce telo chlapca vyvolali vlnu súcitu a rozhorčenia z toho, že sa vyspelé štáty nečinne prizerajú utrpeniu utečencov. Zdroj: <http://www.teraz.sk/zahranicie/syrske-dieta-mrtve-na-plati-v-turecku/153757-clanok.html>

Obr. 16 – Fotka zobrazujúca mŕtveho sýrskeho chlapca na pláži v Turecku je jedným zo symbolov utečeneckej krízy.

Okrem mýtu o prudkom náraste počtu znásilnení v štátoch EÚ zapríčinenom migrantmi sa často spomínajú aj iné mýty – migranti majú ohrozovať ekonomiku jednotlivých štátov a brať domácom prácu. To, že je toto tvrdenie omyl, potvrdili aj Elena Gallová Kriglerová z Centra pre výskum etnicity a kultúry a Zuzana Vatrálová, vedúca úradu Medzinárodnej organizácie pre migráciu na Slovensku. Podľa Vatrálovej je pre ľudí pochádzajúcich zo štátov mimo EÚ veľmi komplikované získať pracovné povolenie, ktoré potrebujú na to, aby mohli byť legálne zamestnaní. Kriglerová tvrdí, že kvôli demografickým zmenám a starnutiu populácie budeme migrantov čoskoro potrebovať. Zároveň dodáva, že mnohí migranti už dnes vytvárajú pracovné príležitosti pre Slovákov. Nejde pri tom len o veľké zahraničné firmy, ale aj o malých podnikateľov, ktorí pozitívne ovplyvňujú ekonomiku štátu. Zdroj: <https://www.etrend.sk/ekonomika/myty-o-migrantoch-nie-su-pravdive-pracu-neberu-ekonomiku-neohrozuju-kriminalitu-nezvysuju.html>

Podľa zistení univerzity v Middlesexe 80 % ľudí, ktorí sa snažia dostať do EÚ, čelí vo svojej vlasti prenasledovaniu, vojne a hladu. Vyvracajú tak mýtus, že tzv. pull faktory, ktoré spôsobujú, že ľudia dobrovoľne migrujú, aby si zlepšili situáciu, sú silnejšie ako tzv. push faktory, teda tie, ktoré ľudí nútia nedobrovoľne opustiť svoju krajinu. Zdroj: <http://hnonline.sk/svet/992707-ekonomicki-migranti-su-mytus-az-80-percent-ludi-do-europy-uteka-pred-vojnou-tvrdi-sprava>

Podľa dostupných informácií odišlo v prvom štvrtroku roku 2016 za prácou do zahraničia približne 160-tisíc ľudí, predovšetkým z východného Slovenska. Najviac krátkodobo migrujúcich za prácou odišlo do Rakúska, nasleduje Česko a populárne je aj Nemecko. Od roku 2000 do roku 2014 sa dokonca počet Slovákov pracujúcich v zahraničí zvýšil takmer trojnásobne. Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/359543/za-tri-mesiace-odislo-za-pracou-v-zahranici-160-tisic-slovakov/>, <https://www.aktuality.sk/clanok/359543/za-tri-mesiace-odislo-za-pracou-v-zahranici-160-tisic-slovakov/>

Obr. 17 – Fotka, na ktorej sú dva transparenty – prvý s textom „Britské (pracovné) miesta pre britských robotníkov“, a druhý s doplnujúcim textom „Čo je veľa, to je veľa“. Oba transparenty odzrkadľujú strach Európanov z toho, že im migranti vezmú ich pracovné miesta.

Diskusie týkajúce sa utečeneckej krízy boli nielen v online priestore veľmi náročné a plné emócií. Téma utečeneckej krízy, resp. migrácie, rozdelila diskutujúcich na dva tábory; tých, ktorých postoj k migrácii je negatívny, a to často aj napriek tomu, že sú sami ekonomickými migrantmi v štátoch západnej a severnej Európy, pričom ich názory sú ovplyvnené strachom z cudzieho, ako aj „faktami“ z konšpiračných a dezinformačných médií, a tých, ktorí vyjadrujú solidaritu s ľuďmi na úteku a sú ochotní im pomôcť.

Vlnu solidarity, ako aj záplavu nenávistných komentárov, vzbudila tiež správa o 71 mŕtvych utečencoch, ktorých našli v odstavenom aute na rakúskej diaľnici v auguste 2015. Utečenci boli pôvodom zo Sýrie, Iraku aj Afganistanu; príčinou ich smrti bolo udusenie, ku ktorému došlo pravdepodobne ešte v Maďarsku. Prevádzkači vyrazili s utečencami na cestu zo srbsko-maďarskej hranice a po niekoľkých hodinách sa dostali do Rakúska. Vo vzduchotesnom nákladnom priestore utečenci nemali šancu prežiť.

Obr. 18 – Nákladné auto, ktoré našli v auguste neďaleko rakúskeho mesta Parndorf, a v ktorom zomrelo udusením 71 utečencov.

Závažným faktom v utečeneckej kríze sú aj zistenia preukazujúce to, kto na kríze zarába najviac. Jedným z často opakovaných tvrdení bolo aj to, že utečenci nepotrebujú pomoc, pretože podľa fotiek majú takmer všetci smartfóny, nie sú teda odkázaní na to, aby museli zo svojej krajiny odísť a žiadať o azyl v inom štáte. Pravdou však je, že pre utečencov nebolo vlastníctvo smartfónu otázkou prestíže, ale otázkou prežitia. Vďaka nim sa vedeli zorientovať v novej krajine a zároveň sa vedeli spojiť so svojou rodinou. Práve na tomto zarábali mnohé telekomunikačné firmy, ako napr. Lycamobile, ktorej zamestnanci ponúkali utečencom prichádzajúcim na železničnú stanicu v Miláne zadarmo telefónne karty. Len v Taliansku sa obrát tejto firmy zvýšil v roku 2015 o miliardu eur; nikto pritom nepochybuje o tom, že za to môže práve záujem utečencov.

Na kríze však zarábajú aj banky a firmy, ktoré dokážu rýchlo previesť peniaze, ako napr. spoločnosť Western Union. Western Union totiž dokáže previesť peniaze z jedného štátu do druhého za pár minút. Podľa portálu Bayerische Rundfunk sa na prevode peňazí dokážu zaradiť vďaka utečencom milióny eur.

Na Facebooku tiež existujú tisíce stránok, na ktorých prevádzka verbujú svojich nových klientov. Prostredníctvom Facebooku zariaďujú odchod z domovskej krajiny, ale aj prepravu v rámci Európy. Preprava zo Sýrie do Európy stojí niekoľko tisíc eur, prevádzka na stránkach ponúkajú aj falošné schengenské víza alebo nemecké vodičské preukazy, ktoré si však majú prevziať až v Európe. Zdroj: <http://dennik.hnonline.sk/svet/528879-utecenci-telefonuju-posielaju-peniaze-na-krize-zarabaju-banky-aj-operatori>

Podľa zistení Europolu, Európskeho policajného úradu, zarobili prevádzka v roku 2015 od 2,7 do 5,5 miliardy eur. Je to takmer taká suma, akú zaplatili gangy na obchode s kokainom. V priemere sa celková zaplatená suma za celú cestu zo Sýrie do Európy pohybovala od 3 do 6-tisíc dolárov. Zdroj: <https://dennikn.sk/346417/paseraci-zarobili-utecencoch-miliardy-peniaze-predavaju-stredovekym-systemom-hawala/>

Magazín The Huffington Post tiež zistil, že cesta z nigérijskeho mesta Agadez do Líbye prináša ročne pašerákovi najmenej 20 miliónov eur. Nezarábajú však len pašeráci, ale aj obchodníci so ženami. Predávajú ženy, ktoré, ak sa chcú vykúpiť, musia zarobiť aspoň 2900 eur. Jeden sexuálny styk pritom stojí od 5 do 40 eur. Trpia však aj deti. Podľa dokumentu britskej stanice BBC šli v Turecku pre odevné značky Marks and Spencer, H&M či ASOS 10 až 12-ročné deti sýrskych utečencov za niekoľko eur denne. Magazín The Huffington Post objavil továrne, kde sa šijú uniformy pre bojovníkov Islamského štátu či dokonca nefunkčné záchranné vesty. Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/404052/zlata-horucka-21-storocia-kto-sa-nabalil-na-utecencoch/>

Antiimigrantské a antimoslimské postoje sa častokrát prelínajú. Dôkazom toho bol aj protest organizovaný

Ľudovou stranou Naše Slovensko v júli 2015 v Žiline. Protest chceli vyjadriť nesúhlas s umiestňovaním imigrantov z Afriky či moslimských krajín do slovenských obcí. Zdroj: <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/protest-proti-prichodu-imigrantov-v-ziline/>

Obr. 19 – Transparent z protestu proti moslimským imigrantom z júla 2015.

V roku 2015 sa uskutočnilo viacero protestov proti „(moslimským) imigrantom“. Diskusia týkajúca sa utečeneckej krízy je charakteristická posilňovaním stereotypov a predsudkov, no aj mýtov týkajúcich sa islamu ako náboženstva.

Jedným z mýtov je aj tvrdenie, že islam do kresťanskej Európy, a teda ani na Slovensko, nepatrí. Islam však počas histórie hlboko ovplyvnil Európu, ktorá bola v tom čase zaostalejšia a až na konci 15. storočia sa pádom Granadského emirátu ukončila prítomnosť islamu na Iberskom polostrove, ako aj prirodzený výskyt moslimského obyvateľstva v Albánsku, Bielorusku či na Ukrajine. Spiatočnický nádyh islamu ako náboženstva je spôsobený radikálmi a ich dogmami, rovnako, ako sa to deje v prípade kresťanstva či judaizmu. Netreba zabúdať na fakt, že medzi utečencami je aj vysoký počet sýrskych a irackých kresťanov či jezidov⁷. Zdroj: <http://antipropaganda.sk/myty-o-uteceneckej-migracii-do-europy/>

Obr. 20 – Výzva na účasť na proteste proti „islamizácii Európy a diktátu Bruselu“.

7 Jezidi sú náboženská komunita žijúca v štátoch Blízkeho Východu a južného Kaukazu. Na celom svete žijú asi 3 milióny jezidov, napr. v Iraku, Arménsku, Azerbajdžane či Gruzínsku. Ich viera je založená nielen na prvkoch islamu a kresťanstva, ale aj zoroastrizmu. Jezidi sú prenasledovaní islamskými radikálmi z Islamského štátu. Zdroj: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/326826-iracki-jezidi-netrpia-len-dnes/>

Počas tohto protestu došlo pred hlavnou železničnou stanicou v Bratislave k útoku na moslimskú rodinu, po ktorej protestujúci hádzali kamene, pričom neskôr jednu zo žien, ktorá držala na rukách malé dieťa, sotil jeden z protestujúcich na zem. Súčasný poslanec Národnej rady Slovenskej republiky, Milan Mazurek, vykrikoval na túto rodinu hanlivé heslá. Účastníci protestu zároveň narušili medzinárodné cyklistické preteky, za čo si Slovensko vyslúžilo medzinárodnú blamáž. Zdroj: <https://www.noviny.sk/slovensko/148287-policia-ide-po-extremistoch-ziada-dokazy>

Obr. 21 – Účastníci protestu proti „islamizácii Európy“ v júni 2015 pred bratislavskou hlavnou železničnou stanicou.

Podobné protesty sa konali aj v Českej republike.

Obr. 22 – Na proteste odporcov islamu sa v Prahe v januári 2015 zišlo asi 500 ľudí. Vystúpil na ňom aj vyššie spomínaný Tomio Okamura, ktorý účastníkov vyzval, aby zabránili prenikaniu nepriateľskej ideológie, ktorá chce zrušiť demokratické princípy Európy. Protestujúci skandovali heslá „My sme tady doma!“ a na transparentoch mali nápisy „Multikulti nechceme!“. Na Staromestskom námestí však boli aj odporcovia protestu, ktorí protestujúcich vítali transparentmi s nápismi Všetchni jsme tu doma“ či „Nenávist není řešení“. Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/islam-demonstrace-volf-fova-okamura-d5l-/domaci.aspx?c=A150131_143030_domaci_hv

Kam siaha história predsudkov voči moslimom a islamu ako náboženstvu? Podľa Andrey Bilej existujú negatívne stereotypy, predsudky a dezinformácie už od dôb, kedy európsky Západ vytvoril koncept Orientu, ktorým sa snažil vysvetliť morálnu a ideologickú podradenosť Východu a nadradenosť vlastnej, západnej kultúry. Podľa postkoloniálnych teoretikov je kontrast medzi Orientom a Západom len fiktívnym konštruktom a je založený na stereotypnom zobrazovaní tzv. Orientálcov, ktorí sú v našich očiach „tí druhí“. Táto odlišnosť (z angl. Otherness), rovnako ako aj strach z toho, čo je cudzie, sa stali základom mýtov plných nesprávnych interpretácií a morálnych predsudkov. Zdroj: Bilá, s. 107, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Diskrimináciu moslimov zvyčajne spôsobujú predsudky. Konanie na základe predsudkov je zase odôvodňované častokrát spomínanou „kultúrnou nezlučiteľnosťou“ európskej a moslimskej populácie z hľadiska morálky, presvedčenia a správania. Hoci sú podľa prieskumu Eurobarometer z roku 2015 postoje voči náboženským menšinám neustále tolerantnejšie, voči moslimom stále existujú určité negatívne postoje. Tie sa môžu premietnuť do diskriminačného až násilného správania. Dostupné údaje z Eurobarometra tiež poukazujú na to, že diskriminácia je závažnejšia, ak má na sebe dotknutá osoba viditeľné náboženské symboly.

Integrácia moslimskej komunity a extrémizmus vyvoláva obavy u väčšinovej spoločnosti. Hoci sa religióznosť často spája s extrémizmom, prieskumy ukazujú, že len málokedy vedie k násiliu. Dnešné problémy nevyvolávajú celé populácie moslimov a kresťanov, sú vyvolávané skôr neznášanlivosť menšinami v oboch skupinách. Príčinami radikalizácie (pri všetkých skupinách) sú však pocity krivdy a sociálnej nespravodlivosti (chudoba, sociálne vylúčenie, vysoká nezamestnanosť, nízka úroveň vzdelania a pod.). Zdroj: Bilá, s. 108, 109, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Podľa Esther Benbassy, výskumníčky a členky francúzskeho senátu, strach, ktorý majú Francúzi z islamu, nie je spôsobený výlučne opakujúcimi sa teroristickými útokmi, ale pochádza z minulosti, z koloniálnej éry. Ak bude naďalej dochádzať k očierňovaniu islamu, viac moslimov sa stane radikálmi, moslimská komunita bude izolovanejšia a rozkoly medzi etnikami a komunitami vo Francúzsku budú ešte horšie. Zdroj: Benbassa, s. 127, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Katarína Šomodiová, doktorandka Katedry porovnávacej religionistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, tvrdí, že prínos Osmanov pre región Európy je nespochybniteľný. Obohatenie sa prejavilo ako v politickej a vojenskej organizácii či medzinárodnom obchode, tak aj vo výraznom zlepšení hygienických a zdravotných podmienok v mestách. A hoci bola veľká časť regiónu strednej Európy pod priamou vojenskou, politickou a ekonomickou kontrolou Osmanskej ríše, neexistujú žiadne priame dôkazy, podľa ktorých by sa osmanská vláda pokúšala o etnickú alebo náboženskú konverziu obyvateľstva. Dôvodom je ekonomika. Podľa moslimského práva totiž musia byť kresťania, židia a vyznávači zoroastrizmu tolerovaní a majú mať možnosť slobodne vyznávať svoj vieru, ak budú platiť džizju (daň pre nemoslimských poddaných žijúcich na moslimských územiach). Kvôli tomu bolo pre Osmanov výhodnejšie zachovať kresťanstvo ako väčšinové náboženstvo.

Moslimská komunita na Slovensku nie je tvorená potomkami robotníkov, ktorí sa rozhodli usadiť v štáte po desaťročiach práce (prípád Nemecka), netvoria ju ani občania bývalých kolónií či závislých/okupovaných území (prípád Francúzska). Tvorí ju moslimovia, ktorí sa na Slovensku usadili v 70., 80. a 90. rokoch 20. storočia ako študenti vysokých škôl, jej zloženie je teda výsledkom politických vzťahov so spriatelенými socialistickými štátmi pred rokom 1989 a začiatkom 90. rokov.

Je zrejmé, že islam nie je novým javom ani v regióne strednej a východnej Európy. Zdroj: Šomodiová, s. 137-140, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Na Slovensku žije približne 5000 moslimov. Od vypuknutia utečeneckej krízy je však nenávisť voči nim citeľná, hoci, ako sme už spomínali, Slovensko je pre utečencov dlhodobou tranzitnou krajinou a moslimovia žijúci na Slovensku sú zväčša potomkovia študentov, ktorí sem prišli počas socializmu. Kultúrny antropológ Márton Bisztrai tvrdí, že v Maďarsku je islamofóbia spôsobená nie fyzickým kontaktom medzi obyvateľstvom a žiadateľmi o azyl, ale je výsledkom systematickej nenávisťnej kampane maďarskej vlády. Za jeden a pol roka bola maďarská vláda schopná vytvoriť nepriateľa, ktorého väčšina Maďarov nikdy nevidela. V lete roku 2015, kedy Maďarsko zasiahla prvá vlna utečencov, sa objavili tisíce billboardov,

ktoré šířili odkazy napísané v maďarčine, ako napr. „Ak pridete do Maďarska, musíte rešpektovať našu kultúru.“ Zdroj: Bisztrai, s. 152-155, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Obr. 23 – Billboard z Maďarska s textom: Ak prídeš do Maďarska, musíš rešpektovať našu kultúru.

Otvorená nenávisť voči moslimom a islamu je bežnou aj v USA.

Obr. 24 – Antimoslimské graffiti na šiitskej⁸ mešite Amerického islamského centra z januára roku 2007 v meste Dearborn, Michigan. Americké islamské centrum zorganizovalo niekoľko dní pred útokom tlačovú konferenciu, na ktorej kritizovalo leteckú spoločnosť Northwest Airlines za prístup ku skupine moslimských pútnikov. Od uskutočnenia tlačovej konferencie dostáva centrum maily s nenávisným obsahom; vandali poškodili ešte niekoľko mešít v oblasti. Na stenu centra nasprejovali vandali nápisy „Chodte domov“, ďalej odkazy na teroristické útoky z 11.9.2001, kedy teroristi z militantnej organizácie

8 V roku 632 po smrti Proroka Mohameda, zakladateľa islamu, nebolo jasné, kto sa má stať jeho nástupcom. V moslimskom svete preto vypukol boj o prvého kalífa, t.j. následníka Proroka. Na jednej strane stáli stúpenci Mohamedovho zaťa a bratranca Alího, manžela Mohamedovej dcéry Fatimy, dnešní šiiti, ktorí vyznávajú pokrvnú líniu Mohamedových nasledovníkov; na druhej strane stáli stúpenci Mohamedovho priateľa, Abú Bakra, a teda sunniti, ktorí majú v moslimskom svete väčšinu. Abú Bakr sa stal prvým arabským kalifom. Zdroj: <https://dennikn.sk/336267/siiti-sunniti-com-su-odlisni-hrozi-nimi-nova-vojna/>

al-Káida štyri komerčné lietadlá, ktorými potom narazili do budov Svetového obchodného centra a Pentagonu, obviňujúce všetkých moslimov zo zosnovania a vykonania útokov a označujúce ich „vrahmi“. Zdroj: <http://www.gettyimages.com/event/detroit-area-mosques-vandalized-73082169#antimuslim-graffiti-defaces-a-shiite-mosque-at-the-islamic-center-of-picture-id73083097>

Aj podľa politológa Jozefa Lenča dochádza k tomu, že sa tolerujú verejne prezentované nenávistné komentáre spoločenských a politických elít a keďže antimoslimská propaganda je silná, islamofóbia sa stáva súčasťou vnútropolitického boja v kampaniach takmer všetkých politických strán. Slovensko sa zároveň bráni prieniku nových myšlienok a uzatvára sa pred menšinami. To je zrejme nielen z podpisu Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou v roku 2000, kedy sa Slovensko zaviazalo podporovať katolícku cirkev v jej pôsobení u nás, ale aj novelizáciou zákona o slobode náboženskej viery a postavenia cirkvi a náboženských spoločností z roku 2007. Tento zákon definuje nové podmienky registrácie na Slovensku neuznaných náboženských spoločností. Podľa tohto zákona môže na Slovensku podať návrh na registráciu daná cirkev alebo náboženská spoločnosť vtedy, ak sa preukáže, že sa k nej hlási najmenej 20 000 plnoletých členov (podmienkou je trvalý pobyt na Slovensku a občianstvo SR).

Prvým problémom je, že náboženské obce nemajú možnosť evidovať zoznamy ľudí, ktorí sa k nim hlásia, druhým problémom je, že napr. konvertovanie na islam sa nespája so žiadnym špecifickým aktom, akým je napr. krst, nemusí teda o ňom existovať žiadny doklad. Po tretie, štát môže samostatne rozhodnúť o tom, ktoré podpisy budú alebo nebudú uznané. Takto sa môže oddaľovať registrácia náboženskej obce alebo cirkvi, ktorá nie je „pohodlná“, a to podľa toho, ako to štátu vyhovuje. Zákon sa vymyká európskym štandardom, pretože štáty EÚ si na registráciu menšinových cirkví stanovujú minimálne počty potrebných podpisov, dokonca je prísnejší ako niektoré právne normy v nedemokratických režimoch (Bielorusko – potrebných je 20 občanov) či v štátoch v procese transformácie (Ukrajina – potrebných je 10 občanov). Zdroj: Lenč, s. 168-174, <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

V krátkosti sa pozrieme na niektoré z najčastejších mýtov o islame a moslimoch.

- **K častým stereotypom patrí tvrdenie, že Alah nie je Boh, pričom moslimovia prechovávajú nenávisť k neveriacim.**

Podľa zakladateľa Islamskej nadácie na Slovensku, Mohamada Safwana Hasnu, nie je namieste spájať islam s nenávisťou k neveriacim. Kresťanstvo a islam vychádzajú z toho istého zdroja a Alah je arabským výrazom pre Boha, ktorý používajú aj arabsky hovoriaci kresťania. Navyše, bežný moslim má s činmi islamských radikálov spoločného toľko, ako bežný kresťan s činmi Nóra Andersa Breivika, ktorý na ostrove Utøya zastrelil 70 mladých ľudí. Zdroj: <https://aktualne.atlas.sk/skutocne-nenavidia-inovercov-toto-su-caste-myty-o-moslimoch/slovensko/spolocnost/>

- **Islam je podľa mnohých náboženstvom, ktoré propaguje násilie a nenávisť.**

Islam vyznáva pätina svetovej populácie, pre ktorú islam predstavuje aj spôsob života. Moslimovia vyznávajú náboženstvo mieru, milosrdenstva a spravodlivosti. Drvivá väčšina z nich sa nestotožňuje a odmieta extrémistické prejavy a činy, s ktorými dnes niektorí s islamom spájajú.

- **Islam netoleruje iné náboženstvá.**

Korán, svätá kniha islamu, hovorí, že Alah miluje spravodlivých. V islamskom svete mali a stále majú kostoly, synagógy a iné neislamské modlitebne výsadné miesto, pričom jednou z úloh moslimov je chrániť práva náboženských menšín.

- **Vojna je jediným spôsobom, ako chrániť a šíriť islam.**

Islam, rovnako ako kresťanstvo a judaizmus, povoľuje boj v sebaobrane, boj na obranu náboženstva a tých, ktorí boli násilne vyhnaní zo svojich domovov. Tento boj však má jasné pravidlá, medzi ktoré patrí aj zákaz ubližovania civilistom. V Koráne sa píše: Nečinite bezprávie, pretože Alah nemiluje tých, ktorí sa bezprávia dopúšťajú. Vojna je v islame posledným riešením. Slovo džihád znamená – vynaloženie úsilia v prospech určitej veci. Moslimovia rozlišujú dva druhy džihádu. Jeden predstavuje nevyhnutný boj na obranu proti agresorom, druhým je vnútorný boj každého z nás, ktorý vedieme vo svojom vnútri proti sebeckým túžbam s cieľom dosiahnuť mier a rovnováhu. Islam nepozná pojem svätej vojny, džihád preto nie je boj proti inovercom a cieľom džihádu nie je násilné obracanie nemoslimov na islam, pretože podľa Koránu „niet žiadneho donucovania v náboženstve“.

- **Islam je vierovyznanie teroristov, islam preto terorizmus schvaľuje.**

Islam je náboženstvom mieru a spravodlivosti. Nepovoľuje a neschvaľuje násilie a terorizmus. Podľa proroka Mohameda, zakladateľa islamu, je úmyselné vraždenie druhým najväčším hriechom po popretí existencie Boha. Na základe Koránu a ďalších islamských textov je jasné, že teror, mrzačenie a násilie voči civilistom, ako aj bombardovanie a ničenie majetku sú podľa islamu zakázané činy. Islam teda odmieta aj zabíjanie v mene viery, samovražda je považovaná za jeden z najväčších hriechov.

- **Ženy nemajú podľa islamu žiadne práva.**

Islam považuje slobodné aj vydaté ženy za plnohodnotné členky spoločnosti. Ženy majú právo vlastníť a slobodne nakladať so svojim majetkom. Oblečenie, ktoré ženy v určitých moslimských štátoch nosia, je skôr odrazom miestnych zvykov než náboženských noriem. Moslim môže mať viac ako jednu manželku, a to za podmienky, že sa bude ku všetkým svojim manželkám správať spravodlivo. Podľa islamského práva nemôže nikto prinútiť slobodné moslimské dievča k sobášu proti jeho vôli. Zdroj: <http://www.islamweb.sk/stranky/islam.htm#islamzvlastny>

Táto časť trvá približne 30 minút, závisí to však od veľkosti skupiny.

V tretej časti, ktorá trvá približne 10 minút, vyberte spomedzi obrázkov 5, ktoré spolu súvisia. Môžete to urobiť napr. pri židovskej menšine. Na príklade tejto menšiny chceme demonštrovať Allportovu stupnicu predsudkov. Obrázky, ktoré sú pod textom, sme vyberali tak, aby na seba chronologicky nadväzovali. Vyzvite študentov, aby sa pokúsili usporiadať 5 vybraných obrázkov tak, ako sa sebou nasledujú. Čím nenávisť voči danej skupine začína, ako pokračuje a čím končí.

Allportova stupnica predsudkov

(Allport, Gordon, 1954: The Nature of Prejudice, Addison-Wesley)

1. Ohováranie

Táto verbálna neprávosť znamená, že väčšinová skupina otvorene vytvára negatívne stereotypy a obrazy menejcennosti menšinovej skupiny, napr. vtipy o tejto menšine. Tento typ predsudku sa tiež nazýva štváčstvom. Väčšinou je vnímaný ako neškodný. Ohováranie samo o sebe nemusí byť škodlivé, ale pripravuje pôdu pre ťažšie formy predsudkov (viď etnické vtipy).

Obr. A – Protižidovský nápis na dome

Židov ešte v stredoveku do slobodných povolání (právnicki, lekári, bankári a pod.) vytlačili dekréty kresťanských kráľov a šľachty. Keďže hlavným výrobným faktorom bola pôda, bolo Židom odňaté právo vlastníť ju. Keď však bol feudalizmus vystriedaný priemyselným kapitalizmom, povolania, ktoré Židia tradične vykonávali, nadobudli veľkú hospodársku dôležitosť. Židia sa tak z okraja hospodárskeho života dostali priamo do jeho stredu.

Za zmienku stojí príbeh židovskej rodiny Winterovcov, ktorá vybudovala piešťanské kúpele. Winterovci postavili hotely a vybudovali okolo nich prepracovanú sieť služieb, vrátane kvalitného marketingu. Za 1. ČSR do Piešťan chodili za oddychom aj indickí maharadžovia. Winterovci však pochopili, že najlepšie peniaze zarobia, keď z kúpeľníctva, ktoré bolo luxusnou zábavkou bohatých, urobia záležitosť prístupnú širokým masám ľudí. A tak navštevovali kúpele aj robotníci. Z činnosti Winterovcov neprofitovali len oni sami, ale aj nežidovskí obyvatelia Piešťan a nežidovskí zamestnanci, ktorých zamestnávali.

Zdroj: <https://www.aktuality.sk/clanok/158933/komentar-vplyv-zidov-na-slovenske-hospodarstvo/>

2. Vyhýbanie sa

Príslušníci väčšinovej skupiny sa aktívne vyhýbajú ľuďom z menšinovej skupiny. Nejde o žiadne priame úmyselné ublíženie, ale k poškodeniu dochádza prostredníctvom izolácie (viď sociálne vylúčenie).

Obr. B – Židovské geto

Rozkaz na zriadenie židovského geta vo Varšave, v meste, kde žila najväčšia židovská komunita v Európe, vydal nacistický guvernér Ludwig Fischer 2. septembra 1940. Vo varšavskom gete žilo v nasledujúcich rokoch až pol milióna ľudí. Geto spravovala židovská rada. Vznik geta bol oficiálne odôvodnený ako opatrenie proti šíreniu nákazlivých chorôb. Životné podmienky v gete oddelenom od okolitého sveta vysokým múrom boli otrasné. Rozloha geta bola približne 5 percent z celkovej rozlohy mesta – žilo v ňom však takmer 40 percent obyvateľov Varšavy. Zdroj: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1313536-varsavske-ghetto-zima-hlad-a-hrdinne-povstani>

3. Diskriminácia

Menšinové skupiny sú diskriminované tým, že sa im upierajú príležitosti a služby, a tým sa predsudky uvádzajú do praxe. Takéto správanie má konkrétny cieľ škodiť menšinovej skupine tým, že sa jej bráni v dosiahnutí určitého cieľa, získať vzdelanie alebo zamestnanie a pod. Väčšina sa aktívne snaží poškodiť menšinu. Príkladom sú americké segregačné zákony alebo apartheid.

Obr. C – Lavička vyhradená len pre Židov

Norimberské zákony, zbavujúce ľudských práv osoby takzvaného neárijského, t.j. nenemeckého pôvodu, boli schválené Ríšskym snemom po norimberskom zjazde Národnej socialistickej nemeckej robotníckej strany (NSDAP) 15. októbra 1935. Ich autorom bol ministerský poradca Dr. Hans Globke. Kým cieľom prvého z nich - "Zákona o ríšskom občianstve" - bola politická diskriminácia Židov, druhý - «Zákon na ochranu nemeckej krvi a cti» - hovoril o úplnom vyradení Židov zo spoločnosti ich biologickou izoláciou. Zákom zbavený občianstva v Tretej ríši bol v roku 1935 každý, kto mal minimálne troch židovských prarodičov, alebo dvoch židovských prarodičov a vyznával židovskú vieru, alebo bol so Židom či Židovkou zosobášený.

"Zákon na ochranu nemeckej krvi a nemeckej cti" zakazoval manželstvo a mimomanželské pohlavné styky medzi Židmi a "árijcami". Manželstvo uzavreté v rozpore s týmto zákonom bolo neplatné a trestalo sa ako "rasová zrada" a smilstvo. Zákon stanovoval, že v židovských rodinách nesmú pracovať "árijské" slúžky mladšie ako 45 rokov, zakázal Židom vyvesovať štátne vlajky a nosiť ríšske národné farby.

K norimberským zákonom boli neskôr vydané komentáre a nariadenia, ktorými bolo Židom odobraté volebné právo, znemožnený prístup na vysoké školy, odňaté právo vlastniť pôdu, bicykle, rádiá, navštevovať verejné školy, knižnice, parky, múzeá, pracovať v obchode a takmer v každom zamestnaní. Ich pasy a osobné preukazy museli byť zvlášť označené. Platnosť norimberských zákonov bola s postupom času rozšírená na územia všetkých Nemeckom okupovaných štátov.

Zdroj: <https://www.sme.sk/c/2130751/uplynulo-60-rokov-od-schvalenia-norimberskych-zakonov-profil.html>

4. Fyzický útok

Väčšina pustoší, páli alebo ničí majetok menšinových skupín a dopúšťa sa násilných útokov proti jednotlivcom alebo skupinám. Členom menšinovej skupiny sa deje fyzická ujma. Príkladom sú lynčovania černochoch, pogromy proti Židom v Európe a britským loyalistom v roku 1700.

Obr. D – Pogromy na Židov v ukrajinskom Lvove

Sovietsky zväz okupoval Lvov od septembra 1939, a to na základe provízií zabezpečených nemecko-sovietskym paktom. Nemecko napadlo Sovietsky zväz 22. júna 1941 a o týždeň neskôr už okupovalo Lvov. Nemci vyhlasovali, že židovské obyvateľstvo Lvova podporovalo Sovietov. Zúrivosť davov Ukrajincov sa tak obrátila proti Židom. Násilím vyzliekali a znásilňovali židovské ženy, bili Židov na uliciach Lvova. Ukrajinskí partizáni podporovaní Nemeckom zabili počas tohto pogromu asi 4-tisíc Židov.

Zdroj: https://www.ushmm.org/wlc/en/media_fi.php?ModuleId=10005183&MediaId=207

5. Vyhladzovanie

Väčšina sa usiluje o vyhladenie alebo odstránenie menšinovej skupiny. Snaží sa eliminovať buď celok alebo veľkú časť skupiny ľudí (napr. indiánske vojny na odstránenie amerických domorodcov, konečné riešenie „židovskej otázky“ v nacistickom Nemecku (viď Mapa 1 v prílohách), rwandská genocída a etnické čistky vo vojne v bývalej Juhoslávii).

Obr. E – Topánky po väznených v koncentračnom a vyhladzovacom tábore Osvienčim

Slovenská republika ako jediný štát zaplatila Nemecku osídľovací poplatok za každého vyvezeného Žida vo výške 500 ríšskych mariek. V nacistických táboroch zahynulo až 75-tisíc slovenských Židov. Prvá etapa deportácií sa uskutočnila z iniciatívy radikálnych politikov Hlinkovej slovenskej ľudovej strany od marca do októbra 1942. Najviac židov zahynulo pravdepodobne v tábore Sobibor. Do koncentračných táboroch na území Poľska bolo deportovaných približne 58-tisíc slovenských Židov. Deportácie boli obnovené po potlačení SNP v roku 1944 a postihli 13-tisíc Židov. Táto etapa, na rozdiel od prvej, prebehla z podnetu a priamo pod taktovkou nacistov, ktorí už v tom čase okupovali časť Slovenska. V tom čase už výnimky pre tzv. hospodársky dôležitých Židov zväčša stratili platnosť, a tak sa prenasledovaní Židia museli spoľahnúť na nezištnú pomoc zo strany nežidovských obyvateľov. Približne 10 – 15-tisíc Židov sa podarilo zachrániť. Pomoc mala rôzne formy: Židov ukrývali v stodolách, zemľankách, kláštoroch, alebo im vystavovali falošné doklady, listiny a krstné listy a podobne. Zdroj: <http://www.annefrankguide.net/sk-SK/bronnenbank.asp?aid=150990>

Historici tvrdia, že Tiso slovenským Židom udelil osemsto až tisíc výnimiek (tie sa vzťahovali aj na rodinných príslušníkov). Tisov úrad však dostal až 20-tisíc žiadostí o výnimky. Drvivú väčšinu odmietol, ďalšie našťastie vydávali iné štátne inštitúcie. Tiso svojimi prejavmi a autoritou vytvoril atmosféru, ktorá k deportáciám a vyvraždeniu slovenských Židov viedla: „Vraj, či je to kresťanské, čo sa robí. Je to ľudské? Nie je to rabovka? Ale pýtam sa ja: Je to kresťanské, keď sa národ slovenský chce zbaviť svojho večného nepriateľa, Žida? Je to kresťanské? Láska k sebe je príkazom božím, a tá láska k sebe mi rozkazuje, aby som od seba odstránil všetko to, čo mi škodí, čo mi ohrozuje život. A že Slovákovi židovský živel ohrozoval život, myslím, o tom nikoho netreba presvedčovať. ... Bolo by to vyzeralo ešte horšie, keby sme sa neboli vzchopili včas, keby sme sa neboli od nich očistili. A urobili sme tak podľa príkazu božieho: Slovák, zhod', zbav sa svojho škodcu!“. Zdroj: <http://antipropaganda.sk/myty-o-slovenskom-state/>

Výsledkom práce študentov sú chronologicky zoradené obrázky. Pre lepšie zapamätanie je vhodné, aby ste si s nimi obrázky ešte raz prešli a vysvetlili jednotlivé stupne od ohovárania po vyhladenie.

Hru môžete ukončiť viacerými spôsobmi, napr. aj tak, že vyzvete účastníkov, aby usporiadali obrázky do skupín podľa toho, či spolu súvisia. Obrázky je, samozrejme, možné interpretovať rôzne, neexistuje

jediná správna cesta k ich správne mu usporiadaniu. Účastníci potom prezentujú svoje skupinky obrázkov a diskusia pokračuje. Ideálne je táto fáza spojená so skutočným životom účastníkov a zdieľaním ich skúseností a zážitkov. Pomocou jednoduchej hry s obrázkami si tak viete so študentmi prejsť rôzne „-izmy“, s ktorými sa bežne stretávajú, no možno nerozumejú obsahu týchto pojmov. Zároveň sa s nimi môžete porozprávať o predsudkoch a stereotypoch, ktoré majú o rôznych menšinách žijúcich v našej spoločnosti.

Táto hra zároveň môže pomôcť riešiť rôzne otázky, stačí len zvoliť vhodné obrázky.

Hru s obrázkami možno prepojiť aj s aktivitou organizovanou Stredoslovenskou galériou pod názvom **HOLOKAUST A OSUDY DETÍ DOMINIK A SKUTECKÉHO**.

Je to interaktívna prednáška s audiovizuálnou prezentáciou dobových dokumentov, pričom približuje historický kontext, príčiny, priebeh a dopad holokaustu na tragický osud rodiny Dominika Skuteckého, významného maliara židovského pôvodu. Priamo v rodinnej vile umelca sa žiaci a študenti zoznámia s osudmi detí Dominika Skuteckého, ktorých tragické životné príbehy fatálne poznamenalo prijatie Židovského kódexu vládou slovenského štátu 9. septembra 1941. Pripomínanie ťažkého a smutného osudu maliarky Karoly Skuteckej Karvašovej a jej brata architekta Alexandra Skuteckého symbolicky zachováva pamiatku na tých ktorí trpeli, boli a sú vystavovaní diskriminácii a rasovo motivovanému násiliu. Po ukončení interaktívnej prednášky nasleduje animačná a diskusná časť vzdelávacieho podujatia - Hra s obrázkami.

Cieľom tejto aktivity je

- povzbudiť pedagógov a študentov, aby reflektovali morálne a duchovné otázky vyplývajúce z udalostí holokaustu,
- zachovať pamiatku tých, ktorí trpeli,
- povzbudiť študentov k aktivite, ktorá ich privedie k zamýšľaniu sa nad používaním a zneužívaním moci a
- poskytnúť kontext na skúmanie nebezpečenstva ostať mlčiacim a nevšímavým tvárou v tvár útlaku iných.

Praktické informácie:

Na aktivitu je potrebné sa objednať aspoň 10 dní vopred.

Aktivita je určená žiakom 8. a 9. ročníka základných škôl a študentom stredných škôl.

Trvanie aktivity: 90 min. (45 min. interaktívna prednáška, 45 min. zážitkové učenie - Hra s obrázkami)

Optimálny počet - do 25 žiakov.

Bližšie informácie o možnosti absolvovať túto aktivitu nájdete na www.ssgbb.sk.

Zo skúseností so študentmi a študentkami zo základných a stredných škôl vieme, že ich postoje sa vyvíjajú. Ich predtým zdanlivo neškodné vtipy a komentáre na adresu menšín či vyčleňovanie rómskeho spolužiaka či spolužiačky mimo kolektívnu môže v niektorých prípadoch prerásť až do otvoreného sympatizovania s extrémistickými organizáciami, dokonca môže viesť až k vstupu na extrémistickú scénu a páchaniu trestných činov. Táto schéma vám môže pomôcť identifikovať, na ktorej úrovni zraniteľnosti mládeže sa vaši študenti a študentky nachádzajú.

1. Predsudky (sexizmus, homofóbia, a pod.) / Prejavy nepriateľstva zameraného voči skupinám a prejavy pravicovému extrémizmu
2. Chýbajúce vymedzenie sa alebo ľahostajnosť / neznalosť organizovaných extrémne pravicových

skupín

3. Vyskúšanie extrémne pravicových argumentačných stratégií
4. Záujem a kontakt s pravicovo extrémistickými organizáciami (strany, hnutia, nezávislí nacionalisti a pod.)
5. Záujem o extrémne pravicové ideológie, stranické vyhlásenia a pod.
6. Vstup na scénu:
 - pokles sociálnych kontaktov mimo extrémne pravicových skupín
 - Páchanie trestných činov (napr. násilie, podnecovanie k nenávisti/násiliu, nenávistné prejavy)
 - Ucelený svetonázor extrémnej pravice

Príklad radikalizácie študenta strednej školy:

Tomáš má počas vyučovania neustále narážky na Rómov. Hovorí, že sú to paraziti a že by sme sa ich mali zbaviť, „vysťahovať ich na pustý ostrov.“ Častokrát sa negatívne vyjadruje aj o Židoch, gejoch a moslimoch. (1)

V triede nemá žiadnych kamarátov, je outsider, jeho prospech je priemerný. Rovnako je osamotený aj so svojimi názormi; keď sa hanlivo vyjadruje o menšinách žijúcich na Slovensku, takmer vždy všetci v triede mlčia, nikto mu nedá za pravdu. Občas sa ozve niekto, kto s jeho názormi nesúhlasí. (2)

Tomáš má pocit, že konečne hovorí nahlas to, čo si aj tak všetci myslia. Začne navštevovať webstránky, ktoré dokazujú, že tzv. utečenci sú len ekonomickí migranti, že Židia ovládajú svet a holokaust je len výmysel. Pri svojich tvrdeniach sa začne opierať o fakty a čísla uvádzané na týchto webstránkach a tvrdí, že mainstreamové médiá (ako napr. denníky SME, Pravda, Denník N či slovenské a zahraničné televízne stanice – STV, Markiza, BBC a pod.) zavádzajú, klamú a šíria prozápadnú propagandu. (3)

Po čase Tomášovi učitelia prídu na to, že ho po skončení vyučovania čaká pred školou skupina starších chlapcov z inej školy. Niektorí z nich majú na sebe tmavé oblečenie, obuv pripomínajúcu vojenské topánky a niektorí aj vyholené hlavy. Tomáš si v tom čase vyryje na lavicu dvojkríž. Odôvodní to tým, že „sa nehanbí za to, že je vlastenec!“. (4)

Po čase začne Tomáš pri argumentácii otvorene uvádzať ako svoje zdroje konšpiračné webstránky, časopis Zem a Vek či Slobodný vysielateľ. Spolužiaci ho cez víkend videli pochodovať na stretnutí istej politickej strany, ktorá organizovala protest proti islamizácii Slovenska. (5)

O niekoľko týždňov Tomáš nepríde do školy. Spolužiaci sa dozvedia, že sa zúčastnil bitky pri diskotékovom klube, kde spolu s kamarátmi napadol majiteľa, ktorého museli hospitalizovať v nemocnici. Podľa svedkov mal Tomáš v klube hajlovať a opitý vykrikovať „Cigáni do plynu!“, pričom sa majiteľovi klubu vyhrážal, že s takými, ako je on, začnú čoskoro „robiť poriadky“. Za ublíženie na zdraví mu bol súdom udelený podmienený trest. (6)

Praktické prílohy

Ak si chcete naplánovať svoje vlastné aktivity pre študentov a študentky, pomôže vám časový a obsahový plán aktivít.

Časový a obsahový plán aktivít – šablóna

	Popis	Časový rámec
Ciele		
Cieľové skupiny		
Financovanie		
Aktivity + časový rozvrh		
Vyhodnotenie jednotlivých aktivít		
Celkové hodnotenie (aktivity, organizácia...)		
Ďalšie kroky		

Naratívna skupinová metóda

ako nástroj prevencie pravicového extrémizmu a nenávisti zameranej voči skupinám

Čo chápeme pod pojmom „naratívny“?

Naratívny, resp. narácia alebo tzv. story-telling je rozprávanie príbehov založených na osobnej skúsenosti. Vychádza z naratívnej psychológie⁹ a odlišuje sa od používania „naratívov“ v prevenčnej práci a iných oblastiach (sociálne vedy, história). Naratív sa taktiež úplne odlišuje od argumentácie/diskusie založenej na názoroch.

Rozprávanie o zažitých skúsenostiach privedie rozprávača k opätovnému prežitiu vlastnej skúsenosti; skúsenosť znovu prežije spoločne s poslucháčmi/poslucháčkami. Opätovné prežitie skúsenosti má potenciál zmeniť postoje či správanie ovplyvnené týmito skúsenosťami – práve preto môžeme hovoriť dokonca o liečivom účinku narácie.

Pri použití naratívnej metódy sa zamerajte na skúsenosti z prvej ruky. Ak účastníci/čky používajú všeobecné tvrdenia alebo ničím nepodložené názory, vyzývajte ich k tomu, aby hovorili o vlastných, osobných zážitkoch a príbehoch, ktoré majú. Vždy sa snažte viesť diskusiu tak, aby v nej zaznievali príbehové, t.j. naratívne vstupy od účastníkov/čok, a nie všeobecné tvrdenia, ktoré sa netýkajú osobných zážitkov študentov.

Pri použití naratívnej metódy hrá významnú úlohu aj facilitátor/ka. Aby však bola jeho/jej úloha skutočne nápomocná, mal/a by sa riadiť nasledujúci odporúčaniami:

- postoj facilitátora/ky: úctivý, otvorený a kritický
- facilitátor/ka neskrýva svoje stanovisko – účastníci/čky aj tak majú predstavu o tom, čo si myslí
- ak účastník/čka prezentuje názor, že nemá rád určité skupiny ľudí (napr. Rómov, utečencov, gayov, židov a pod.), facilitátor/ka môže zareagovať napr. takto:
 - nesúhlasím s твоjim názorom (myslím si, že je nehumánny, agresívny, zstrašujúci...) ale chcem počuť tvoje osobné skúsenosti, ktoré ťa priviedli k tomu, že si myslíš a cítiš práve toto
- facilitátor/ka má byť zvedavý/á a otvorený/á vypočuť si príbehy a názory ľudí. Nesúdi ich kvôli ich postojom či správaniu (aj keď s nimi môže nesúhlasiť alebo ho/ju môžu šokovať).

Všeobecné podmienky pri použití naratívnej (skupinovej) metódy

- Bezpečné miesto pre rozprávanie a vytvorenie pocitu vzájomnej dôvery
- Dobrovoľná účasť
- Pocit úcty a rešpektu medzi účastníkmi/čkami a facilitátorom/kou

Prečo použiť naratívnu skupinovú metódu?

V skupinách študentov často dochádza k polarizácii ich názorov na rozličné témy. V kolektive sa tak vytvára skupina, ktorá pri debate o téme prezentuje silné až útočné nesúhlasiace stanovisko, skupina, ktorá má opačný názor, teda razantne presadzuje súhlasné stanovisko, ako aj skupina nerozhodnutých, ktorí nevedia, na ktorú stranu sa majú prikloniť, alebo pre nich daná téma nie je zaujímavá.

⁹ Naratívna psychológia je skúmanie individuálnej a skupinovej identity prostredníctvom rozprávania životných príbehov. (Pozn. autorky)

Je preto veľmi zaujímavé použiť rolovú hru¹⁰ na podporu empatie a dosiahnutie novej zmeny perspektívy nielen v takto polarizovanom kolektíve. Cieľom je, aby sa študenti vcítili do roly toho druhého, opätovne prežili svoje osobné zážitky a empaticky počúvali názor druhej strany.

Začleňte naratívne prvky do občianskej náuky alebo bežných diskusií, aby ste:

- vytvorili vzájomný rešpekt a preukázali osobný záujem;
- vyvolali empatiu a podporili zmenu perspektívy;
- podnietili ľudí k tomu, že sa budú viac a pozornejšie navzájom počúvať;
- ukázali, že predsudky a stereotypy máme všetci;
- spochybnili rasistické a pravicovo-extrémistické postoje;
- aby si účastníci/čky uvedomili dôsledky diskriminácie, násilia či nenávisť zameranej voči skupinám a pod.;
- primali skupinu k tomu, aby zasiala – teda aby účastníci/čky pomohli facilitátorovi vo vyhrotených situáciách, ktoré pri diskusii môžu nastať.

Naratívna (skupinová) metóda použitá v preventívnej práci organizácie Cultures Interactive podporuje a prehĺbuje subkultúrny prístup Cultures Interactive, pretože buduje dlhodobé vzťahy medzi účastníkmi/čkami a facilitátorom/kou, zároveň umožňuje viesť hlbokú diskusiu o konfliktoch a polarizácii v skupine, pričom poskytuje priestor na výmenu skúseností medzi účastníkmi/čkami a zabezpečuje to, že sa účastníci/čky vcítili do svojich rolí a sú osobne zaangażovaní (nie je to len hra).

Ako postupovať pri rolovej hre?

Vytvorte skupiny zložené z 5 ľudí a určte si, aká bude téma/situácia, o ktorej budete hovoriť; môže to byť napr. otázka utečeneckej krízy, ktorej čelí Európa, alebo otázka práv príslušníkov a príslušníčok LGBTIQ komunity (registrované partnerstvá, manželstvá, adopcie detí a pod.), sloboda slova verzus cenzúra v demokratickom štáte, problém týkajúci sa povolenia alebo zákazu nosiť do školy predmety so symbolmi politických strán (napr. mikiny, tričká, nálepky)...

roly:

- 1 facilitátor/ka
- 2 účastníci/čky sú za imigráciu/LGBTIQ komunitu, podporujú ich
- 2 účastníci/čky majú predsudky voči imigrantom/LGBTIQ komunite

Krok 1: individuálna príprava (5 min)

Účastníci/čky: porozmýšľajte o možných príbehoch, skúsenostiach, argumentoch podľa roly, v ktorej ste (môžete použiť vaše vlastné skúsenosti zo zamestnania, z okruhu priateľov, rodiny atď.)

Facilitátor/ka: premyslite si, ako začnete a ako budete facilitovať diskusiu, aké otázky sa budete pýtať, aby ste ostali pri naratívnom prístupe a neskĺzli do argumentácie

Používajte otázky "Ako" a "Čo" namiesto "Prečo"

Pýtajte sa na situácie, príhody, interakcie (skôr než na názory). Môžete použiť tieto otázky:

Aký charakter mala tá situácia? Čo sa stalo?

____ Čo sa stalo najprv? Ako sa tá situácia vyvinula?

10 Hra, pri ktorej sa účastníci po dohode s učiteľmi alebo facilitátormi workshopu stanú niekým iným, t.j. preberú spôsob správania, myslenia a konania iného človeka, resp. vymyslenej osoby. (pozn. autorky)

Môžete mi povedať, ako presne k tej situácii došlo?

Ako ste sa cítili, keď ..? Čo ste si mysleli?

Akú inú situáciu vám to pripomínalo (alebo inému účastníkovi/čke v diskusii)?

Pýtajte sa hypotetické otázky zamerané na riešenie, zohľadňujúce vonkajšiu perspektívu:

Viete si predstaviť/spomenúť si na situácie, kedy boli veci vyriešené? Čo sa stalo potom?

Ak by sa váš spor s človekom XYZ stratil, ako by ste to prežívali a čo by ste urobili inak?

Viete si vy (alebo iný účastník/čka) spomenúť na iné udalosti, ktoré boli podobne zlé? Čo sa vtedy stalo? Ako ste sa cítili?

Ak by túto situáciu videla vaša učiteľka/mama/najlepší kamarát, čo by na to povedal/a?

Zažili aj iní/é zo skupiny podobnú situáciu? Ako ju prežívali?

Pozorovatelia/líky: popremýšľajte o spôsoboch a rámcoch naratívnej práce a zamerajte sa buď na účastníkov, alebo na facilitátora

Krok 2: rolová hra v malých skupinách (15 – 20 min)

Krok 3: spätná väzba a reflexia (viac v časti spätná väzba/hodnotenie)

METODIKA EUROPEAN FAIR SKILLS

PRELOŽILA:
ZUZANA SZABÓVÁ

Obsah

Úvod 194

Vedenie skupín | Facilitátorské schopnosti 194

Príprava workshopu 194

Čo robí facilitátor? 197

Facilitátor ako performer a moderátor 199

Štruktúra práce s pedagogickou skupinou 201

Na začiatok: workshop 201

Metódy 203

Zoznámenie sa 203

Rozcvičky | Pohybové hry 211

Spolupráca | Dynamika skupiny 217

Ako sa vyrovnáť s konfliktmi 221

Spätná väzba | Hodnotenie 223

Predstavenie tém | Rozvinutie tém 230

Na začiatok 230

Metódy 231

Práca na témach 234

Na začiatok 234

Metódy 235

**Workshopy cultures interactive o kultúre mládeže:
Metodické propojenie s občianskou výchovou,
médiami a mládežníckymi kultúrami** 239

Na začiatok 239

Metódy 240

Vedenie skupín | Facilitátorské schopnosti

Príprava workshopu

Táto časť výukového manuálu je určená pre učiteľov, učiteľky, lektorov a lektorky vzdelávania a všetkých, ktorých zaujíma prepojenie občianskej náuky a subkultúr, resp. umenia. Je usporiadaná podľa kategórií od energizérov po spätnú väzbu. Manuál ponúka širokú škálu pracovných metód pre skupinovú výučbu, ktoré sa ukázali ako účinné v našej práci s mládežou i dospelými. Tomuto súhrnu metód predchádza najprv časť týkajúca sa riadenia skupín a popisujúca úlohy a schopnosti facilitátora. Na začiatku každej menšej časti sú tiež tipy na možné použitie neskôr popísaných metód.

Prezentované metódy boli vyvinuté v organizácii Cultures Interactive jej trénermi a trénerkami ako súčasť ich kultúrnej práce s mládežou v občianskej spoločnosti a testované v mnohých workshopoch. Iné metódy, napríklad tie, ktoré pochádzajú z práce v oblasti boja proti predsudkom, demokracie a antirasizmu, boli čiastočne prispôbené, aby vyhovovali nášmu prístupu. Okrem toho existujú aj metódy, ktorých autorstvo nemôže byť jasne uvedené, pretože patrí k tradičným "štandardom" pedagogickej práce v skupine. V každom prípade sú však zdroje uvedené tak, že sa dajú ľahko vyhľadať.

Práca v občianskej výchove je neustály proces učenia sa. Každý workshop je preto potrebné dôkladne a vopred pripraviť a naplánovať. Nižšie nájdete podrobný návod, ako plánovať organizačné i obsahové aspekty workshopu. Návod obsahuje rady pre výber tém a následne cieľov, obsahu a metód workshopov, odporúčanie pre analýzu podmienok prostredia, v ktorom sa bude workshop odohrávať, rovnako aj odporúčania pre facilitátorov a facilitátorky a rady pre vytvorenie štruktúry workshopu. Veríme, že vás bude baviť uvádzať tieto metódy do praxe.

Téma

Subkultúrne workshopy pre mládež, ktoré *cultures interactive* organizuje čerpajú z rozličných subkultúrnych prúdov. Pri plánovaní workshopu je potrebné vybrať tie, ktoré sú vašej cieľovej skupine najbližšie. Dobrý výber je predpokladom úspechu, ale nie je to všetko. Ak si vyberiete rap alebo skateboarding je to len prvý krok. Druhým, a dôležitejším, krokom musí byť určenie si toho čo by sa na workshope malo diať a čo by sa účastníci mali naučiť a/alebo s akou skúsenosťou by mali z workshopu odchádzať.

Občiansko-spoločenský prístup Cultures Interactive (ďalej CI) ku kultúrnemu vzdelávaniu mládeže zahŕňa:

A) odovzdávanie znalostí o emancipačných, participačných a demokratických prvkoch samotných mládežníckych kultúr.

B) sprístupňuje občiansku výchovu.

Z tohoto dôvodu majú workshopy CI zväčša 2 facilitátorov, jeden sa zameriava na občiansku výchovu a druhý na kultúry mládeže.

Občianska výchova v prístupoch CI sa venuje najmä identifikácii postojov a názorov účastníka. Workshopy sa zameriavajú na spustenie procesu sebareflexie o predsudkoch a diskriminácii, cez ktoré sa majú účastníci dostať k väčšiemu porozumeniu demokracii a ľudským právam. Aby sa tieto procesy spustili je potrebné dobre poznať účastníkov workshopu a podľa ich potrieb vhodne zvoliť subkultúrnu a občiansku tému. Každopádne, nemali by ste sa držať striktnie jednej témy; workshop je aj skupinový proces a niektoré problémy uvidíte až počas workshopu a neskôr sa musí pristúpiť k ich riešeniu.

Analýza podmienok

Účastníci

- Počet, vek, pohlavie, migrantský pôvod
- Sociálny pôvod/prostredie
- Účastníci sa navzájom poznali už skôr alebo bola skupina vytvorená nedávno?
- Existujú otázky, možno už prítomné, o ktoré by bolo možné obohatiť workshop? (Prediskutujte v predstihu s pedagógmi, sociálnymi pracovníkmi, atď.)

Dĺžka

- Ako dlho trvá workshop a kedy sú prestávky? To je dôležité najmä pre účastníkov, ktorí majú problém udržať pozornosť.

Miesto

- Kde sa workshop koná? Čo treba vziať do úvahy?

Materiály

- Aké materiály sú na workshop potrebné a je nutné ich kúpiť vopred (napr., perá, papier, prehrávač, individuálne metódy, a pod.)?

Spolu-facilitátori

- Obsah a postupy workshopu musia byť koordinované a rozvíjané spoločne.

Príprava témy: ciele – obsah – metódy

Metódy, ktoré sú tu uvedené, sú dobrým začiatkom; výsledok je viac než súčtom jednotlivých častí workshopu. Z tohto dôvodu je dôležité vytvoriť štruktúru, ktorá umožňuje dosiahnuť ciele workshopu. A tak keď vopred plánujete, má zmysel mať jasnú predstavu o cieľoch každej aktivity, a ako presne budú všetky aktivity vykonané. Kvôli tomuto by mal byť obsah koordinovaný s cieľmi a metódami.

Pre plánovanie je užitočné vytvoriť plán, ktorý načrtáva celý chod workshopu. Vďaka tomu sa facilitátorovi ľahšie vedie workshop, ale tiež uľahčuje vykonať spontánne zmeny a zostať flexibilným. Napríklad môže ostať príliš málo času, aby sa vo workshope pokračoval podľa plánu. Ak by k tomu došlo, môže plán pomôcť posúdiť funkcie a dôvody za každým cvičením a rozhodnúť sa pre najlepšie riešenie časovej tiesne.

Cielené procesy: Aby si workshop zachoval štruktúru a vyvíjal sa podľa plánu, je veľmi dôležité, aby bol jasný účel všetkých aktivít a cvičení už pred začiatkom workshopu. Napríklad konfrontačné cvičenie môže vyvolať diskusiu a debatu, ktorá sa môže riešiť až ďalšom cvičení. V takom prípade sa tím potrebuje dohodnúť, či sa diskusia môže odložiť a riešiť až počas nasledujúceho cvičenia alebo či by skupinový proces mal mať prednosť, pretože by diskusia mohla byť v danom okamihu pre účastníkov prínosnejšia.

Je tiež dôležité uvedomiť si: Všetky cesty vedú do Ríma. Cieľom je to, čo je dôležité. Ako to nakoniec dosiahneme, to závisí od skupiny, plánovania pred workshopom, ako aj od toho, ako účastníci spontánne reagujú na dynamiku, a rovnako to závisí aj od otázok, ktoré vyvstanú v priebehu procesu. Tento aspekt si vyžaduje všímavosť a mnoho rôznych metód, ktoré budú poruke tak, aby bolo možné primerane reagovať na situáciu.

Možná štruktúra workshopov je nasledovná:

Je nutné stanoviť si, aký je **cieľ** nášho workshopu. Chceme sa porozprávať o šikane v triede? Alebo je potrebné venovať sa stereotypom a predsudkom a začať o nich v skupine diskutovať? Je dôležité vytvoriť na workshope zábavné momenty: pomocou rôznych metód, ktoré možno upraviť ako viac či menej

náročné. Pomôže to umocniť príjemný zážitok pre účastníkov.

Rovnako je vhodné použiť **kombináciu** rôznych typov aktivít: diskusiu, interaktívne cvičenie, individuálnu prácu a prácu v malých skupinách, aktívne alebo pokojnejšie činnosti, cvičenie vyžadujúce veľa sústredenia; ide o vyváženosť mixu.

Taktiež musíme vedieť odhadnúť, koľko **času** nám workshop zaberie. Ak máme k dispozícii 45 minút, prispôbime vybrané **metódy** tak, aby sme stihli dosiahnuť cieľ workshopu. Zároveň je užitočné stanoviť si, aké sú úlohy facilitátora na workshope (popísané nižšie). Počas workshopov **môže dôjsť k neočakávaným situáciám** – na možné prekážky treba vopred myslieť a naplánovať si aj núdzový plán B.

Čo robí facilitátor?

Nasledujúce body ponúkajú stručný vhlád do úlohy facilitátora. Odporúča sa vždy myslieť na kľúčové úkoly facilitátora.

Moderovanie

Okrem toho, že musí byť dobre pripravené, je moderovanie jedným z hlavných požiadaviek na vedenie workshopu. To platí najmä vtedy, ak je cieľom nielen šíriť poznatky, ale skôr rozvinúť obsah a priniesť svoje vlastné názory. Avšak vedúci workshopu a/alebo facilitátor nie je učiteľ; namiesto neho dáva hodine organizačný rámec, ktorý pomocou rôznych možností účasti inšpiruje účastníkov, aby sa aktívne zapojili a učili sa v skupine.

Aj keď témy a ciele už boli určené v priebehu prípravy workshopu, hlavným cieľom je stále proces. Preto je dôležité, aby facilitátori workshopu netlačili prívelmi na dosiahnutie cieľov workshopu. Ich úlohou je naopak čo najviac podporiť účastníkov, aby prispievali svojimi schopnosťami, skúsenosťami a kreativitou ku skupinovému procesu. Vzhľadom k tomu, že tieto výsledky boli vybudované pri spolupráci, je viac pravdepodobné, že budú prijaté všetkými zúčastnenými stranami.

Vysvetľovanie

Aby si všetci užili a ťažili z workshopu, musia sa používané metódy dobre vysvetliť.

Pri zložitejších metódach by sa úlohy mali opakovať častejšie a vysvetľovať použitím rôznych slov.

Pri vysvetľovaní alebo zhrnutí v priebehu diskusie je vhodné používať veľmi krátke, nekomplikované vety a vynechávať cudzie slová. Je tiež dôležité si uvedomiť, aké sú vaše vlastné znalosti. Vyžaduje moje vysvetlenie príliš veľa predchádzajúcich znalostí alebo môžu jednotlivci s málom vedomostí pochopiť niečo z toho, čo chcem povedať?

Odstup

Facilitátor je na workshope pre účastníkov, nie preto, aby bol stredobodom pozornosti. Dôraz by mal byť vždy na skupine a témach, na ktorých pracujú; aby sa zistilo, ktoré témy sú relevantné a umožnia skupine viesť rozhovor.

Kladenie otázok

Tým, že sa pýta veľa otázok, facilitátor ustupuje a umiestňuje skupinu do stredu pozornosti. Otázky podnecujú diskusiu a umožňujú účastníkom začať premýšľať o svojich vlastných názoroch. Tieto otázky by mali byť starostlivo vybrané; nemali by narušovať plynulosť diskusie. Okrem toho je možné otázky využiť ako spôsob k vedeniu diskusie.

Otázky možno položiť rôznymi spôsobmi, a mali by sa tak klásť zámerne a presne podľa ich funkcie. Dvojsmyšlné otázky by sa nemali používať, pretože môžu účastníkov zmiatať a dôvod kladenia takej otázky je nejasný. Otázky možno podporiť príjemným gestom (kývnutím rukou, zdvihnutím obočia, atď.).

Otvorené otázky

Otvorené otázky sú otázky so žiadnou vopred definovanou možnosťou („Čo si myslíte o?“). Otvorené otázky poskytujú najviac informácií a súčasne požadujú argumenty. Pretože odpovede sú stále otvorené a majú viac priestoru, dávajú tieto otázky účastníkom pocit, že sa zaoberajú témami, ktoré sú tak nezaujaté, ako je to možné. Otvorené otázky sú obzvlášť vhodné na začiatku diskusie; avšak sú tiež užitočné pre podporu myslenia, pretože žiadajú vysvetlenie.

Formy:

Vysvetľujúce otázky: *“Prečo si myslíte, že....?”*

Hodnotové otázky: *“Prečo je pre vás tento bod dôležitý?”*

Sprostredkovacie otázky: *“Ako by sme ten problém mali riešiť?”*

Objasňujúce otázky: *“Čo myslíte pod pojmom XYZ?”*

Zatvorené otázky

Zatvorené otázky ponúkajú iba niekoľko možností odpovede („Ste za alebo proti ...?“), a preto sa rýchlo začnú zdať ako príliš nátlakové. Preto by mali byť používané veľmi opatrne, pretože sa môžu niekedy stretnúť s odporom. Sú vhodné pre dotiahnutie niečoho do konca alebo pre konečnú úpravu niečoho. Tieto otázky môžu byť zodpovedané jediným slovom alebo gestom (napr. palec hore alebo palec dole).

Formy:

Otázky Áno-Nie: *“Zdá sa vám táto diskusia dobrá alebo zlá?”*

Sugestívne otázky: *“Teraz by ste chceli mať pauzu, však?”*

Dichotomické otázky: *“Prídete dnes alebo zajtra?”*

Zrkadlenie

Zrkadlenie znamená opakovanie niečoho, čo bolo povedané, vašimi vlastnými slovami, napr. preformulovanie povedaného na trochu jasnejšie vety; tým, že to urobíte, na to tiež kladiete dôraz. Táto technika má mnoho výhod:

Vzhľadom na to, že sa zdá, že ich je počuť, majú účastníci pocit, že sú bráni vážne. Nedorozumenie je možné objasniť a vysvetliť ako starostlivo formulované prehlásenie pred celou skupinou.

Facilitátor si je istejší, že pochopil, čo mu ľudia hovoria, a je schopný znížiť počet nedorozumení.

Výsledky sa opakujú ešte raz a/alebo sa sumarizujú a „stratení“ účastníci môžu dohnať beh vecí a opäť sa zapojiť do rozhovoru.

Môžete tiež zrkadliť, že v skupine existujú rôzne názory a spýtať sa, čo si o tom účastníci myslia, a tak stimulovať ďalšiu diskusiu.

Predkladanie nápadov

Niekedy je dobré v diskusii predložiť nápad, ktorý môže byť ďalej skúmaný. Táto myšlienka môže tiež pripadať ako celkom absurdná alebo veľmi radikálna („Takže si myslíte, že prisťahovalci by sa mali prispôbiť slovenskej kultúre... Potom sa musíme zbaviť všetkých našich tureckých kebabov, talianskych a ázijských reštaurácií.“).

Vrátenie sa k téme

V podstate je dôležité diskutovať o témach a problémoch, ktoré sú pre účastníkov dôležité. Niekedy však diskusia môže sklznúť mimo témy; účastníci sa môžu začať hádať kvôli drobným detailom, hovoriť o témach, ktoré sa netýkajú všetkých, alebo hovoriť príbehy, ktoré pre ostatných nie sú zaujímavé. V takých prípadoch je dobré vrátiť sa k téme.

Vyslovenie vlastného názoru

Facilitátor by mal vyjadriť svoj vlastný názor a tak sa uviesť do diskusie. Je dôležité, aby sa uistil, že je zrejmé, že to je jeho osobný názor. Tým sa môžete vyhnúť vytváraniu atmosféry, kde sa predpokladá, že facilitátor vždy všetko vie; ako facilitátor sa tiež môžete zapojiť do diskusie.

Vizuálna prezentácia

Dôležité veci by mali byť napísané na tabuli alebo flipcharte. Týmto spôsobom sú stále prítomné v mysliach účastníkov a je ich možné opäť neskôr oživiť. Jednotlivé slová či názory uvedené celou vetou alebo v otvorenej otázke treba zapísať.

Zhrnutie

Kedykoľvek účastníci dosiahnu dôležitý medzistupeň a výsledok alebo po dokončení práce, by mal facilitátor zhrnúť diskusiu a vyvodiť záver. Nielenže to pomôže posilniť pamäť účastníka, tiež to osvetlí postup vpred, čo je motivujúca skúsenosť.

Facilitátor ako performer a moderátor

Viesť workshop s vizuálnymi ukážkami je pre facilitátora dôležitou úlohou. Tento prehľadný spôsob práce možno použiť rôznymi spôsobmi v rôznych situáciách.

Kedy?

Pri vysvetľovaní zložitých úloh

Zotrvanie pri diskusii

Poskytnutie vizuálnych pomôcok k obsahu

Ako cvičenie samotné

Prečo?

Účastníci môžu lepšie pochopiť, čo sa hovorí, a s väčšou istotou vykonávať úlohy

Polemiky i výsledky sú okamžite prezentované a zaznamenané

Ak chcete zobrazíť rozdiel medzi dôležitými a nedôležitými informáciami

Ľahšie sa zabráni opakovaniu informácií

Problémy, ktoré sa ťažko vysvetľujú, sa povedia ľahšie pomocou vizuálnych pomôcok

Prístup k predbežným výsledkom je jednoduchší

Aktivuje sa vizuálna pamäť

Účastníci, ktorí vypadli, sa ľahšie znovu zapoja

Metódy

Čo:	...obzvlášť užitočné, pretože:	Dôležité detaily:
Nástenka/ flip chart	Prácu vykonanú spoločne je neustále vidno Práca malej skupiny Možno kombinovať so sadami kariet	Zabezpečte zavesenie v miestnosti Nepoužívať nad mieru: iba cielené využitie
Obrázky na tabuli	Sú v súlade so životným prostredím Sú vhodné pre opakované použitie	Zabezpečte, aby neboli stále otočené chrbtom k skupine Opatrne: vyvolávajú pocit "ako v škole"
Obrázky na dlážke	Veľké obrázky (napr. mapy) Zobrazovanie zmien na obrázku Interaktívne zapája účastníkov	Zvyčajne nemôžu trvale ostať na zemi, a preto by sa mali neskôr pozbierať prípadne prezentovať niekde inde

Tipy na prezentáciu

Titul: každý plagát a slide by mali byť pomenované

Mix: Zmiešaný štýl písma pre rôzne úrovne

Uistite sa, že máte dostatok miesta – na plagáty píšete a kreslite najprv ceruzkou

Štruktúra: Rozvrhnutie musí byť jasné; stĺpce, deliace čiary a políčka pomáhajú

Obrázky hovoria hlasnejšie než slová: nepoužívajte iba text, ale tiež ilustrácie, grafy alebo obrázky

Vzdialenosť: plagáty by mali byť jasne viditeľné pre všetkých účastníkov

Poloha: fixky obvykle majú jednu stranu, ktorá je hrubá, a druhú, ktorá je tenká. Preto je lepšie nemeniť strany, ak majú mať napísané pojmy „rovnakú váhu“

Farba: Farebnosť je dobrý nápad, ale používajte farby spôsobom, ktorý je cielený a nepôsobí rušivo. Nepíšte svetlými farbami, pretože sú zle čitateľné.

Ak je to užitočné, je možné vytvoriť fotografický žurnál s najdôležitejšími vizuálnymi pomôckami potom, čo workshop skončil. To ušetrí čas a pomáha účastníkovi sústrediť sa a venovať pozornosť procesu a nie dokumentom.

Štruktúra práce s pedagogickou skupinou

Na začiatok: workshop

Privítanie/zoznámenie sa/očakávania (lámače ľadov – icebreakers, cvičenia na začiatok – starters, energizéry)

Na úvod si facilitátor vytvorí so skupinou vzťah a atmosféru potrebnú k práci. To zahŕňa:

Privítanie/zoznámenie sa: predstavíte sa a účastníci sa tiež predstavia

Predstavenie programu, očakávania účastníkov (úprava programu, ak je to nutné)

Vysvetlenie metódy práce a použitých materiálov

Ktoré pravidlá platia, ak dôjde k ich vzájomnej interakcii? (navrhnete možnosti, ak je to možné, pracujte na nich spoločne so skupinou)

Ako sa vyrovnáť s prerušením a rušivými prvkami

Výber tém

Vyberú sa témy, ktoré budú podrobne rozoberané, a následne sa o nich hlasuje. Na hlasovanie je možné použiť rôzne metódy, ako je napríklad kartová technika, bodkové hlasovanie alebo určenie poradia, hlasové hlasovanie alebo prieskum.

Kartová technika / technika Metaplánu

Otázka: Aké témy a otázky by mali byť riešené na dnešnom stretnutí? Účastníci napíšu témy, ktoré považujú za najdôležitejšie, na karty. Facilitátor zbiera karty a keď ich vyvesí na nástenku, prechádza si ich spoločne s účastníkmi, pričom kombinuje tematické oblasti.

Hlasovanie bodkou / určovanie poradia

Kedykoľvek má byť v priebehu workshopu urobené nejaké rozhodnutie (napr. výber tematických oblastí z väčšej skupiny), je možné použiť bodkové hlasovanie. K tomu je potrebné rozhodujúce otázky a/alebo témy na hlasovanie napísať na flipchartový papier, na ktorý skupina dobre vidí. Účastníci dostanú sadu bodkových nálepiek (napríklad 3) a sú vyzvaní, aby umiestnili bodky vedľa tém, ktoré si vybrali.

Môžete sa tiež rozhodnúť, či majú ku každej téme iba jeden hlas, alebo či môžu použiť na hlasovanie niekoľko bodiek. Účastníci môžu aktívne umiestniť svoje vlastné samolepky na papier podľa toho, ako sa rozhodli hlasovať. Takže ak sú silne za jednu tému, môžu umiestniť všetky tri nálepky vedľa nej; ak nie sú takí presvedčení, môžu nálepky rozdeliť a vybrať rôzne možnosti.

Pri veľkých alebo nepokojných skupinách je vhodné, aby sa hlasovalo kartami; účastníci najprv vyplnia karty samotné v tajnom hlasovaní. Neskôr facilitátor pozbiera karty a prechádza si ich spolu s nimi na tabuli, kde sú umiestnené v tematických oblastiach.

Hlasovanie hlasom

Pri tomto spôsobe sa účastníkov priamo spýtate, čomu by dali prednosť. Úlohou facilitátora je zhrnúť uvedené odpovede čo najmenším počtom slov a potom ich zapísať na kartu. Potom sa písomné karty umiestnia na nástenku v systematickej štruktúre. Na tento účel je účinné mať koordinovaný tím dvoch ľudí, takže jeden človek moderuje, kým druhý človek si robí poznámky a pripína karty na nástenku.

Poradie

Účastníci môžu rýchlo hlasovať palcom v závislosti od ich nálady. (Palec hore = za, palec dole = proti, nezaujaté odpovede sú tiež možné.).

Výber tém

V tejto fáze sa určí, na ktorých témach sa bude pracovať. Témy môžu mať prioritu a môžete sa spoločne dohodnúť na poradí, v akom ich budete riešiť. Tak vytvoríte spoločne schému lekcie.

Poznámka: rozhodovanie o tom, čo uprednostniť, sa nedeje vždy spoločne pre celý workshop, ale môže byť rovnako prevedené iba v určitých úsekoch workshopu.

Riešenie tém

Spoločne so skupinou pracuje facilitátor na každom z pracovných krokov stanovených v pláne. Skutočná práca s témami prebieha počas tejto fázy. Facilitátor postupuje krok za krokom prostredníctvom týchto nastavených pracovných krokov spoločne so skupinou.

Výsledky

Facilitátor zaznamenáva výsledky získané z práce s témami v spolupráci s účastníkmi. V niektorých prípadoch vytvorí z diskusie konkrétne opatrenia a akčný plán (viď tiež bod 1.3).

Koniec workshopu

V tejto záverečnej fáze dôjde k prediskutovaniu a vyhodnoteniu workshopu. Účastníci i facilitátor majú šancu niečo povedať. Je dôležité pokúsiť sa ukončiť workshop najpozitívnejším možným spôsobom. Pracovné výsledky sa ešte raz zhrnú, a pokiaľ je to možné, nahrajú.

Metódy

Zoznámenie sa

Zoznamovacia činnosť prebieha spoločne na začiatku každého workshopu. Je dôležité zahrnúť túto aktivitu i v prípade, že sa účastníci už poznajú, pretože ich pomáha nenásilne vtiahnuť do témy a workshopu.

Keď sa účastníci navzájom nepoznajú, je vhodné pre túto činnosť vyčleniť viac času. Je tiež dôležité starostlivo nastaviť alebo vybrať činnosti podľa toho, či je možné prekročiť hranice „cudzie“ účastníkov. Silne fyzické činnosti alebo cvičenia, ktoré už začínajú pracovať s citlivými témami, by sme mali vykonávať až v neskoršej fáze alebo nechať na prácu v malých skupinách.

Pre zoznamovacie aktivity v skupine možno použiť nasledujúce cvičenie, známe pod označeniami icebreakers, alebo lámače ľadov či starters, cvičenia na začiatok:

Annie Annorak

Icebreaker

Ciele	Zoznámenie sa Naučenie sa mien účastníkov

Požiadavky	
Doba/trvanie	10-15 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	max. 25, všetky vekové skupiny (čím väčšia skupina, tým dlhšia a náročnejšia táto aktivita je)
Materiály	-
Príprava	-

Popis	Annie Anorak je hra na mená podobná ako „Balím si kufor a beriem si ...“: Účastníci sedia v kruhu a predstavujú sa postupne krstným menom a mnemotechnickou pomôckou, ktorá začína rovnakým písmenom ako ich meno (zvolia si ho napr. podľa svojich záľub, schopností, atď.) Príklad: Prvý človek povie: „Volám sa Vanda a mám rada vážky.“ Osoba vedľa nej najprv zopakuje vetu („Toto je Vanda a má rada vážky.“) a potom pridá svoju vlastnú („Ja som Jano a mám rád jeseň.“). Čím viac ľudí povie svoje meno, tým ťažšie sa hra stáva, pretože všetky mená a ďalšie informácie treba opakovať. Ak niekto na niečo zabudol, ostatní pomôžu. Variácie Namiesto výberu objektu sa vyberie pohyb, ktorý by mohol byť pre danú osobu typický. Tento pohyb potom kopírujú a opakujú všetci ostatní účastníci. Ďalšou možnosťou je, že účastníci používajú zvuky (napr. mľaskanie, tlieskanie, atď.). To znamená, že sa vytvorí „rytmus“ skupiny, ktorý môžu všetci zopakovať ešte raz na konci hry.
Zdroj	-

Taká som ja cibuľa

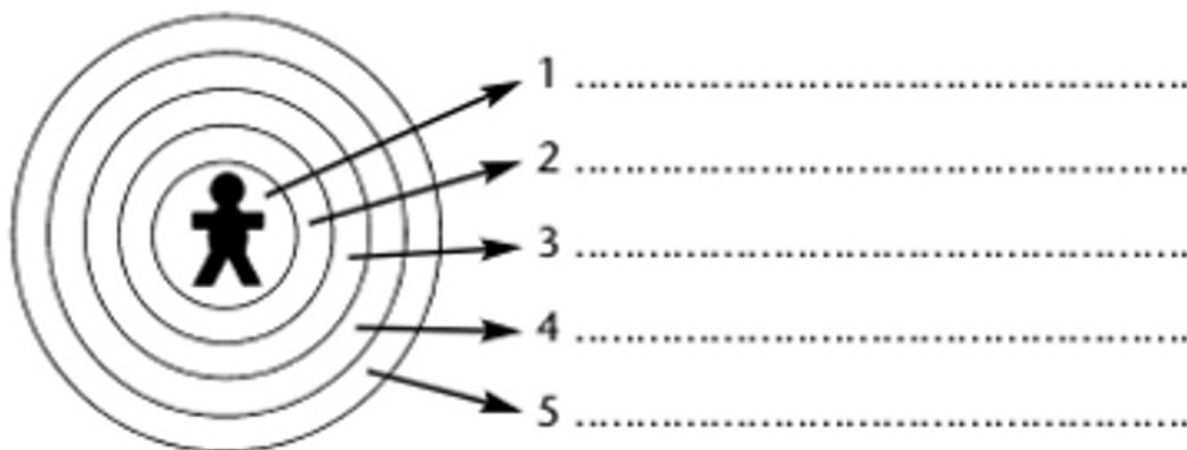
Icebreaker | Starter | Práca na témach

Ciele	Zoznámiť sa, spoznať a analyzovať charakter a skupinové vzťahy u dospelujúcich

Požiadavky	
Doba/trvanie	cca. 40 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	max. 15 osôb
Materiály	Kus papiera s nakreslenou cibuľou, písacie potreby, priestor na prezentovanie (stena, doska)
Príprava	Nakopírovať predlohu pre každého účastníka

Popis	Všetci účastníci a členovia tímu nakreslia „cibuľu“ alebo 5 krúžkov a nakreslia seba samého v strede. Vyplnia svoje rôzne rysy/zvláštnosti a roly v skupine, ktorú považujú za dôležitú. Čím dôležitejší je rys, tým bližšie je ku stredu; čím menej dôležitý je, tým je ďalej smerom k obvodu. Hodnotenie Každý človek zavesí svoj obrázok cibule na stenu a vysvetlí ho. Počas hodnotenia možno položiť nasledujúce otázky: • Čo je dôležitejšie, čo je menej dôležité? Prečo? • Je pre vás jednoduché alebo ťažké popísať, ktoré charakterové vlastnosti beriete ako dôležité? • Má vaše rozhodnutie sociálne faktory? Variácie/Náhrada Nepoznávame iba seba, poznávame aj ostatných. 1. Pomenujte dva typické rysy, ktoré vo vás vidia ostatní (kvôli svojej minulosti, ako syn/dcéra vašich rodičov, ako žiak vašich učiteľov....). • Sú pre vás dôležité? • Myslíte, že sú správne? 2. Porovnajte cibuľu, ktorú ste si nakreslili sami s tými, ktoré o vás nakreslili ostatní.
Zdroj	DGB-Bildungswerk Thüringen: Baustein zur nicht-rassistischen Bildungsarbeit, www.baustein.dgb-bwt.de

Predloha

Ciele	Spoznať lepšie človeka v skupine Urobiť si názor na človeka podľa prvého dojmu Vypracovať kritériá, na ktorých založíte svoje predpoklady a premýšľať o tom, čo by to mohlo znamenať pre inú osobu, o ktorej ste si vytvorili tieto predpoklady Pochopiť a premýšľať o škatulkovaní a vytváraní predsudkov

Požiadavky	
Doba/trvanie	30-45 minút
Cieľová skupina/veľkosť skupiny	Deti, adolescenti, dospelí
Materiály	Dotazník, písacie potreby
Príprava	Urobte kópie dotazníka pre účastníkov, dotazníky môžu prípadne byť prispôsobené téme a účastníkom workshopu

Popis	Každý človek si vyberie za partnera inú osobu, ktorú nepozná. Vyplní v skupinách po dvoch dvojdielny osobný profil. Najprv vyplňte stranu, ktorá zodpovedá tomu, čo si myslíte o tom druhom, potom zložte papier a dajte ho svojmu partnerovi. Teraz obaja vyplníte informácie o sebe na prázdnu stranu papiera. Predpoklady sa následne porovnajú a môžu sa klásť otázky o záujmoch druhej osoby. Otázky pre neskoršiu diskusiu • Aké jednoduché alebo náročné je vytvoriť predpoklady o inej osobe? • Ktoré faktory ovplyvnia prvý dojem? • Čo uľahčuje/sťažuje presné posúdenie druhých? • Musím si robiť také predpoklady (predsudek = škatulkovanie), aby mi pomohli v mojom každodennom živote? Prečo? • Ako ma videli ostatní? • Aké to je byť posudzovaný nesprávne? • Často si v živote prajete zmeniť prvý dojem, ktorý ste urobili?
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Dotazník môže obsahovať témy, ktorými ste sa už zaoberali na workshope.
Zdroj	http://baustein.dgb-bwt.de/PDF/B1-lchDenke.pdf

Predloha: Vzorový dotazník

JA	(MENO)
Aká hudba sa mi páči?	Aká hudba sa mu/jej páči?
Prečo ma tento workshop zaujíma?	Prečo ho/ju zaujíma tento workshop?
Koľko mám rokov?	Koľko má rokov?
Čo rád/rada robím, keď som sám/sama?	Čo rád/rada robí, keď je sám/sama?

Sociogramy / Sociometrické pozície

Icebreaker | Zoznámenie s témou

Ciele	Zoznámenie sa so skupinou: Môžu sa klásť otázky ako napr.: aký druh hudby sa im páči, jedlo, koníčky, atď. Stimulácia diskusie: Môžu sa klásť konkrétne otázky o situácii v škole, v mládežníckom centre a politickej situácii Ujasniť názory, ktoré sa v skupine zastávajú

Požiadavky	
Doba/trvanie	Závisí od počtu otázok a zaujatia postojov
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	max. 25 účastníkov, vek 10 a viac
Materiály	Papierová páska
Príprava	Pripravte miestnosť podľa potreby (napr. posuňte stoly a stoličky k stene)

Popis	Témy preberané v tejto metóde sú veľmi voľné; je vhodná ako zoznamovacie cvičenie, ale môže byť tiež použitá na identifikáciu problémov v skupine, ako aj k zámernému predstaveniu tém. V tomto cvičení sa účastníci rozmiestnia po miestnosti v závislosti od položených otázok. Facilitátor vysvetľuje, že cieľom je zaujať stanovisko k určitým otázkam. Uprostred miestnosti je umiestnená jasne viditeľná čiara; túto čiaru možno vytvoriť vopred buď papierovou páskou, alebo niečím podobným. Priestor na jednej strane teda znamená „Áno, súhlasím“ a na druhej strane je „Nie, nesúhlasím.“ Účastníci by mali premýšľať o otázke a potom zaujať pozíciu v miestnosti v závislosti od ich odpovedí. Stupne súhlasu/nesúhlasu (napríklad, „Súhlasím s týmto na 30%“) je možné vyjadriť tým, že sa postavia bližšie k deliacej čiare. V ďalšom kroku jednotliví účastníci vysvetľujú, prečo si zvolili svoje konkrétne postavenie. Cieľom by tu malo byť podnietiť diskusiu v rámci skupiny. Preto je niekedy dobrý nápad, aby sa ľudia s veľmi odlišnými názormi striedali vo vyjadrení svojich názorov na túto tému. Možné otázky • Berú sa vo vašej škole názory študentov vážne? • Cítite sa u vás v škole vítaní? • Chodíte do školy radi? • Myslíte si, že je vo vašom okolo problém s extrémizmom? • Ak sa do vašej oblasti prisťahuje niekto zo zahraničia, je tam vítaný/á? • Je na Slovensku príliš veľa cudzincov? • Malo by sa homosexuálnym párom umožniť adoptovať deti? • Mali by mať homosexuálne páry právo na registrované partnerstvo? • Pripadáte si bohatí – máte všetko, čo potrebujete k spokojnému životu?

Popis	Variácie <i>Geografické</i> Môžete tiež premeniť miestnosť na mapu sveta. Svetové strany sú nastavené a facilitátor stojí uprostred miestnosti, ktorá symbolizuje aktuálnu polohu workshopu. Účastníci potom dostanú niekoľko otázok a mali by na ne odpovedať umiestnením sa na mape v správnej vzdialenosti od centra. Otázky môžu byť: Kde ste sa narodili? Odkiaľ pochádzajú vaši prarodičia? Odkiaľ pochádza vaša obľúbená hudba? <i>Písomné</i> Namiesto fyzického umiestnenia by účastníci mohli písať slová na dlhý pás papiera položeného cez miestnosť v mieste deliacej čiary. Týmto spôsobom môže skupina vytvoriť obraz rôznych postojov, a to bez toho, aby každý osobne musel vyjadriť svoj vlastný názor. <i>Hra na Áno-Nie</i> Táto metóda môže byť tiež vypracovaná tak, aby bola možná iba odpoveď áno alebo nie. Miestnosť je rozdelená na dve časti papierovou páskou. Jedna strana miestnosti znamená „áno» a druhá strana znamená „nie“. Táto verzia je účinná, keď majú byť rôzne polohy prehnané. <i>Hra na 4 rohy</i> Štyri rôzne možné odpovede (napr. štyri rôzne vysvetlenia rasizmu) sú rozdelené každá do iného rohu miestnosti, kde sú jasne označené. Účastníci stoja v rohu s odpoveďou, s ktorou najviac súhlasia. Otázky môžu byť napr. Prečo chodíte do školy? (A - má to význam pre moju budúcnosť, B - mám tu kamarátov, C - lebo musím, D - lebo sa rád učím); Ako tráviš voľný čas? (A - vonku s kamarátmi, B - športujem, C - pri počítači alebo knihách, D - inak); Čo vieš o ľudských právach? (A - už som o nic počula, no nezaujíma ma táto téma, B - považujem ich za dôležité a zaujímam sa o túto tému, C - nepočula som o nich, neviem žiadne vymenovať, D - iné); Máš sa vždy s kým porozprávať o svojich problémoch? (A - áno, s kamošmi, B - áno, aj s rodičmi a súrodencami, C - áno, aj s učiteľmi, D - nie) a pod.
	Zdroj -

Poznávacie Bingo

Icebreaker

Ciele	Zoznámenie sa

Požiadavky	
Doba/trvanie	10-15 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Začína sa pri 8 účastníkoch, vek 12 a viac
Materiály	Jedna bingo karta na účastníka
Príprava	Upraviť otázky pre skupinu

Popis	Účastníci dostanú jednu bingo kartu na osobu. Cieľom je byť prvým, kto zaškrtnie štyri okienka v rade (horizontálne, vertikálne alebo diagonálne). Preto by účastníci mali chodiť po miestnosti a klásť si navzájom otázky.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Táto aktivita je vhodná ako pre skupiny, ktoré sa navzájom nepoznajú, tak aj pre skupiny, ktoré sa poznajú.
Zdroj	-

Predloha: Bingo karta**BINGO (štyri v rade, v stĺpci alebo diagonálne):** Chodte po miestnosti a snažte sa nájsť niekoho, kto

Hrá na nejakom hudobnom nástroji alebo robí hudbu	Má rád matematiku, počítače, fyziku a/alebo chémiu	Mal už 5x na vysvedčení samé jednotky	Má viac ako dvoch súrodencov
Vytvoril vlastnými rukami šperk, oblečenie, keramiku	Navštívil viac ako päť štátov	Už jazdil na koni	Už presne vie, čím chce byť
Rád lezie po stromoch	Hovorí viac ako dvoma jazykmi	Chodí pravidelne cvičiť	Už letel sám lietadlom
Zaujíma sa o politiku	Nenarodil sa na Slovensku	Je členom akéhokoľvek klubu	Už mal niekedy príhovor pred veľkou skupinou ľudí

Rozcvičky | pohybové hry | energizéry

Pre pedagogickú skupinovú prácu je zásadná pozitívna, aktívna atmosféra medzi účastníkmi v skupine. K dosiahnutiu tohto cieľa je dobré, keď má facilitátor rozcvičky/pohybové aktivity vopred pripravené. Tie by mohli poslúžiť niekoľkým rôznym funkciám:

Zahriatie a zoznámenie sa na začiatku workshopu

Nie je dobrý nápad okamžite sa vrhnúť na témy! Preto sú rozcvičky najlepším spôsobom, ako sa najskôr do vecí spoločne trochu „vcítiť“. Týmto spôsobom dostane facilitátor cit pre skupinu; cez túto prvú zoznamovaciu činnosť tiež môže získať lepší prístup k účastníkom workshopu. Okrem toho sa účastníci „zahrejú“ aj voči sebe navzájom.

Zahriatie sa a sústredenie sa na workshop

Po dlhšej činnosti, v ktorej sa napríklad veľa diskutovalo, je nutné účastníkov znovu zobudiť. Potrebu rozcvičky si môžete overiť jednoduchou otázkou; niekedy je to tiež zrejmé z reči tela účastníkov. Jednoduchá otázka ako: „Potrebujete sa trochu uvoľniť?“ (alebo niečo podobné), je tiež možná.

Koniec prestávky

Po prerušení činnosti, najmä po obednej prestávke, tiež nie je vždy najúčinnnejšie okamžite skočiť do témy; namiesto toho by ste mali umožniť účastníkom pomalé uľahčenie návratu do prostredia workshopu.

Keď sa účastníci skupiny už poznajú, je obvykle v poriadku tiež začať s fyzickými pohybovými hrami. Keď sa účastníci nepoznajú, je vhodné začať s týmito činnosťami neskôr, alebo ich vynechať/prispôbiť ich. Je tiež dôležité uvedomiť si, kedy môže byť cvičenie náročné pre hendikepovaných účastníkov alebo je nad rámec ich osobných obmedzení! Pravidlom je: nikto nemusí ísť nad rámec svojho osobného pohodlia. V takých prípadoch je dôležité zostať flexibilným a komunikovať so skupinou tak, že sa ponúkne alternatívny spôsob zahriatia.

Rozcvičky a pohybové hry sú uvedené v nasledujúcej časti. Tieto aktivity možno použiť a prispôbiť v závislosti od potrieb skupiny.

Ovocný šalát

Energizér | Pohybová hra

Ciele	Rozcvička Rozohriatie účastníkov

Požiadavky	Žiadne väčšie fyzické obmedzenia medzi účastníkmi
Doba/trvanie	10-15 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Max. 25 účastníkov, vek 12 a viac Voliteľná verzia v niekoľkých jazykoch: pre ľudí, ktorých materským jazykom nie je slovenčina
Materiály	-
Príprava	Kruh zo stoličiek (o jednu stoličku menej, ako je skutočný počet účastníkov), flip chart

Popis	Účastníci sedia v kruhu stoličiek a sú rozdelení na 3 až 4 skupiny, napr. jablká, čerešne, jahody, hrušky. Jedna osoba stojí v strede kruhu. Osoba v strede volá jeden z vybraných plodov. Potom si všetci ľudia, ktorí dostali toto ovocie, musia zmeniť miesta. Osoba v strede kruhu sa tiež snaží získať miesto. Posledná osoba, stále stojaca uprostred, ktorá nebola schopná nájsť si stoličku, volá iný druh ovocia a aktivita sa opakuje. Keď zavolá „ovocný šalát“, každý v skupine musí zmeniť miesto. Jediné pravidlo pre výmenu je, že si nemôžete jednoducho presadnúť na stoličku vedľa vás. Iná verzia: Ovocný šalát v iných jazykoch Po vysvetlení základných pravidiel hry bude zavedený zvláštny rys; hra sa nebude hrať iba vo väčšinovom jazyku, ale tiež v iných jazykoch zastúpených v skupine. K tomu treba preložiť do rôznych jazykov rôzne druhy ovocia, ktoré sa budú používať. Tieto slová by sa mali napísať na tabuľu a ich výslovnosť precvičiť spoločne so skupinou. Potom možno hru hrať v týchto rôznych jazykoch. Iná verzia: Každý, kto ... Miesto názvu ovocia povie osoba uprostred vetu začínajúcu slovami „Každý, kto ...“. Prikklady: Každý, kto rád pije kávu; Každý, kto niekedy robí niečo zakázané; Každý, kto má rád rap, hrá na hudobnom nástroji, je vegetarián, atď. Každá osoba, ktorá sa môže prihlásiť k tomuto prehláseniu, musí zmeniť miesto. Kto nemohol nájsť miesto, zostane v strede a vymyslí si novú vetu začínajúcu slovami „Každý, kto ...“.

Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Hra môže byť užitočná tým, že účastníkom pomôže spoznať sa navzájom, a preto je to činnosť odporúčaná na začiatok workshopu. Je to tiež dobrý nápad, aby si všimli určité veci a – ak sa to hodí - o nich hovorili neskôr. Ukazuje to, že máte záujem o svet účastníka, a je možné to tiež použiť pri riešení relevantných tém. Verzia cvičenia s rôznymi jazykmi je dobrý spôsob, ako zobrať na vedomie jazykové zdroje detí z rodín s migrantskou históriou. Túto hru možno tiež použiť k nastoleniu tém pre nasledujúce cvičenie. K tomu môžete určiť iné tematické oblasti, z ktorých je možné vybrať skupinové kategórie. Príklady: kultúry mládeže, obľúbená hudba, politické názory atď.
Zdroj	Rôzne zdroje (okrem iného, Dissens e.V. www.dissens.de/isgp/docs/isgp-obst-salat.pdf)

Vracajúci klokan

Energizér | Pohybová hra

Ciele	Rozcvička Zahriatie účastníkov

Požiadavky	
Doba/trvanie	Rôzne
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 10 účastníkov
Materiály	-
Príprava	Dobre poznať objekty a zvieratá

Popis	Všetci účastníci stoja v kruhu. Facilitátor stojí v strede kruhu a vysvetľuje objekty a zvieratá (viď nižšie), pričom každé z nich vytvoria traja účastníci. Vybrané predmety a zvieratá budú účastníci predvádzať, dokým každý nepochopí rôzne postavy. (Viď príklady nižšie: zoznam objektov a zvierat) Hra začína, keď prvá osoba vstúpi do stredu kruhu. Ukáže ukazovákom a točí sa v strede kruhu, dokým sa nezastaví pred jedným z ďalších hráčov a zakričí názov jedného z možných objektov alebo zvierat, napríklad „ryba“. Zvolená osoba potom musí vytvoriť rybu spolu s ľuďmi, ktorí stoja vedľa nej. Každý, kto sa postaví do nesprávnej pozície, alebo zareaguje príliš pomaly, sa potom postaví do stredu. Tento človek začne nové kolo, a rozhodne, ktorý objekt alebo stvorenie by teraz mali byť vytvorené.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Facilitátor by sa mal uistiť, že účastníci stojaci uprostred kruhu dávajú pokyny, ktoré nie sú príliš rýchle, aby ich všetci účastníci mohli dodržiavať. Mali by tiež začať s tromi objektmi alebo tvormi a zvýšiť počet týchto čísel potom, čo sa hra už bude chvíľu hrať. Tak hra zostane svieža a živá dlhú dobu. Pedagogická poznámka: táto hra kombinuje veľa zábavy s potrebou sústredenia a schopností reagovať dobrým a účinným spôsobom. Pri výbere objektov a zvierat nezabúdajte na hendikepovaných účastníkov.
Zdroj	-

Zoznam príkladov

Možné objekty a zvieratá (pri vymýšľaní ďalších popustíte uzdu fantázii)

Kačka: Osoba uprostred robí kačací zobák a jej susedia vrtia zadkom.

Mikrovlnka: Všetci traja hráči súčasne natiahnu ruky (dlaňami hore) a povedia "cink".

Mixér: Dvaja hráči na krajoch sa otáčajú v kruhu a človek stojaci uprostred položí každému ruku na hlavu.

Kalíšok na vajíčko: Dvaja hráči stojaci po krajoch sa chytia za ramená a človek uprostred si sadne na ich ramená.

Klokan: Osoba uprostred predstavuje "vracajúceho" (malého) klokana a druhí dvaja skáču na mieste ako klokan. Tiež možné: človek uprostred drží otvorenú tašku a druhí dvaja hráči predstierajú, že do nej zvracajú.

Ryba: Človek uprostred potichu otvára a zatvára ústa a ostatní dvaja hráči vytvoria rukami plutvy.

Slon: Človek uprostred urobí chobot a dvaja boční hráči vytvoria slonove mávajúce uši.

Toaster: Osoba uprostred skáče hore a dolu a dvaja hráči na krajoch okolo utvoria ramenami kruh.

Opica: Osoba uprostred "nepočuje nič zlé" (ruky na ušiach), osoba vpravo "nevidí nič zlé" (ruky pred očami) a osoba naľavo "nehovorí nič zlé" (ruky na ústach).

Vankúšové preteky

Energizér | Pohybová hra

Ciele	Rozcvička Zahriatie účastníkov

Požiadavky	Skupiny, ktorým nerobí problém sa navzájom dotýkať, neodporúča sa na začiatku workshopu
Doba/trvanie	Môže sa líšiť, aspoň 3 minúty
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 8 účastníkov, párne číslo
Materiály	2 vankúše rovnakej veľkosti
Príprava	Vytvoriť kruh zo stoličiek

Popis	Skupina sa rozpočíta v poradí, v akom sedí v kruhu. Všetci účastníci s nepárnym číslom sú v jednom tíme a všetci účastníci s párnym číslom sú v druhom tíme. Po rozpočítaní všetci zostanú sedieť na rovnakom mieste. Každý tím dostane jeden vankúš. Keď hra začne, dvaja hráči, ktorí majú vankúš v ruke, sedia oproti sebe. Keď sa povie "teraz", ľudia držiaci vankúše ich podajú najbližšiemu človeku zo svojho tímu sediacemu v smere hodinových ručičiek, tj. ob človeka, ktorý sedí priamo vedľa nich. Hráči zo súperovho tímu im nesmú podávanie kaziť. Akonáhle vankúš jedného tímu prebehne vankúš druhého tímu, tím, ktorého vankúš vedie, vyhral.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Pridavok: môže nasledovať ďalšie kolo, kde sa majú vankúše podávať za chrbtom účastníka; alebo družstvo súpera už má právo narúšať činnosť tímu. Pozn.: v tomto prípade by sa skupiny mohli veľmi rozvášniť.
Zdroj	-

Spolupráca | Dynamika skupiny

Pre pedagogickú prácu v skupine má atmosféra v skupine zásadný význam. Koniec koncov, pozitívne pocity v skupine sú nevyhnutné, aby mohla produktívne spoločne pracovať. Navyše môže byť veľmi užitočná určitá úroveň dôvery, aby sa v diskusiách navzájom dokázali otvorene stretnúť.

Kooperačné hry sa dobre hodia pre vytváranie pozitívneho prostredia v rámci skupiny. Tieto aktivity idú dobre, keď môžu účastníci skupiny navzájom komunikovať, dobre sa koordinovať a keď sú všetci ochotní spolupracovať. Hry, v ktorých sa musia účastníci spoliehať jeden na druhého, môžu napomôcť k podpore a posilniť spoluprácu v rámci skupiny. Najlepším príkladom toho sú štafetové preteky. Iba v prípade, že zavládne skutočná spolupráca a všetci účastníci budú koordinovať činnosť najlepším možným spôsobom, dostaví sa nakoniec vytúžený úspech.

Pri niektorých cvičeniach bude skupina rozdelená do dvoch menších skupín. Avšak v týchto prípadoch je dôležité potom posilniť skupinu ako celok, aby sa zabránilo rozbitiu do menších skupín. Napríklad sa to dá riešiť tým, že dostanú úlohu, ktorú musí na konci vyriešiť celá skupina.

Niektoré cvičenia a skupinové modulácie by tiež mali byť nakoniec vyhodnotené. Preto možno diskutovať o jednotlivých rolách a riešiť konflikty alebo pocity. Možné otázky na zamyslenie sú:

- Páčilo sa vám toto cvičenie? Ako ste sa počas cvičenia cítili?
- Kto prevzal vedenie skupiny? Kto mal pasívnejšiu úlohu?
- Ako skupina reagovala na rôzne navrhnuté riešenia?
- Ako ste sa vyrovnali s neúspechom?

Cvičenia, ktoré sú užitočné pre povzbudenie a podporu spolupráce v rámci skupiny, budú uvedené nižšie.

Hudobná solidarita

Spolupráca | Skupinová dynamika

Ciele	Podporenie spolupráce Spoznanie dynamiky skupiny
Požiadavky	Fyzická hra; nehrajte ju s účastníkmi, ktorým nerobí dobre navzájom sa dotýkať alebo sa navzájom nepoznajú.
Doba/trvanie	Závisí od počtu účastníkov
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 8 účastníkov
Materiály	Jedna stolička na účastníka, možnosť hrať hudbu nahlas
Príprava	Vybrať hudbu
Popis	Kým hrá hudba, účastníci chodia okolo kruhu stoličiek, ktorých je toľko ako ľudí. Cieľom hry je pre všetkých účastníkov nájsť miesto na sedenie, aj keď tam už nebude dosť stoličiek. Akonáhle hudba prestane, každý si musí nájsť miesto. Počet účastníkov, ktorí sa dotýkajú zeme, musí zodpovedať počtu ostávajúcich stoličiek. Všetci ostatní musia sedieť na stoličke tak, aby sa nedotýkali zeme. K dosiahnutiu tohto cieľa je vyslovene povolené vzájomne si pomáhať. V každom kole sa odoberú 1-2 stoličky bez ohľadu na veľkosť skupiny, čím sa zvyšuje úroveň náročnosti. Hru možno hrať tak dlho, dokiaľ účastníci môžu naďalej sedieť na stoličkách. Keď skupina drží spolu, nikto nikdy nevypadne.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Pretože ide o veľmi fyzicky náročnú hru, skupina by sa už mala poznať trochu bližšie!
Zdroj	-

Ciele	Posilnenie spolupráce Spoznanie dynamiky skupiny

Požiadavky	
Doba/trvanie	10-15 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	8-20 účastníkov
Materiály	Dlhá, ľahká palička (násada metly, ukazovadlo, meter), dĺžka závisí od veľkosti skupiny (okolo 2 m. pre 8-12 účastníkov); 2 palice pre skupiny s viac než 12 účastníkmi
Príprava	Dostatok miesta na pohyb

Popis	Účastníci sa postavia do dvoch radov, ktoré stoja navzájom tvárou v tvár. Ohnú paže a vystrčia ukazovák. Vzdialenosť medzi dvoma radmi je len taká veľká, aby medzi seba ukazováky zapadali ako pri zipse. Úloha: Palica leží na navzájom zakliesnených prstoch a skupina ju má uložiť na zem. Sú dve pravidlá: Ukazováky a palica musia po celú dobu zostať v kontakte. Palica musí stále ležať voľne na prstoch, inými slovami, nemožno ju zovrieť alebo iným spôsobom držať. Na dokončenie úlohy, kým palica konečne leží na zemi, treba trochu trpezlivosti. Pozornosť by sa mala venovať tomu, ako skupina komunikuje, aby bol dosiahnutý cieľ. Kto sa ujíma vedenia? Majú ho/ich ostatní členovia skupiny počúvať? Koľko ľudí chce veliť?, atď. Tieto informácie môžu byť užitočné na krátku diskusiu o činnosti, akonáhle je úloha dokončená.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Veľmi zaujímavé cvičenie, ktoré ukáže, aká dôležitá je dobrá koordinácia, keď chce skupina dosiahnuť spoločný cieľ. Zároveň cvičenie tiež ukazuje, že je dôležité dobré vedenie. Vhodné ako relaxačné cvičenie, po prestávke na obed, ako úvod k oznámeniu tém tímom aj vedeniu.
Zdroj	-

Olympiáda fixiek

Spolupráca | Skupinová dynamika

Ciele	Podpora spolupráce Spoznanie dynamiky skupiny

Požiadavky	
Doba/trvanie	30-40 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 10 účastníkov
Materiály	Papierová páska, fixky na bielu tabuľu, dostatok miesta, čistá plocha
Príprava	

Popis	Cieľom hry je položiť fixky na zem, ak je to možné, tak čo najďalej za čiaru urobenú z papierovej pásky. Líniu nemožno ani prekročiť, ani sa nikto nemôže opierať rukami za líniu. Fixka musí byť na zem položená, nesmie tam byť hodená. Skupiny sú vytvorené z najmenej 5 účastníkov; uistite sa, že účastníci v skupine sú približne rovnakej veľkosti a majú podobnú silu. Každá skupina potom pracuje sama počas 15-20 minút a cvičí so značkou a papierovou páskou tak, aby mohli rozvíjať a testovať svoju techniku. Po tom, čo pracovali samostatne, sa skupiny vrátia k sebe a každá skupina demonštruje techniky, ktoré spoločne nacvičili. Každá skupina má dva pokusy. Skupina, ktorá dokáže umiestniť značkovač čo najďalej za líniu, vyhráva. Ako posledný krok môže celá skupina spoločne brainstormovať a vyskúšať, ktorá technika funguje najlepšie, a/alebo, ako sa techniky, ktoré už videli, môžu stať vzájomným receptom na úspech. Potom sa všetci spoločne snažia dostať fixky tak ďaleko za hranicu, ako je to možné.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Prosím, pozor: toto je veľmi fyzicky náročná hra; skupina by sa už mala trochu poznať.
Zdroj	Małgorzata Soluch, Cultures Interactive e.V.

Ako sa vyrovnáť s konfliktmi

Napriek všetkým pravidlám zavedeným vopred môže medzi účastníkmi v priebehu workshopu dôjsť ku konfliktu. Facilitátor musí rozpoznať tieto konflikty a reagovať na ne.

Konflikty nie sú nutne deštruktívne, a preto ich nemožno vždy považovať za negatívne. Skôr ide o to, že sú nevyhnutným vedľajším účinkom sociálnych interakcií.

Nižšie sa budeme zaoberať tým, ako konflikty vznikajú, rôznymi typmi konfliktov, rovnako aj možnými spôsobmi, ako sa s nimi počas workshopov vysporiadať.

Čo je konflikt a čo ho môže zapríčiniť?

Ku konfliktu dochádza medzi dvoma alebo viacerými ľuďmi a /alebo stranami (kto?) kvôli aspoň jednému zdroju konfliktu (čo?) a zahŕňa konfliktné správanie (ako?). To možno popísať ako proces sporu, ktorý sa zakladá na rôznych záujmoch jednotlivcov alebo skupín osôb. V konflikte sú nepriaznivo ovplyvnené obe strany. To neznamena iba rozdielne názory, ale tiež sa odkazuje na akcie vnímané ako hanlivé alebo motivované predsudkami.

Existujú ako "horúce" (zjavné), tak "studené" (skryté) konflikty.

Pre facilitátorov workshopov konflikt znamená vyrušenie a/alebo interferenciu s popisom akcie. Aby sa dokázali vysporiadať s konfliktmi, je dôležité analyzovať, z čoho vychádzajú:

Možné zdroje konfliktu (neúplné):

- Hodnoty: stret rôznych hodnôt
- Roly: roly sú chápané inak, mocenský rozdiel a/alebo hierarchie nie sú prijaté, alebo sú prijímané príliš
- (Jazyková) dominancia: dominantné správanie, ktoré je buď vyjadrené slovne (prešibanosť, spontánnosť, slovná zásoba), alebo prostredníctvom reči tela
- Uznatie: nevyrovnané rozvrhnutie vážnosti
- Nedorozumenie
- Rôzne ciele, záujmy alebo potreby
- Kultúrne rozdiely
- Telesnosť: rôzne precítenie blízkosti a odstupu
- Pocity, vzťahy, problémy
- Vnútorne problémy: napr., keď má človek zlý deň alebo psychologické problémy
- Profesná zdatnosť: rôzne úrovne profesnej znalosti alebo informovanosti

Ako sa vysporiadať s konfliktmi

Keď sa konflikty neriešia na workshope, je tu nebezpečenstvo, že sa bude situácia stupňovať. Čím viac sa konflikt eskaluje, tým vyššie sú náklady pre všetkých zúčastnených a tým náročnejšie je nájsť riešenie. Preto je dôležité, aby sa zásah dostavil čo možno najskôr.

Sú štyri rôzne spôsoby, ako sa s konfliktom vysporiadať:

- **Únik:** jedna alebo viac zo zúčastnených strán odíde od konfliktu a preruší interakciu
- **Podvolenie sa:** jedna alebo obe strany sa podvolia a prispôbia

- **Dominancia:** jedna zo strán alebo tretia strana rozhodnú konflikt diktátom, ako to sa to bude riešiť v budúcnosti
- **Spracovanie:** konflikt je spracovaný a vyriešený spôsobom, že sa ani jedna strana necíti v nevýhode

Rozhodnutie, ako sa s konfliktom vysporiadať, by malo závisieť od nasledujúcich kritérií:

- Udržateľnosť riešenia konfliktu
- Prevencia ďalších, nových konfliktov
- Ochrana tretích strán
- Vyváženie záujmov: potrebný čas, kvalita riešenia konfliktu
- Spravodlivosť
- Spokojnosť s výsledkom

	De-eskalácia horúcich konfliktov	Eskalácia studených konfliktov
preventívna/ výstražná	Dohodnúť sa na pravidlách komunikácie Komunikačný tréning	Konkrétne riešiť problémy v prítomnosti tretej osoby, ktorá koná ako prostredník Konfrontácia, aby sa zabránilo bujneniu konfliktu tým, že sa z neho stane studený
terapeutická/ procesná	Rekonštruovať a upokojiť konflikt Strany zapojené do konfliktu vysvetlia rozdielne vnímanie svojho správania	Existujúce konflikty sú preskúmané zahrnutím rolí Obhajca podporí svojho klienta, aby sa viac zasadil za svoj uhol pohľadu

Konflikty možno potlačiť v predstihu stanovením pravidiel pre interakciu s účastníkmi na začiatku workshopu. Okrem iného by tieto pravidlá mali zahŕňať témy, ako sú hranice a limity pre rušivé správanie, alebo neustále pripomienky, ktoré sú považované za urážlivé a diskriminačné. Okrem toho by tiež mali byť zavedené pravidlá pre komunikáciu, napríklad vzájomne sa počúvať a nechať ľudí dohovoriť.

Pokiaľ bude ku konfliktu stále dochádzať aj napriek tomu, facilitátor musí rozhodnúť, ako sa s tým vysporiada, pričom vezme do úvahy nastavenie workshopu. Pokiaľ narušenia spôsobené niektorými jednotlivcami zaberú toľko miesta a pozornosti, že je ohrozená práca, je dobrý nápad poslať osobu, ktorá predstavuje narušenie, von z miestnosti. Pre tieto prípady by malo byť vopred rozhodnuté, ako zvládnuť týchto rušivých účastníkov: Je tu niekto (učiteľ, sociálny pracovník), ktorý by nad nimi mal mať dozor? Na workshopoch vedených Cultures Interactive sa ukázalo účinné mať oddychový čas, inými slovami: sprostredkovateľov, ktorí počas tej doby pracujú každý s jedným z „rušivých“ jedincov.

Spätná väzba | Hodnotenie

Na workshopoch je veľmi dôležité dávať pravidelnú spätnú väzbu. Aj keď je možné po období práce ako facilitátor získať veľa skúseností, práca so skupinami je tiež vždy experiment. Inými slovami, aj keď facilitátor má predstavu o tom, ako by mal byť workshop vedený, predtým, než začne, veci zvyčajne dopadnú inak, ako sa všetci pôvodne domnievali; nikdy neviete vopred, v akej nálade účastníci budú, čo budú mať na mysli, alebo či sa im bude workshop páčiť. Preto je veľmi dôležité pracovať s pravidelnou spätnou väzbou, ktorú ste získali.

Avšak spätná väzba nemusí zostať v rámci workshopu, a je to tiež činnosť, ktorá nie je užitočná výhradne pre facilitátora. Keď dostanete spätnú väzbu od účastníkov, treba spomenúť, že je tiež často užitočné riadiť sa pokynmi pre nenásilnú komunikáciu aj v „reálnom“ živote.

Pravidlá spätnej väzby

Aby sme si zaistili dobrú spätnú väzbu, je dôležité zamerať sa na nasledovné:

- **Povolenie a ochota:** ak ste sa nedávno dostali do sporu, je lepšie chvíľu počkať, kým sa emócie upokoja. V opačnom prípade bude spätná väzba vnímaná ako útok. Všeobecne platí, že nikto nemusí spätnú väzbu prijať. Preto je dôležité položiť otázku: „Chcete, aby som vám nejakú spätnú väzbu dal(a)?“
- **Vyhlásenie z pozície „ja“:** Toto vychádza priamo zo mňa. Pokiaľ sa kritika vyjadruje vyhlásením z pozície „ja“, je jednoduchšie ju akceptovať. Pokiaľ tak urobíte, tiež to ukazuje, že kritika je vždy subjektívna a má do činenia s rôznymi potrebami; namiesto vyhlásenia „vy“ („Váš workshop bol totálna blbosť.“), je preto lepšie vyjadrovať sa pomocou vyhlásenia „ja“ („Workshop nie úplne vyhovuje mojim potrebám a očakávaniam.“) Hoci sa to môže na prvý pohľad zdať príliš neskromné alebo kvetnaté, skutočne to robí divy a vytvára to omnoho pozitívnejšiu atmosféru pre ďalšie konanie.
- **Popis účinkov:** Opisujem, ako ma niečo ovplyvňuje; preto sú výroky „ja“ kľúčové. Subjektivita je preto posilnená, a je tak jasné, ako sa určité správanie môže javiť ostatným ľuďom. Namiesto zovšeobecnených konštatovaní o tom, ako sa niečo javí („Zdáš sa úplne neistá!“), je lepšie popísať jednotlivé dojmy („Spôsob, akým sa pozeráte z okna, na mňa robí dojem, že sa cítite neistá.“).
- **Čo najkonkrétnejší:** Keď vyjadrujeme niečo veľmi vágne, je pre osobu, ktorá spätnú väzbu prijíma, veľmi ťažké vybrať si niečo z toho, čo hovoríme, („Niečo na tom workshope jednoducho nie je v poriadku.“). Aj keď môže byť náročnejšie vyjadriť veci konkrétne, je to omnoho účinnejšie („myslím, že pondelková metóda s maliarom trvala príliš dlho.“).
- **Návrhy:** Pomáha to, aby kritika bola konkrétnejšia. Pokiaľ niekto robí nejaký návrh, popisuje svoju predstavu o tom, ako by bolo možné veci zlepšiť. To je omnoho účinnejšie.
- **Byť v prvom rade pozitívny:** Ak je najprv vyjadrená kritika, môžete rýchlo získať pocit, že celý workshop/metóda boli úplne odmietnuté. Preto je vždy nutné začať s niečím pozitívnym. To ukazuje, že vám to vo všeobecnosti pripadlo dobré. Je tiež dobrý nápad skončiť s niečím pozitívnym (sendvičová metóda).
- **Hovoriť priamo s danou osobou:** Je to zvláštny pocit pre osobu, ktorá prijíma spätnú väzbu, pokiaľ ju dostáva od tretej osoby.

Príklady spätnej väzby

"Chceli by ste, aby som vám dal(a) nejakú spätnú väzbu?" ("Áno."). (Povolenie k spätnej väzbe)

"Celkovo sa workshop zdal byť veľmi zaujímavý." (sendvič pozitívny)

"Všimol som si, že sa (priame oslovenie) často pozeráte z okna, najmä na začiatku nejakého cvičenia (konkrétne). Z toho mám dojem, že ste sa cítili neistá a z toho som aj ja nadobudla neistotu, či to cvičenie bude fungovať. Preto by mi pripadalo lepšie, ak by ste udržiavali so skupinou očný kontakt. (návrh na zlepšenie)." (sendvič negatívny)

"Z väčšej časti som si myslel, že váš workshop bol veľmi dobrý a dosť zábavný." (sendvič pozitívny)

Ak chcete účastníkom pomôcť, je dobré, aby facilitátor vopred spísal pokyny pre spätnú väzbu v zjednodušenej forme na flipchart. Pokiaľ tieto pokyny nie sú pochopené alebo sú úmyselne porušované, facilitátor by potom mal trvať na ich dodržiavaní.

Nižšie nájdete niekoľko cvičení, ktoré možno použiť pre dávanie a prijímanie spätnej väzby.

Ruka spätnej väzby

Spätaná väzba | Hodnotenie

Ciele	Spätaná väzba Hodnotenie na konci workshopu

Požiadavky	-
Doba/trvanie	Závisí od počtu účastníkov, obvykle trvá pomerne dlho; aby bolo kratšie, možno hodnotenie obmedziť na 2-3 prsty
Cieľová skupina/veľkosť skupiny	Bez obmedzenia
Materiály	Flip chart, fixky, kruh zo stoličiek
Príprava	Nakreslite veľkú ruku na flipchart a označte každý prst kľúčovou otázkou podľa nižšie uvedeného popisu.

Popis	Účastníci majú možnosť poskytnúť spätú väzbu na workshop skúmaním nasledujúcich otázok: Malíček: Čo nebolo dostatočne pokryté? Čo sa mi páčilo? Prstenník: Aká bola celková a skupinová atmosféra? Prostredník: Čo mi pripadalo hrozné? Ukazovák: Toto som sa naučil! Palec: Čo bolo výborné? Práve teraz sa cítim... Toto cvičenie možno prediskutovať v kruhu. Ďalšou možnosťou je ponechať otvorenú diskusiu, ak niekto chce niečo povedať.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	-
Zdroj	-

Lotéria spätnej väzby

Spätaná väzba | Hodnotenie

Ciele	Cvičenie na jednotlivé silné a slabé stránky, najmä vo vašej role facilitátora Získať hlbšie pochopenie účelu a významu spätnej väzby

Požiadavky	-
Doba/trvanie	Vhodné pre intenzívne workshopy trvajúce niekoľko dní, a to najmä pre odbornú prípravu facilitátorov v rámci Férových schopností (Fair Skills)
Cieľová skupina/veľkosť skupiny	Facilitátori (najmenej traja), sa tiež zúčastnia ako účastníci workshopu
Materiály	Pásiky papiera s menami facilitátorov (1 pásik na účastníka), meno jedného facilitátora je vynechané
Príprava	Spätaná väzba a pokyny na spätú väzbu by sa mali prediskutovať a spracovať už pri workshope. Účastníci dostanú pásik papiera večer predtým; ich úlohou je starostlivo sledovať facilitátora na svojom pásiku nasledujúci deň s cieľom poskytnúť mu na konci dňa spätú väzbu.

Popis	Na konci dňa, keď sa pásiky rozďajú, prebehne krátky prehľad spätnej väzby a rekapitulácia pokynov spätnej väzby, ktoré boli predtým diskutované. Aby účastníci videli príklad úspešnej spätnej väzby, facilitátor vynechaný z lotérie dostane spätú väzbu od ostatných facilitátorov. Potom všetci ostatní facilitátori dostanú spätú väzbu od účastníkov. Otvorené kolo: každý si môže dať navzájom spätú väzbu, a to i účastníci medzi sebou.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Je dôležité, aby facilitátori ponúkli príklad spravodlivej a konštruktívnej spätnej väzby v prvom kole! Vzájomné uznanie účastníkov posilňuje putá k pozitívnej atmosfére skupiny, zvyšuje dôveru, ako aj vzájomný záujem a učenie sa jeden od druhého, a to aj v zmiešaných skupinách.
Zdroj	Susanne Lucas, Cultures Interactive e.V.

Odpadkový koš, Batoh, Otáznik

Spätná väzba | Hodnotenie

Ciele	Spätná väzba Hodnotenie na konci workshopu

Požiadavky	-
Doba/trvanie	Závisí od počtu účastníkov
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	-
Materiály	Metaplánové karty v 3 rôznych farbách
Príprava	3 symbolické ilustrácie: batoh, otáznik, odpadkový kôš (aby nedošlo k nedorozumeniu, je najlepšie vytvoriť ich v jednej z farieb 3 metaplánových kariet)

Popis	Tri listy rôznych farieb so symbolmi batohu, otáznika a odpadkového koša sú zavesené na nástenke. Batoh symbolizuje to, čo si po dni odnesieme alebo čo bolo zaujímavé. Otáznik symbolizuje to, čo je stále nejasné, nebolo určené, alebo musí byť ďalej vysvetlené. Odpadkový kôš symbolizuje to, čo nie je zaujímavé alebo užitočné. Každý účastník dostane jednu metaplánovú kartu na symbol v zodpovedajúcej farbe a má 5-10 minút na zapísanie svojej odpovede. Karty budú neskôr buď pripnuté/predložené samotnými účastníkmi alebo vybrané a prezentované anonymne. Iná verzia Skutočný batoh/vrecko a odpadkový kôš (oba sú obvykle v situáciách pri workshope ľahko dostupné), sú umiestnené v strede kruhu stoličiek. Účastníci vstanú a chodia do stredu kruhu, a to buď jeden po druhom, alebo podľa toho, kto by chcel ísť. Účastník zodvihne batoh a povie, symbolicky, čo si z workshopu "odnáša". Potom by mal povedať, čo by tam chcel po dni workshopu nechať a potom to symbolicky hodí do koša.
Zdroj	-

Plusové karty

Spätná väzba | Hodnotenie

Ciele	Spätná väzba
	Podpora pozitívnej atmosféry v skupine
	Školenie komunikácie
	Budovanie tímu

Požiadavky	-
Doba/trvanie	15-20 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	6-36 účastníkov
Materiály	Prezentačné karty a perá (na voliteľnú verziu, papier A4, jeden list na účastníka)
Príprava	-

Popis	Každý účastník dostane tri prezentačné karty. Niečo pozitívne o členovi skupiny (jedna karta na osobu) by malo byť napísané na každej karte v určitom čase, napríklad počas prestávky na obed alebo na konci dňa. Karty sú potom odovzdané osobe, ktorej sa týkajú. Naviac si môžu sami sebe dať plusovú kartu. Môže byť použitý neobmedzený počet kariet: prázdne karty sú vždy ľahko dostupné. Iná verzia 1 Napište mená na kúsky papiera, ktoré si potom účastníci anonymne vytiahnu. Každá osoba potom napíše plusovú kartu naviac pre osobu, ktorej meno si vytiahla. Iná verzia 2 Účastníci chodia po miestnosti na hudbu s kusom papiera na chrbte. Keď hudba prestane, ľudia, ktorí stoja najbližšie, napíšu na papier pozitívnu spätnú väzbu. Hudba začne znovu asi po 1 minúte a účastníci začnú znovu chodiť. Nechajte ich niečo napísať najmenej trikrát. Neopakujte príliš často vo väčších skupinách lebo to začne byť nudné. Hodnotenie • Možné otázky pre účastníkov: • Čo bolo neobvyklé? • Bolo ľahšie alebo ťažšie napísať karty? • Čo bolo jednoduché? Čo bolo ťažké? Prečo? • Aké to bolo dostať plusovú kartu? • Boli všetky spätné väzby rovnako pozitívne? • Cítite sa tak, že vás bolo "skutočne" vidno? • Čo vás ostatní naučili o tom, ako pôsobiť na svoje okolie? • Existuje nejaká súvislosť medzi touto skúsenosťou a vaším každodenným životom? • Aké závery vyvodíte z poučenia z tohto cvičenia?

Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Túto metódu možno použiť po práci v skupine s odkazom na to, čo každý človek do skupiny dal. Avšak tiež ju možno použiť na opis celého workshopu. Tipy pre moderovanie Toto cvičenie podporuje pozitívne vnímanie skupiny, rovnako ako komunikáciu. Účastníci uvidia, akí sú šťastní, že dostali všetky tie karty. V prvej opísanej verzii – rovnako ako v reálnom živote, kde zabúdame dať pozitívnu spätnú väzbu - mnoho ľudí spočiatku zabúda písať karty. Z tohto dôvodu ich príležitostne požiadajte (ale nie príliš skoro!) a umožnite zahájenie procesu, aby sa stal vedomým. Strach z toho, že "nedostávam žiadne/dostávam len niekoľko kariet," by mal rozhodne byť prediskutovaný vopred. To neznamená, že na danej osobe nie je nič pozitívne, iba to, že ostatní si to ešte nevšimli!
Zdroj	Gerd Kalmbach http://www.gerd-kalmbach.de/index.php/method-betrachten.html?m=34&PHPSESSID=fd83ag3tpcmd8sofnchgrbgijo

Predstavenie tém | Rozvíjanie tém

Na začiatok

Na workshope, skôr než pôjdeme viac do hĺbky, je užitočné mať k dispozícii činnosť, pomocou ktorej sa dozvieme viac o potrebách a životoch účastníkov. Predbežné nastavenie môže umožniť hravý úvod do týchto tém. Je dobré sledovať a vziať na vedomie vyhlásenia účastníka v priebehu týchto aktivít. Tak sa môžete odkazovať na jednotlivé výroky v priebehu workshopu, aby ste si pomohli pri práci na témach viac osobných a relevantných pre životy účastníkov.

Všetky nasledujúce cvičenia dávajú účastníkom možnosť vyjadriť svoje názory alebo schopnosti. Tým sa často určuje, ako dobre môžete ďalej pracovať na témach. Preto by sa tieto úvodné cvičenia mali vykonávať tak neutrálne, ako je to možné. Môže sa to diať aj v prípade, že účastníci stále váhajú, ako veľmi by sa chceli zúčastniť alebo sa pri workshope otvoriť. Unáhlené odsúdenia, provokácie alebo zmätok tu teda nie sú na mieste.

Cvičenia uvedené nižšie sú dôležité v dvoch ohľadoch: umožňujú účastníkom jednoduchšie predstavenie sa a poskytujú facilitátorovi hlbší pohľad do ich života a prostredia.

Metódy

Šarády

Predstavenie tém

Ciele	Predstavenie kľúčových termínov k špecifickým témam (napr, rasizmus, sexismus, sociálna nespravodlivosť, mládežnícke kultúry) Propagácia schopnosti k tomu, ako vyjadrovať a pristupovať k zložitým konceptom rôznymi spôsobmi Hrať sa a baviť sa spoločne

Požiadavky	-
Doba/trvanie	15-30 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Adolescenti, vek 12 a viac
Materiály	Pripraviť si karty so slovami, stopky
Príprava	Pripraviť si slová a koncepty, ktoré sa budú hodiť k téme a účastníkom

Popis	Šarády sú hra, ktorá sa hrá v skupinách, kde sa slová zahrajú a ich hráči hádajú. Slová možno zvoliť z veľkého množstva tém. Skupina sa rozdelí na dve skupinky rovnakej veľkosti. Verzia 1 Facilitátor pripravil karty so slovami. Na človeka z jednej zo skupín príde rad a zahrá slovo, zvyšok jeho skupiny háda, čo to je. Osobe, ktorá je na rade, sa ukáže slovo a spýta sa jej, či rozumie tomu, čo znamená. Ak áno, má skupina jednu minútu na to, aby uhádla dané slovo. Ak uhádne, skupina dostane bod a na rade je druhá skupina. Skupina s najvyšším počtom bodov na konci vyhráva. Odporúčajú sa 3 slová na skupinu. Verzia 2 Obom skupinám sa povie, aby pre druhú skupinu vybrali slová z určitej témy. Tá by nemala byť príliš náročná; mali by to byť slová, ktoré by skupina pracujúca na zozname tiež mala byť schopná predviesť. Každá skupina má 10 minút na premyslenie zoznamu slov. Zvyšok hry sa hrá tak, ako je popísané vo verzii 1.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	-
Zdroj	Dissens e.V., respect Bremen

Rýchle rande / Hovoriace stoličky

Predstavenie tém | Práca na témach

Ciele	Zoznámenie sa s názormi ostatných účastníkov Predstavenie rôznych tém Naučenie sa tolerovať názory, ktoré sa líšia od vlastného Vybrúsenie povedomia o komunikácii nad rámec toho, čo sa hovorí Nácvik schopnosti počúvať, a tiež učenie sa tolerovať iné postoje bez prerušovania Vyjadrovanie a prezentovanie vašich vlastných postojov Objavovanie rôznych potrieb, pokiaľ ide o vlastný čas na hovorenie Zaujatie postoja ku kontroverzným otázkam

Požiadavky	-
Doba/trvanie	30 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Párny počet účastníkov (pokiaľ nie je, mal by sa zúčastniť i facilitátor)
Materiály	Ak je to možné, tak stoličky, i keď sa dá hrať aj postojáčky; hudba
Príprava	Výber hudby Pripravte si zoznam s otázkami alebo vyhláseniami (viď šablóna) Tieto otázky/vyhlásenia sa môžu líšiť v závislosti od toho, čo chcete dosiahnuť; v prípade, že cieľom je poznať vašu činnosť v skupine, potom možno klásť osobnejšie otázky. Ak je cieľom skôr predstaviť témy, potom má zmysel použiť tematické otázky či kontroverzné vyhlásenia. Pokiaľ sa hra použije na začiatku seminára, ukázalo sa účinné použiť kombináciu osobných otázok a tematických otázok. Počet otázok/vyhlásení sa môže líšiť. V praxi sa ukázalo účinné položiť maximálne 7 otázok.

Popis	Stoličky sa rozostavia v miestnosti tak, že dve stoličky vždy stoja vedľa seba; avšak tieto páry stoličiek by mali byť rozostavané tak ďaleko od seba, ako je to možné, po celej miestnosti. Účastníci chodia po miestnosti, zatiaľčo hrá hudba. Akonáhle hudba prestane, mali by si nájsť prázdnu stoličku a diskusného partnera, ktorý je osobou sediacou vedľa nich. V tomto okamihu dostane celá skupina otázku alebo vyhlásenie. Každý z týchto dvoch diskusných partnerov má jednu minútu na odpoveď na otázku alebo na stanovisko k vyhláseniu. Pokiaľ jedna osoba hovorí, druhý človek počúva bez toho, aby kládol akékoľvek ďalšie otázky alebo mal nejaké pripomienky (neverbálna komunikácia, ako je prikývnutie s úsmevom atď., je povolená). Po minúte dostanú znamenie; teraz príde na rad druhá osoba a zaujíma postoj k rovnakému vyhláseniu / otázke.

Popis	Po uplynutí ďalšej minúty hudba začne znovu. Všetci vstanú a chodia po miestnosti, dokým sa zastavením hudby nespustí ďalšie kolo.
	Hodnotenie Odporúča sa prejsť si cvičenie spolu s celou skupinou (cca 5-10 minút), pokiaľ ide o kontroverzné diskusie. Na jednej strane sa hodnotenie môže týkať procesu komunikácie a na strane druhej sú témy prediskutované v priebehu cvičenia.
	Možné otázky Aké vám pripadalo toto cvičenie? Čo vám pripadalo jednoduchšie, počúvať alebo hovoriť? Aké to bolo hovoriť celú jednu minútu? Čo vám vaše hovorenie uľahčovalo? O akých problémoch sa vám obzvlášť ťažko niečo hovorilo? A prečo? O akých problémoch ste mali obzvlášť čo povedať? A prečo? O ktorých problémoch sa vyjadrovali kontroverzné názory? ...dodatočné podrobné otázky o témach preberaných v cvičení
	Komentáre a/alebo dodatočné informácie -
Zdroj	Anti-Bias Werkstatt Berlin

Predloha: zoznam možných otázok

- Povedzte mi o peknom zážitku, ktorý ste mali minulý týždeň.
- Čoho ste sa museli vzdať, aby ste tu mohli byť?
- Čo vás podnietilo k účasti na tomto seminári?
- Ktorými jazykmi hovoríte a prečo?
- Čo pre vás znamená moc?
- Ktorý typ predsudkov ste na sebe v poslednej dobe pozorovali?
- Homosexuálne páry by mali mať možnosť adoptovať si deti rovnako ako heterosexuálne páry.
- Súčasná politická situácia mi robí starosti a ovplyvňuje moje správanie.
- Graffiti mesto skrášľujú.
- Pítie alkoholu na verejnosti by sa malo zakázať.
- Ako veľmi úspešní sa cítite?
- Moja posledná demonštrácia...
- Do našej krajiny už prišlo príliš veľa cudzincov.
- Je správne znižovať sociálne dávky?
- Večierok s nacistami – je to možné?

Práca na témach

Na začiatok

Teraz je čas pustiť sa do práce! Jadro workshopu bude pokrývať nasledujúca časť: Práca na témach. Ale aké témy by mali byť pokryté na prvom mieste?

Väčšinou je na výber široká škála tém a nie je vždy jednoduché udržať si prehľad. Pokiaľ vyberáte témy pred začiatkom workshopu, mali by ste myslieť na nasledujúce body:

Svet účastníkov

Organizátor workshopu už má hrubú predstavu o cieľovej skupine podľa informácií poskytnutých predtým, ako workshop začal. Je však dôležité, aby mal facilitátor oči otvorené v priebehu cvičení a zistil, ktoré témy sú v súčasnej dobe pre dospelých dôležité a potom ich spontánne prispôbil procesu a obsahu workshopu.

Odkazy na kultúru mládeže spojenú s workshopom / prostriedok (viď 5)

Hip-hopová kultúra ako príklad: rasizmus, ktorý zažívali černosi žijúci v getách v USA spojený s rasistickou skúsenosťou dnes; Techno: história homosexuálneho hnutia až po to, ako sa k homosexuálom správa spoločnosť dnes, atď.

Celkové nastavenie workshopu / Projektové dni

Pokiaľ facilitátori zdieľajú spoločný prístup alebo pokiaľ má projektový deň nejakú konkrétnu tému, potom by sa to malo vziať do úvahy.

Aký cieľ svojim workshopom sledujem?

V *cultures interactive e.V.* sa občiansko-spoločenská práca s kultúrou mládeže zameriava na možnú zmenu perspektívy a empatie u mládeže a dospelých a tiež im dáva impulz na rozvoj aktívneho a tolerantného prístupu, ktorý je schopný oceniť odlišné názory. To zahŕňa vysvetlenie, že fyzické a psychické násilie ako prostriedok politického prejavu nikdy nemožno ospravedlniť.

Tieto ciele sú základom workshopu, ale nie je nutné ich sprostredkovať doslova. Princíp jednotlivých činností je skôr hravo odhaliť, ako funguje ľudské vnímanie a potom kriticky skúmať tieto tendencie. Pritom sa môžu niektorí účastníci cítiť odhalení, oklamaní alebo, v najhoršom prípade, osobne napadnutí. Je dôležité, aby sa z facilitátora nestal obviňujúci, ale skôr aby bol relatívne vyrovnaný a dával pocit normálnosti, aj keď sa riešia témy ako stereotypy myslenia. Avšak účastníci by mali byť jasne vyzvaní, aby kriticky a politicky skúmali a objavovali túto „normálnosť“. Najmä vyhlásenia demonštrujúce skupinovo zamerané nepriateľstvo treba systematicky riešiť.

Nižšie budú uvedené cvičenia, ktorá sú vhodné pre hĺbkovú prácu na rôznych témach. Obzvlášť výber predlôh možno prispôbiť skupine a postupu workshopu.

Ciele	Zameranie sa na stereotypy v skupine a stimulovanie diskusie o téme

Požiadavky	-
Doba/trvanie	20-30 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 6 účastníkov, vek 12 a viac
Materiály	Flip chart, fixky
Príprava	Výber kreslených slov

Popis	Účastníci sa rozdelia na niekoľko menších skupín (3-6 ľudí). Každá skupina by si mala vybrať človeka, ktorý za ňu bude maľovať. Títo vybraní ľudia dostanú slovo, ktoré majú namaľovať. Musia ho namaľovať bez hovorenia a bez písania slov, písmen alebo čísel. Zvyšok skupiny musí hádať, aké slovo majú na mysli. Skupina, ktorá ako prvá uhádne slovo správne, získava bod. Aby sme sa vysporiadali so stereotypmi, je možné použiť nasledovné príklady: • Hlupák • Muslim • Obeť • Nemec • Američan • Francúz • Homosexuál • Manžel/manželka Hodnotenie Počas hodnotiacej fázy sa kresby rovnakého slova rozvešajú okolo miestnosti. Často sa objavujú pozoruhodné podobnosti. Účastníci sa na tieto výsledky môžu pozrieť. Na stereotypy, kliše a diskrimináciu sa potom možno zamerať v diskusii. Otázky, na ktoré sa možno zamerať v skupine: • Čo ste si na obrázkoch všimli? • Prečo ste nakreslili tak podobné veci? • Je to problém? • Kedy sú stereotypy problém? • Zaškatuľkoval vás niekedy niekto? • Malo to niečo spoločné s diskrimináciou?

Komentáre a/alebo dodatočné informácie	K diskusii možno pridať aj nasledujúci vstup: Stereotypy sú zovšeobecňujúce predpoklady o určitej skupine, tj. prisudzovanie určitej charakteristiky človeku kvôli jeho významnej črte a/alebo kvôli tomu, že je členom určitej skupiny. Tieto stereotypy sú veľmi zjednodušujúce a často nespravodlivo posudzujú zložitosť, rôznorodosť aj protikladnú povahu ľudí. Je dôležité zdôrazniť, že nikto sa od stereotypov nedokáže úplne oslobodiť, ale je dôležité skúmať tieto stereotypy a tiež o nich pochybovať. Prvým krokom je byť si vedomý vplyvu, ktorý v tejto otázke majú rodina, priatelia a médiá.
Zdroj	-

Vreće fráz

Práca na témach

Ciele	Diskusia o vlastenectve a iných stereotypoch Vytváranie (národných) kliše a účinku, ktorý majú Testovanie možných reakcií na frázy a heslá

Požiadavky	-
Doba/trvanie	20-40 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	6-16 účastníkov
Materiály	Metaplánové karty s frázami (každá dvakrát)
Príprava	Vybrať frázy vhodné pre skupinu (viď predloha). Dôležité: vyhnúť sa potenciálnemu raneniu citov účastníkov

Popis	Každú kartu s frázou dostanú dvaja rôzni účastníci. Potom sú požiadaní, aby si vymysleli argumenty za a proti tomuto vyhláseniu. Z časových dôvodov by nemalo byť vybraných viac ako 8 viet. Facilitátor prečíta prvú vetu nahlas. Dvaja ľudia, ktorí majú rovnakú frázu, sú požiadaní, aby predložili 2-3 krátke argumenty v prospech (osoba 1) a proti (osoba 2) vyhláseniu. Pokiaľ sú argumenty príliš krátke, môžete požiadať skupinu, aby pomohli. Potom skupina prejednáva a hodnotí frázu a argumenty. Aby sa podporila diskusia, je možné položiť nasledujúce otázky: Na akom obraze ľudskosti je toto založené? Súhlasili by ste s týmto vyhlásením? Aké posolstvo je povedané touto vetou? Aký motív predpokladáme za týmto vyhlásením? Ako sa cítite, keď počujete túto vetu? Ako môžete argumentovať proti tomuto sloganu? Prečo je to také zložité? Vety sa prečítajú jedna po druhej a všetky sa aj prediskutujú.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Pred činnosťou a počas nej by mali facilitátori zdôrazňovať, že použité argumenty za a proti neodrážajú osobné názory a vo vnútri skupiny možno vyjadriť aj odlišné postoje.
Zdroj	DGB Bildungswerk Thüringen e.V.

"Utečencom treba pomôcť, ale určite nie všetkým tým miliónom, ktorí chcú prísť do Európy!"

"Černosi majú rytmus v krvi."

"Manželka patrí do kuchyne."

„Členstvo SR v EÚ je zlá vec."

"Cudzinci nám berú prácu."

"Potrebujeme viac vlastencov."

"Ľudia sú od podstaty zlí."

"Štát by mal prijať opatrenia na zníženie pôrodnosti Rómov."

"Nemci sú pracovití, poriadkumilovní a čistotní."

"Nezamestnaní sú iba leniví."

"Každý, kto chce pracovať, sa môže pustiť do podnikania."

"Za Tisa sa na Slovensku žilo dobre."

"Od ľudí z iných kultúr sa môžeme veľa naučiť."

"Každý, kto tu chce žiť, musí prijať slovenskú kultúru."

"Väčšina Slovákov nevedela o prenasledovaní Židov za Tretej ríše."

"Ženy nevedia šoférovať."

"V skutočnosti tento štát neriadi vláda a nevieme, kto ťahá za nitky v pozadí.."

"Cudzinci zvyšujú v krajine kriminalitu."

"Slovensko je krajina Slovákov a tak by to aj malo ostať."

"Väčšina politikov sa na politiku dala len kvôli vlastnému prospechu."

Workshopy *cultures interactive* o kultúre mládeže: Metodické prepojenie s občianskou výchovou, médiami a mládežníckymi kultúrami

Na začiatok

Na svoje workshopy *cultures interactive* e.V. využíva občiansko-spoločenský prístup ku kultúre mládeže. K tomu sa využíva záujem mladých o mládežnícke kultúry a médiá a prepája sa s občianskou výchovou zameranou na život a svet.

Ponuka workshopov pod vedením *cultures interactive* e.V.

Hudobné žánre mládežníckej kultúry: Rap, beatboxing, DJing (techno, hip hop), punk, metal, riot grrrls, reggae, goth, dancehall, emo, workshopy s kapelami/spevákmi-autormi

Kultúra mládeže a grafika: komiks (možná špecifikácia: manga), street art/graffiti, grafický design

Kultúra mládeže a šport: parkour, skateboarding, pouličný futbal, breakdancing

Médiá: fotografia, rádio, video

Zmiešané workshopy: popové kultúry, šťastný gender

Na workshopoch spolu zvyčajne pracujú dva facilitátori: jeden ako zástupce kultúry mládeže a druhý za občiansku výchovu. Autentickosť a vlastné postoje facilitátora sú nevyhnutnou súčasťou práce; okrem toho, že je dôležité mať vedomosti o historickom vývoji jednotlivých subkultúr a ich potenciálu pre oslobodenie a „hodnoty“. Napríklad, hip hop je vzbuza proti vylúčeniu a chudobe častí chudobnej afro-americkéj populácie v USA, myšlienka „urob to sám“ v punku alebo história pirátskych rádii. Riešia sa tiež stereotypy, genderové otázky a nepriateľstvo¹ zamerané voči skupinám v rámci kultúr mládeže.

Táto forma občianskej výchovy zameraná na život-svet "sa stretáva s mladými tam, kde sú" a je tiež schopná dosiahnuť na tých dospievajúcich, ktorých často nie je možné ovplyvniť klasickou občianskou výchovou.

Príklady cvičení uvedených nižšie budú demonštrovať spojovací článok medzi mládežníckymi kultúrami/médiami a občianskou výchovou. V mnohých prípadoch ide o cvičenia, ktoré sú už možno známe, ale ktoré boli upravené tak, aby sa hodili na danú kultúru mládeže.

¹ Nepriateľstvo zamerané na skupiny (Group Focused Enmity) je názov výskumného projektu na univerzite v Bielefelde, rovnako ako koncept, ktorý zaznamenáva postoje v oblasti diskriminácie. Hovorí o syndróme nepriateľstva zameraného voči skupinám, čo je spektrum predsudkov voči celému radu rôznych skupín, spochybňovanie ich rovnosti a integrity. Jadrom syndrómu je ideológia nerovnosti; skupiny, ktoré boli a sú cieľom, sčasti závisia od sociálneho a kultúrneho vývoja, a ich devalvácia a vylúčenie je ovplyvnené kultúrou. Ich empirické poznatky konštatovali tieto prvky nepriateľstva voči skupinám v Nemecku: rasizmus, antisemitizmus, sexizmus, anti-moslimské postoje, xenofóbiu, predsudky voči homosexuálom, osobám so zdravotným postihnutím, bezdomovcom, dlhodobo nezamestnaným, žiadateľom o azyl a Sintom a Rómom. Ktoré špecifické skupiny patria k syndrómu, závisí čiastočne od sociálneho a kultúrneho rozvoja, ale možno identifikovať mnoho skupín, ktoré zažili predsudky a vylúčenie počas dlhšej doby a v rôznych kultúrnych kontextoch a fázach. Zdroj: <http://www.uni-bielefeld.de/%28en%29/ikg/projekte/GMF/>

Metódy

Non-Stop Text

Prepájanie mládežníckych kultúr/médií a občianskej výchovy

Rapový workshop/kapelový workshop/rádio

Ciele	Prekonanie strachu z písania bez akýchkoľvek obmedzení, pokiaľ ide o obsah a štýl. Otvorenie sa k napísaniu textov počas workshopu a možno tiež zotrvanie v pozícii otvoreného človeka vo všeobecnosti.

Požiadavky	Mládežnícka kultúra alebo médium, ktoré funguje s textom (rap, kapelový workshop, rádio atď.)
Doba/trvanie	3-10 minút voľného písania, potom dostatok času na prečítanie textov (líši sa podľa počtu účastníkov)
Cieľová skupina/veľkosť skupiny	Min. 2 účastníci
Materiály	Perá, papier, hodiny
Príprava	-

Popis	Úlohou tohto cvičenia je dať myšlienkam, ktoré sú väčšinou vytvorené zo slov, ale nie z celých viet, písomnú podobu. Spočiatku sa spolu dohodnete, koľko času treba na metódu a potom povieť účastníkom, že všetky texty sa budú po dokončení čítať nahlas. Je dôležité, aby to vedeli vopred, aby konečný výsledok nebol príliš osobný alebo intímny, aby ho bolo možné zdieľať. Aby tí, ktorí píšu pomalšie, mali dostatok času, aby svoje myšlienky mohli dať na papier, odporúča sa na písanie čas minimálne tri minúty. Avšak táto metóda by nemala trvať dlhšie než desať minút, pretože písanie textu „v určitej lehote“ je ako kognitívne, tak aj fyzicky veľmi intenzívne a niekedy môže byť aj únavné. Úlohou je písať čo najplynulejšie, ako je to len možné, a bez prerušenia. Jediný pokyn je napísať a vyjadriť slovami niečo aktuálne myšlienky a asociácie. Či to má podobu poznámok, fragmentov viet, celých viet alebo rýmov, je úplne na pisateľovi. Je len dôležité, že nič nie je cenzurované a na ničom sa neľpie príliš dlho, ako aj to, že účastník sa aktívne pokúša písať niečo, čo „dáva zmysel“. Akonáhle čas vyprší, účastníci by mali dostať ešte pár minút, aby si v tichosti prešli svoj text a videli, čo to vlastne napísali. Podľa skúsenosti to uľahčí čítanie textov nahlas. Potom sa všetky texty prečítajú nahlas, pokiaľ je to možné bez pripomienok. So spracovanými témami a obsahom by sa dalo pracovať ďalej, až všetci účastníci skončia.

Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Mnoho adolescentov píše (rukou) len v škole; sú opravovaní a hodnotení, napríklad v domácich úlohách alebo testoch, a dostávajú pokyny, pokiaľ ide o obsah a štýl. V mnohých ohľadoch to pre nich robí z písania neprijemný zážitok a dáva len malú motiváciu k tomu, aby vyjadrili svoje vlastné myšlienky a názory v písanom texte. Kritika a pripomienky k štýlu alebo dokonca pravopisným chybám by preto nemali byť súčasťou cvičenia. Toto cvičenie sa dobre hodí na začiatok workshopu, ale môže byť tiež použité ako rituál na začiatok práce, a/alebo ako rozcvička pre udalosti, ktoré sa konajú v priebehu niekoľkých dní. Poznámka o rape: ak berieme do úvahy rytmus, počet slabík, prúd reči a rým, písanie rapových textov má relatívne prísne pravidlá. Ak chcete pracovať na technike, je vhodné postupne k písaniu zaujať štruktúrovaný prístup. Avšak non-stop textová metóda je dobré miesto pre štart, pretože tu sa nič nedá urobiť „zle“.
Zdroj	Sookee, Cultures Interactive e.V.

Plánovanie večierka

Prepájanie mládežníckych kultúr/médií a občianskej výchovy

Ciele	Rozvoj stratégií pre vytváranie rozmanitosti Precvičenie timovej práce Získanie pochopenia pre rôzne spoločenské postavenia

Požiadavky	-
Doba/trvanie	ca. 60 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Max. 25 účastníkov, adolescenti starší ako 14 rokov (vrátane)
Materiály	Perá, flip charty, materiály na výrobu koláží
Príprava	Možná úprava plánovacej hry podľa účastníkov/aktuálneho workshopu

Popis	Pri plánovacej hre sú účastníci požiadaní, aby naplánovali večierok (alebo koncert) s heslom „rozmanitosť“. Cieľom by malo byť prilákať čo najviac ľudí a umožniť im, aby na party prišli. Faktory vylúčenia, ako je zlá dostupnosť pre vozíčkarov, či spojenie mestskou hromadnou dopravou od domova pre utečencov alebo vzory letákov, ktoré sú sexistické, by sa mali vziať do úvahy a plánovači by sa im mali vyhnúť. Malé skupiny sa vytvoria tam, kde sa diskutuje o nasledujúcich bodoch: Propagácia (design plagátu/reklamné médium) Podmienky vstupu Program Výzdoba miestnosti Cenová politika ... Výsledky môžu byť prezentované ako koláž, imaginárny leták alebo plagát, atď. a potom sa o nich bude diskutovať s ohľadom na motto večierka spolu s celou skupinou.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	Skupina by mala byť oboznámená s témami diskriminácie a rozmanitosti. Dobré cvičenie, ktoré sa môže robiť predtým, ako hráme „krok vpred (viď vzdelávanie k ľudským právam)“, pretože sociálne pozície a ich účinky sú v tomto cvičení dobre prezentované.
Zdroj	Ralf Mahlich, Cultures Interactive e.V.

Hranie v role: Scenár večierka

Prepájanie mládežníckych kultúr/médií a občianskej výchovy

Ciele	Skúmanie správania pacháteľa, obete, diváka a pomocníka Skúmanie konfliktnej a rozhodovacej situácie z rôznych uhlov pohľadu Uvedomenie si, že na správaní každého jednotlivca záleží, ale zároveň si treba neustále uvedomovať dôvody, prečo nekonať Podpora a propagácia solidarity Premýšľanie o vlastnom správaní v podobných situáciách

Požiadavky	-
Doba/trvanie	60 minút
Cieľová skupina/ veľkosť skupiny	Min. 6-8 účastníkov, vek 16 a viac
Materiály	Možné rekvizity k predstaveniu, kópie scenárov Okrem toho: seminárna miestnosť a miestnosť pre malé skupiny, kde môžu pracovať a pripraviť scénu
Príprava	Kopírovanie scenárov, ich možná úprava

Popis	Ako už bolo naznačené v úvode, nejde o to, aby sa jasne pomenovalo morálne správne správanie, ale skôr ide o to, byť si vedomý rôznych pohľadov a ponúknuť pre ne nové dôvody. Skupina je rozdelená do 2-3 malých skupiniek (podľa veľkosti), a každá skupinka dostane scenár. Účastníci si prečítajú scenár, rozdelia roly a pripravujú výstup. Scenár bude predložený ostatným ako moment na rozhodnutie, a potom dej „zamrzne“. To môže byť buď stručne zmienené alebo zahrané. Potom nasleduje diskusia. Otázky do diskusie môžu obsahovať: • Ako by táto situácia mohla pokračovať? • Kto je v tomto výstupe obeť? Kto boli tí, na koho sa útočilo? • Prečo sa z určitých ľudí stali obeť? • Ako sa správali tí, čo sa prizerali? • Kto by mohol vystupovať ako spojenec obete? • Ako by mohol spojenec pomôcť obeti? • Čo spojenec riskuje, ak obeti pomôže? • Ako by sa mohla obeť brániť? • Aké je riziko, ak sa obeť bráni? • Prečo obeť nereaguje vôbec alebo nereaguje na situáciu rýchlejšie? • Čo by sa muselo na výstupe zmeniť, aby: • Obeť mala šancu zo situácie utiecť alebo sa brániť? • Sa z prizeračiek sa stali spojenci? • Sa šanci na útok zabránilo alebo aby sa výrazne obmedzila? • Prečo sa páchatelia správali tak, ako sa správali? • Čo viedlo k tomu sceráru? Čo by sa dalo urobiť, aby k takej situácii nedošlo?

Komentáre a/alebo dodatočné informácie	-
Zdroj	DGB-Bildungswerk Thüringen e.V.: Baustein zur nicht-rassistischen Bildungsarbeit www.baustein.dgb-bwt.de . Upravená verzia: Ralf Mahlich, Cultures Interactive e.V.

Šablóna (upraviť podľa účastníkov)

Scenár 1

Petrov starý kamarát, Jakub, ktorý sa pred dvoma rokmi presťahoval do Berlína, je v rodnom meste na návšteve. Títo dvaja spolu predtým často chodili na párty. Od tej doby začal Peter usporiadať techno party a trochu si tým zarába. To je tiež dnešný prípad: Peter si prenajal malú prázdnu továrenskú budovu a ozvučenie, najal niekoľko dobrých DJov a zorganizoval bar spolu s niekoľkými ďalšími ľuďmi. Všetko ide skvele a on je rád, že jeho kamarát Jakub je tam tiež. Avšak Jakub sa cíti neprijemne. Má na sebe žiarivý zlatý klobúk a bielu šatku a ľudia sa naňho už niekoľkokrát čudne pozreli, bohužiaľ aj jeden Petrov známy.

Cestou na toaletu ho jeden z ľudí zrazí a povie mu, že vyzerá ako „posraný buzerant“, a že by mal vypadnúť. Niektorí z prizerajúcich sa smejú, kým iní sa odvrátia. Jakub sa stretne s Petrom pri bare a povie mu, čo sa práve stalo.

Scenár 2

Jana je s kamarátkou na koncerte, a keď dohrajú kapely, začne hrať tanečná hudba. Atmosféra je skvelá a veľa ľudí tancuje. Ale Janina kamarátka chce ísť domov. Jana chvíľu rozmýšľa a potom sa rozhodne ešte chvíľu ostať, aj keď tam už nikoho nepozná. Rozlúčia sa a potom Jana pokračuje v tanci.

Po chvíli si všimne človeka, ktorý na ňu neustále pozerá, kým tancuje. Potom príde k nej a začne tancovať veľmi blízko nej. Jana sa cíti neprijemne. Ide tancovať inam, ale ten chlap ju prenasleduje, znovu pri nej tancuje. Odíde ešte raz, a ten chlap za ňou ide znovu. Niektorí z ľudí, ktorí tancujú okolo nej, si všimli, čo sa deje. Jana hovorí tomu mužovi, že chce tancovať sama, ale on nereaguje, iba začne tancovať ešte bližšie.

Analýza textu

Prepájanie mládežníckych kultúr/médií a občianskej výchovy

Ciele	Starostlivé skúmanie textov, ktoré by ste mohli pri počúvaní niektorých skladieb ignorovať alebo si nikdy nebyť niečoho vedomí, pretože vám chýba znalosť textu/predmetu a/alebo nie je nikto, s kým by sa o tom dalo hovoriť Vysvetlenie sociálneho pôsobenia

Požiadavky	-
Doba/trvanie	30-45 minút
Cílová skupina/velikost skupiny	Vek 15 a viac
Materiály	Texty umelcov, ktorí hovoria neľudské vyhlásenia, priestor na poznámky Odporúča sa výber textu v rodnom jazyku (väčšiny) účastníkov, pretože budú môcť lepšie porozumieť textu a nájsť v ňom súvislosť.
Príprava	Vyberte texty, spoznajte obsah a kultúrne pozadie (umelca)

Popis	Najprv si vypočujte pieseň spoločne. Účastníci majú text pred sebou a mali by si už urobiť niekoľko poznámok bez toho, aby mali nejakú konkrétnu úlohu. Môžu najskôr použiť asociatívne-intuitívny prístup k textu, reagovať naň ako zvyčajne, možno robiť poznámky o určitej technike a schopnostiach umelca. Následne si účastníci prejdú text, aby si objasnili neznáme slová alebo javy, ktoré nepochopili tak, aby každý bol na rovnakej úrovni porozumenia. Nakoniec sa položí niekoľko otázok pre analýzu. Položené otázky sú založené na tom, ako dobre sa hodia k téme alebo čo by malo byť preskúmané a diskutované. Otázky, ktoré sa môžu líšiť podľa textu, sú nasledovné: • Označte/okomentujte verše, ktoré vám pripadajú hrubé alebo extrémne. Z akého dôvodu? • Označte/okomentujte verše, ktoré vám pripadajú prijateľné a ktoré by ste zaspievali/rapovali sami. • Označte tri verše, ktoré osvetľujú konflikt medzi spevákom/rapperom. • Označte tri verše, ktoré považujete za úspešné z hľadiska bojovej techniky. • Označte dva verše, ktoré si protirečia. Avšak účastníci nemusia pracovať na celom texte, ale skôr sa sústrediť na niekoľko častí, ktoré si vybrali sami, a preto tiež o nich majú čo povedať. Obsah diskusie potom môže byť formovaný ďalšími metódami. Výsledky a hodnotenie možno tiež pokryť ďalšími metódami.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	-
Zdroj	Sooke, Cultures Interactive e.V.

Predloha (podľa tejto schémy doplňte text piesne)

Text piesne	Poznámky
...	...

Hranie v role: Uzatvorenie dohody

Prepájanie mládežníckych kultúr/médií a občianskej výchovy

Ciele	Uvedomenie si svojich predností Skúmanie, ako sa javím navonok a ako si pripadám vnútri Spätná väzba od skupiny

Požiadavky	-
Doba/trvanie	60-90 minút (v závislosti od veľkosti skupiny)
Cieľová skupina/veľkosť skupiny	Párny počet, facilitátor sa možno bude musieť zúčastniť
Materiály	Zobrazovacie médiá (Flipchart, projektor, laptop atď.)
Príprava	Pripravte si potrebnú techniku na prezentáciu

Popis	Skupina sa rozdelí do dvojíc; jedna osoba dostane rolu umelca, druhá osoba zase klienta (napríklad DJ a promotér, rapper a producent nahrávacej spoločnosti, fotograf a vydavateľ časopisu, atď.). Rolu možno prispôbiť podľa kultúry mladých alebo média, o ktorom hovoríme. Umelec chce získať zmluvu/prácu. K tomu je dohodnuté stretnutie, kde môže umelec predstaviť svoju prácu a pokúsiť sa uzatvoriť dohodu (napr. vystúpenie na party alebo koncerte). Mali by sa prediskutovať nasledujúce veci: Prezentácia práce (demo mix, fotografie, atď.) Možný vývoj (výber hudby, rôzne možné fotografické motívy a nápady, atď.) Vybavenie Peniaze Umelcov image Dátum/čas vykonania práce Dvojice majú na prípravu výstupu 5 minút. Potom sa výstup vykoná aj pred skupinou a analyzuje. V druhom kole, ktoré nasleduje po prvom kole a príslušnom výkone, sa roly prehodia. Prezentácia sa analyzuje pomocou nasledujúcich otázok: Na umelca: Ako si myslíte, že bola prezentácia vnímaná? Na klienta: Čo ste si o prezentácii mysleli? Na celú skupinu: Ako hodnotíte prezentáciu umelca? Tu je dôležité vysvetliť pravidlá spätnej väzby.
Komentáre a/alebo dodatočné informácie	-
Zdroj	-

ŽIVÉ KNIŽNICE

AUTOR:
RADO SLOBODA

Obsah

Úvod 250

Dôležité pojmy 251

História 252

Živá knižnica 253

Ako zorganizovať živú knižnicu? 255

Kde sa živé knižnice odohrávajú? 256

Bez koho sa živá knižnica nezaobíde? 259

Ako sa stať živou knihou? (Tréningový modul pre živé knihy) 262

Knihovníci a knihovníčky 263

Ako sa stať knihovníkom? (Tréningový modul pre knihovníkov) 267

Rozhovor so skúseným knihovníkom 268

Asistenti knihovníkov 270

Úvod

V roku 2011 som sa prvý raz zoznámil so živými knižnicami. Odvtedy som bol súčasťou prinajmenšom 60 živých knižníc na základných, stredných, vysokých školách, ale aj v kultúrnych centrách či na festivale Pohoda. Za tie roky som sa presvedčil, že živé knižnice sú jednou z najlepších aktivít, pokiaľ ide o vytváranie kultivovaného dialógu, scitlivovanie mladých ľudí voči inakosti rozličného druhu, ale často aj hlbokou sondou do rozličných zákutí nášho vedomia i podvedomia. Rozhovor o životných príbehoch ľudí, ktorí v živote prežili odmietnutie spoločnosťou pre svoju odlišnosť od majority, jej prenasledovanie či ignoráciu je totiž práve to, čo v našich životoch veľmi chýba. Len vďaka takýmto rozhovorom môžeme prísť k tomu, akými hodnotami je sloboda, rovnosť, tolerancia, ľudskosť a láska a akými spôsobmi sa ich neprítomnosť alebo nedostatočnosť prejavuje na konkrétnych životných osudoch. Verím, že živá knižnica nie je jedinou možnosťou, ako tieto hodnoty pochopiť a kultivovať. Určite však je jednou z tých najlepších.

V nadchádzajúcej kapitole sa zoznámite krok za krokom so živou knižnicou, s tým, čo to vlastne je, ale aj s tým, ako si takú živú knižnicu usporiadať na vašej škole či vo vašom obľúbenom kultúrnom centre alebo aj na obecnom úrade. Tak, hor sa do čítania!

Dôležité pojmy

Pri vytváraní tejto metodiky vychádzame z metodických príručiek luventy a Rady Európy, ktoré už boli k živým knižniciam napísané; najmä však z vlastných skúseností pri organizácii živých knižníc, ktoré sme načerpali pri organizácii viac ako 60 živých knižníc na základných, stredných a vysokých školách od roku 2011 až do súčasnosti. Počas čítania tejto metodiky sa budete opakovane stretávať s niekoľkými pojmami. Toto sú tie hlavné:

ŽIVÁ KNIŽNICA je nástroj neformálneho vzdelávania, ktorý pracuje s predsudkami a diskrimináciou prostredníctvom osobných príbehov a skúseností priamo s človekom, ktorý ich prežil. V živej knižnici sa stretávajú ľudia (živé knihy) so zaujímavým príbehom, ktorý rozprávajú **ČITATEĽOM** (účastníkom živej knižnice, napríklad študentom).

KNIHOVNÍCI sú ľudia, ktorých úlohou je organizačné zabezpečenie živej knižnice. V skutočnej knižnici si s ich pomocou vyberiete knihu a potom už len čítate. V živej knižnici je to veľmi podobné, len namiesto čítania počúvate príbeh človeka z mäsa a kostí, ktorý si často prešiel neľahkou skúsenosťou diskriminácie či posmechu zo strany spoločnosti pre rozdiel vo farbe pleti, sexuálnej orientácii, náboženskom vyznaní, veku atď. A tomuto človeku hovoríme v živej knižnici **ŽIVÁ KNIHA**. Čítanie v živej knižnici nie je len o rozprávaní a počúvaní, je aj o diskusii. Keď živá kniha dorozpráva svoj príbeh, nasleduje diskusia, v ktorej čitatelia diskutujú so živou knihou, a majú tak možnosť pýtať sa jej otázky, ktoré ich zaujímajú.

Na nasledujúcich stranách nájdete kompletný návod, ako pripraviť a zrealizovať živú knižnicu, budeme sa venovať aj tomu, ako vyškolíť ľudí, ktorí sa na jej organizácii podieľajú (knižovníci), ktorí rozprávajú svoje príbehy (živé knihy) a ako to celé vyhodnotiť. Porozumenie metodike Živých knižníc je dôležité pre všetkých organizátorov Živej knižnice. Vďaka nej porozumíte hlavnému cieľu Živej knižnice, a to propagovať rešpekt voči ľudským právam a ľudskej dôstojnosti cez vytváranie priestoru pre konštruktívny dialóg o stereotypoch, ktoré často vedú k diskriminácii človeka alebo skupiny ľudí. Základné ciele živých knižníc sa nezmenili od počiatku na festivale Roskilde v roku 2000, kde sa uskutočnila historicky prvá živá knižnica. Ide o povzbudzovanie dialógu, posilňovanie schopnosti čeliť predsudkom a stereotypom a v neposlednom rade o prelamovanie rôznorodých bariér v našej spoločnosti.

Prvá živá knižnica sa uskutočnila v Dánsku na festivale Roskilde v roku 2000. S nápadom prišla dánska mimovládna organizácia Foreningen Stop Volden (Zastavme násilie), ktorá tento nápad nakoniec aj zrealizovala a ponúkala návštevníkom festivalu. Organizácia Stop Volden vznikla ako mládežnícka iniciatíva, ktorá sa zameriavala na vzdelávanie mladých ľudí v oblasti prevencie násillia. Ich aktivity boli motivované brutálnou vraždou spoločného priateľa všetkých piatich zakladateľov (Dany Abergel, Asma Mouna, Christoffer Erichsen, Thomas Bertelsen, Ronni Abergel). Napriek počiatočným obavám bola živá knižnica na festivale Roskilde veľkým úspechom. 75 živých kníh počas 4 dní. Toto bol veľký a významný začiatok živých knižníc, ktorých koncept už dávno presiahol hranice Dánska a rozšíril sa do celého sveta.

Po festivale Roskilde sa živé knižnice objavili aj na najznámejšom maďarskom festivale Sziget. Bolo to v roku 2001 a ukázalo sa, že koncept Živých knižníc je univerzálne využiteľný v rozličných krajinách.

Živé knižnice sa od roku 2001 organizujú pravidelne. Dôležitým medzníkom bol rok 2003, kedy sa o živú knižnicu začala zaujímať aj Rada Európy (RE) a začlenila ju do svojho programu, pretože pochopila, že na podporu porozumenia ľudských práv nemôže používať len odborné a právnické texty, ale aj rôzne nové zaujímavé formáty, po ktorých je čoraz väčší dopyt. V roku 2008 vznikla Human Library Organisation (HLO) v Dánsku s cieľom podporovať sociálnu kohéziu a rešpekt voči ľudským právam a rôznorodosti tým, že spojili organizátorov knižníc z celého sveta. Viac informácií o organizácii a jej aktivitách nájdete na www.humanlibrary.org. Stránka slúži ako globálne fórum pre všetkých, ktorí sa venujú organizácii živých knižníc. Podľa evidencie HLO a RE bolo doposiaľ zorganizovaných viac ako 200 Živých knižníc, toto číslo však bude v skutočnosti omnoho vyššie, a to vzhľadom na množstvo nezávislých organizátorov po celom svete. Napríklad my sme, prevažne v Banskej Bystrici, zorganizovali viac ako 60 živých knižníc a na organizácii ďalších 20 sme spolupracovali.

Na Slovensko priniesol živú knižnicu Slovenský inštitút mládeže Ministerstva školstva, Iuventa. Iuventa vyškolia prvé živé knihy a knihovníkov a spustila organizáciu živých knižníc po celom Slovensku. Zároveň vytvorila databázu živých kníh a mala dostatok kapacít na pokrytie organizácie niekoľkých živých knižníc ročne, vrátane veľkej celodennej živej knižnice pre približne 500 mladých ľudí z celého Slovenska, ktorá sa niekoľko rokov organizovala pri príležitosti Svetového dňa ľudských práv v Bratislave. Súčasťou tejto veľkej živej knižnice bol aj každoročný tréning nových živých kníh a knihovníkov, ktorý absolvovali v roku 2011 aj autori tejto príručky. Neskôr však Iuventa prestala mať kapacity na pokrývanie tejto agendy a živé knižnice na Slovensku stratili inštitucionálnu podporu. Situácia je v súčasnosti podobná v tom, že tu nie je jedna organizácia, ktorá by zabezpečovala všetko, čo v minulosti zastrešovala Iuventa. Čiastočne však môžeme hovoriť o oživení organizácie živých knižníc. A to napríklad vďaka činnosti Amnesty International Slovensko, ktorá zaradila živé knižnice do svojich vzdelávacích aktivít a posledné 3 roky patrí k najaktívnejším organizátorom živých knižníc na Slovensku, ale aj organizácia Eduma, ktorá sa venuje najmä príprave online živých knižníc, ale živé knižnice aj sama organizuje. Túto trojicu dopĺňa Centrum komunitného organizovania, ktoré v rámci svojej platformy Nie v našom meste organizuje knižnice najmä v Banskej Bystrici a BBSK.

Poznámka: Živá knižnica sa používa vo viacerých krajinách. V angličtine sa k informáciám o nej dopátrate pod dvoma výrazmi - human library a living library. Ide v podstate o to isté, no v roku 2010 sa začal používať výraz human library, čo v angličtine lepšie zodpovedá názvu pre konkrétnu aktivitu, living library sa zase viac hodí pre popis konceptu a metódy. Na Slovensku referujeme k obom oblastiam jedným slovným spojením - živé knižnice.

Živá knižnica, to sú Živé knihy, knihovníci a knihovníčky a, samozrejme, čitatelia a čitateľky. Živá kniha, to je človek s výnimočným životným príbehom, ktorý zväčša reprezentuje určitú menšinu žijúcu v spoločnosti, či už je to hendikepovaná osoba, príslušník alebo príslušníčka LGBTI komunity, imigrant alebo preživší holokaustu (a tu zoznam ani zďaleka nekončí), opisuje, resp. „číta“ počas vymedzeného času, zvyčajne 15 minút (o časových pravidlách sa dočítate nižšie), čitateľom a čitateľkám svoj život. Tí majú možnosť pýtať sa Živej knihy na jej skúsenosti, zážitky či pocity, aby sa mohli lepšie vžiť do jej príbehu a intenzívnejšie ho prežiť. Každá Živá kniha totiž odovzdáva svojim čitateľom a čitateľkám odkaz, ktorý má pomôcť búrať predsudky a stereotypy, ktoré v nich môžu byť zakorenené. Živá knižnica predstavuje nástroj vzdelávania k ľudským právam, ktorý pracuje s rozprávaním ľudských príbehov (a dialógu o nich) v bezpečnom prostredí, na ktorý dohliadajú vyškolení facilitátori – knihovníci. Príbehy pracujú s osobnými skúsenosťami konkrétnych ľudí s predsudkami, stereotypmi, porušovaním ľudských práv či diskrimináciou. Vyskytujú sa aj príbehy, ktorý tento element nemajú, ale sú zamerané na motiváciu čitateľov k určitému druhu správania, myslenia či konania. Vďaka tomu sa rozprávanie odohráva v intímnej atmosfére, ktorá umožňuje skutočne osobné rozhovory medzi cudzími ľuďmi. Práve preto, že rozhovor prebieha medzi ľuďmi, ktorí sa stretávajú po prvýkrát, sa niekedy vyskytujú obavy zo samotného priebehu knižnice; ale forma živej knižnice dokáže tento faktor pomerne rýchlo eliminovať. Výsledkom živej knižnice je nový pohľad čitateľa na osobu, skupinu ľudí alebo spoločenský problém, ktorý daný príbeh reprezentuje.

Čo potrebujete na živú knižnicu: Základom sú živé knihy a knihovníci, o ktorých píšeme ďalej v tejto metodike. Okrem toho potrebujete skupinu čitateľov, teda ľudí, ktorí majú záujem sa na živej knižnici zúčastniť. Ďalej potrebujete priestor pre živú knižnicu, veľkosť závisí od toho, koľko živých kníh a čitateľov budete mať.

Cieľové skupiny živej knižnice: Živé knižnice sme organizovali pre základné, stredné a vysoké školy, ale aj pre verejnosť. Vo všetkých prípadoch boli na živú knižnicu dobré odozvy, a preto si myslíme, že tento formát je naozaj univerzálny. Príbehy živých kníh zostávajú rovnaké, nech už ide o akúkoľvek cieľovú skupinu. To, čo v niektorých prípadoch bude vyžadovať istú flexibilitu, je správanie knihovníkov. Napríklad pri vysvetľovaní konceptu a pravidiel živej knižnice je dobré zohľadniť vek účastníkov/čitateľov. Pri mladších budete možno niektoré časti musieť vysvetliť podrobnejšie a jazykom prístupným danej vekovej kategórii.

Plán organizácie: Živá knižnica sa dá zorganizovať pomerne rýchlo, ak majú čas živé knihy. Na to sa však nemôžete nikdy spoliehať. Preto plánujte a pripravujte živú knižnicu minimálne 3 týždne pred samotnou akciou (ani to vám však niekedy nezaručí, že pozvanie prijmú živé knihy, ktoré chcete; berte vždy do úvahy, že sú to ľudia, ktorí pracujú či študujú a stane sa, že niekedy termínový prienik nenastane; pre upokojenie – nám sa to stalo len zopárkrát).

Miesto a cieľová skupina: Nech už organizujete živú knižnicu kdekoľvek, spojte sa so svojou kontaktnou osobou (to môže byť učiteľ na škole, kde knižnicu organizujete alebo organizátor festivalu, na ktorom organizujete živú knižnicu a pod.) a vyjasnite si tému živej knižnice, miesto konania, čas začiatku a konca, ako aj predpokladaný počet čitateľov.

Živé knihy: Zamyslite sa nad témou živej knižnice a vyberte živé knihy, ktoré sa k téme najviac hodia. Vyberte viac kníh, ako potrebujete a zostavte si poradie, v akom ich budete oslovovať. Viac kníh vyberáte preto, aby ste boli pripravení na situáciu, kedy vám prvé dve knihy na zozname odmietnu účasť. Knihy, ktoré s účasťou súhlasia, oboznámte s miestom a cieľovou skupinou, informujte ich o presnom čase začiatku a celkovom trvaní živej knižnice. Určite im nezabudnite dať informáciu o tom, či je živá knižnica honorovaná.

Knihovnicke povinnosti: Premyslite si, čo všetko si musíte pripraviť (napríklad vytlačiť pravidlá, alebo pripraviť pomôcky na písanie listov, resp. odkazov pre živé knihy a pod.)

Starostlivosť o živé knihy: Počas živej knižnice nezabúdajte na to, že živé knihy by mali mať vždy k dispozícii drobné občerstvenie a dostatok tekutín (rozprávania vyčerpáva). Mali by ste zistiť aj to, či niektorá živá kniha potrebuje po určitom počte čítaní prestávku a je vašou zodpovednosťou knihe priestor na prestávku vytvoriť.

Priestory: Uistite sa, že priestor je vhodný na organizáciu živej knižnice (teda je dostatočne veľký pre daný počet živých kníh a čitateľov). Ak sme už spomínali, je dobré mať jednu miestnosť pre čítania a druhú pre živé knihy, kde si môžu v prestávkach odpočinúť (živá knižnica sa dá zorganizovať aj bez toho, ale mali by ste o tom informovať aj živé knihy).

Ako dlho trvá živá knižnica: To je rôzne a závisí to od nastavenia tej-ktorej živej knižnice. Je však jednoduché vypočítať to. Základný čas jedného čítania živej knihy trvá od 15 do 30 minút (závisí od organizátora, k akému času v tomto spektre sa prikloní, ak si však vyberie napr. 20 minút, tak potom majú všetky čítania v rámci 1 živej knižnice vždy 20 minút) a bonusový čas od 5 do 15 minút (ide o čas, o ktorý má knihovník právo predĺžiť čítanie; funguje to podobne ako pri základnom čase, teda ak sa rozhodnete pre 5 minút, tak potom nemôže knihovník pridať viac). Nezabúdajte, že budete potrebovať aj čas na úvod do živej knižnice, vysvetlenie pravidiel, prestávky či na záverečné spätné väzby.

Koľko stojí živá knižnica: Financie sú na organizáciu živej knižnice potrebné. Organizácie, ktoré živé knižnice organizujú, majú niekedy na organizáciu grantové prostriedky, ale nie je to pravidlom. Náklady na živé knižnice závisia od rôznych faktorov a nedá sa určiť jedna fixná suma. Mení sa to v závislosti od miesta, odkiaľ k vám cestujú knihovníci a živé knihy (náklady na dopravu), alebo aké občerstvenie prípadne jedlo živým knihám zabezpečíte (náklady na stravu). Môže sa stať, že ak k vám živá kniha cestuje zďaleka, bude potrebovať aj prenocovať (náklady na ubytovanie). Myslíte na to, že živé knihy nie sú častokrát ľudia, ktorí si takéto náklady môžu dovoliť platiť z vlastného vrečka. Preto je zaužívaným pravidlom, že tieto náklady nesie organizátor živej knižnice. Okrem toho treba počítať aj s honorárom pre živú knihu. Nie je to síce pravidlo, ale je faktom, že na Slovensku sa od počiatku organizovania živých knižníc praktizovalo vyplácanie viac-menej symbolického honoráru od 20 do 50 eur pre každú zapojenú živú knihu. Pred organizáciou si preto poriadne prepočítajte, koľko financií budete na organizáciu živej knižnice potrebovať.

Ako zorganizovať živú knižnicu?

Možností ako zorganizovať živú knižnicu je niekoľko. Od tých jednoduchších až po tie zložitejšie. Podme sa ne pozrieť.

Chcem zorganizovať živú knižnicu čo možno najjednoduchšie.

V tomto prípade musíte osloviť organizácie, ktoré sa organizácii živých knižníc venujú. Ak im to ich kapacity dovoľujú, väčšinou sa snažia takýmto požiadavkám vyhovieť. Samozrejme, nezabúdajte, že väčšinou sa takejto činnosti venujú občianske združenia a neziskové organizácie a ich kapacity bývajú obmedzené. Treba počítať s tým, že živá knižnica čosi stojí, a preto je možné, že sa budete musieť podieľať na určitej časti financií (napr. na cestovné výdavky, obedy a pod.). V niektorých prípadoch to môže byť pre vás zdarma, to však musí mať daná organizácia na to voľné finančné zdroje. Akokoľvek sa dohodnete, ak budú súhlasiť, znamená to, že všetko okolo živej knižnice zariadia oni. Na vás pravdepodobne zostane len zabezpečenie priestoru a čitateľov.

Chcem si živú knižnicu zorganizovať sám, ale potrebujem pomôcť zo živými knihami.

Toto bude trochu zložitejšie, ale nebojte sa, nie príliš. V prvom rade budete potrebovať absolvovať tréning pre knihovníkov. Takéto tréningy sa nekonajú často, ale niektorá z organizácií, ktoré organizujú živé knižnice, by vám mali vedieť poradiť, kedy a kde sa takýto tréning bude konať. Ak však máte skúsenosti s neformálnym vzdelávaním a prácou s mládežou, potom by vám mohlo postačovať aj preštudovanie si metodiky, ktorú práve čítate. Potom vám už zostáva len opýtať sa jednej z organizácií, ktoré organizujú živé knižnice, aby vás podporili prostredníctvom poskytnutia kontaktov na živé knihy. Nezabúdajte, že aj v tomto prípade sú so živou knižnicou spojené priestorové a finančné nároky.

Chcem si živú knižnicu zorganizovať sám a chcem tam mať vlastné živé knihy.

Toto je najnáročnejšia možnosť, nie však nemožná, len sa treba pripraviť, že budete potrebovať viac času na prípravu. V prvom rade treba absolvovať, tak ako pri bode dva, tréning pre knihovníkov. Následne je potrebné, aby ste si živú knižnicu viackrát vyskúšali v spolupráci s jednou z organizácií, ktoré živé knižnice organizujú. Z našej skúsenosti je treba absolvovať približne 5-8 živých knižníc, aby ste boli pripravený s touto metodikou vytrénovať vlastné živé knihy. Nezabúdajte, že aj v tomto prípade sú so živou knižnicou spojené priestorové a finančné nároky.

Organizácie, ktoré sa venujú organizácii živých knižníc:

Centrum komunitného organizovania – www.cko.sk

Kontaktná osoba: Zuzana Szabóová – zuza@cko.sk

Amnesty International Slovensko – www.amnesty.sk

Kontaktná osoba: Martin Sýkora – sykora@amnesty.sk

Eduma – www.eduma.sk

Kde sa živé knižnice odohrávajú ?

Živé knižnice je možné zorganizovať kdekoľvek. V škole, vašom obľúbenom kultúrnom centre či na festivale, ale aj na mnohých iných miestach. Všetko závisí len od vašich kapacít. Uvádzame 3 príklady miest, na ktorých sme živú knižnicu organizovali my.

Školská verzus verejná Živá knižnica

Radi by sme zdôraznili jeden dôležitý rozdiel živej knižnice pre školy a pre tie, ktoré organizujete pre širšiu verejnosť. Zoberme si za príklad živú knižnicu na festivale. V takom prípade nemôžete vopred vedieť, koľko čitateľov budete mať. Viete len to, že v danom čase bude na danom mieste určitý počet ľudí. Preto je nutné myslieť na to, ako čitateľov do živej knižnice dostanete. Uvažujte o vytlačení letáčikov, ktoré môžete počas festivalu rozdávať a upriamiť tak ich pozornosť na živú knižnicu. Skúste sa dohodnúť s organizátormi, aby živú knižnicu spropagovali čo najviac (napríklad zaradením do programu festivalu, vyhlásením na hlavnom pódiu a pod.). Taktiež nezabudnite na vlastnú propagáciu cez sociálne siete. Taktiež treba rátať s väčším počtom knihovníkov, pretože časť z nich by mala tvoriť akýsi predvoj a ešte predtým, ako dostanete svojich čitateľov k pravidlám, by oni mali vysvetliť základnú ideu živej knižnice. Môžete si to predstaviť na nasledovnom príklade:

Živá knižnica Amnesty International Slovensko prebiehala v jednom menšom programovom stane na festivale Pohoda. Čítania sa diali každé dve hodiny a trvali cca 60 minút. Pre účely festivalu sme celkový čas na jedno čítanie nastavili na 20 min (základný čas) + 10 min. (bonusový čas). Dokopy sme mali 10 živých kníh. Na začiatku každého čítania živé knihy sedeli v stane na svojich stanovištiach (nemali sme možnosť mať knižky v inej miestnosti a priviesť ich až neskôr). Jeden knihovník stál pri pravidlách pri vchode do stanu, druhý knihovník stál pri plagáte s knižným výberom a ďalší dvaja stáli pred stanom, oslovovali ľudí, ktorí sa pri ňom zastavili a snažili sa zistiť ich záujem o samotné čítanie. Okrem toho sme mali 4 ďalších knihovníkov na striedanie (po každom čítacom bloku sa niekoľko knihovníkov prestriedalo). Minimálne 30 (niekedy viac) ľudí prejavilo záujem o čítanie v každom bloku čítania. To znamenalo, že niekedy sme mali obsadené všetky knihy, ale niekedy len niektoré. Knihy, ktoré práve neboli čítané, sa počas 60 minút vyčlenených na čítanie zdržiavali v blízkosti stanu, aby sme ich vedeli zastihnúť, ak by si ich prišli prečítať noví čitatelia.

Z tejto skúsenosti vidíte, že organizácia živej knižnice na festivale je pomerne náročná záležitosť. Treba si ju preto dobre naplánovať a určite budete potrebovať minimálne dvojnásobný počet knihovníkov ako pri živej knižnici na škole. Napríklad my zvykneme organizovať živé knižnice na školách vo dvojici. Ale ako ste si mohli prečítať, tak na festivale sme mali dokopy 8 knihovníkov. Samozrejme, treba brať do úvahy veľkosť festivalu, miesto konania, ako aj to, nakoľko ste v organizácii živých kníh skúsený. Pri organizácii živej knižnice mimo školy, napr. v kultúrnom centre, myslite na to, že účasť čitateľov závisí od vašej propagácie danej živej knižnice. Vedzte, že to, či k vám prídu čitatelia, závisí od propagácie. Opäť môžete uvažovať o letáčikoch a rozniesť ich po miestach, kde si ich ľudia môžu nájsť. Porozprávajte sa s ľuďmi, ktorí vedú priestor, kde sa živá knižnica bude odohrávať a opýtajte sa ich, aké kanály propagácie používajú, a ktoré z nich by ste mohli pre propagáciu živej knižnice použiť (napr. facebook, instagram, newsletter, programový plagát atď.).

Organizácie živej knižnice na škole: Živé knižnice sme organizovali na všetkých druhoch škôl a je to určite najlepšie miesto pre ich organizáciu.

Organizácia živej knižnice mimo školy: Živé knižnice vznikli na hudobnom festivale a hoci sa väčšia časť metodiky venuje živým knižniciam na školách, chceli by sme časť venovať aj živým knižniciam pre širokú verejnosť, a to či už plánujete živú knižnicu v miestnom kultúrnom centre alebo uvažujete o zorganizovaní živej knižnice na vašom festivale. Ako sme už uviedli vyššie, živé knižnice môžete zorganizovať kdekoľvek. Pozrime sa na 2 konkrétne príklady živých knižníc mimo školského prostredia:

Živá knižnica v kultúrnom centre: Pri organizácii tejto živej knižnice sme postupovali štandardne. Vybrali sme si tému (cudzinci na Slovensku), oslovili sme niekoľko živých kníh a niekoľko z nich naše pozvanie prijalo. Následne sme s prevádzkovateľmi priestoru dohodli to, čo potrebujeme, t.j. jednu miestnosť pre čítanie živých kníh, druhú v zákulisí ako oddychovú zónu pre živé knihy. Ďalej typ občerstvenia, ako aj

finančné záležitosti (kto uhradí cestovné a pod.). Nakoľko sme oslovili skúsené živé knihy, nemali sme s ich prípravou veľa práce, no poskytli sme im všetky informácie o mieste a čase podujatia, o téme živej knižnice, a aj o očakávanom počte čitateľov. Čitatelia sú pri takýchto akciách najťažším orieškom. Preto sme sa zamerali na kvalitnú a širokú propagáciu. Využili sme sociálne siete (vytvorený event na facebooku), informáciu sme umiestnili na web kultúrneho centra, lokálnym médiám sme poslali tlačovú správu a samozrejme sme pozvali všetkých našich známych. Informáciu o živej knižnici sme emailom poslali aj všetkým organizáciám v meste, ktoré by o toto podujatie mohli mať záujem.

Príklad živej knižnice v kultúrnom centre:

Organizátor: Záhrada – Centrum nezávislej kultúry, Banská Bystrica (www.zahradacnk.sk)

Názov podujatia: Živá Knižnica: Cudzinci (žijúci na Slovensku). „VYRUŠTE PREDISUDKY A PRÍDTE.“

Popis podujatia: Prídte si prečítať živú knižku a dozviete sa výnimočný príbeh v podaní skutočných hrdinov a hrdiniek žijúcich na Slovensku. Živá knižnica je vzdelávací formát, kedy má „čitateľ“ možnosť vypočuť si príbeh od človeka, ktorý je často objektom predsudkov. Zároveň sa ich môžete naživo opýtať na čokoľvek, čo vás zaujíma. Ako sa žije cudzincom na Slovensku? Zaobchádzame s nimi rovnako ako s „našími“? Ako prispievajú k zveľadovaniu našej krajiny? Svoje príbehy nám prídu porozprávať štyri „Živé knihy“ z Argentíny, Mexika, Iránu a Chorvátska.

Zapojené živé knihy: Cristian (Argentína) sa narodil sa v meste Quilmes, Buenos Aires, v Argentíne v polovici 70-tych rokov. Ako dieťa vymýšľal hračky z papiera, nahrával rozhovory s členmi rodiny diktafónom, hral na malom klavíry svojej sestry a veľa kreslil, čo striedal so skateboardingom a videohrami. Študoval elektromechaniku, lebo chcel vyrábať robotov, až dokým objavil hudbu. Začal vydávať hudobný časopis o alternatívnej scéne v Buenos Aires. Sám sa označuje ako zarytý samouk. Grafický dizajn, videá, komiks, scenáre sú ďalšími časťami v puzzle jeho života. Kľúčovou časťou je však rádio - produkcia a vedenie jeho programov. Prostredníctvom jedného z jeho vysielaní sa dostal aj na Slovensko; Sergio (Mexiko) je z mesta Xalapa v Mexiku, má 32 rokov a na Slovensku žije už 4 roky. Absolvoval Univerzitu vo Veracruze v odbore antropológia a história. Je promotérom kultúrnych a environmentálnych podujatí a vo voľnom čase sa venuje synovi, kresleniu a stencil art-u.; Venus (Irán) sa narodila v Iráne a svoje detstvo prežila v Teheráne, kde žila so svojimi rodičmi a súrodencami. Celá rodina vyznávala bahájsku vieru, ktorá je po Islame druhou najrozšírenejšou v Iráne. Jej rodina zažila prenasledovanie a iné negatívne okamihy. Revolúcia zmenila život Venus na nepoznanie. Ako šestnásťročná utiekla z Iránu. Žila vo Švédsku, v Bratislave dnes vedie škôlku aj prvý stupeň základnej školy. „A keď vaše dieťa vyrastá šťastne, je to zadostučinenie. Stále sa chcem zlepšovať a učiť. Možno by sa raz vrátila späť do Iránu alebo Afganistanu a odovzdala moje skúsenosti s výchovou detí. Aj na Slovensku sa musíme stále učiť, ako porozumieť menšinám žijúcim tu a podieľať sa na ich integrácii, a to bude ešte dlhá cesta. Je veľmi dôležité vychovávať deti, aby z nich boli pravdovravní a spravodliví ľudia a chceli venovať svoju energiu a talent v prospech celého ľudstva. To je ale výzva pre celý svet, nielen pre mňa.“ <https://dennikn.sk/blog/z-teheranu-do-bratislavy/>; Sanja (Chorvátsko) je komunitná organizátorka z Centra komunitného organizovania. Na Slovensko utiekla pred vojnou zmietanou rozpadajúcou sa Juhosláviou.

Živá knižnica na hudobnom letnom festivale: V našom prípade išlo o najväčší slovenský hudobný festival Pohoda. V roku 2016 sme tam usporiadali Živú knižnicu. Pri viac ako 30 000 návštevníkov sme s ponukou oslovili približne 3000 ľudí cez osobné oslovenie alebo propagáciu cez sociálne siete, z toho sa pristavilo možno 500 ľudí a zvažovalo možnosť zapojiť sa. Z nich následne približne 200 ľudí čítalo Živé knihy. Najdôležitejším aspektom organizácie tejto živej knižnice bola propagácia pred festivalom a oslovovanie návštevníkov festivalu našimi knihovníkmi. Festivaly ponúkajú veľa programu, a preto budete pri obdobnej príležitosti potrebovať veľa energie a kreativity, aby ste časť návštevníkov stiahli do živej knižnice. Pomôžu letáčky, cielená propagácia na sociálnych sieťach, vizuálne zaujímavé plagáty či roll-upy. O živej knižnici na festivale Pohoda si môžete pozrieť video na <https://www.youtube.com/watch?v=KJwWic3Y1Us>.

Názov podujatia: Živé knižnice na Pohode

Organizátor: Amnesty International Slovensko (www.amnesty.sk)

Popis podujatia: Zabudnime na chvíľu na predsudky, hanbu, či ostych. Chcete vedieť, ako sa žije utečencom na Slovensku? Ako sa naozaj cítia Rómovia, keď sa stretnú vo vlaku s Kotlebovými hliadkami? Nemali ste odvahu spýtať sa človeka s telesným postihnutím, či by predsa len neprivítal vašu pomoc v autobuse? Presne preto sú tu živé knižnice, ľudia, ktorí vám povedia svoj príbeh. V piatok 8. júla, každú druhú hodinu, od 11.00 do 20.00 v stane Živice powered by ZSE.

Bez koho sa živá knižnica nezaobíde?

Jednoznačne ide o knihovníkov a živé knihy. Rôzne metodiky prichádzajú s rozličným delením. Pri všetkých sú však tieto dve pozície smerodajné. V našej metodike sa venujeme práve týmto dvom pozíciám. Popíšeme ich úlohy a taktiež sme pre každú z nich zostavili modelový program 1-dňového tréningu. Ostatným pozíciám sa budeme venovať len stručne pod označením asistenti knihovníkov.

Živé knihy

Rovnako ako v skutočnej knižnici, aj v živej knižnici sú najdôležitejším prvkom práve živé knihy. Práve ich príprava a výber je tým najpodstatnejším.

Kto môže byť živou knihou?

Živé knihy sú ľudia, ktorí reprezentujú skupiny, ktoré zažívajú osočovanie zo strany väčšinovej spoločnosti, predsudky či diskrimináciu. Nezabúdajte na to, že nie každý môže byť živá kniha. Prinajmenšom nie len tak. Dobrý tréning živých kníh je základ. V nasledujúcej kapitole predstavíme 1-dňový tréningový modul pre živé knižnice. Hlavným výstupom tréningu je schopnosť živých kníh rozprávať svoj príbeh a skúsenosti pútavo a otvorene, zároveň sú pripravené na rozličné otázky, niekedy aj citlivé. Je potrebné, aby tréning viedol buď skúsený tréner oboznámený s tematikou živých knižníc alebo skúsený knihovník, ktorý je oboznámený so základom neformálneho a zážitkového vzdelávania. Je dôležité, aby boli živé knihy oboznámené s cieľmi a cieľovou skupinou tej-ktorej živej knižnice a vyjadrili informovaný súhlas so svojou účasťou na nej.

Ak sa živá kniha dostane na živú knižnicu?

Na pozvanie knihovníkov. Situáciu trochu komplikuje, že neexistuje jednotná databáza živých kníh. Svojho času databázu prevádzkovala luventa, ale dnes už nefunguje. Preto pri hľadaní živých kníh máte dve možnosti. Buď si živé knihy nájdete sami alebo kontaktuje organizácie, ktoré živé knižnice organizujú (napr. Amnesty International, Centrum komunitného organizovania, Eduma). Knihy, ktoré sa zúčastňujú živej knižnice, by mali byť vyškolené. Neodporúčame pracovať v živej knižnici s ľuďmi, ktorí nedostali skupinový alebo individuálny tréning.

Čo rozpráva živá kniha?

Živá kniha rozpráva svoj životný príbeh, ktorý v sebe obsahuje aj skúsenosť so stereotypmi, predsudkami či porušovaním ľudských práv alebo diskrimináciou. Pozrime sa na jeden príklad. Venus z Iránu sa zúčastňuje živých knižníc ako živá kniha. Pre organizáciu Amnesty International Slovensko poskytla tento rozhovor, ktorý v podstate zhrňa jej príbeh (zdroj: <https://dennikn.sk/blog/z-teheranu-do-bratislavy/>).

Venus sa narodila v Iráne a svoje detstvo prežila v Teheráne, kde žila so svojimi rodičmi a súrodencami. Celá rodina vyznávala bahájsku vieru, ktorá je po Islame druhou najrozšírenejšou v Iráne. „V Iráne je vaše náboženstvo viditeľné, nie je to také súkromné ako v Európe. Napríklad v škole hneď spoznáte kto k akému náboženstvu patrí. Neustále sme museli dokazovať v škole, že moja viera neznamena nič zlé, musela som denne čeliť predsudkom. Všetka naša konverzácia doma prebiehala spôsobom, že s bratmi sme sa pýtali rodičov, prečo o nás tvrdia rôzne veci a rodičia sa nás samozrejme snažili podporovať, aby sme ostatným o nej hovorili. Tiež si spomínam na príhodu, keď sme mali kúpiť auto, ale otec nechal na mňa, aby som vybrala farbu ako 5 ročná, čo ma potešilo, pretože záležalo aj na mojom názore.“

Detstvo a dospievanie však priniesli aj negatívne okamihy. „Keď som mala asi 11 rokov, začala revolúcia a mojou dennodennou aktivitou bolo chodiť každé ráno po noviny, aby mohli moji rodičia skontrolovať, ktorí z ich priateľov boli popravení alebo zadržaní. Bývali sme blízko väzenia a susedka raz hovorila mojej mame,

že ráno počula strelbu z popraviska. V hlave potom neustále premýšľate, či tam bol niekto koho ste poznali a podobne. Do tohto väzenia boli umiestňovaní ľudia označení ako politickí väzni. Keď jedného dňa došlo aj na mojich bratov, ktorí boli uväznení, našla som svojho otca plakať vo svojej izbe. Vždy bol veľmi optimistický človek, ktorý sa nikdy nevzdával a vždy veril v lepšie zajtrajšky. Vidieť ho takto v beznádeji a vedieť, že mu nijako nemôžem pomôcť bolo jedným z najhorších zážitkov v mojom živote. A tiež, keď som zistila, už rok žijúca vo Švédsku, že zomrel pri autonehode. V takýchto ťažkých chvíľach mi pomohla hlavne moja viera, keďže je to veľmi pacifistické náboženstvo s dôrazom na porozumenie medzi rôznymi náboženstvami a kultúrami. Vždy máme hovoriť pravdu a to nám dodáva silu."

Revolúcia zmenila život Venus na nepoznanie. Ako šestnásťročná utiekla z Iránu. „Moji rodičia chceli, aby som ušla z Iránu, tak som sa vydala cez Pakistan, kde som strávila tri mesiace. Pre mňa to bola svojím spôsobom veľká zmena, pretože som pochádzala zo strednej triedy a napriek všetkému, čo musela moja rodina zažívať, som vyrastala v celkom pokojnom prostredí. V Islamabadi som prvýkrát narazila na kontrast bohatí verzus chudobní. Po troch mesiacoch v Pakistane som ako utečenka získala pas a odletela so Švédska, kde už žil môj starší brat. Vo Švédsku som žila a študovala šesť rokov. Potom som sa presunula do Československa, kde som pôvodne prišla navštíviť pár zahraničných študentov."

Prečo práve Československo? „Počas môjho štúdia na univerzite prišlo niekoľko študentov z Olomouckej univerzity, s ktorými som sa zapojila do množstva mimoškolských aktivít. Spolupracovali sme s Červeným krížom, Amnesty, UNICEF aj OSN v otázkach rovnosti pohlaví, podporovali sme nápad celosvetového občianstva, čo boli pre mňa veľmi dôležité témy. Rozhodnutiu odísť do Československa napomohli práve spomínaní študenti, niektorí učitelia a hlavne to, že niektoré veci považované vo Švédsku za samozrejmosť, ako sloboda slova, boli v mnohých krajinách nemysliteľné. Dorazila som do Československa a zistila som, že ľudia sa naozaj o takéto veci zaujímajú, možno práve preto, že režim ich násilne väznil vo vlastnej krajine. Cítila som, že by som mohla byť nápomocná komunite ľudí, ktorá sa podobne ako v mojej krajine, nemohla slobodne vyjadrovať. Pôvodne som tu plánovala zostať rok organizovať semináre na univerzite, ale môj pobyt sa nakoniec predĺžil. Vystriedala som niekoľko miest, medzi inými Banskú Bystricu alebo Olomouc, no a momentálne žijem a pracujem v Bratislave."

Ako už bolo spomenuté, Venus sa s Amnesty prvýkrát stretla na univerzite vo Švédsku. „Na univerzite som sa začala zaujímať o ľudské práva. Veľa ľudí začne počas vysokoškolského štúdia spolupracovať s rôznymi neziskovými organizáciami a v bahájskej komunite sme boli vždy ochotní pomáhať. S Amnesty sme chodili po školách a snažili sa ukázať, že nie všade vo svete to chodí ako vo Švédsku. Spolupráca s Amnesty pokračovala aj v Čechách a na Slovensku. „Posledných 7-8 rokov som sa snažila informovať vládne a mimovládne organizácie a médiá o situácii v Iráne, pretože som cítila, že to je moja povinnosť. Niekedy je to jediný prostriedok pomoci, informovať medzinárodnú komunitu o tom, čo sa deje v Iráne (pokračujúce represie a prenasledovanie bahájov, ale aj ostatných obyvateľov Iránu)."

Venus aktívne spolupracuje aj ako živá kniha a na rôzne stredné školy chodí už viac ako rok. Prečo sa rozhodla byť živou knihou? „Moji priatelia z bahájskej komunity vo Viedni mi povedali, že sa pred pár rokmi stali súčasťou tohto projektu. V tej dobe som nevedela o čo ide, preto som si to neskôr doma vyhládala na internete. Veľmi sa mi ten nápad zapáčil. Moja dcéra sa zúčastnila projektu „Výzva k ľudskosti“, kde som sa stretla s ľuďmi z Amnesty. Hľadala som dobrovoľníkov pre moje projekty s rómskymi komunitami a oni zase potrebovali ľudí na živé knižnice."

Nebola by to Živá knižnica bez otázok študentov. Aké sú tie najčastejšie, ktoré Venus dostáva? „Väčšinou sú to typické otázky, napríklad prečo Iránska vláda prenasleduje Bahajov, ale niekedy aj aké bolo moje posledné jedlo pred odchodom z Iránu (smiech). Hlavne dievčatá sa ma pýtajú aké ťažké bolo opustiť svoju rodinu. Častou otázkou je tiež, či som šťastná a prečo radšej nežijem vo Švédsku, kde je život ľahší. A na otázku, ktoré zo všetkých miest, kde som žila je mojím domovom odpovedám, že kdekoľvek, kde človek môže zmysluplne prispievať do zlepšenia spoločnosti. Momentálne je teda môj domov Slovensko."

Okrem toho, že Venus pracuje v škôlke, venuje sa viacerým spôsobom pomoci druhým. Jedným z nich je spolupráca s rómskou komunitou v Banskej Bystrici. „S Rómami sa mi pracuje fantasticky, pracujem na programe, ktorý pôvodne začal v Latinskej Amerike za účelom lepšieho vzdelávania detí. Zistila som, že nie je určený len pre bahájsku komunitu, chcela som ho teda rozšíriť ďalej a začala som sa angažovať v Bratislave. To ma začalo veľmi naplňať, že môžem robiť niečo zmysluplné, napríklad pomáhať deťom a rodinám so

vzdelaním. Zapojila som tiež svoje deti, navštevovali sme spolu kurzy a po skúsenostiach so vzdelávaním rómskych detí sme sa rozhodli urobiť kemp, kde sa množstvo takýchto detí môže spoznať a to bola pre nás veľká skúsenosť. Veľa mojich priateľov z Bratislavy a inde má predsudky voči tejto skupine ľudí, aj ja som mala, ale naučila som sa tieto predsudky búrať bližším kontaktom. Jedna americká fotografka chcela navštíviť niekoľko rómskych oblastí spolu s ochrankou. Povedala som jej nech ide radšej so mnou. Ukázala som jej, že je veľmi veľa rómskych matiek, ktorým záleží na tom, či si ich deti urobili úlohy, či sa majú v škole dobre a podobne. Ale väčšina ľudí týmto veciam neverí, pokiaľ ich neuvidí na vlastné oči.“

A čo plánuje Venus do budúcnosti? Založila som svoju škôlku, keďže som chcela, aby moje deti vyrastali trochu inak. Tak sme začali naberať iné deti, priestory nášho domu začali byť malé, tak sme prenajali väčšie priestory. Týmto spôsobom sme sa dopracovali až do otvorenia prvého stupňa základnej školy a tento rok máme prvýkrát prvákov. Je to samozrejme aj ťažká práca, ale človek zistí, že je vlastne jednoduché vytvoriť pre tieto deti lepšie prostredie. Sú kreatívnejší, ovládajú rôzne druhy umenia. A keď vaše dieťa vyrastá šťastne, je to zadostučinenie. Stále sa chcem zlepšovať a učiť. Možno by sa raz vrátila späť do Iránu alebo Afganistanu a odovzdala moje skúsenosti s výchovou detí. Aj na Slovensku sa musíme stále učiť ako porozumieť menšinám žijúcim tu, podieľať sa na ich integrácii a to bude ešte dlhá cesta. Je veľmi dôležité vychovávať deti, aby boli pravdiví a spravodliví ľudia a chceli venovať svoju energiu a talent v prospech celého ľudstva. To je ale výzva pre celý svet, nielen pre mňa.

Po prečítaní si môžete pozrieť rozprávanie ďalšej živej knihy, Martina Karena, prvej vytrénovanej živej knihy na Slovensku. Jeho príbeh spracovala organizácia Eduma, ktorá sa o.i. venuje aj online živým knižniciam: <https://onlinezivakniznica.sk/video/Videa-v-posunkovom-jazyku/Mato-Ako-sa-zije-s-fyzickym-hendikepom>.

Ďalšie videá si môžete pozrieť na <https://onlinezivakniznica.sk/video>.

Ďalšie rozhovory so živými knihami si môžete prečítať na <https://dennikn.sk/autor/ziveknihy/>.

A ak nemáte problém s angličtinou, môžete si prečítať krátke profily živých kníh na <http://humanlibrary.org/meet-our-human-books/>. Po prečítaní rozhovoru s Venus a pozretí videa s Martinom by ste mali mať základnú predstavu o tom, čo živá kniha na živej knižnici hovorí.

Ako sa stať živou knihou?

(Tréningový modul pre živé knihy)

Popis tréningu: Tréning živých kníh zahŕňa vystavanie príbehu

Cieľ tréningu: Vyskladať príbeh živej knihy a pripraviť ju na priebeh živej knižnice

Trvanie: 8 hodín

Pomôcky: flipchart, dataprojektor, laptop, fixy, kancelársky papier, lepiaca páska,

Harmonogram tréningu:

- Úvod (zoznámenie účastníkov a predstavenie programu tréningu) – 20 minút
- O živej knižnici (predstavenie konceptu) – 20 minút
- Príbehy v živej knižnici (práca s textom, videom, fotkou) – 60 minút
- *Pauza – 20 minút*
- Predmety a životný príbeh I. (účastníci rozprávajú svoj príbeh na základe 3 predmetov, ktoré si priniesli) – 45 minút
- Otázka na telo I. (účastníci, ktorí počúvali, kladú otázky) – 30 minút
- *Pauza – 20 minút*
- Predmety a životný príbeh II. (účastníci rozprávajú svoj príbeh na základe 3 predmetov, ktoré si priniesli) – 45 minút
- Otázka na telo II. (účastníci, ktorí počúvali, kladú otázky) – 30 minút
- *Pauza – 30 minút*
- Môj príbeh & míľníky (účastníci si individuálne píšú to, najpodstatnejšie zo svojho života, účastníci si volia 3-6 zásadných momentov vo svojom živote) – 60 minút
- Diskusia o príbehoch – 30 minút
- *Pauza – 20 minút*
- Názov môjho príbehu & anotácie príbehov (najskôr individuálne, potom si v skupinách účastníci pomáhajú vytvoriť najlepší názov a anotáciu pre ich príbeh) – 90 minút
- Príbeh, ktorý rozpráva živá kniha by mal mať svoj názov. Neuspokojte sa s prvou možnosťou.
- Príbeh vs. Fakty – 30 minút
- *Pauza – 20 minút*
- Praktické tipy a triky (rozprávanie verzus počúvanie; autenticita a úprimnosť; ako sa predstaviť alebo ako začať konverzáciu; otázky na rozprúdenie diskusie; agresívne otázky; pravidlá živej knižnice; pomoc od knihovníkov; pomoc od knihovníkov)

Knihovníci a knihovníčky

V tejto časti sa dozviete o ľuďoch, ktorí sú zodpovední za plánovanie, realizáciu a vyhodnotenie živej knižnice. Z našich skúseností je dobré, ak jednu živú knižnicu organizujú minimálne 4 ľudia. Zvládne to aj menšia skupina, ale úloha a zodpovednosť je potom naozaj veľa. Mohli by sme to charakterizovať asi tak, že obstojnú knižnicu dokážu spraviť aj 2 ľudia, výbornú živú knižnicu však vždy organizuje väčší tím.

Úlohy

Knihovníci vysvetľujú koncept a interpretujú pravidlá živej knižnice. Ďalej je ich úlohou riadiť predstavovanie živých kníh, ich výpožičky a ich vracanie. Ďalšou povinnosťou knihovníkov je evaluácia a spätná väzba knihám, taktiež rôzne ostatné administratívne záležitosti. Sú teda medzičlánkom medzi čitateľmi a knihami. Sú zodpovední za prvý kontakt s čitateľmi, preto musia byť na to komunikačne pripravení. Taktiež musia vedieť riešiť prípadné konfliktné situácie. Ak idete organizovať vlastnú živú knižnicu, je dobré osloviť skúsených knihovníkov, aby vám pomohli, alebo s nimi absolvovať knihovnícky tréning. Úlohou knihovníkov je aj uvažovať o novinkách, ktoré by mohli priebeh živej knižnice ozvláštniť či vylepšiť. My sme takto zaviedli čitateľský preukaz, do ktorého si čitatelia môžu robiť poznámky o príbehoch, ktoré si vypočuli. Zároveň si preukaz po živej knižnici nechávajú a slúži ako pamiatka na živú knižnicu. Je dobré, keď sú knihovníci jasne rozoznateľní, napríklad formou tričiek či menoviek.

Pravidlá

Každá knižnica má svoje pravidlá. Inak to nie je ani v prípade tej živej. Pravidlá sú základným oporným bodom každého knihovníka. Preto by ich mal vedieť stručne a jasne vysvetliť a v prípade potreby sa na ne odvolať. Nezaškodí, ak pri nich dokážete aj trochu zavtipkovať, nakoniec smiech je najlepším liekom proti tréme či obavám (či už čitateľov alebo živých kníh). Na základe našich skúseností sme sa dopracovali k pomerne stručnému zoznamu základných pravidiel, ktoré pre väčšinu živých knižníc úplne postačujú. Poďme sa na ne pozrieť aj so stručnými vysvetleniami, ktoré pri živých knižniciach používame my:

Pravidlá živej knižnice

(Vysvetlenie: Všetky knižnice majú svoje pravidlá, aj táto naša, hoci je trochu odlišná a najmä živá. Strávime spolu nejaký čas a počas neho vás poprosíme o rešpektovanie pravidiel, ktoré sú zbierkou rokmi overených múdrostí, vďaka ktorým si budete na konci našej knižnice tento čas veľmi pochvaľovať. Nemôžeme vám to síce garantovať na 100%, ale na 95% určite.)

Nesúď knihu podľa obalu

(Vysvetlenie: Tak ako knihy majú rozličné obaly, tak aj ľudia, ktorí sú živými knihami, vyzerajú rôzne. Niektoré z nich sú na prvý pohľad sympatické, iné zase menej. Ako však všetci vieme, prvý pohľad nám nikdy nepovie všetko. Dajte preto šancu ľudským príbehom, ktoré si o chvíľu vypočujete. Stretnete tu ľudí, ktorých príbehy by naplnili niekoľko skutočných kníh a vám sa ponúka unikátna možnosť porozprávať sa s nimi ako so starými priateľmi.)

Pri živej knižnici aktívne počúvajte

(Vysvetlenie: O chvíľu zistíte, že každá kniha v našej knižnici je odlišná. Čo majú však všetky spoločné, je to, že vám rozpovedia svoj životný, neraz neľahký a zároveň inšpiratívny, príbeh. Využite túto príležitosť a počúvajte, premýšľajte o príčinách a dôsledkoch, ktoré v príbehu objavíte a uvažujte o tom, čo vás zaujalo, a ako by ste tento váš záujem premenili na dobrú otázku pre knihu, ktorú budete práve čítať.)

Máš právo pýtať sa

(Vysvetlenie: A je to tu! Povedali sme si o aktívnom počúvaní, ale to je len jedna časť našej knižnice. Tou možno ešte lepšou je to, že sa so živými knihami môžete rozprávať. A čo je lepšie pre začiatok dobrého rozhovoru ako otázka?)

Živá kniha má právo neodpovedať na otázku

(Vysvetlenie: Nezabúdajte, že vaše knihy sú živé bytosti, a preto sa môže stať, hoci stáva sa to veľmi zriedkavo, že položíte otázku, na ktorú kniha nebude chcieť odpovedať. Ak by takáto situácia nastala, kniha vám povie, že nebude odpovedať. Prosím, rešpektujte to.)

V prípade akýchkoľvek otázok sa obracajte na vašich knihovníkov

(Vysvetlenie: Ak budete mať akékoľvek otázky, obracajte sa na nás, vašich knihovníkov. Radi zodpovieme všetky vaše otázky či nejasnosti.)

Na živej knižke nerobíme rožky, nekrčíme obal, nepodčiarkujeme perom ani ceruzkou

(Poznámka: Toto je pravidlo, ktoré vo väčšine prípadov vyvolá úsmevy či smiech. A presne to je jeho úloha. Predchádzajúce pravidlá sú pomerne vážne a je dobré atmosféru trochu odľahčiť.)

(Vysvetlenie: Posledné pravidlo je veľmi dôležité. Knižky nám netrhajte, nerobte na nich rožky, nepodčiarkujte si. Uľahčite nám tak mnoho práce, ktorá by nám vznikla. A určite si viete predstaviť, že gumovať živé knižky či im vyrovnávať rožky nie je práve najjednoduchšie.)

Práve ste dočítali naše pravidlá, ktoré sa nám osvedčili a odporúčame vám ich používať. To však neznamená, že ide o písmo sväté, ktoré je nemenné. Naopak. Pokojne pravidlá dopĺňajte, modifikujte. Nebojte sa byť kreatívni, vtipní. Samozrejme, v rozumnej miere. Ak pravidlá budete modifikovať, myslite na to, že základné posolstvá jednotlivých pravidiel, ktoré sme opísali vyššie, by mali byť aspoň s častí zachované.

S pravidlami väčšinou pracujete počas prípravy na živú knižnicu, kedy je potrebné si ich napísať alebo vytlačiť. Odporúčame flipchartový papier prípadne veľkoformátovú tlač. V prípade, že plánujete organizovať sériu živých knižníc a máte na to finančné prostriedky, pravidlá si môžete dať spracovať do príťažlivej grafickej podoby a vytlačiť ich napríklad na roll-up. Aj keď vás to bude stáť čosi navyše, roll-up s pravidlami vyzerá veľmi profesionálne a získa vám to rešpekt. Presne takto to má napríklad ľudskoprávne hnutie Amensty International na Slovensku a funguje to výborne. Ešte raz však zdôrazňujeme, že tento spôsob je vhodný, ak plánujete organizovať viac živých knižníc. Pri jednej či dvoch živých knižniciach rovnako poslúži už spomínaný flipchart a fixka. Keď už máte pravidlá pripravené a začínate živú knižnicu, umiestnite ich na dobre viditeľné miesto, okolo ktorého sa môžu zoskupiť vaši čitatelia. Myslíte na to, že ak pravidlá umiestnite do rohu či skrytého zákutia, len ťažko sa okolo vás môžu postaviť 30 čitateľov a počúvať vaše vysvetľovanie pravidiel. Po umiestnení prichádza jedna z najdôležitejších úloh knihovníkov, a to pravidlá predstaviť, vysvetliť a prípadne zodpovedať otázky čitateľov. Po vysvetlení pravidiel prichádza časť, v ktorej predstavíte váš knižný výber.

Knižný výber, rozdelenie do skupín a systém výpožičiek

Po pravidlách ide o ďalšiu významnú úlohu knihovníkov. Knižný výber je potrebné spísať, pričom by mal obsahovať minimálne názov každej živej knihy (nejde o meno živej knihy, ale o názov/titul, ktorý si živá kniha sama vyberie), ideálnym prípadom však je, ak má každá živá kniha vlastný plagát (môže ísť o vlastnoručne vyrobený alebo profesionálnym grafikom spracovaný plagát), ktorý obsahuje okrem názvu aj stručnú informáciu, t.j. anotáciu (zväčša ide o 4-8 viet) o príbehu živej knihy. Nech už teda máte

knižný výber spracovaný akokoľvek, je dôležité, aby knihovníci postupne predstavili všetky živé knihy, ich názvy a stručnú anotáciu. Je dôležité, aby boli knihovníci vopred oboznámení s knižným výberom, aby bola ich prezentácia stručná a jasná.

Po prezentácii knižného výberu požiadajte čitateľov, aby utvorili skupiny. V ideálnom prípade by skupiny mali byť čo najmenšie. Ako sme už písali vyššie, úplne ideálne je, ak sa živá knižnica odohráva modelom 1 čitateľ a 1 živá kniha. To je ale ideálny scenár, ktorý je väčšinou z logistických dôvodov nerealizovateľný. Aj keď tento ideálny stav nedosiahnete, je dobré dbať na to, že keď už má byť čítanie živej knihy v podobe 1 živá kniha a skupina čitateľov, nesmie byť táto skupina príliš veľká. Nám sa osvedčili skupiny do 5 ľudí. Preto, keď budete žiadať čitateľov, aby vytvorili skupiny, zdôraznite ich maximálnu možnú veľkosť. Samozrejme, organizovanie a realizácie živej knižnice je náročný proces a môže sa vám stať, že nebude možné dosiahnuť ani spomínaný pomer 1:5; v takýchto prípadoch musia knihovníci komunikovať so živými knihami a zistiť, či tie súhlasia s väčším počtom čitateľov. Z našej skúsenosti sa zväčša knihy, najmä tie skúsenejšie, nebránia ani väčším skupinám čitateľov, je však naozaj potrebné to vopred odkomunikovať.

Po prezentácii a rozdelení do skupín prichádza posledná knihovnícka povinnosť pred samotným čítaním, a tou je vysvetlenie systému výpožičiek. Ak máte dostatok času, dostatok čitateľov a živých kníh – všetci čitatelia budú čítať všetky živé knihy: V tomto prípade môžete určiť poradie, v akom budú čitatelia čítať knižky, aj vy, a to formou očíslovaných lístkov, ktoré pripnete ku plagátu každej knihy (napríklad lístok 1 označuje prvú skupinu; tí budú prví pri jednej živej knihe, druhí pri druhej živej knihe a pod.). Ak poradie neurčíte a výber necháte na skupine čitateľov, je dobré, ak si pripravíte prehľadnú tabuľku, ktorá bude slúžiť na zapisovanie výpožičiek. V tomto prípade zapisujete skupinu na určitý čas k vybranej živej knihe. Aj keď výber necháte na čitateľov, je potrebné výpožičky regulovať tak, aby sa nestalo, že skupina bude musieť jedno čítanie vynechať pretože jediná voľná kniha v danom momente už bude ich skupinou prečítaná. Tomuto problému môžete predísť, ak budete mať na živej knižnici väčší počet živých kníh. Ak nemáte dostatok času, aby si všetci čitatelia prečítali všetky knihy, upozorníte na to čitateľov vopred. Predídete tak čitateľskému sklamaniu.

V momente, keď máte čitateľov rozdelených a vedia, ktorú knihu idú čítať ako prvú, upozorníte živé knihy, že čítanie začína a privedíte ich k čitateľom. Privítajte ich. My používame obvykle veľmi obligátne: „Milá živá kniha, tu sú tvoji prví čitatelia. Od teraz vám plynie čas.“ Po tomto krátkom úvode zapíšete čas začiatku čítania na časenu a čítanie začína. Pozrieme sa teraz na úlohy knihovníkov počas samotného čítania.

Knihovník počas čítaní

Toto je časť, v ktorej majú knihovníci menej práce, ale o to viac je potrebné, aby pozorne sledovali celé dianie a sledovali čas. Podľa toho, ako si určíte čas čítania (15 resp. 20 minút) a bonusový čas (5 resp. 10 minút), sledujete ako čas ubieha. Pri konci základného obehnite všetky miesta čítaní a upozorníte čitateľov a živú knihu, že ich čas skončil, ale ak chcú obe strany pokračovať, je tu bonusový čas (ak pridelite bonusový čas, zapíšete ho opäť na časenu). Okrem sledovania času knihovníci sledujú aj priebeh čítaní, aby mohli zasiahnuť. Zásah knihovníkov je potrebný, ak sa vyskytnú komplikácie. Napríklad, ak sa menej skúsená kniha zasekla v rozprávaní príp. v diskusii, prichádzajú knihovníci a vstúpia do diskusie otázkou (treba si ich vopred pripraviť) na rozprúdenie diskusie. Taktiež sa môže stať, že živá kniha dorozprávala svoj príbeh a dala priestor na otázky, ktoré neprichádzajú; vtedy môže knihovník vstúpiť do čítania a položiť otázku namiesto čitateľov. Mnohokrát sa nám stalo, že po takejto otázke sa diskusia rozprúdila. A v neposlednom rade je potrebné zasiahnuť v prípade „tajného“ signálu od živej knihy (ide o vopred dohodnutý signál, ktorým živá kniha nenápadne naznačuje, že potrebuje pomoc; viac o tom píšeme v časti o živých knihách).

Knihovník po čítaní

Po skončení čítania knihovníci odvedú knihy do oddychovej zóny (toto nerobíte, ak máte vopred určené poradie) a dajú čas na ďalší výber čitateľom. Po výbere pokračujete tak, ako sme uviedli vyššie.

Knihovník po skončení živej knižnice

Tento moment nastáva vtedy, keď ste naplnili čas, ktorý ste mali na čítanie živých kníh. Čitateľom ponúknite možnosť napísať odkaz živým knihám (nezabudnite pripraviť papiere, obálky a perá; píšú ich primárne individuálne, hoci skupina čitateľov sa môže rozhodnúť aj pre skupinový odkaz), zároveň im vysvetlite, že odkazy odovzdáte živým knihám a k ich čítaniu sa dostane len konkrétna živá kniha. Je užitočné, ak na odkazy vyčleníte konkrétne miesto, kde sa majú odovzdať, napr. krabicu. Okrem odkazu pre živé knihy je potrebné, aby ste od čitateľov získali spätnú väzbu na živú knižnicu ako celok. Pre takéto hodnotenie môžete použiť rozličné metódy.

Administratívne povinnosti

Tu závisí od toho, na akej báze realizujete živú knižnicu. Ak na ňu napríklad máte financie z grantu, odporúčame dobre si preštudovať zmluvu s vaším donorom. Môže ísť napríklad o prezenčnú listinu alebo určitý druh fotodokumentácie.

Dokumentácie (foto, video)

Živú knižnicu je dobré zdokumentovať. V dobe smartfonov to nie je problém. Urobiť niekoľko fotiek či krátke video vám pomôže ukázať širšej verejnosti (cez médiá, sociálne siete, webstránku), čo sa na takej živej knižnici deje. Ak vám to vaše kapacity dovoľujú, odporúčame prizvať na živú knižnicu profesionálneho fotografa alebo kameramana. V takom prípade knihovníkom ubudnú povinnosti a môžu sa plne sústrediť na ich hlavné povinnosti. Nezabudnite sa čitateľov a živých kníh opýtať, či im neprekáža, že budú fotení alebo natáčení.

Ako sa stať knihovníkom ?

(Tréningový modul pre knihovníkov)

Popis tréningu: Tréning knihovníkov

Cieľ tréningu: Pripraviť záujemcov na úlohu knihovníka v živej knižnici

Trvanie: 8 hodín

Pomôcky: flipchart, dataprojektor, laptop, fixy, kancelársky papier, lepiaca páska,

Harmonogram tréningu:

- Zoznámenie a program tréningu (15 minút)
Cieľ: Predstaviť program tréningu a osobu trénera. Tiež objasniť dôvod, prečo sa tréning deje.
- Predstavenie účastníkov (15 minút)
Cieľ: Zoznámenie účastníkov medzi sebou (ak sa skupina už pozná, môžete zaradiť nejaký energizér na úvod)
- Čo je to živá knižnica? (15 minút)
Cieľ: Vysvetliť pojem
- Kto sú to živé knihy? (15 minút)
Cieľ: Vysvetliť pojem
- *Pauza (10 minút)*
- Kto sú to knihovníci? (20 minút)
Cieľ: vysvetliť pojem
Forma: Začnite otázkou: Kto je to knihovník?, Dvojice: čo podľa vás robí knihovník v živej knižnici?,
Diskutujte: Vyzdvihnite dobré nápady, pridajte, čo vám tam chýbalo
- Prípravná fáza živej knižnice (30 minút)
- Realizačná fáza živej knižnice (30 minút)
- Hodnotiaca fáza živej knižnice (30 minút)
- *Pauza (20 minút)*
- Prvá živá knižnica (60 minút)
Cieľ: Zorganizovať živú knižnicu pre budúcich knihovníkov
Forma: Môže ísť o klasickú živú knižnicu, ktorá zohľadní počet účastníkov, ak to však nie je možné, skúste požiadať aspoň 2 skúsenejšie živé knihy, aby porozprávali svoj príbeh v simulovanej živej knižnici.
- *Pauza (30 minút)*
- Na vlastnej koži (90 minút)
Cieľ: Knihovníci si vyskúšajú organizáciu živej knižnice
- Užitočné zdroje, kde hľadať pomoc, ako získať zdroje (45 minút)
Cieľ: Ukázať, kde všade je možné získať ďalšie informácie o živej knižnici
Forma: prezentácia
- 15. Záver (15 minút)

Rozhovor so skúseným knihovníkom

Martin Sýkora pracuje v slovenskej pobočke najväčšej ľudskoprávnej organizácie Amnesty International. Od roku 2014 koordinuje vzdelávací program FAIR PLAY, ktorého súčasťou sú aj živé knižnice. Martin zorganizoval desiatky živých knižníc pre rôzne cieľové skupiny. S Amnesty začal ako dobrovoľník počas štúdia politológie na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Záujem o ľudské práva začal ešte skôr, počas celoslovenského kola Olympiády ľudských práv.

Martin, aký bol tvoj prvý kontakt so živou knižnicou a spomínaš si na svoje dojmy z nej?

Myslím, že prvýkrát som o knižnici počul niekedy v roku 2013, keď sme s ňou začínali v Banskej Bystrici. Neviem presne, ktorá knižnica bola tá prvá, ale vážnejšiu úlohu som mal zrejme na knižnici, ktorá sa konala na základnej škole a ja som bol prekladať jednej knihe z Rumunska. Bolo to veľmi príjemné, hlavne preto, že som nemal na práci veľa vecí. (smiech)

Spomínaš si na nejaký špeciálny/silný moment na živej knižnici? Mohol by si ho opísať?

V podstate každá Živá knižnica predstavuje špeciálny moment. Či už je to knižnica v škole alebo verejná, na ktorú môže prísť hocikto. Pamätám si však, ako jeden študent pred knižnicou veľmi vystupoval proti ľuďom na úteku a mal otvorene rasistické názory. Mal možnosť vypočuť si príbeh človeka, ktorý bol na úteku a len ticho sedel s otvorenými ústami. Bolo vidno, že zistil, že utečenec nie je nejaký pojem, ktorý straší ľudí, ale obyčajný človek s ťažkým osudom.

Zažil si sa pri organizácii aj kritické situácie? Mohol by si opísať, aké boli a ako si ich riešil?

Asi najhorší moment som zažil pred prvou knižnicou, ktorú som sám organizoval. Bol som taký nervózny, že som vstal o piatej ráno a premýšľal, či by nebolo lepšie utiecť do Mexika a hľadať šťastie tam. (smiech) Našťastie to prešlo a dnes už si občas hovorím, že by som mohol aj trochu zastrešovať, aspoň tak z povinnosti. (smiech) Inak som nezažil vyslovene negatívny moment, napríklad, že by niekto otvorene vystúpil proti knihe. Osobný kontakt má totiž úžasnú moc a aj teoreticky problémovi ľudia vyslovene onemajú, keď si vypočujú príbeh.

Zorganizoval si mnoho živých knižníc. Čo bolo pre teba najdôležitejšie z hľadiska prípravy na pozíciu knihovníka?

Pozícia knihovníka alebo knihovničky nie je výrazne náročná a dá sa veľmi pekne zvládnuť. Základ je prísť načas, aby ste sa mohli trochu zoznámiť s knihami pred čítaním. Povedal by som, že čas je jedna z najdôležitejších vecí, teda si treba strážiť, kedy končí čítanie a naznačiť knihe, koľko minút je do konca čítania. V prípade školských knižníc zažívame špecifický problém sťažností na to, že nie každý si prečíta knihu, ktorú chce. Tam je potrebné vysvetliť, že aj knihy sú len ľudia a nemôžeme od nich žiadať, aby hovorili dve hodiny bez prestávky. A keď nemajú šťastie v škole, stačí prísť na niektorú verejnú Živú knižnicu Amnesty. Taktiež sú niektoré knihy, ako by som to povedal, trochu ukecanjšie, a tie potom treba veľmi citlivo upozorniť, že naozaj musíme končiť.

Čo by si poradil budúcim Knihovníkom? Na čo by si pri organizácii Živej knižnice mali dať pozor?

Na knihy. (smiech) Je veľmi dôležité kontaktovať knihy aspoň dva týždne pred knižnicou. Dôvodov je viacero. Jednak ich nevyťahujeme z poličky, sú to ľudia, ktorí chodia do práce, do školy a musia mať určitú časovú rezervu. Ďalší dôvod je, že občas sa stane, že kniha to týždeň pred konaním odmietne, a vtedy

príde ďalších pár dní na oslovenie iných kníh veľmi vhod. Výborná vec je vyjasniť si s človekom, ktorý má na starosti priestor, kedy sa bude knižnica konať, aby nedochádzalo k zbytočným nedorozumeniam. V školách je dôležité vždy upresniť, koľko tried je potrebných, aby sa knihy navzájom nevyrušovali (ideálne je jedna trieda pre dve knihy). Zároveň je potrebné ubezpečiť sa, že knihy vedia kedy a kde sa knižnica koná. S knižnicou sú, samozrejme, spojené aj rôzne finančné náklady, ako cesta, ubytovanie a jedlo, tak by som odporúčal nesľubovať knižnicu, keď si nie sme istí, či ju môžeme zorganizovať. Je toho naozaj veľa a množstvo vecí sa ukáže takpovediac po ceste.

Čo považuješ za najdôležitejšie z hľadiska prípravy/tréningu nových živých kníh?

Mať zabezpečené miesto, občerstvenie a samozrejme dostatok času, aby sa človek nemusel pozeráť na hodinky a ponáhľať sa. Samozrejme nikdy nezaškodí si zabezpečiť aj kandidátov na knihy. (smiech) Mne sa osvedčil neformálny prístup, s knihami si pokiaľ možno tykáme. Ľahšie sa mi tak vytvára priateľská atmosféra. Dôležitou vecou, ktorú vždy zdôrazňujeme, je, že kniha nie je vyslaným zástupcom nejakej menšiny, ale že je sama za seba. A to zdôrazňujeme aj knihám.

Máš pocit, že Živé knižnice fungujú v napĺňaní svojho cieľa, teda posilňovaní rešpektu voči ľudským právam a dôstojnosti? A ak áno, mohol by si opísať aspekty, ktoré z tohto hľadiska považuješ pri Živých knižniciach za najpodstatnejšie?

Živé knižnice majú nádhernú schopnosť. Dokážu ukázať, že za pojmom ako utečenec, bezdomovec, Róm, lesba je vždy len človek. Človek, ktorý je vo svojej podstate taký istý ako som ja, ako je moja manželka, ako sú čitatelia. Má svoje sny, túžby, problémy, radosti. Prečo ho teda máme nálepkovať len preto, že má inú farbu? Intimita knižnice a osobný kontakt považujem za to najdôležitejšie pri knižnici. Počas môjho projektu robíme aj evaluačnú metódu The Most Significant Change. To znamená, že po šiestich mesiacoch od projektu prideme do školy a pýtame sa triedy, ktorá zažila FAIR PLAY, či sa v ich živote niečo zmenilo. Veľakrát dostávame odpovede, že vďaka Živej knižnici áno. Či už je to zmena postojov alebo priama pomoc študentov a študentiek tým, ktorí to potrebujú. Môj obľúbený príbeh je o tom, ako chlapec po našom projekte začal predvádzať deťom v detskom domove kúzelnícke triky.

Čo by si ešte dodal?

Počas Živej knižnice nám totiž nejde o to tváriť sa, že všetci ľudia na úteku, Rómovia alebo napríklad ľudia bez domova sú super a nemajú žiadne chyby. To by bolo zovšeobecňovanie, ktoré ničomu neprospieva. Ide nám o to ukázať, že je vlastne hlúposť odsúdiť niekoho bez toho, aby sme poznali jeho príbeh.

Asistenti knihovníkov

Živá knižnica ich síce nevyžaduje, ale ak chcete urobiť výnimočnú Živú knižnicu, je dobré myslieť na nasledovné pozície:

- Dokumentarista (napr. fotograf alebo kameraman)
- Tlmočník (v prípade, že máte vo vašom knižnom výbere aj ľudí, ktorí nehovoria po slovensky)
- Pomocný knihovník (má špeciálne úlohy, napr. sa stará o občerstvenie pre Živé knihy a pod.)

ZOZNAM ODPORÚČANEJ LITERATÚRY

Beletria (nielen) pre deti a mládež

Chlapec v pásikavom pyžame

John Boyne Slovart 2014

Brunovi sa nechce opúšťať jeho známu izbičku, školu, kamarátov v Berlíne a sťahovať sa do osamelého a ponurého domu na tajomnom mieste zvanom Aušvic. Lenže nadriadený Brunovho otecka tak rozhodol a deväťročné deti do podobných záležitostí vraj nemajú čo hovoriť. S kým sa tu ale bude Bruno hrať? Z okna vidí len vysoký plot a za ním občas podivných ľudí, ktorí všetci nosia pyžamo - aj cez deň! Bruno je prieskumník a nezmieri sa s tým, čo vidí. Pri prieskumných cestách pozdĺž plotu stretne chlapca, ktorého život a podmienky sú úplne odlišné od jeho. Na druhej strane plotu si nájde kamaráta. Príbehy nevinnosti existujú aj v tej najdesivejšej realite. Toto je príbeh dvoch chlapcov v časoch, ktoré nemôžu nijako ovplyvniť.

Vojna, ktorá zmenila Rondo

Romana Romanyšyn, Andrij Lesiv Brak 2015

Kniha Vojna, ktorá zmenila Rondo od Romany a Andrija z Art Studio "Agrafka", oceňovaný titul, hovorí prostredníctvom bohatého vizuálneho jazyka o fenoméne vojny a určený je najmä deťom. Manželia Romana a Andrij si so svojou detskou knihou nedávno v Bologni prebrali jedno z najprestížnejších ilustrátorských ocenení Ragazzi Award.

Transport za večnosť

František Tichý Baobab 2017

Jendovho otca práve zatкло gestapo a dvanásťročný chlapec nemôže tušiť, čo príde ďalej: vylúčenie jeho židovských priateľov zo štúdia na gymnáziu, žlté hviezdy na kabátoch, transport do Terezína... Kniha Františka Tichého je inšpirovaná skutočnými udalosťami a príbehmi chlapcov, ktorí žili v Prahe i v Terezíne, neznieka sa dobrodružstva a fantázie, ale zároveň je tak pravdivá, až z nej mrazi.

Beletria pre dospelých

Nevďačná cudzin(k)a

Irena Brežná 2015 Aspekt

Život a písanie Ireny Brežnej poznačila skúsenosť emigrácie z Československa do Švajčiarska v roku 1968. Tento zlomový zážitok tvorí skryté aj očividné podložie jej reportáží, esejí a próz. Román s dvojznačným názvom Nevďačná cudzin(k)a predstavuje vyvrcholenie literárne originálnej, humornej a zároveň premýšľavej práce s osobným a kolektívnym smútkom. Kniha bola preložená do viacerých jazykov a získala Literárnu cenu Švajčiarskej konfederácie.

Jeden stirbt für sich allein

Hans Fallada Omega 2017 (ešte nevydaná kniha – len v angličtine Alone in Berlin)

Jún 1940 v Berlíne. Nacistická propaganda oslavuje víťazstvo nad Francúzskom. V tom istom čase panuje v byte manželov Anny a Ota Quangelovcov v Prenzlauer Bergu hlboký zármutok. Ich syn padol na fronte. Obaja manželia dlho verili "vodcovi" a verne ho nasledovali. Teraz však objavujú v jeho sľuboch lži a podvody. Obidvaja začínajú na znamenie odporu písať pohľadnice – a k odporu chcú povzbudiť aj ostatných:

"zastavte vojnovú mašinériu!" S nasadením života roznášajú pohľadnice od jedného domu k druhému. Čoskoro sa im však dostáva na stopu SS a gestapo. Aj pre vlastných susedov sa stávajú nebezpečenstvom... Kniha má aj filmové spracovanie: Alone in Berlin

Konvália. Zakázaná láska Rudolfa Dilonga

Denisa Fulmeková Slovart 2016

Príbeh zakázanej lásky Rudolfa Dilonga. Židovské dievča Vali Reiszová sa počas holokaustu stala matkou dieťaťa františkánskeho mnicha a exponovaného slovenského básnika. Ich vzťah sa začal ešte v medzivojnových Malackách a Valéria sa neskôr vyhla deportácii najmä zásluhou svojho milenca. Po skončení vojny Dilong tajne emigroval do zámoria a šokovaná Valéria ostala s dieťaťom sama. Navyše čelila perzekúciám štátnej moci ako bývalá družka prominentného básnika Slovenského štátu. V šesťdesiatych rokoch sa medzi Valériou a Dilongom obnovila korešpondencia a v júli 1969 sa po rokoch stretli vo Viedni. Ich vzťah možno nazvať vzťahom osudovým, i keď určite nie naplneným. Zároveň je to aj rodinný príbeh autorky Denisy Fulmekovej, keďže dcérou oboch protagonistov bola jej mama. V knihe sú publikované úryvky z osobnej korešpondencie Rudolfa Dilonga i jeho doposiaľ nezverejnená báseň, ktorú poslal Valérii z amerického Pittsburghu na jej päťdesiatku.

Zbohom zbraniam

Ernest Hemingway Ikar 2016

Dej románu Zbohom zbraniam (1929), prvého z Hemingwayových bestsellerov, sa odohráva na talianskom fronte počas prvej svetovej vojny. Rozpráva príbeh lásky amerického poručíka, vodiča sanitky Červeného kríža Frederica Henryho a talianskej zdravotnej sestry Catherine Barkleyovej na pozadí krvavých bojov.

Bezosudovosť

Imre Kertész Slovart 2010

Zdanlivo neosobný apatický úškrn, akým sa hlavný hrdina vyrovnáva s realitou v lágri, ba spočiatku priam nadšenie dospievajúceho chlapca, ktorý pokladal aj transport do neznáma za dobrodružstvo, vyvolával u potenciálnych vydavateľov rozpaky až pobúrenie.

Autor nezobrazil problematiku holokaustu tradične - z morálneho či citového hľadiska, ale predstavil ju svojším jazykom rozprávača s autobiografickými črtami. Holokaust popisuje spôsobom vyvolávajúcim rozpaky a pobúrenie, práve preto patrí medzi pozoruhodné diela svetovej literatúry.

Kaddiš za nenarodené dieťa

Imre Kertész Kalligram 2003

Román nositeľa Nobelovej ceny za literatúru za rok 2002 je historickou analýzou vyhroteného, o smrteľnú presnosť sa usilujúceho vedomia. Spoveď hlavného hrdinu má formu kaddiša, židovskej modlitby za mŕtvych, v tomto prípade za dieťa, ktoré nie je ochotný splodiť do sveta, aký pripustil Auschwitz.

Mischling

Affinity Konarová ODEON 2016

Píše sa rok 1944 a do koncentračného tábora Osvienčim prichádzajú židovské dvojčatá Perla a Staša s matkou a so starým otcom. Dostanú sa do rúk neslávne známeho doktora Mengeleho, „anjela smrti“, ktorý na nich a na ostatných dvojčatách vykonáva neľudské experimenty.

Perla po čase zmizne a Staša žije nádejou, že predsa len ostáva nažive. V plnej nahote tu vystupuje krutosť nacistického tábora, dozorcov, no aj vzájomná pomoc medzi väzňami. Osvienčim napokon oslobodzuje Červená armáda, väzni sú slobodní, putujú zničeným Poľskom, ale aj na tejto ceste na nich striehnu nástrahy, pri ktorých ide o život. Osudy oboch sestier tak môžeme sledovať aj po skončení vojny, keď sa

v povojnovom Poľsku snažia nájsť jedna druhú. Tento pútavý a mimoriadne ľudský príbeh nie je zbytočne sentimentálny, vďaka čomu obludnosť nacistického režimu vystupuje ešte výraznejšie.

Slávik

Hannah Kristin Albatros Plus 2016

Francúzsko 1939. Dve odvážne sestry z mestečka Carriveau stoja zoči-voči zdrvujúcej skutočnosti – krajinu zaplavili nemecké tanky a oblohu zatemnili bombardéry, ktoré ju nemilosrdne pustošia. Viannin manžel narukuje do armády a v ich dome sa usadí nemecký kapitán. Osamelá mladá žena stojí pred ťaživými rozhodnutiami, od ktorých závisí život jej blízkych. Jej sestra Isabelle je mladá rebelka, ktorá rieši svoju bolesť zo straty lásky a bezpečia po svojom. Slávik je nádhorne napísaný román, ktorý zblízka skúma život, lásku a hrôzy vojny a tiež spôsob, akým ľudia dokážu reagovať na nepredstaviteľné životné situácie.

Nedelné šachy s Tisom

Silvester Lavrík Vydavateľstvo Dixit 2016

Rozprávačkou príbehu bohatého na dobové reálie a smiech cez slzy je Icíkova Anička, vystrkovská hviezdička. Ani nie Židovka, len Icíkova, teda dcéra bánovského komunistu, čo sa kamarátil s krivonosými. Román sa opiera o tri zdroje – historickú faktografiu, ústne podanie a autorskú fikciu.

Nezabíjajte vtáčika

Harper Leeová Ikar 2016

V tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia zasiahne Spojené štáty hospodárska kríza, hoci ospalého provinčného mestečka Maycomb v Alabame sa dotkne len okrajovo. V tom období je najväčšou starosťou dvoch súrodencov Scout a Jema a ich priateľa Dilla to, ako vylákať z domu miestneho čudáka a čím si skrátiť dlhé chvíle. Keď však obvinia mladého černocho za znásilnenia bieleho dievčaťa, udalosti naberú rýchly spád. Obhajoby sa ujme Scoutin otec Attikus Finch. Ten považuje právnickú pomoc za svoju morálnu povinnosť. Čaká ho však márný boj s predsudkami, strachom a nevraživosťou. Od obyvateľov mestečka poznačeného rasovou nenávisťou dostáva hanlivú nálepku obhajca negrov, čo sa negatívne dotkne aj jeho detí. Kultový román Nezabíjajte vtáčika nie je iba o rasizme a justičnej vražde, je to predovšetkým dojímavý príbeh o dospievaní, utváraní si vlastných názorov na svet, morálke, statočnosti a odvahe. Z anglického originálu *To Kill a Mockingbird* preložil Štefan Kýška.

Postav hliadku

Harper Leeová Ikar 2016

Azda nijaká kniha v poslednom čase nevyvolala toľko otáznikov ako román americkej spisovateľky Harper Leeovej *Postav hliadku*. Autorka, známa jedným z najpopulárnejších románov 20. storočia *Nezabíjajte vtáčika* (1960), sa po vydaní tejto knihy na dlhý čas odmlčala. Až v roku 2014 sa v jej trezore našiel rukopis druhého diela, ktoré bolo vlastne jej literárnou prvotinou. Napísala ho v päťdesiatych rokoch 20. storočia, ale vydali ho až v roku 2015. Dejová línia je takisto posunutá asi o dvadsať rokov. Hlavná detská postava z románu *Nezabíjajte vtáčika* Jean Louise Finchová (Scout) žije teraz v New Yorku a ako dvadsaťšesťročná prichádza do rodného mestečka Maycomb. S prekvapením zisťuje, že jej otec Atticus, ktorý sa kedysi nezištne ujal úlohy obhajcu v procese s mladým černocho, sa teraz angažuje v rasistickej Rade občanov. Vzťahy medzi miestnym beloškým a černošským obyvateľstvom sa mimoriadne zhoršili. Dej sa odohráva na pozadí širšieho historického kontextu a spoločenské napätie sa prenáša aj do vzťahu Jean Louise k otcovi, príbuzným, rodine, niekdajším známym i dávnemu priateľovi Henrymu. Znova si uvedomuje, aké je dôležité – v súlade s biblickým odkazom – postaviť svoju hliadku, ktorou je predovšetkým svedomie. Z anglického originálu *Go Set a Watchman* preložil Jozef Kot.

Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť

Doris Lessing Inaque 2017

„Samozrejme, že sa nájdú originálne mysle, ľudia, ktorí si stoja za svojim, ktorí sa nestanú obeťou potreby hovoriť alebo robiť to, čo všetci ostatní. Ale je ich málo. Veľmi málo.“ Kniha s názvom Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť sú zbierkou prednášok Doris Lessingovej, nositeľky Nobelovej ceny za literatúru. V týchto výnimočných textoch sa zdôrazňuje význam nezávislého myslenia, spochybňovanie zaužívaných myšlienkových schém a vzorcov a odolávanie lákavej apatii. Doris Lessing tvrdí, že len, ak sme dostatočne slobodní na to, aby sme spochybnili autoritu a dovolili si nesúhlasiť, môžeme poraziť despotizmus a nevedomosť. Doris Lessing sa narodila v roku 1919 v Iráne. Medzi jej najznámejšie diela patrí cyklus piatich románov nazvaný Deti násilia. V roku 2007 jej Švédsko kráľovská akadémia udelila Nobelovu cenu za literatúru ako „spisovateľke ženskej skúsenosti, ktorá skepticky, ostro a vizionársky podrobila skúmaniu rozdelenú civilizáciu.“ Umrela v novembri 2013 v Londýne.

O čem mluvíme, když mluvíme o Anne Frankové

Englander Nathan Paseka 2014

Zväzok ôsmich poviedok Nathana Englandera skúma s neprehliadnuteľnou štylistickou bravúrou, svojráznym humorom a zmyslom pre zdravú provokatívnu problematiku modernej židovskej identity. Titulná próza, názvom pripomínajúca známu poviedku Raymonda Carvera „O čom hovoríme, keď hovoríme o láske“, využíva Carverovu východziu situáciu nezáväzného rozhovoru dvoch mladých manželských párov a témy holokaustu k úplne nečakanému mrazivému vyústeniu.

1984

George Orwell Slovar 2013

Letopočet 1984 sa stal zaujímavým práve preto, že jeho autor, anglický spisovateľ George Orwell ho použil ako názov pre svoju pochmúrnú víziu dávno predtým, ako skutočne nastal. Knihu dopísal v roku 1948 a obrátený sled číslíc mu poslužil ako názov.

Zvieracia farma

George Orwell Slovar 2013

Zvieracia farma je satirou na revolúciu, ktorá sa vymkla z rúk. Zvieratá sa zbavia nadvlády nenávidených ľudí a zavedú si svoj vlastný režim, v ktorom si všetci majú byť rovní. Z nádherných ideálov revolúcie sa však stáva nočná mora. Prasce sa zmocnili koryta, a teda aj vlády, začali si prispôsobovať zákony. Legendárny slogan „Všetky zvieratá sú si rovné“ sa čoskoro mení na „Všetky zvieratá sú si rovné, ale niektoré sú si rovnejšie“. Nepripomína to niečo?

Europeana. Stručné dejiny 20. storočia

Patrik Ouředník Premedia 2015

Stavajúc do protikladu východ a západ, Barbie a Buchenwald, Ouředníkov průdhistorického vedomia komprimuje sto rokov dejín do približne rovnakého počtu strán. S predstieranou naivitou dokáže vyvolať hnev, smútok, ale aj smiech. Patrik Ouředník predstavuje dvadsiate storočie so všetkými jeho protirečeniami a veľkými ilúziami. Ukazuje, že nič sa nedá zredukovať do jediného, pravdivého hľadiska, mieša historické fakty s nezvyčajnými postrehmi, pričom zdôrazňuje hrôzu a absurditu dvadsiateho storočia. Europeana, ktorej dramatizáciu nedávno uviedlo aj Slovenské komorné divadlo Martin, bola v ankete Lidových novín vyhlásená za knihu roka, vyšla vo viac ako dvadsiatich jazykoch, čím sa stala najprekladanejšou českou knihou od novembrovej revolúcie. V Europeane sa prelinajú dve obrazové roviny. Prvá sa skladá zo správ o otrasnej brutalite vojen a revolúcií, o kolaborácii vedy a techniky so zlom, bizarných hrách s oslobodeným sexom, mediálnym falšovaním skutočnosti, šialenstve spásonosných utópií a ďalších prejavoch vystupňovanej hystérie ľudstva. Druhý „obraz“ tvorí skratkovitá prehliadka rozmanitých intelektuálnych teórií. Ouředník ich lapidárnym preformulovaním zbavuje špekulatívneho kúzla a obnažuje ich základ, z ktorého často citiť prázdnotu a bezradnosť. Viktor Šlajchrt, Respekt

Študenti, láska, Čeka a smrť

Alja Rachmanovová Premedia 2011

Denníky ruskej študentky z rokov 1916 - 1920. Sedemnásťročná dcéra lekára vyrastá obklopená láskou a bohatstvom svojej rodiny.

V predvečer občianskej vojny a bolševického prevratu si začína písať denník, ktorý sa neskôr stane jedným z najdojímavejších a najautentickejších svedectiev červeného teroru. Neohrabané a tak trochu hrboľaté zápisky z prvých stránok postupne dozrievajú, podobne ako mladá študentka. Na konci sa stretávame so statočnou mladou ženou, ktorá na sibírskej železničnej staničke odovzdáva svoje zápisníky do rúk rakúskeho vojnového zajatca vracajúceho sa do vlasti. Zachytila v nich domové prehliadky, popravy, morálny chaos, vraždu cárskej rodiny, exodus ruskej inteligencie, lesk a morálnu biedu československých légii, ale aj svoje prvé lásky a sklamanie.

Manželstvá v červenej búrke

Alja Rachmanovová Premedia 2012

Hoci si Čeka nevybojovala miesto v titule knihy, stále hrá v živote sovietskych občanov nemalú rolu. Násilie, ktoré sa dostávalo ku slovu v prvom diele denníkov, sa stáva rutinou, už sa nestriela – „reakčné a rozvrtné živly“ odsudzujú „budovatelia svetlejších zajtrajškov“ na doživotnú otrockú prácu v trestaneckých táboroch. Strach, pud sebazáchovy a zúfalá túžba prežiť nútia ľudí zriekať sa nielen svojich snov a ideálov, ale i zásad. Nový režim hlása voľnú lásku, komúny, nezáväzné krátkodobé partnerstvá, absolútny materializmus a ľúbostným citom opovrhuje ako buržoáznym prežitkom. Na pozadí tejto prudkej sexuálnej a spoločenskej obrody sa pred čitateľom odvíjajú veľakrát smutné vzťahy Aliných sestier a kamarátok, príbeh jej vlastného harmonického manželstva, či zrelý zväzok jej starnúcich rodičov. Manželstvá v červenej búrke nestratili na aktuálnosti, hoci od ich napísania uplynulo takmer deväťdesiat rokov. Nihilizmus a anarchia, citové otupenie a slepé nasledovanie ideálov versus dôvera vo vlastné srdce, hodnoty a okruh najbližších budú stále aktuálnymi témami.

Mliekarka z Ottakringu

Alja Rachmanovová Premedia 2013

Tretí, záverečný diel denníkov, tentoraz z rokov 1925 až 1927. Vo Viedni dvadsiatych rokov sa manželský pár vykázaný z Ruska etabluje len s veľkou námahou. Krajina bojuje s povojnovou chudobou a prisťahovalcov nik nevíta s otvoreným náručím.

Ako príznaky z minulosti sa vynárajú čudesné postavy s ruským prízvukom. Akademická dráha mladej matky je odsunutá na neurčito, akákoľvek intelektuálna činnosť ustupuje do pozadia pred nutnosťou užiť sa – práve v tom im má pomôcť malá mliekareň vo viedenskom Ottakringu. Zatiaľ čo nám ruské denníky Rachmanovovej odhalujú skutočnosti, ktoré Slovensko do takej miery nezasiahli (resp. až neskôr a menej živelné), z tretieho dielu denníkov ruskej spisovateľky na nás dýchne stredná Európa a všetko, čo k nej patrilo: čudáci, postavičky z nádvorí, deti vychovávané ulicou, povalači, špekulanti, emigranti a všadeprítomná bieda veľkého mesta čerstvo vzniknutej republiky, ktorá prehrávala vojnu. Aj do rakúskeho exilu však doliehajú smutné správy z Ruska. Niektoré nemecké vydania tohto dielu denníkov ruské reálie skrátili, či dokonca vyhodili, slovenské vydanie vychádza v pôvodnej, neskrátenej verzii. Mliekarka z Ottakringu je pokračovaním denníkov Študenti, láska, Čeka a smrť z rokov 1916 až 1920 a Manželstvá v červenej búrke z rokov 1920 až 1925.

Noc v Lisabone

Erich Maria Remarque Slovenský spisovateľ 2006

Nemecký emigrant rozpráva príbeh svojej veľkej lásky človeku, ktorého náhodou stretáva v lisabonskom prístave, poslednom útočisku tých, ktorí utekali pred Hitlerom na západ.

Čas žitia a čas umierania

Erich Maria Remarque Slovenský spisovateľ 2005

Ernst Graeber bojujúci na východnom fronte stojí pred vážnym rozhodnutím včase, keď nemecká armáda stráca dobyté pozície. Až dovolenka v Nemecku, smrť najbližších a vzťah so ženou mu pomôžu pochopiť vlastný podiel viny na vojnovom besnení...

Miluj blízneho svojho

Erich Maria Remarque Slovenský spisovateľ 2004

Ďalší z typických remarquovských románov. Aj tu sa musia ľudia na prahu druhej svetovej vojny spoliehať na vlastný dôvtip a odvahu. Iba tie spolu s láskou a priateľstvom im môžu pomôcť preniesť sa cez smrť a zradu.

Cesta späť

Erich Maria Remarque Slovenský spisovateľ 2003

Príbehy frontových vojakov z čias po prvej svetovej vojne, keď musel každý začínať odznova, silná výpoveď o mužoch poznačených vojnou. Jeden z najlepších Remarquových románov.

Na západe nič nové

Erich Maria Remarque Slovenský spisovateľ 2002

Svetoznámy príbeh siedmych spolužiakov vohnaných do sveta surového násillia je realistickým zobrazením hrôz prvej svetovej vojny.

Ovocie hnevu

John Steinbeck Slovart 2014

Román Hrozno hnevu sa radí k vrcholným dielam Johna Steinbecka. Je to podmanivá freska z obdobia vynúteného veľkého sťahovania v Spojených štátoch amerických v 30. rokoch 20. storočia. Román získal Pulitzerovu cenu a v čase svojho vydania v roku 1939 strhával milióny čitateľov na celom svete, ba v Amerike mnohých dokonca poburoval.

Mengeleho dievča. Skutočný príbeh Slovenky, ktorá prežila štyri koncentračné tábory

Viola Stern Fischerová, Veronika Homolová Tóthová Ikar 2016

„Každý večer, keď myslím na svojich drahých, ktorí už nežijú, si hovorím: Ako si to mohla prežiť? Sama neviem. Bolo to naozaj iba o šťastí a náhode.“ To sú slová Violy Fischerovej, ženy, ktorá prežila Mengeleho pokusy, štyri koncentračné tábory a nakoniec nacistom utiekla. Tá hrozná doba stvorila množstvo príbehov. Príbehov o odvahe, statočnosti, láskavosti a obetovaní sa, ale aj o zlobe, podlosti a obludnom ponižovaní iných ľudských bytostí. Príbeh Violy Fischerovej je však výnimočný. Ona totiž okrem toho, že prežila peklo táborov smrti a našla v sebe silu na riskantný útek, dokázala ešte niečo. Vďaka nej chytili brutálnu dozorkyňu z Birkenau. Po vojne sa náhodou stretla so svojou veľkou láskou. Mužom, o ktorom roky nevedela, či ešte žije. Ale nakoniec sa vydala za niekoho iného. Rytiera. Skutočného novodobého rytiera, ktorý získal toto vyznamenanie od francúzskeho prezidenta za statočnosť v boji na strane Spojencov. Viola Fischerová po rokoch zverila svoje spomienky reportérke Veronike Homolovej Tóthovej. Táto kniha zaznamenáva jej osud i osudy iných ľudí, ktoré by nemali upadnúť do zabudnutia.

Vyhnání Gerty Schnirch

Kateřina Tučková Host 2009

Noc z 30. na 31. 5. 1945. Gerta Schnirch, matka niekoľkomesačnej dcérky, je len s osobnými vecami „odsunutá“ spoločne s ostatnými brnenskými Nemcami smerom na Viedeň. Vyčerpávajúci pochod skončí v Pohoreliciach, kde mnoho vyhnancov podľahne epidémii týfusu a úplavice.

Žitkovské bohyně

Kateřina Tučková Host 2012

Vysoko v kopcoch Bielych Karpát sú riedko rozmiestnené prikrčené domy. Všade je ďaleko. Hovorí sa, že práve preto si tam niektoré ženy dokázali uchovať vedomosti a intuíciu, ktorú sme stratili. Šírili ich z generácie na generáciu celé storočia. Hovorili im bohyně, pretože dokázali bohovať — prosiť Boha o pomoc. A jeho zásahom aj trochu pomôcť... Hovorilo sa o nich, že vidia do budúcnosti. Prečo teda nezachránili tú svoju? Dora Idesová je posledná z bohýň. Bráni sa prijať zastaralý spôsob života a veštiť z odliateho vosku ako jej teta Surmena. Všetko sa však mení, keď pochopí, že čo sa v jej živote zdalo byť nešťastnou zhodou okolností, bolo starostlivo premysleným plánom. Jej umiestnenie v internáte, Jakubkova ústavná liečba, hospitalizácia v psychiatrickej liečebni v Kroměříži... Na konci 90. rokov na ňu v pardubickom archíve ministerstva vnútra čaká operatívny zväzok vedený ŠtB na vnútorného nepriateľa — jej tetu Surmenu. Dora neveriacky rozplietá neznáme osudy svojej rodiny i ďalších bohýň... Boli bohyně nebezpečenstvom pre dôverčivých pacientov? Alebo boli skutočne ideologickou hrozbou normalizovanej spoločnosti? Alebo sa o vyhladenie posledného reliktu pohanstva postarala obyčajná závišť a ľudská zášť?

A je tu zas

Timur Vermes Zelený kocúr 2014

Adolf Hitler sa jedného dňa prebudí v dnešnom Berlíne a neverí vlastným očiam. Nemecko nielenže naďalej existuje, ale aj prekvitá.

Svet včerajška. Spomienky Európana

Stefan Zweig Premedia 2014

Slávna autobiografia viedenského rodáka zachytáva spoločenské a politické zmeny od konca 19. storočia až po začiatok 40. rokov minulého storočia, keď autor spolu s manželkou spáchal v emigrácii samovraždu. Nie je to len milostný list starým časom, ako bývajú niekedy označované úvodné časti jeho memoárov, ale aj svedectvo toho, ako sa predvojnová Európa vrhla do náručia zničujúcej prvej svetovej vojny a odniesla si z toho primárne poučenie, aby sa nevyhla ďalšiemu konfliktu. V knihe zachytil nielen nástup nacizmu a to, „koľko ľudskej dôstojnosti zmizlo v tomto storočí“, ale aj pulzujúci intelektuálny život či premeny morálky na prelome storočí, keď práve dospieval.

Svědomí proti násilí. Castelliův zápas s Kalvínem

Stefan Zweig Prostor 2017

Zweigova kniha žánrovo na pomedzí eseje, románu a historickej štúdie vyšla prvýkrát vo Viedni v roku 1936, iba dva roky pred obsadením autorovej vlasti hitlerovským Nemeckom. Jej protagonisti - Castellio, Kalvín a Servet - sú síce historické osobnosti zo 16. storočia, no v jadre ide o vášnivú obranu najzákladnejších hodnôt súčasnej európskej civilizácie: slobody, tolerance, života a ľudskej protiakejkolvek znásilňujúcej, totalitnej ideológii. Zweig nám pripomína, že Západ nestojí na ekonomickom raste, konzume alebo vyprázdnených byrokratických pravidlách, ale na ťažko vybojovaných a prežitých hodnotách.

Reportáže

Vojna nemá ženskú tvár

Svetlana Alexijevičová Absynt 2015

O tých najväčších a najstrašnejších udalostiach sa hovorí potichu. V kuchyniach, obývačkách predmestských bytov, medzi štyrmi očami. Kniha Vojna nemá ženskú tvár najčerstvejšej držiteľky Nobelovej ceny za literatúru Svetlany Alexijevič vychádza v slovenskom preklade už druhý raz. Oproti prvému vydaniu z roku 1990 však ide o rozšírenú verziu, objavujú sa v nej pasáže vyškrtnuté bdelym sovietskym cenzorom i celkom nové výpovede pamätníkov Veľkej vlasteneckej vojny. Svetlana Alexijevič pátra po inej tvári vojny. Nezaujímajú ju medaily a rady a vyznamenania, v pamätiach stoviek žien, ktoré zažili vojnu ako jej priame účastníčky so zbraňou v ruke, loví to, čo je neprenosné, to najosobnejšie – zážitky, ktoré utkveli na kožiach vojačiek i zdravotníčok, zážitky, ktorých sa nemožno zbaviť, nemožno ich vytiesniť z pamäti, ani zo snov. Hrôza vojny sa v dokumentárnej koláži Svetlany Alexijevič strieda s prekvapujúcou ľudskosťou a odкрýva tak celkom inú tvár vojny, tvár, ktorú by sme v kusých kapitolách učebníc dejepisu hľadali len márne.

Zinkoví chlapci

Svetlana Alexijevičová Absynt 2016

Afganistan je jedno z najhorúcejších miest na mape sveta. A nie je to len podnebí. Svetlana Alexijevič, držiteľka Nobelovej ceny za literatúru, venovala Afganistanu jednu zo svojich kníh. Presnejšie – desiatim rokom sovietskej intervencie a krvavej sovietsko-afganskej vojny. Alexijevič zmenšuje veľké dejiny až na rozmery malého človeka. Vojna, impérium, tisícky mŕtvych – všetko sú to až príliš nepredstaviteľné veci. Ale chorľavý chlapec so samopalom, ktorý nemá rád popravu, to je už čosi skutočné. A rovnako aj vojačikovia s jazvami na tvári i matky, ktoré po smrti detí zaživa zomreli medzi zbierkami známk, fotografiami, nikdy neoblečenými vecami. Po prvom vydaní knihy Zinkoví chlapci sa na Svetlanu Alexijevič spustila vlna súdnych sporov, ktoré proti nej viedli hrdinovia tejto knihy. Skutočne je pravda až taká neznesiteľná? Aj tá vlastná? V tejto knihe sa nedozviete, prečo Sovietsi intervenovali do Afganistanu. Pochopíte však, aká nezmyselná je každá vojna, keď z nej prilietajú lietadlá plné zinkových sarkofágov. „Alexijevič opäť vyhľadávala veteránov a ženy, mladých vojakov a ich matky. Výsledkom je majstrovská reportáž a pravdepodobne aj jej najlepšia kniha. Zo slov mladíkov a ich matiek sa vynárajú ich problémy (teraz by sme ich asi nazvali posttraumatickou stresovou poruchou) a z individuálnych spomienok sa pomaličky rodia typické skúsenosti.“

Časy zo second-handu. Koniec červeného človeka

Svetlana Alexijevičová Absynt 2016

Koniec sovietskeho impéria z prvej ruky – očami držiteľky Nobelovej ceny za literatúru Svetlany Alexijevič. Na trpezlivo zbieraných ľudských osudoch ukazuje, ako sa veľké dejiny dotýkajú tých najobyčajnejších ľudí. Mozaika stoviek rôznych hlasov znie v jednom mohutnom akorde, no napriek tomu nezaniká ani individualita konkrétneho človeka. Čo sa stane s človekom, keď padne impérium? A čo sa stane so všetkou tou vierou, ktorú v sebe mali milióny? Vyparí sa? A dá sa vôbec zo dňa na deň začať veriť niečomu inému? Časy zo second-handu začínajú v gorbačovovskej ére a končia pri Lukašenkových manévroch v bieloruskom Minsku – je to teda tá najčerstvejšia história, ktorú bývalé sovietske impérium ponúka. Svetlana Alexijevič zavŕšila týmto dielom sériu kníh o osudoch a dejinách ruskej duše. Súčasťou knihy je aj rozsiahly osobný rozhovor Nataľje Irgunovovej, v ktorom Svetlana Alexijevič prezradí mnohé o svojej dlhoročnej intenzívnej práci, za ktorú ju v roku 2015 ocenila Švédsko kráľovská akadémia Nobelovou cenou.

Eichmann v Jeruzaleme. Správa o banalite zla

Hannah Arendtová Premedia 2016

Správa o banalite zla. Kniha o súdnom procese s nacistickým zločincom Adolfom Eichmannom v roku 1961 vyvolala v čase svojho prvého vydania veľký záujem, ale aj pobúrenie. Eichmanna uniesli z Argentíny do Izraela, kde bol obvinený, že bol jedným z hlavných strojcov konečného riešenia židovskej otázky. Svetoznáma kniha prvýkrát v slovenskom preklade Igora Otčenáša.

A vo Viedenskom lese stále stoja stromy

Elisabeth Åsbrink 2015 Absynt

Kniha je trpkým zmierením sa (autorky) s mýtom o Švédsku tridsiatych rokov ako o krajine rovnosti, solidarity a pokroku, pre ktorú však niekoľko stoviek "rasovo cudzích" utečencov predstavuje ohrozenie spoločenského blahobytu. Švédsky antisemitizmus tridsiatych rokov nie je žiadnym tajomstvom, ale až kniha Elisabeth Åsbrink ukázala, akými samozrejmými, všeobecne necitlivými a krutými činmi sa prejavoval. Poukazuje taktiež na to, do akej miery sa švédskej, ale nielen švédskej spoločnosti podarilo vytlačiť z povedomia zodpovednosť za holokaust. A vo Viedenskom lese stále stoja stromy je tiež knihou o súčasnosti, keďže "poukazovanie na hanebnú minulosť prebúdza citlivosť na drámu, ktorá sa odohráva pred našimi očami - drámu utečencov v súčasnom svete". Rasizmus neumrel, len zmenil jazyk. Pojem "horšej rasy" nahradila "cudzia kultúra".

Vlčice zo Sernovodska. Zápisky z rusko-čečenskej vojny

Irena Brežná Absynt 2016

Dve krvavé koloniálne vojny, ktoré vyústili do diktatúry Ramzana Kadyrova pod patronátom Vladimira Putina – taká je cena, ktorú zaplatilo Čečensko na prahu 21. storočia za svoje vzopretie a volanie po samostatnosti. Spisovateľka a reportérka Irena Brežná bola pri tom od začiatku. Osud Čečenska prežila na vlastnej koži, zžila sa s ním a svoje reportážne texty publikovala v najprestížnejších nemeckých a švačiariských médiách. Vypálené dediny, odkryté masové hroby, najprv štátny terorizmus Kremľa a potom aj ten čečenský, trpiaci a zomierajúci civilní obyvatelia, znásilnené a ponížené ženy i muži – taký obraz Čečenska nám ponúka v knihe Vlčice zo Sernovodska. Čečensko, táto malá kaukazská krajina od nás nie je ďaleko a strašné udalosti sa tu neodohrali tak dávno – aj preto sa nás týkajú a budú sa týkať čoraz viac. Je tu však istá nádej. Stále sú tu ľudia, ktorí sa nenechali umlčať. Rozprávajú. Svedčia. Ony. Ženy v šatkách. Vlčice zo Sernovodska. A Irena Brežná medzi nimi.

Deväť životov. Hľadanie posvätného v súčasnej Indii

William Dalrymple Absynt 2017

Posvätné prostitútky, tanečníci, do ktorých sa prevteľujú bohovia, krmíči lebiek i mníška, ktorá sa dobrovoľne vyhladuje na smrť. To nie sú obrázky z ďalekej minulosti, ale zo súčasnej Indie. Vykročíte po rušnej modernej ulici veľkomesta a o pár minút ste v celkom inom svete. Rýchlo sa rozvíjajúca indická ekonomika na jednej a vytrácajúce sa náboženské tradície na druhej strane. William Dalrymple prináša pohľad do súkromných životov deviatich ľudí, ktorí sa v modernej Indii 21. storočia rozhodli vydať na cestu viery. Dalrympleova kniha Deväť životov je hlbokým exkurzom do najrôznejších foriem náboženských praktík, ktoré sa v Indii vyvinuli v priebehu vekov. Na deviatich reportážnych portrétoch demonštruje nielen indickú náboženskú pestrosť, ale aj príbehy mimoriadnych ľudí, ktorých osud zaviedol na cesty viery.

Vitajte v raji. Reportáž o turistickom priemysle

Jennie Dielemans Absynt 2016

Dokonalá dovolenka, exotický zážitok, objavovanie neznámeho. A na druhej strane ukrutná bieda, vykorisťovanie, likvidácia životného prostredia. Čo spája tieto dva odlišné svety? Dovolenkový biznis, honba za oddychom a dobrodružstvom. Vitajte v raji, kde je všetko zarátané v cene, all inclusive, romantická pláž so sklonenou palmou aj život v chudobe, pred ktorým si však ľahko môžete zavrieť oči.

Jennie Dielemans sa rozhodla nezavrieť oči. V knihe Vitajte v raji nemilosrdne demaskuje fungovanie dovolenkového biznisu. V ostrých kontrastoch sa tu stretávajú opálené a šťastné tváre dovolenkárov s biedou, ktorá plodí prostitúciu, ničí krajinu a ponižuje ľudí. Kniha Vitajte v raji by mala byť pribalená ku každému turistickému bedekru, pretože odhaľuje pravdu ukrytú pod tenkou vrstvou pozlátko našej letnej dovolenky. Dôležitá kniha v skvelom preklade Alexandry Debnárovej.

Roztratení Nemci. Na cestách po Litve, Spiši a pri Čiernom mori

Karl-Markus Gauss Absynt 2017

Litva, Spiš a Ukrajina. Čo spája vrcholy tohto zvláštneho trojuholníka? Všade tu žijú roztrúsené a zabudnuté nemecké menšiny, po stopách ktorých sa vybral rakúsky spisovateľ a reportér Karl-Markus Gauss. Roztratení Nemci, to je vzrušujúca a zároveň smutná kniha o osudoch ľudí žijúcich na periférii sveta i o nacionalizme, ktorý je hybnou, ale aj zhubnou silou histórie mnohých krajín. V komplikovaných dejinách strednej a východnej Európy to platí dvojnásobne. Gaussova kniha síce rozpráva predovšetkým o Nemcoch a nemeckých menšinách, nemilosrdné dejinné zrkadlo však nastavuje aj nám, Slovákom. Čo zistil v Levoči a čo v Spišskej Sobotě? Možno aj to, ako sa vyrovnáť s vlastnou minulosťou i s pojmami ako národ a národnosť. Kniha Karla-Markusa Gausa Roztratení Nemci vychádza v preklade Petry Thomay.

Kolymské denníky

Jacek Hugo-Bader Absynt 2017

Drsné podnebie, večne zamrznutá zem, hektolitry vodky. Taká je Kolyma na ďalekej ruskej Sibíri. A k tomu minulosť zjazvená stovkami gulagov a zem nasýtená zlatom. Cez to všetko sa ťahá viac ako dvetisíc kilometrov dlhá cesta vydláždená mŕtvolami väzňov, ktorí ju kedysi dávno stavali. Akoby sme hovorili o nejakej neznámej a nepochopiteľnej planéte. Enfant terrible poľskej reportáže Jacek Hugo-Bader sa vybral na dlhú púť stopom naprieč celou Kolymou. Ako predobraz svojej cesty si vybral autobiografické Kolymské poviedky ruského spisovateľa Varlana Šalamova, jedného z najvýraznejších predstaviteľov tzv. „lágrovej literatúry“. Navštevuje zlatokopecské osady, stretáva ľudí poznačených gulagmi a celý čas sa snaží nájsť odpoveď na jedinú otázku: „Čo je to vlastne Kolyma?“ Dobrodružný reportážny cestopis Jacka Huga-Badera je pravým sibírsym „Na ceste“. Je to silný príbeh, kde hranice medzi skutočnosťou a magickým nadreálnom prakticky neexistujú.

Pol Potov úsmev

Peter Fröberg Idling Absynt 2017

Stalin, Hitler a Pol Pot, traja najkrvivejší diktátori dvadsiateho storočia. Prví dvaja sú dobre známi, ale kto je ten nenápadný usmievajúci sa Kambodžan, ktorý počas svojej vlády zavraždil viac ako 2 milióny ľudí? Odpoveď hľadá priamo v srdci Kambodže švédsky novinár a spisovateľ Peter Fröberg Idling. V roku 1975 dobyli Červení Kméri hlavné mesto Phnom Penh a ustanovili tzv. Demokratickú Kampučiu, ktorá mala znamenať novú a lepšiu budúcnosť. Komunistickou revolúciou sa začala krvavá krutovláda diktátora Pol Pota. Peter Fröberg Idling so zápalom detektíva pátra po príčinách i dôsledkoch kambodžskej genocídy. Zbiera čriečky reality a veľa sa pýta. Ako sa Červeným Kmérom podarilo v roku 1978 zakryť oči a oklamať švédsku delegáciu, ktorá navštívila Kambodžu? A ako sa vlastne stalo, že mladý Saloth Sar, ktorý študoval v Paríži, miloval futbal a romantickú poéziu, sa v dospelosti zmenil na tragicky známeho Pol Pota? Kniha Po Potov úsmev vychádza v preklade Simony Jánoškovej.

Noční pútnici

Wojciech Jagielski Absynt 2016

Vojnový reportér Wojciech Jagielski sa zúčastnil ozbrojených konfliktov v Afganistane, Tadžikistane, Čečensku a Gruzínsku, na základe ktorých napísal 7 literárnych reportáží. Napriek tomu, že je často prirovnávaný k najvýznamnejšiemu predstaviteľovi tohto literárneho žánru Ryszardovi Kapuścińskému, vytvoril si vlastný neopakovateľný štýl založený na majstrovskom opise a schopnosti nájsť kľúčové informácie, ktoré dotvárajú obraz udalostí. V knihe Noční pútnici budeme konfrontovaní nielen s

politickými prevratmi príznačnými pre africký kontinent, ale aj s úlohou novinára a jeho zodpovednosťou za ďalší osud hlavných hrdinov. Noční pútnici sú deti, ktoré v šíkoch partizánskych armád vyvražďujú svojich príbuzných, ale sú to aj deti, ktoré osamotené putujú každú noc do blízkych miest, aby sa zachránili pred únosom. Aký je návod na uzdravenie? V tradičných pestrých rituáloch odpustenia alebo v pomoci humanitárnych organizácií? Zdanlivo rutinnú úlohu reportéra tlačovej agentúry napísať správu o prezidentských voľbách v Ugande prehlúšia historické súvislosti – krvavý boj o moc, detskí vojaci v službách partizánskych vodcov. Pripútajte sa, pristávame na letisku v Kampale.

Eben

Ryszard Kapuściński Absynt 2016

Čo vlastne vieme povedať o Afrike? Porovnajme si svoje vedomosti a skúsenosti s legendou svetovej reportáže Ryszardom Kapuścińskim, ktorý vo svojej knihe Eben prináša komplexný obraz čierneho kontinentu – zo severu na juh, z východu na západ. Nie sú to len politické a dejinné zvraty – v centre jeho záujmu stojí obyčajný človek čeliaci nielen ukrutnostiam podnebia, ale aj svojich ľudských druhov. Vďaka Kapuścińského knihe Eben pochopíme, akú hodnotu má hrst' ryže, hlt vody, prievan a kúsok tieňa tam, kde človek musí denno-denne bojovať o holý život. Eben nie je rozprávaním o neznámej Afrike. Naopak – Afrika v Kapuścińského podaní je čímsi dôverne známym. Kapuściński v Afrike totiž dlhé roky skutočne žil, prenikal do jej podstaty, žil s ľuďmi, žil Afriku. A tak o Afrike dokáže aj rozprávať. Kniha Ryszarda Kapuścińského Eben prichádza vo vynikajúcom preklade Jozefa Marušiaka. „Už od prvých kontaktov ukazovala Európa Afrike svoju najhoršiu tvár, ktorej výsledkom bolo otroctvo, bezbrehé drancovanie prírodných zdrojov a znepriatelenie susedných kráľovstiev. Kapuścińského postrehy nám vysvetľujú úlohu európskych krajín v jednotlivých konfliktoch na čiernom kontinente i príčiny sporov a napätí medzi etnikami. Pomáhajú nám dať do súvislosti udalosti dnešnej migračnej krízy či mnohých nedávnych i súčasných vojen. Eben vysvetľuje pozadie masového zabijania medzi rwandskými kmeňmi Hutu a Tutsi, ale aj príčiny zrodu nenávisti vo všeobecnosti. Napriek množstvu desivých tém je to úžasné čítanie, pretože len málokteré texty dokážu aj po rokoch tak vystihnúť dnešnú Afriku, priblížiť majestátnosť prírody, farby a vône krajín i mentalitu a pre nás tajomnú logiku ich obyvateľov, ako Eben Ryszarda Kapuścińského.“ Marek Vadas, spisovateľ a publicista.

Impérium

Ryszard Kapuściński Absynt 2016

Impérium je výsledkom viacerých autorových ciest po bývalom Sovietskom zväze, najmä z posledného putovania v rokoch 1989-1991, keď sa v ZSSR diali rozhodujúce udalosti, završené rozpadom komunistickej veľmoci. Otec poľskej reportážnej školy s geniálnou intuíciou vystihol problémy, ktoré doteraz ovplyvňujú a zrejme ešte dlho budú ovplyvňovať vývin v tejto krajine, ktorá nám z mnohých, aj veľmi súčasných dôvodov, nemôže byť ľahostajná.

Papuša. Životný príbeh rómskej poetky

Angelika Kuźniak Absynt 2016

Predstavte si príbeh odsúdený na zabudnutie, príbeh, o ktorom ste nemali nikdy počuť ani čítať - veď v zabudnutí a samote starne aj jeho hrdinka. Príbeh, presvetlený slobodou a živelnou prírodou, ktorá fascinuje a provokuje predstavy umelcov. Je to príbeh o prekliatom básnikovi. Veď len skutočne prekliaty básnik sa naučí písať a čítať v prostredí negramotnej kočovnej spoločnosti, len prekliaty básnik bude písať básne za cenu odcudzenia spoločnosti i vlastnej rodiny, lebo byť prekliatym básnikom je súčasne darom, ako aj stigmou. Takú vysokú daň literatúre je schopná zaplatiť jedine žena. Angelika Kuźniak pracovala s rôznorodým materiálom; so súkromnými listami, nahrávkami rozhovorov, spomienkami pamätníkov a napokon aj so samotnými básňami. Portrét prvej rómskej poetky Bronisławy „Papuše“ Wajs je tak plastický a živý. Jej príbeh je mrazivý a krutý. A stále aktuálny.

Cigán je Cigán

Lidia Ostalowska 2015 Absynt

Jedna z najsilnejších výpovedí, aká kedy knižne vyšla! Lidia Ostalowska prvýkrát publikovala tento súbor príbehov pred 15 rokmi a dodnes nestrácajú na svojej aktuálnosti. Bohužiaľ. Napriek mnohým rokom, aktivitám súkromných organizácií a medzinárodných agentúr situácia Rómov stále zostáva zlá, často sa ešte zhoršuje. Žiaden postkomunistický štát nevypracoval zmysluplný model spolunažívania s rómskou menšinou, ktorá v próze bežných dní zostáva nepovšimnutá, avšak pozornosť budí výlučne titulkami médií o deportácii z Francúzska, o stavaní get na Slovensku, o zákaze žobrania v Poľsku. Cigán je Cigán ukazuje komplikovanosť rómskeho prostredia, na ktoré má vplyv mentalita gádžov a národná identita štátov, v ktorých žijú Limalo, Marika, Žutek, Badžo, Romek a veľa iných s poľským, bulharským, srbským, maďarským, českým či slovenským pasom.

Americký cisár. Masový útek z Haliče

Martin Pollack Absynt 2016

Masový útek z Haliče. Utečenecká kríza nie je slovným spojením, ktoré sa týka výhradne dnešných dní. Aj naši predkovia z východu rakúsko-uhorskej monarchie boli na sklonku devätnásteho storočia súčasťou exodu obrovských rozmerov.

Denníky z Rakky

Samer Absynt 2017

Máte príliš krátke nohavice – zbičovať! Vlastnite mobilný telefón – odťatť hlavu! Takáto je každodenná realita obyvateľov sýrskeho mesta Rakka, ktoré od roku 2013 ovláda Islamský štát. Strach. Hrôza. Beznádej. A uprostred toho bežný život obyčajných ľudí. V Rakke žije aj mladý muž, ktorý si kvôli bezpečnosti zvolil pseudonym Samer. Do svojho denníka si zapisuje každodennú realitu tak, ako to robia aj iní mladí muži po celom svete. Prvé lásky, trápenie so školou. Samer prežíva to isté, no jeho dospievanie je narušené verejnými popravami „odpadlíkov od viery“, čoraz častejším bombardovaním a neustálym strachom. Jeho osobné riadky nás preniesú do srdca terorizovaného mesta a posadia na stoličku priamo v prednej línii. Denníky z Rakky sú projektom britskej BBC, ktorej reportéri nadviazali kontakt so sýrskymi mediálnymi aktivistami a za mimoriadne náročných podmienok prepašovali Samerove denníkové zápisky až k čitateľom. Samer riskoval svoj vlastný život, aby pred celým svetom odhalil pravdu o „bežnom“ živote pod despotickej vládou Daeša. Samerove Denníky z Rakky sprevádzajú sugestívne ilustrácie britského výtvarníka a ilustrátora Scotta Coella. Mohlo by sa teda zdať, že ide o pútavý a dobrodružný vojnový triler, no nie je to pravda. Samerov príbeh je totiž drsná skutočnosť.

Jeden z nás: Príbeh o Nórsku

Asne Seierstad Absynt 2016

Oslo, 22. júl 2011, 77 mŕtvych ľudských bytostí zabitých jediným človekom s jasnou víziou a presvedčením. Jediný deň, ktorý navždy zmenil dejiny Nórska, zasial obavy do jeho obyvateľov a zmenil životy desiatkam dotknutých rodín. Jeden z nás od nórskej reportérky Asne Seierstad nie je chronologickým súpisom udalostí a vyčíslením strát, ale hlbokým pohľadom na osobu Andersa Behringa Breivika, masového vraha, muža zúfalo túžiaceho po sláve a uznaní. Príbeh o Nórsku zachádza do Breivikovho detstva, opisuje traumy malého chlapca, jeho túžby po fyzickej dokonalosti a bohatstve. Veľmi podrobne zachytáva Breivikove prípravy na zločin, ktorý nemožno ospravedlniť žiadnym vysvetlením, samotný priebeh „čierneho dňa“ i súdneho procesu, ktorého výsledkom je 21 rokov väzenia s možnosťou predĺženia. Asne Seierstad zachádza ešte ďalej a paralelne s brutálnym činom nám poskytuje sondu do histórie niekoľkých zasiahnutých rodín, ich životov predtým a potom, teda toho, čo z nich zostalo. Kniha Jeden z nás je zúfalý aj mrazivý príbeh jedného muža, ktorého nijako nehodnotí, predloží fakty, myšlienky vraha, postrehy okolia a pocity nedobrovoľne zúčastnených na brutálnom zločine, vyvolá zlosť, (ne)pochopenie, prinúti nás pýtať sa, možno i plakať či kričať.

Oči zasypané pieskom

Pawel Smolenski Absynt 2015

Kniha reportáží Pawła Smoleńskiego má podtitul Zápisky z Palestíny, je jeho prvým dielom preloženým do slovenčiny a zároveň prvou publikáciou vydavateľstva Absynt, ktoré sa zameriava na reportážnu literatúru, ktorá má najmä v Poľsku hlbokú tradíciu. Pawel Piotr Smolenski (*7. júl 1959, Varšava) – je poľský novinár, reportér a spisovateľ. Prácu novinára začínal v samizdatoch a v exilovom časopise Kultúra, ktorý vychádzal v Paríži. Od roku 1993 píše pre Gazetu Wyborczu ako investigatívny novinár. V roku 1999 poukázal na heroínovú obchodnú cestu medzi Tureckom a Poľskom, na prepojenie organizovaného zločinu s vysoko postavenými štátnymi úradníkmi a na priamy súvis obchodu s drogami s vraždou policajného šéfa Marka Papalu. Bol autorom článku „Zákon za úplatok“ a následne bol vypočúvaný v súvislosti s najväčším korupčným škandálom v novodobom Poľsku, aférou Rywingate. V súčasnosti je Pawel Smolenski považovaný za jedného z najlepších novinárov venujúcich sa problematike Blízkeho východu.

Vrah z mesta marhúľ. Reportáže z Turecka

Witold Szabłowski Absynt 2017

Turecko, obrovská krajina roztrhnutá na dve polovice, dva nezmieriteľné a diametrálne odlišné svety. Západ a Východ, Európa a Blízky Východ, svetská každodennosť a konzervatívny Islam. Totálna schizofrénia. Kniha Witolda Szabłowského Vrah z mesta marhúľ je súborom reportáží o súčasnom i minulom Turecku, o ľuďoch, ktorí medzi politikou a náboženstvom žijú svoje obyčajné životy. Na príbehoch konkrétnych ľudí a ich osudov rozpráva o tom, čo je v Turecku krásne i škaredé, o tom, čo funguje i čo sa stráca v nezmyselných paradoxoch rozpoltenosti. Kto je Ali Agca, ktorý v roku 1981 spáchal atentát na pápeža Jána Pavla II.? Ako to vyzeralo v roku 2013 pri protestoch proti zrušeniu istanbulskeho parku Gezi, ktoré prerástli do obrovských protivládnych demonštrácií? A ako sa žije v krajine, ktorá chce vstúpiť do Európskej únie, no aj v 21. storočí sú v nej bežné vraždy zo cti? Dozviete sa to v knihe Vrah z mesta marhúľ, za ktorú dostal Witold Szabłowski Cenu Anglického PEN klubu za rok 2013. Poľský reportér Mariusz Szczygiel o tejto knihe povedal: „Witold Szabłowski píše o Turecku tak, ako by som chcel aj ja, keby som Turecko poznal.“ Kniha vychádza v preklade Juraja Koudelu.

Akoby si kameň jedla

Wojciech Tochman Absynt 2015

Bosna, roky deväťdesiate. Vojna, etnická nenávisť, smrť, masové exekúcie, koncentračné tábory. Desiatky reportérov a televíznych štábov z celého sveta vyrážajú na Balkán, aby mohli podať svedectvo o zverstvách páchaných v rozpadajúcej sa Juhoslávii. Z médií presakujú znepokojujúce obrazy, zaznievajú hlasy katov i obetí, slová expertov i politikov. Každá vojna sa však jedného dňa končí. Novinári odchádzajú, experti miznú v informačnom šume, pozornosť médií sa obracia k iným vojnám, k iným nešťastiam. Čo sa deje v krajine, ktorou štyri roky zmietala vojna? Ako sa so stratou blízkych vyrovnávajú tí, čo prežili? Čo cítia a o čom premýšľajú? Kde hľadajú svojich mŕtvych? A ako ich nachádzajú? To sú otázky, na ktoré sa pokúša priniesť odpoveď kniha poľského reportéra Wojciecha Tochmana, ktorý sa o osudy ľudí žijúcich v Bosne zaujímal nielen počas vojny, ale aj po nej. V roku 1999 sa vracia na miesto činu, pozoruje pri práci antropologičku Ewu Klonowskú, ktorá zbiera a skladá pozostatky ľudských tiel vykopaných z masových hrobov a na základe DNA identifikuje obeť. Rozpráva sa s tými, čo prežili a z rozprávania o kostiach, ktoré patria ich blízkym, rekonštruje vojnové osudy jednotlivcov i celých rodín, živých aj mŕtvych. Prostým jazykom rozpráva o veciach tragických, neskutočných, strašných. Jeho svedectvo núti zamyslieť sa nad hrôzami vojny, dvojznačnosťou ľudskej prirodzenosti a hlbokou ľudskou potrebou pochovať a oplakať svojich mŕtvych.

Všem sráčům navzdory aneb Válka, o které nechcete nic vědět

Jan Urban Absynt 2016

Demokrati, veriaci v zákony, rozum a slušnosť, čakajú vždy až príliš dlho. Medzitým sa z obyčajného populistu stane diktátor, strach z vojny vyvolá vojnu – a potom už býva na všetko neskoro. Sme asi nepoučiteľní. Zažili sme nádhernú chvíľu histórie, v ktorej nám bolo dovolené veriť v platnosť neobmedziteľných ľudských práv každého jednotlivca. Len niektorí, pravda, sa o ne usilovali ešte v dobe, kedy to komunistický režim nedovoľoval. Ten potom zdanlivo zmizol. Nezmizol však totalitný fundament nás samých. Múdry Adam Michnik už v tej chvíli varoval, že problémy ešte len prídu. Prídu, pretože odmietneme pokorne pracovať sami na sebe. Varoval, že oslobodení otroci, ktorí o svoju slobodu nemuseli bojovať, a nepoznajú tak jej skutočnú cenu, si „slobodne“ zvolia len ďalšieho otrokára. Málokto počúval.

Rozhovory

Cez ploty

Fedor Gál, Matej Absynt 2016

Pred takmer desiatimi rokmi začal spontánne odoslaným emailom dialóg dvoch mužov, ktorých osud snáď nemôže byť viac rozdielny. Fedor Gál s presvedčením, že dialóg je nutný za každých okolností, prináša konfrontáciu s národným socialistom Matejom. V knihe Cez ploty sa dozvieme, čo všetko sa udeje, a čo sa v živote a v názoroch aktérov zmení medzi slovami: „Tuším je čas, aby som sa aj ja nasral“ a záverom: „Fajn, že píšeš, Matej. Už som mal obavy.“ Je možné, aby si k sebe našli cestu takí rozdielni ľudia, a dokážu vôbec obhájiť svoje rozhodnutie, že túto korešpondenciu zverejnia? Plot: slovo, ktoré v súčasnosti dominuje na celom svete. Tento dialóg je vedený práve dierou v plote alebo len tak pri zvedavom nazeraní cez okraj. Repliky sú spočiatku krátke, akoby boli aktéri neustále pripravení vrátiť sa späť do zákopu na svojej strane, akoby žili v obave pred guľkou alebo päsťou. Až časom a na základe trpezlivej dôvery sme schopní vidieť na druhej strane ľudí, ktorí majú rovnaké obavy, rovnakú túžbu pochopiť a vysvetliť existenciu plotu. Pozrieť sa cez plot si nevyžaduje žiadnu odvahu, len trochu zvedavosti. My zvedaví sme, lebo zvedavosť je prvou emóciou na ceste od pästi k dialógu a priateľstvu.

Rozhovory s katom

Kazimierz Moczarski Absynt 2017

Mnohí si dnes nevieme rady s tým, či s fašistami diskutovať alebo nie. Dokážeme rozhovorom zmeniť svetónázor druhého človeka? Alebo sa máme pokúsiť pochopiť konanie, ktoré sa nám absolútne prieči? Poľský novinár Kazimierz Moczarski inú možnosť ako rozhovor nemal – po druhej svetovej vojne sa totiž ocitol v jednej väzenskej cele s generálom SS a strojcom definitívnej likvidácie varšavského geta Jürgenom Stroopom. Zo vzájomných rozhovorov vo väznici Mokotów vznikla táto kniha, ktorú samotný autor nenazýva literatúrou, ale „správou“. Rozhovory s katom, to je mimoriadne silný dokument o vzostupoch a pádoch jedného z najsilnejších nacistických pohlavárov i o tom, ako hlboko zakorenené a aké nemenné bolo zlo a čierno-biele videnie Tretej ríše. Odkaz tejto knihy smerom k dnešku je zjavný aj po štyridsiatich rokoch od jej prvého vydania. Kniha Rozhovory s katom vychádza v preklade Milice Novákovej a s doslovom historika Dušana Segeša.

Životopisy a memoáre

Denník Anny Frankovej. 12. jún 1942 - 1. august 1944

Anna Franková, Otto H. Frank (ed.), Mirjam Pressler (ed.) Slovart 2015

Trinástočná Anna Franková sa spolu s rodinou počas druhej svetovej vojny dva roky ukrývala v zadnej časti jednej budovy v Amsterdame.

Tesne pred koncom vojny však padla za obeť nacistickému režimu. Anna si zapisovala udalosti od 12. júna 1942 do 1. augusta 1944 a zaznamenala všetko, čo sa okolo nej dialo, aj jednotlivé dni v úkryte. Keď v marci 1944 v Oranžskom rádiu počula výzvu občanom, aby poskytli svoje zápisky do zbierky na historické účely, svoje poznámky začala prepisovať do knižnej podoby. Stihla prepísať podstatnú časť pôvodných listov. Zápisky sa končia textom, ktorý Anna zaznamenala iba pár dní pred tým, ako ju aj jej rodinu našli vojaci a odviekli do koncentračného tábora. Zápisky sa však zachovali a po vojne sa o ich knižné vydanie zaslúžil Annin otec Otto Frank, ktorý jediný vojnu prežil.

Astrid Lindgrenová: Válečné deníky 1939-1945

Astrid Lindgrenová, Kerstin Ekman, Karin Nyman Slovart 2017

Denníky autorky Pipi dlhej pančuchy vyšli prvýkrát v roku 2015 vo Švédsku a okamžite sa stali senzáciou. Text je plný hlbokého smútku aj strachu, no zároveň sa slávna spisovateľka predstavuje ako presvedčená humanistka, ktorá si odvážne, s humorom a láskou stojí za svojimi názormi. Jej denník je komentárom k dobovým udalostiam aj záznamom ich dopadu na život jednotlivca. Ilustrácie knihy evokujú pôvodné stránky denníka a kniha obsahuje bohatý fotografický materiál z rodinného života spisovateľky.

Sonderkommando. V pekle plynových komôr

Shlomo Venezia Citadella 2016

„Celá pravda je oveľa tragickejšia a hroznejšia,“ píše sa v úvode tejto výnimočnej knihy – autentických spomienok. Ich autor Shlomo Venezia nielenže bol v koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau (Osvienčim-Brezinka), ale musel tam vykonávať tú najstrašnejšiu prácu: prenášať telá zavraždených v plynových komorách do kremačných pecí.

Utiel som z Osvienčimu. Nemôžem odpustiť

Rudolf Vrba Citadella 2015

7. apríla 1944 sa v koncentračnom tábore v Brezinke, ktorý bol súčasťou koncentračného a vyhladzovacieho tábora Osvienčim, rozzvučali poplašné sirény. Ohlasovali útek dvoch väzňov. Tento hrdinský čin sa ako jedným z mála podaril dvom slovenským židovským väzňom Rudolfovi Vrbovi a Alfredovi Wetzlerovi.

Komu veriť, koho oklamať

Greta Vrbová G plus G 2008

Gerta Sidonová, Gerta Takács, Gerta Jurkovičová, Éva Takács, Éva Jurkovics... Pod každým menom sa skrýva príbeh o nebezpečenstve a strachu, o falošnej identite, úteku, skúmavej nedôvere voči okoliu, ale tiež o odhodlaní nevzdávať sa. Gerta Vrbová, dnes emeritná profesorka neurológie na University College v Londýne, sa narodila roku 1926 v Trnave. Sidonovi tu mali masiarskeho patrili k váženým rodinám. Silnejúci tlak slovenského nacionalizmu primäl rodinu k ilegálnemu úteku do Budapešti. Hlavnú dilemu svojich rozhodnutí počas vojny zhrnula autorka už v samotnom názve knihy: Komu môžem veriť, koho mám oklamať? Rovnováha medzi oboma pólmi, kedy na jednej strane stojí niekedy úprimná, niekedy opatrná dôvera a na druhej strane schopnosť vierohodne sa pretvárať a klamať, bola pre prežitie za vojny rozhodujúca.

Moruša

Iboja Wandall-Holm Absynt 2016

V roku 1942 utiekla ako devätnásťročná zo Slovenského štátu do Maďarska. Prežila Osvienčim i pochod smrti do Ravensbrücku a o svojom osude, ale aj o osude vojnovnej Európy napísala túto úžasnú knihu, ktorá bola v roku 2001 v Dánsku vyhlásená za knihu roka. Iboja Wandall-Holm, dánska spisovateľka, vyrástla v predvojnovom Liptovskom Mikuláši. Po začiatku deportácií židovských obyvateľov do vyhladzovacích táborov utiekla spolu so svojimi dvomi mladšími sestrami do Maďarska. Tri mladé dievčatá tak postihlo neželané kruté „dobrodružstvo“, ktoré ich povodilo špinou, ostnatým drôtom a nemerateľným utrpením vojnovnej Európy. Moruša Iboje Wandall-Holm je dôležitým kamienkom do mozaiky dejín vojnového Slovenského štátu i tragédie slovenských Židov. Nie je však len o tom, nie je len rozprávaním o vojne a pekle koncentrákov. Je aj o nádeji, o láske, o nesmiernej cene ľudského života i o obrovskej túžbe žiť a neprestať byť človekom.

Čo Dante nevidel. So Správou Wetzlera a Vrbu

Alfréd Wetzler MilaniuM 2009

„Wetzler bol hlavnou postavou v najpozoruhodnejšej dráme celej druhej svetovej vojny, ktorej cieľom bolo zachrániť ľudské životy.“ sir Martin Gilbert, 2007 „Kniha Čo Dante nevidel je náš najlepší román vo svojom žánri.“ Alexander Matuška, 1964 „Wetzlerov román (...) nesie v sebe morálne posolstvo o odvahe človeka postaviť sa proti zlu aj v najťažších či navonok beznádejných situáciách... A obsahuje ešte jedno nadčasové poznanie: Holokaust sa nezačal až vtedy, keď jeho obeť hnali do dobytčích vagónov deportačných vlakov, ani vtedy, keď sa ocitli pred bránami vyhladzovacích táborov, resp. plynových komôr. To bolo „iba“ vyústenie procesu, ktorý sa začínal verbálnymi útokmi, ostrakizovaním a perzekvovaním určitej skupiny občanov, ktorí boli vzápätí označení za nepriateľa národa, štátu a celého ľudstva...“ Ivan Kamenec „Ze všech zdařilých útěků osvětimských vězňů můžeme za nejvýznamnější považovat útěk Wetzlera a Rosenberga, budeme-li jejich význam poměřovat jejich ohlasem.“

Beletria – komiks

Persepolis. Souborné vydání

Marjane Satrapiová BB art 2013

Persepolis je prvý iránsky komiks všetkých čias... aj keď napísaný a nakreslený v Paríži. Vo Francúzsku žijúca, ale v Iráne narodená autorka nás najprv prevedie svojim detstvom stráveným v Teheráne v období islamskej revolúcie a vojny s Irakom a ďalej líči svoj pobyt na francúzskom gymnáziu vo Viedni, následný návrat do vlasti, posledný pokus zžiť sa s režimom, ktorý môže mať pre samostatné osobnosti jej typu, naviac ženského pohlavia, pramálo pochopenie, a svoj definitívny odchod do Francúzska.

Maus. Souborné vydání

Art Spiegelman Torst 2012

K 25. výročiu prvého vydania slávneho komiksu Arta Spiegelmana Maus vychádza prvé súborné vydanie oboch dielov knihy v jednom zviazanom zväzku. Maus je desivým - a zároveň hodnotne umelecky stvárneným - zobrazením holokaustu, ktoré oslovilo milióny čitateľov po celom svete. Namiesto ľudí vystupujú v príbehu myši a iné zvieratá - odtiaľ aj názov knihy. Maus je jedným z vrcholných diel modernej svetovej literatúry, ktorá sa snaží prispieť k tomu, aby ľudia nezabudli na to, čo znamenal nacizmus.

Dejiny

Šoa na Slovensku

Walter Brandmüller Post Scriptum 2013

Nemecký autor - popredný cirkevný historik - vo svojej štúdii ponúka pohľad na problematiku prenasledovania Židov počas druhej svetovej vojny na Slovensku, pričom svoju pozornosť sústreďuje na postoje a aktivity Katolíckej cirkvi, jej predstaviteľov na úrovni Svätej stolice i slovenského episkopátu, súvisiace s vtedajšími udalosťami. Podstatnú časť knihy tvoria dokumenty v originálnom jazyku a v slovenskom preklade, prvýkrát sú pospolu publikované oficiálne texty slovenských biskupov.

Cesta ružového trojuhelníku.

Rudolf Brazda, Jean-Luc Schwab Paseka 2012

Ružovým trojuholníkom označovali nacisti v koncentračných táboroch homosexuálnych väzňov. Rudolf Brázda bol zrejme posledným pamätníkom ich deportácií za druhej svetovej vojny. Paragraf 175, postihujúci homosexualitu, poznal nemecký ríšsky trestný zákonník od roku 1872, prísne postihy však zaviedli až nacisti. Rudolf Brazda bol prvýkrát zatknutý a uväznený v Lipsku roku 1937, po vyhostení presídlil do Karlových Varov a po vzniku Protektorátu bol deportovaný do koncentračného tábora v Buchenwalde, kde sa dočkal konca vojny. Po oslobodení sa usadil vo Francúzsku, kde si vybudoval nový domov so svojím celoživotným partnerom. Jean-Luc Schwab rekonštruje nielen Brzdov osobný príbeh, ale na základe starostlivej práce s prameňmi z českých, nemeckých a francúzskych archivov zoznamuje čitateľov s faktami o prenasledovaní homosexuálnej menšiny za druhej svetovej vojny.

Nezrelá republika. Slovensko v rokoch 1939 – 1945

Jozef Hajko Slovart 2009

Novinár Jozef Hajko sa už niekoľko rokov venuje téme Slovenské národné povstanie a prvá Slovenská republika. Počas výskumu nepracoval len s historickou literatúrou, ale čerpal aj z diel slovenských spisovateľov, ktorí sa danej téme venovali.

Hľadal odpovede na otázky, čo sa dialo v myšliach ľudí pred, počas a po existencii slovenského štátu vojnových rokov. V desiatich kapitolách rozoberá politickú a sociálnu situáciu, ktorá v danom období vládla v Európe, všima si hospodárske, politické a kultúrne vzťahy na Slovensku, úlohu SNP, jednotlivcov i komunity.

Tragédia politika, kňaza a človeka Dr. Jozef Tiso, 1887 - 1947

Ivan Kamenec Premedia 2013

Kňaz, ktorý neposlúchal Vatikán, politik, ktorý bojoval s radikálmi vo vlastnej strane, človek, ktorý sa stal protirečivým symbolom celej éry. Prezident vojnovnej Slovenskej republiky Jozef Tiso dodnes rozdeľuje spoločnosť aj historikov.

Historie na rozcestí. Jak mohly dopadnout osudové chvíle Československa

kolektív autorov Barrister & Principal 2016

Dramatické okamihy Československa s ponurým výsledkom: 1938, 1948, 1968. Mali alternatívu? Čo a tiež kedy bolo treba urobiť, aby vývoj nabral odlišný kurz? T. G. Masaryk bol v roku 1917 v Rusku v ohrození života, odsun Nemcov mohol byť v roku 1946 zastavený v polovici, komunistické vedenie zvažovalo v novembri 1989 vyslanie milicionárov i tankov proti demonštrantom... Akými cestami by sa uberal nasledujúci chod dejín? Krajina opakovane zastala na dôležitých križovatkách, z ktorých viedlo viacero možných ciest. Autori hodnotia možnosti alternatívneho vývoja, keď sa opierajú o širokú škálu prameňov, ktoré miestami

doplňajú logickou úvahou či historickou analógiou. Načrtávajú tak kontúry historických udalostí, ktoré sa síce nestali - ale bolo k nim veľmi blízko.

Holokaust a jiné genocidy + DVD

kolektív autorov Past production 2015

Kniha sa venuje najpodstatnejším genocidám 20. storočia – holokaustu, genocíde Arménov, hladomoru na Ukrajine, kambodžskej, rwandskej a juhoslávskej genocíde. Zámerom je poskytnúť síce základné, ale tie najzásadnejšie informácie. Kniha je doplnená o DVD s filmami, spomienkami pamätníkov a metodickými materiálmi pre výuku.

Genocída, zámerné a systematické ničenie celého národa alebo etnickej skupiny, je považovaná za najväčší zo všetkých zločinov. V 20. storočí napriek akejkoľvek okázalej namyslenosti modernej civilizácie dochádzalo k tým najhorším prípadom masového násilia. Štáty i rôzne hnutia opakovane používali etnické čistky a genocidy ako prostriedok k dosiahnutiu národnej, triednej či etnickej čistoty a jednoty. Milióny obetí genocídneho násilia v dvadsiatom storočí sú svedectvom, že hrozba genocídy je prítomná vždy. To je dobrý dôvod, prečo brať ohrozenie genocídou a masovým násilím vážne. Prevencia genocídy je dôležitá úloha. Vynakladá sa veľké úsilie do analýzy rôznych prípadov genocídy a rozpoznanie spoločných rysov. Možno existujú okolnosti alebo udalosti, ktoré môžu, ak sú rozpoznané v ranej fáze, pôsobiť ako varovanie pred nadchádzajúcim hromadným násilím.

2217 dní. Slovensko v čase druhej svetovej vojny

Ľubomír Lipták Kalligram 2011

Súbor vedeckých štúdií, článkov a esejí významného slovenského historika mapuje vývoj Slovenska v rokoch 1939 – 1945. Kniha obsahuje dosiaľ nepublikované štúdie o peripetiách vzniku štátu a o raných fázach jeho budovania v tieni Tretej ríše.

Krutý kontinent. Európa krátko po druhej svetovej vojne

Keith Lowe Premedia 2014

Jedinečná kniha o Európe krátko po druhej svetovej vojne zachytáva široké spektrum konfliktov, ktorými kontinent prešiel približne v rozmedzí rokov 1944 až 1949. Koniec vojny priniesol explóziu nového násilia naprieč celou Európou. Väzni zabíjali svojich väzňateľov, odbojáři zabíjali a pranierovali kolaborantov. Etnické čistky, občianske vojny, znásilňovanie a zabíjanie boli bežné v dňoch, mesiacoch aj rokoch po oficiálnom skončení vojny. Kniha britského historika skúma Európu hnanú túžbou po pomste. Krutý kontinent je šokujúcim portrétom doteraz nepovšimnutej doby bezprávia a hrôz. Ako píše autor, je len akýmsi príjemným mýtom, že akonáhle skončila druhá svetová vojna, všetko sa vrátilo do normálu. Všetko, čo existovalo pred vojnou, bolo zničené, a to nehovoríme iba o dopravnej infraštruktúre, budovách či fabrikách, ale o celom predvojnovom živote. Povojnové roky sa niesli v znamení presídľovania, posúvania hraníc, ale trebárs aj zbavovania sa nepohodlných detí, ktoré v mnohých krajinách zostali po nemeckých vojakoch. Kniha Krutý kontinent je prvá veľká syntéza o danom období, ktorá ukazuje, že podobné dianie a chaos existovali takmer všade v Európe.

Politika antisemitizmu a holokaust na Slovensku v rokoch 1938 - 1945

Eduard Nižňanský Múzeum SNP v Banskej Bystrici 2016

Holokaust predstavuje špeciálny typ genocídy, keď sa štát (nacistické Nemecko) rozhodol vyvraždiť židovskú komunitu v Európe. Židia však boli deportovaní a vraždení aj zo štátov, ktoré boli spojencami, satelitmi či nacistickým Nemeckom obsadenými územiami. Holokaust však nezačal tým, že sa Židia ocitli pred bránami krematórií. Proces holokaustu je spojený s postupnou marginalizáciou židovskej komunity v Európe. Vychádzajúc zo slovenského autochtónneho antisemitizmu, ktorý mal kresťanskú, národnú, politickú a sociálno-hospodársku rovinu, realizovali politici slovenského štátu svoj vlastný politický antisemitizmus, ktorý mal prejavy v podobe arizácií a príprav a realizácie deportácií Židov až po hranice Slovenska.

Mezi všemi tábory. Život v době, která zešilela

Gerhard Scholten Argo 2015

Osud autora tejto knihy je ojedinelé koncentrovaným príkladom toho, ako sa politické a spoločenské tendencie českých dejín polovice 20. storočia podpísali na obyčajných ľuďoch, ktorých jedinou „vinou“ bol „zlý“ rasový alebo národnostný pôvod, prípadne majetok. Gerhard Scholten (16. 8. 1923, Trutnov – 21. 4. 1995, Viedeň) sa vo svojich spomienkach Mezi všemi tábory vracia do rokov 1944–1947, ktoré zásadne zmenili jeho dovtedajší život i plány do budúcnosti. Trutnovského rodáka a syna textilného továrnik, ktorý od svojich ôsmich rokov žil v Prahe a cítil sa byť predovšetkým pražským Nemcom, zatklo v júli 1944 gestapo a poslalo ho najprv do terezínskej Malej pevnosti a odtiaľ do koncentračného tábora v Osvienčime. Dôvodom jeho uväznenie bol zadržaný list otcovi do Ameriky, ktorý zveril rodinnému priateľovi, aby ho poslal zo Švajčiarska.

Čierna zem

Timothy Snyder Premedia 2015

Je ešte možné o holokauste, tejto zdanlivo uzavretej kapitole ľudských dejín, povedať niečo nové? Kniha amerického historika to robí nielen preto, že si podrobnejšie všima environmentálne pozadie nacistickej ideológie a premeny jej ústredných cieľov, ale aj preto, že vidí naliehavú paralelu so súčasnosťou, keď sa klimatické zmeny premietajú do svetovej politiky.

Svet sa namiesto vízie lepšej budúcnosti čoraz viac zaoberá temnými apokalyptickými scenármi, kde boj o obmedzené prírodné zdroje môže prerásť do veľkých konfliktov. V impozantnom príbehu o vyhladení a prežití predstavuje Timothy Snyder nové vysvetlenia obrovských ukrutností napáchaných v dvadsiatom storočí a odhaľuje riziká, ktorým čelíme v dvadsiatom prvom. Využívajúc nové pramene z východnej Európy a zabudnuté svedectvá Židov, ktorí prežili, pripomína autor, že masová vražda Židov je udalosť nie tak vzdialená a oveľa pochopiteľnejšia, ako by sme sa nádejali – a teda oveľa hrôzostrašnejšia. Holokaust sa začal na temnom a dostupnom mieste – v Hitlerovej mysli. Jeho zárodkom bola myšlienka, že odstránenie Židov by mohlo obnoviť rovnováhu a planéte a umožniť Nemcom získať zdroje, ktoré zúfalo potrebovali. Táto predstava o svete sa mohla dať zrealizovať, len ak by Nemecko zničilo iné štáty, čiže Hitlerov cieľ bola koloniálna vojna na európskej pôde. K najväčším stratám na životoch došlo na miestach, kde sa úplne rozpadli politické štruktúry. V bezštátnych zónach zomreli takmer všetci Židia. Pomáhali im niekoľko ľudí, zopár spravodlivých, ktorých nepodporovali žiadne inštitúcie. Snyder upozorňuje na ponaučenie plynúce z holokaustu a dospieva k záveru, že sme nepochopili moderný vek a ohrozili tým našu budúcnosť. Začiatok dvadsiateho prvého storočia sa bude podobáť na začiatok dvadsiateho, problémy s jedlom a vodou budú sprevádzať ideologické výzvy globálneho poriadku. Naš svet má toho viac spoločného s Hitlerovým, ako sme si ochotní priznať a ak ho chceme zachrániť, musíme sa naučiť vidieť holokaust v pravom svetle – a nás tiež.

Krvavé územie. Európa medzi Hitlerom a Stalinom

Timothy Snyder Premedia 2013

Uprostred Európy, uprostred dvadsiateho storočia, zavraždili Sovieti a nacisti na krvavom území medzi Berlínom a Moskvou štrnásť miliónov ľudí. Počas dvanástich rokov na území dnešného Poľska, Ukrajiny, Bieloruska, pobaltských štátov a v západnej časti Ruska každý rok zmasakrovali v priemere viac ako milión obyvateľov.

O tyranii. Dvadsať ponaučení z 20. storočia

Timothy Snyder Premedia 2017

Náčrt knihy s podtitulom „Dvadsať ponaučení z 20. storočia“ vznikol ako dlhý facebookový status, napísaný v lietadle krátko po amerických voľbách. Jeden z najvýznamnejších znalcov novodobých dejín strednej a východnej Európy ním chcel varovať pred opakovaním chýb z minulosti. Na predchádzajúcom turné so zdesením zistil, ako rýchle Američania zabudli na základné historické udalosti, napríklad na hrôzy stalinizmu. V tej chvíli ho napadlo: Na čo všetko sme ešte zabudli? Tvrdí, že práve teraz je pre Američanov

a Európanov dôležité pamätať si, čo sa v minulom storočí dialo v tridsiatych rokoch a nepripustiť demontáž právneho štátu. Dnešní autoritári robia to isté ako ich predchodcovia, keď ľudí zahlcujú zlými správami, aby sa dostali do depresie a rezignovali. Snyder tvrdí, že dejiny zmenili smer a dnes postupujú z východu na západ „ako by sa všetko, čo sa udeje u nás, najprv udialo u nich.“ Aj preto sa v knihe viackrát odvoláva práve na československé dejiny a cituje viaceré osobnosti z tohto regiónu. História sa neopakuje, ale ponúka ponaučenia. V dvadsiatom storočí európske demokracie podľahli fašizmu, nacizmu a komunizmu. Boli to hnutia, v ktorých vodca alebo strana sľubovali, že vypočujú ľud a ochránia ho pred globálnymi existenčnými hrozbami. Rozumné uvažovanie v nich nahradil mýtus. Európske dejiny ukazujú, že spoločnosti sa môžu rozložiť, demokracie môžu padnúť, etika môže skolabovať a bežní ľudia sa môžu ocitnúť v neočakávaných situáciách. História nás môže poučiť aj varovať. Dnes nie sme múdrejší ako Európania, ktorí sledovali, ako demokracia podlieha totalitarizmu. Ale keď sa politický poriadok zdá byť ohrozený, je našou výhodou, že sa môžeme poučiť z ich skúseností a bojovať proti nástupu tyranie, tvrdí autor.

Úsvit rasizmu

Ivo T. Budil Triton 2013

Rasová ideológia zásadným spôsobom ovplyvnila moderné dejiny nielen západnej civilizácie, ale celého sveta. V knihe Úsvit rasizmu sa čitatelia zoznámia s počiatkami a rozvojom rasového myslenia v širšom historickom, hospodárskom a intelektuálnom kontexte od staroveku až po druhú polovicu osemnásteho storočia. Publikácia ukazuje, že rasová ideológia a rasizmus sa zrodili počas dlhodobého politického súperenia, ktorého účastníci sa svojbytným spôsobom vzťahovali k miestnej tradícii, spomienkam na minulosť a etnickému symbolizmu. V dôsledku víťazstva Západu nad ázijskými civilizáciami a triumfu Veľkej Británie nad Francúzskom sa na sklonku osemnásteho a začiatku devätnásteho storočia vytvorila špecifická mocenská konfigurácia, ktorá umožnila v západnom myslení expanziu nordickej a árijskej imaginácie. Tá zohrala dôležitú úlohu počas radikalizácie západnej politickej kultúry, vzostupu totalitných a autoritatívnych hnutí a krízy moderného liberalizmu. Medziodborová štúdia Úsvit rasizmu, predstavujúca prvý zväzok obsiahlejšej práce sledujúcej premeny rasového myslenia až do druhej svetovej vojny, spája prístupy súdobých historických a antropologických vied.

Ekonomika

Ekonomika nerovnosti

Anthony B. Atkinson Bizbooks 2016

Nerovnosť je jedným zo súčasných najpálčivejších problémov v sociálnej sfére. Po druhej svetovej vojne sa jej darilo držať na uzde, ale v poslednej dobe sa s veľkou vehemenciou vracia. Všetci o rozsahu tohto problému vedia, ale len málo bolo doteraz povedané o tom, čo sa dá robiť, keď si nechceme len zúfať. Podľa uznávaného ekonóma Anthony Atkinsona je možné nerovnosti čeliť omnoho viac, než si skeptici dokážu predstaviť.

Sociológia

Tekuté časy. Život ve věku nejistoty

Zygmunt Bauman Academia 2017

Objavné pojednanie Z. Baumana o tekutej modernite výrazne ovplyvnilo naše uvažovanie o súčasnom svete. V tejto rozsiahom nevelkej knihe autor skúma zdroje endemickej neistoty, ktorá formuje naše životy dnes, a zároveň čitateľovi predkladá stručný a prístupný úvod do svojho veľmi originálneho náhľadu na život v našej "tekutej" modernej dobe, ktorý vo väčšom rozsahu prepracoval už vo svojich predchádzajúcich knihách.

Modernita a holocaust

Zygmunt Bauman Slon 2010

Hoci Bauman chápe holokaust ako „židovskú tragédiu“, zdôrazňuje jej špecifické rysy, ktoré ju odlišujú od všetkých ostatných genocíd. Konštatuje, že holokaust sa objavil a bol realizovaný v našej modernej, racionalizovanej a racionalistickej spoločnosti, na vysokej úrovni rozvoja našej civilizácie a na vrchole úspechov ľudskej kultúry – ale práve preto je problémom tejto spoločnosti, tejto civilizácie a tejto kultúry.

Cizinci před branami

Zygmunt Bauman Broken Books 2017

Známy sociológ Zygmunt Bauman (1925 - 2017) sa vo svojej knihe venuje téme utečeneckej krízy. Na pozadí súčasnej situácie analyzuje pôvod a dopady paniky, ukazuje, ako politici zneužívajú strach obyvateľov a dochádza k záveru, že by sme sa namiesto stavanie múrov mali pokúsiť skôr o budovanie mostov.

Aká práca, taká pláca? Aspekty rodovej nerovnosti v odmeňovaní

Jana Cviková Aspekt 2007

Rozdiel v odmeňovaní sa stal na istý čas (máj - júl 2007) vďaka zverejneným údajom Štatistického úradu SR jednou z dôležitých mediálnych tém. Nové bolo to, že do popredia záujmu sa dostal práve jeho rodový rozmer. Hovorilo sa o číslach a ich interpretácii, hľadali sa vysvetlenia vyčísleného rozdielu v odmeňovaní žien a mužov. „Ako vysvetlíme, že zdravotná sestra zarába menej než policajt?“ pýtal sa komisár EÚ Vladimír Špidla. Zborník Aká práca, taká pláca? síce neprináša hotové odpovede na túto otázku, ale načrtáva možné cesty k ich hľadaniu, a predovšetkým otvára nové otázky: Ako súvisí rozdiel v odmeňovaní žien a mužov, ako aj v hodnotení „ženskej“ a „mužskej“ práce so spoločenským statusom žien a mužov? Akým spôsobom sa expertky a experti i médiá podieľajú na definovaní a presadzovaní spoločenských agend? Čo hovoria analýzy deklarovaných hodnôt o „ženskom“ a „mužskom“ svete? Aký je mikro- a makroekonomický význam platenej a neplatenej práce? Ktoré faktory ovplyvňujú rodovú priepasť v odmeňovaní? Aké štatistické zisťovania a výskumy v tejto oblasti na Slovensku chýbajú?

Žena nie je tovar (Komodifikácia žien v našej kultúre)

Jana Cviková, Jana Juránová, Ľubica Kobová Aspekt 2005

Ženy boli často v histórii predmetom výmenného obchodu medzi mužmi. A hoci nastala doba, ktorá rovnosť žien a mužov považuje za legislatívne samozrejmus, ešte stále možno ženy predávať — legálne (v reklame) i nelegálne (na nútenú prostitúciu). Táto publikácia prináša pestrý textový i obrazový materiál o tom, ako sa žena stáva tovarom, ale aj o tom, ako sa tomu — najmä v pedagogickej praxi — dá predchádzať.

Nelidskost

Nicolas Grimaldi Academia 2013

K tomu, aby sa prejavila neľudskosť, ktorej najkrikľavejšími formami sú vojnové zločiny a masakry, stačí len nerozpoznať v druhom svojho blížneho. Túto svoju pracovnú hypotézu o banalite neľudskosti sa autor snaží overiť na príkladoch od antických autorov cez Shakespearove postavy či francúzsku revolúciu po masakry 20. storočia. Zastáva názor, že neľudskosti sa nedopúšťa len niekoľko málo odporných jedincov, ale tí najobyčajnejší ľudia, ak majú príležitosť.

Feminizmus do vrecka

Bell Hooks Aspekt 2013

Prečo sa významná americká teoretička bell hooks rozhodla napísať príručku o feminizme? „Musela som ju napísať, lebo som ustavične čakala, že sa takáto knižka niekde objaví, no neobjavila sa. Bez nej nemám ako osloviť húfy ľudí, čo sú denne bombardované antifeministickou reakciou na feminizmus a ustavične počúvajú, ako majú nenávidieť hnutie, o ktorom takmer nič nevedia, a ako mu majú vzdorovať. Malo by existovať toľko základných stručných príručiek feminizmu, toľko ľahko čitateľných učebníc a knížiek, z ktorých by sme sa mohli o feminizme dozvedieť všetko potrebné, že táto kniha by bola len ďalším zaničeným hlasom na obranu feministických politik. Mali by sme mať k dispozícii bilbord, reklamy v časopisoch, autobusoch, v metre, vo vlakoch, televízia by mala vysielat spoty, ktoré by sa šírili po celom svete, aby sa prostredníctvom nich ľudia dozvedali o feminizme viac. V takom štádiu ešte nie sme. No ak sa chceme podeliť o feminizmus a ak chceme, aby toto hnutie ovplyvňovalo myslenie a cítenie žien i mužov, nesmieme na tieto spôsoby komunikácie rezignovať. Každá zmena, ktorá sa kedy udiala vďaka feminizmu, zasiahla naše životy pozitívnym spôsobom. Keď však ustavične počúvame, že feminizmus je čosi zlé, prichádzame o takýto pozitívny pohľad.“

Strach z cizího. Antisemitizmus, xenofobie a zkušenosť „uncanny“

kolektív autorov Česká psychoanalytická společnost 2016

Kniha prináša príspevky súčasných zahraničných i českých psychoanalytikov, filozofov, politologov a historikov k fenoménu strachu z cudzieho. Fenomén cudzieho, cudzorodého, odcudzujúceho, podivného či stiesňujúceho (uncanny, unheimliche) a zvlášť, ambivalentné reakcie naň, ako sa prejavujú napríklad v antisemitizme, xenofóbii a ďalších obdobných animozitách, jednotliví autori rozpoznávajú a analyzujú ako v rovine spoločenského diskurzu, tak na úrovni intrapsychickej, ktorá je doménou psychoanalytického pozorovania. Príspevky, ktoré sú do publikácie zaradené, zazneli pôvodne na medzinárodnej konferencii, ktorú pod rovnakým názvom, aký nesie titul knihy, usporiadala Česká psychoanalytická spoločnosť v Prahe v roku 2015. Kniha tak predstavuje psychoanalýzu nielen ako úzko špecializovanú klinickú disciplínu, ale ako myšlienkový prúd, ktorý môže podnecovať a viesť diskusiu o živých témach súčasnosti naprieč obormi a disciplínami.

Neznámi Rómovia: Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku

Arne B. Mann ISTER Science Press 1992

Čierno-biele svety. Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku

Tatiana Podolinská, Tomáš Hruštič (eds.) Veda 2015

Svet, ktorý nepoznáme z vlastnej skúsenosti, vnímame ako svet, ktorý je opakom toho „nášho“. Obývajú ho ľudia, ktorých často vnímame ako nepriateľov, v extrémnom prípade ako neľudí. Správy, ktoré z tohto sveta prichádzajú, sú zákonite zjednodušené a skreslené, pretože prechádzajú obojstranným filtrom skupinových očakávaní. Aký je rómsky svet očami Rómov? Ako sa k sebe správame? Odpovede na tieto otázky prináša táto publikácia. Domáci i zahraniční experti z oblasti rómskych štúdií nazreli do oboch svetov a prinášajú z nich vlastné výpovede. Ak po ich prečítaní nebude obraz o oboch svetoch čierno-biely, ale pestrejší a farebnejší, potom naše niekoľkoročné úsilie stálo za to.

Politológia

Čím menej vieš, tým lepšie spíš

David Satter Artforum 2016

Historiograficko-politická kniha Davida Sattera Čím menej vieš, tým lepšie spíš je v poradí autorovom štvrtou publikáciou na tému modernej histórie Ruska a obdobia pádu sovietskeho impéria. Ako dôverný znalec ruského a ruského sovietskeho prostredia, reálií, súvislostí, ľudí a okolností podáva v novom diele zasvätený sumárny obraz kľúčových udalostí, v ktorých dôsledku sa historicky unikátny nábeh Ruska na trajektóriu liberálnej demokracie zastavil a pretavil do podoby akejsi pseudomodernej autokracie na čele s novým večným vladárom, vygenerovaným vo všemocnom prostredí ruských tajných služieb.

Pedagogika

Critical Thinking Skills. Developing Effective Analysis and Argument

Stella Cottrell Palgrave Macmillan 2011

Teach Your Child How To Think

Edward De Bono Penguin Books 1992

Rozhodování

František Koukolík Karolinum 2016

Rozhodovať sa musíme snáď v každom vedomom okamihu života. Všetky rozhodnutia majú príčiny a dôsledky. Často ich nepoznáme, nerozumieme im, alebo si ich mylne vykladáme. Vonkajšie i vnútorné dôsledky rozhodnutí, ktoré môžu byť prosté i osudné, si ponesieme – niekedy po celý život. Môže od nich nejakým spôsobom závisieť náš vlastný život rovnako ako život niekoľkých i mnohých ďalších ľudí. Rozhodovaním sa zaoberá rozvetvená teória vychádzajúca z evolučnej biológie, psychológie, ekonómie, neurovedy i filozofie. Súčasnou výhodou je možnosť prostredníctvom najrôznejších metód sledovať, čo sa ľuďom v priebehu rozmanitých typov rozhodovania „deje v hlave“. Kniha vychádza z približne tisícky súčasných vedeckých prác i článkov z prestížnych časopisov zameraných na túto problematiku.

Tools of Critical Thinking. Metathoughts for Psychology

D. A. Levy Allyn and Bacon 1997

Nejste tak chytrí, jak si myslíte. Klamou vás média, politici a ze všeho nejvíc vlastní mozek

David McRaney Bizbooks 2014

Čím viac sa dozvedáme o mozgu, tým horšie správy z toho pre ľudskú hrdosť plynú. Pokiaľ si myslíte, že človek je tvor racionálny, potom máme pre vás zlú správu – nie ste tak bystrí.

Etika pro děti. Povídejte si s dětmi o etice: poctivost, přátelství, tolerance a dalších 106 věcí, na kterých opravdu záleží

Michael Parker Triton 2017

V posledných dvoch generáciách sa významne zmenil spôsob, akým sú odovzdávané etické a morálne zásady. V niektorých rodičoch silnie v poslednej dobe pocit, že už nemajú dostatočnú autoritu potrebnú na to, aby ich u svojich detí "presadili".

Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life.

Richard Paul, Linda Elder Pearson Prentice Hall 2006

Filozofia

Cesta k tolerancii

Sara Bullardová Kalligram 2007

Tolerancia i neznášanlivosť sú podľa americkej autorky súčasťou každého ľudského charakteru, no zatiaľ čo sa rodíme so sklonmi k egocentrizmu a s vedomím vlastnej výnimočnosti, vychádzať s ostatnými, rešpektovať ich potreby a túžby, sa musíme učiť celý život. Dôležitú úlohu pritom zohráva rodinné prostredie.

Otázka viny. Příspěvek k německé otázce

Karl Jaspers Academia 2009

Jaspersova knižka o nemeckej vine, ale tiež o vine vôbec a o jej základných rovinách, vyšla prvýkrát v Nemecku v roku 1946. Nemci jej vydanie - iba rok po svojej strašnej vojenskej porážke, v situácii rozvratu a okupácie svojej krajiny - nijako nevitáli.

Psychológia

O povaze předsudku

Gordon W. Allport Prostor 2004

Autor nazerá na otázku predsudkov z rôznych uhlov, predovšetkým ho však zaujíma čo je vrodené a akú úlohu hrá výchova, kultúra, vlastné zážitky a ich interpretácia. Popisuje mnohé príklady, ktoré následne analyzuje.

Psychologie davu

Gustave Le Bon Portál 2016

Psychologie davu je jedným zo slávnych diel citovaných v učebniciach psychológie i ďalších spoločenských vied. Le Bon svoju koncepciu davu vybudoval v súvislosti so správaním davu počas francúzskej revolúcie. Podľa neho v davových situáciách dochádza k tzv. deindividuácii - to znamená, že jednotlivci prestávajú samých seba vnímať ako individuálne bytosti a splývajú s ostatnými do jedného mentálneho sugestibilného

celku, v ktorom sa rýchlo šíria emócie a často i asociálne správanie. V prvej polovici 20. storočia bola táto teória použitá v súvislosti s pochopením vplyvu médií. Le Bonove myšlienky vraj dosť využíval i Adolf Hitler. Deindividualizované správanie, v ktorom sa ľudia dočasne prestávajú správať podľa sociálnych noriem vstúpených výchovou, skúmali tiež slávni americkí psychológovia ako Festinger a Zimbardo. Hoci Le Bonova kniha vyšla už v roku 1895, výstižne popisuje deje, ku ktorým v živote našej spoločnosti dochádza dodnes. Gustave Le Bon (1841–1931) bol francúzsky sociálny psychológ a sociológ. Vo svojich knihách sa zaoberal napríklad tematikou národných črt, rasami, stádovitým správaním a psychológiou davov.

Ticho. Síla introvertů ve světě, který nikdy nepřestává mluvit

Susan Cainová Jan Melvil Publishing 2012

Koľko skutočných introvertov poznáte? Odpoveď vás možno prekvapí.

V kultúre, ktorá nás od základnej školy až po biznis vychováva k tímovej práci, je všetko nastavené pre úspech extrovertov. Až vďaka tejto knihe získali tí tichí svoju hovorkyňu: Susan Cainovou. Jej ľahko sa čítajúci, dôkladný a prekvapivý text o tichej sile introvertov sa stal veľmi rýchlo bestsellerom a autorka celebritou. Je to paradox, keď sama o sebe vyhlasuje, že je introvertom? Kniha je dôkladným rozborom, polemikou, ale tiež celkom praktickým návodom, ako obom typom pováh uľahčiť spolužitie. Autorka dokazuje, ako schopnosti introvertov, vrátane vodcov, bývajú v ére ideálu extravenzie prehliadané, podceňované a systematicky potlačované, a zaoberá sa skúmaním ďalekosiahleho dopadu uprednostňovania extrovertov. Súčasne pátra po najnovších poznatkoch v odbore psychológie a neurovedy, s cieľom odhaliť prekvapivé rozdiely medzi extrovertmi a introvertmi.

Anatomie zla. Tajemství nacistických válečných zločinců

Joel E. Dimsdale Triton 2016

Ak môže Hyde číhať v Jekyllovi, môže číhať v ktoromkoľvek človeku. Ktokoľvek – každý z nás – sa môže stať vojnovým zločincem, ak k tomu dostane príležitosť v podobe série zhod okolností... V dobe, kedy Spojenci súdili nacistických vojnových zločincov na medzinárodnom tribunále v Norimbergu, sa americkí odborníci, psychiatier Douglas Kelley a psychológ Gustave Gilbert, pokúšali preniknúť do psychiky nacistických pohlavárov s pomocou rozsiahlych rozhovorov, zisťovania IQ a Rorschachových testov osobnosti. Gustave Gilbert sa domnieval, že zlo v mysli vojnových zločincov pramenilo z patologicky zvrátenej psychiky. Douglas Kelley naopak považoval nacistov za obyčajných ľudí, s akými sa možno bežne stretnúť na uliciach a ktorých povahu utváralo prostredie. Kto z nich mal pravdu? Autor knihy, psychiatier Joel E. Dimsdale, je presvedčený, že pravdu mal Kelley i Gilbert. Sám mal príležitosť čerpať z odstupu šesťdesiatich rokov a z výsledkov rozvoja modernej psychiatrie, psychológie a neurovedy, a tak sa ujal úlohy rozobrať z nového pohľadu a podrobne povahu štyroch vojnových zločincov: Roberta Leya, Hermanna Göringa, Julia Streichera a Rudolfa Hessa. Rudolf Hess sa správal dostatočne bizarne, aby bol podozrivý z vážneho duševného ochorenia. V anamnéze Hermanna Göringa nechýbala hospitalizácia na psychiatrickom oddelení a závislosť na drogách. Julius Streicher sa mohol „pochváliť“ niekoľkými policajnými záznamami a jeho zvrátenosť bola sebadeštručná. Alkoholizmus a poranenie mozgu viedli u Roberta Leya k ťažkým depresiam a aberantnému správaniu...

Umenie jasného myslenia. 52 omylov v myslení, ktoré radšej prenechajte ostatným

Rolf Dobelli Plejády 2015

Náš mozog je prispôsobený dobe, kedy sme žili ako lovci a zberači. Dnes však žijeme v úplne odlišnom svete. Kvôli tomu neustále robíme chyby v myslení, ktoré môžu byť pre naše financie, kariéru a životné šťastie doslova deštruktívne. Len ten, kto vie, ako ľahko sa môžeme myliť, dokáže omylom predchádzať. Rolf Dobelli sa vo svojej knižke venuje tým najzákernejším pascám v uvažovaní, do ktorých neustále padáme. Vďaka tomu sa dozvieme, prečo neustále preceňujeme vlastné vedomosti (a prečo ostatných považujeme za hlúpejších, než v skutočnosti sú), prečo sa niečo nestane správnejším len preto, že

milióny ľudí to považuje za správne, a prečo aj naďalej veríme teóriám, aj keď sú dokázateľne mylné. NAJSILNEJŠOU stránkou knihy je ale jej FORMA. Rolf Dobelli ako lektor prednášajúci manažérom a riadiacim pracovníkom vedel, že nikto nebude pozorne počúvať jednu tému viac ako 10 - 15 minút. Za tento krátky čas musí jadro myšlienky prejsť z prednášajúceho na poslucháča. Inak poslucháč buď prestane vnímať, alebo zaspí. Preto má každá kapitola presne 4 strany. Obrázok na začiatku čitateľa zaujme a tri strany textu ho neodradia od čítania, ako to môže byť pri iných odborných ekonomických a psychologických textoch, kde niekedy pri čítaní jednej vety na jej konci už neviete, ako začala a čo tým autor chcel povedať. Kniha je určená nielen manažérom a podnikateľom, ale každému, kto sa chce "vyčistiť" od balastu zastaraných myšlienkových pochodov a sebaklamov. Vďaka nej sa budete môcť nielen prichytiť pri tom, ako sa vás vaša myseľ snaží prekabátiť, ale UMENIE JASNÉHO MYSLÉNIA sa môžete aj naučiť tým, že si ho znútorníte. Práve toto vám umožní sústrediť sa na podstatu akéhokoľvek aktuálneho problému, či súkromného alebo pracovného, a následne SPRAVIŤ TIE NAJSPRÁVNEJŠIE ROZHODNUTIA. ROLF DOBELLI (1966) získal doktorát z podnikovej ekonomiky na univerzite v St. Gallen (Švajčiarsko), pôsobil ako riaditeľ rôznych dcérskych spoločností Swissair Group a spolu so svojim priateľmi založil firmu getAbstract, najväčšieho poskytovateľa komprimovanej ekonomickej literatúry na svete. Žil v Hongkongu, Austrálii, Anglicku a dlhé roky aj v USA. Rolf Dobelli je zakladateľom a kurátorom ZÜRICH. MINDS, spoločnosti popredných osobností vedy, kultúry a ekonomiky. Keď mal tridsaťpäť rokov, začal písať knihy. Šesť z nich vyšlo vo vydavateľstve Diogenes. Rolf Dobelli žije v švajčiarskom meste Luzern.

Umenie múdreho konania. 52 chýb vo vašom konaní, ktorým by ste sa mali vyhnúť

Rolf Dobelli Plejády 2016

Táto kniha je voľným pokračovaním jej prvého bestselleru „Umenie jasného myslenia“, kde sme sa naučili vystríhať sa omylov v uvažovaní. Tu sa už presúvame od myšlienok k činom, teda k ľudskému konaniu. Dobelli sa opäť pokúša veľmi pútavo a ilustratívne poukazovať na chyby, ktoré robíme v našich každodenných rozhodnutiach a zároveň nás upozorňuje na to, ako sa dokážeme úspešne vymaniť z osídien predsudkov a omylov vo vlastnom uvažovaní, a to pri akejkoľvek činnosti. Priamo sa dozvedáme, ako by sme mali konať rozumne. V knihe sa môžu nájsť manažéri, výkonní riaditelia, podnikatelia, lekári, učitelia, právnici, ale predovšetkým človek súčasnej doby, ktorý v spleti obrovského množstva informácií z rôznych kanálov a pri prijímaní dôležitých rozhodnutí musí neustále čeliť nástrahám, ktoré sa prejavujú v menších či väčších prešlapoch zapríčinených nepremysleným konaním. Forma je tu opäť rovnako úderná – kniha čitateľa upúta krátkymi kapitolami, ktorých scenárista je mnohokrát sám život. Pozoruhodný je aj odborný pohľad a široký záber tejto knihy. Ten tvoria poznatky opierajúce sa o výskumy zo psychológie, filozofie, logiky, matematiky a iných vied. Napriek svojmu vedeckému základu je kniha napísaná veľmi pútavo, ľahko a zrozumiteľne pre každého čitateľa, má množstvo vtipných a poučných príkladov, ktoré nás nútia zamyslieť sa nad našimi činmi. Tie môžu bez rozumného uvažovania niekedy viesť na nesprávnu cestu.

Morálka lidské mysli

Jonathan Haidt Dybbuk 2013

Prečo ľudí rozdeľuje politika a náboženstvo? Prečo sú v ľudskom správaní a rozhodovaní také rozdiely? Akú úlohu hrá v našom uvažovaní a rozhodovaní morálka? Tieto neľahké otázky, i to ako ľudia dospievajú k svojim názorom na politické, ale i mnohé ďalšie dôležité témy, skúma vo svojom bestsellere psychológ Jonathan Haidt. Najskôr zhŕňa teórie starých filozofov a postupne sa dostáva až k súčasnosti, kedy spolu súperia dva názory na pôvod morálky: Je morálka vrodená, alebo je daná predovšetkým skúsenosťami, ktoré získavame v detstve? Pokiaľ je vrodená, tak ako to, že sa ľudské pohľady na rôzne morálne témy naprieč kultúrami líšia? A pokiaľ je získaná, čím to, že v nej možno bez ohľadu na rozdielnosť kultúr vystopovať určitý opakujúci sa vzorec? Skutočnosť je skôr taká, že naše morálne úsudky sú výsledkom intuície a rozumové uvažovanie prichádza až dodatočne. Sme teda skôr čosi ako „intuitívni právnici“ – svoje rozumové uvažovanie nepoužívame k nachádzaniu pravdy, ale k tomu, aby sme obhájili názor, ktorý vytvorila naša intuícia. Haidt svoj odborný text veľmi zaujímavou prekladá rozprávaním o svojom živote. Približuje svoje detstvo, ktoré ho nasmerovalo k ľavicu a liberalizmu, i študijný pobyt v Indii, ktorý ho

primäl vystúpiť zo stereotypu. Popisuje päť základov morálky a vysvetľuje, prečo sympatizantom ľavice záleží predovšetkým na dvoch z nich a prečo sa naopak morálka priaznivcov pravice väčšinou opiera rovnomerne o všetkých päť základov. A približuje i to, aké nedorozumenia z toho vznikajú. Dokáže táto kniha zúžiť zväčšujúcu sa priepasť medzi individualistickými a sociocentrickými spoločnosťami a dokonca i medzi politickou ľavicou a pravcou?

Bez svedomí. Znepokojivý svet psychopatů mezi námi

Robert D. Hare Dům Harfa 2015

Kniha Bez svedomí, založená na dvadsaťpäťročnom prevratnom výskume, je jedinečnou cestou do mysle nebezpečných jedincov. Skutočne sú od prírody neschopní empatie, alebo sú obeťami okolností? Ako a prečo im prechádzajú lži, podvody i vraždy? Sú šialení, alebo len zlí? Ako môžeme v spoločnosti, ktorú dr. Hare nazýva „maskovacia“, týchto ľudských dravcov odhaliť a vyhnúť sa im? Kniha skúma ich prazvláštne modely správania a odhaľuje jeden z najdesivejších a tak často dokonale skrytých sociálnych problémov, ktoré ovplyvňujú život dnešnej spoločnosti.

Nevěрте tvořivým a dalších 99 psychologických výzkumů tvořivým

Jana Nitikin, Marie Hennecke a kol. Portál 2017

Prečo majú hurikány so ženskými menami na svedomí viac obetí? Zvyšuje nakupovanie biopotravín riziko neetického správania? Ako je možné, že futbalové tímy v červených dresoch častejšie vyhrávajú? Presadzujú sa empatickí ľudia viac ako neempatickí? Kniha, na ktorej sa podieľala skupina osemnástich odborníkov z rôznych oblastí psychológie, vychádza z blogu Curyšskej univerzity, kam psychológovia prispievali informáciami o vedeckých experimentoch z posledných rokov. Editorky vybrali sto najzaujímavejších príspevkov, ktoré vysvetľujú rôzne nečakané súvislosti a mnohokrát vyvracajú naše očakávania. Ku každému článku je priradená ikona, ktorá naznačuje, či daný príklad pochádza z oblasti myslenia, citenia, medziľudských vzťahov, zdravia, motivácie, osobnostného rozvoja, alebo technológií a sociálnych médií.

Kdo je psychopat

Jon Ronson CPress 2013

Znepokojujúce, ale zábavné čítanie nielen o možných prehmatoch psychiatrickej profesie. Jon Ronson (známy u nás ako autor knihy Muži, čo zirája na kozy) sa tu zaoberajú skúmaním života a osudov psychopatov. Spoločne s ním sa môžete naučiť ich rozpoznávať podľa všeobecne uznávaného testu psychopatie. Nájdite tu skutočné príbehy diktátorov, vrahov, zarytých popieračov útokov z 11. septembra 2001, riaditeľov gigantických firiem, ale i rozhovory s nesprávne diagnostikovanými nevinnými. Kde končí normalita a kde už začína šialenstvo?

Poslušnost voči autorite

Milgram Stanley Vydavatelství F 2014

Stanley Milgram svojimi slávnymi experimentami preskúmal zneužitelnosť časti ľudskej prirodzenosti – tendencie k poslušnosti – na páchanie zla. Dobrovoľníci boli pozvaní do vedeckého laboratória s informáciou, že ide o výskum efektu trestu na učenie. Od experimentátora dostali inštrukciu, že majú podávať „žiakovi“ elektrické šoky v stúpajúcej intenzite vždy, keď urobí chybu. Koľkí z nich, ak vôbec, budú stúpať na škále až do 450 voltov a ohrozovať tak „žiakovo“ zdravie a život? Milgramove mimoriadne významné zistenia sú desivé. Vysvetľujú, ako obyčajní ľudia dokážu spolupracovať na hrôzostrašných zločinoch, ak sú pod vplyvom zlovoľnej autority. Spomeňme na zločiny ako holokaust, My Lai masaker vo Vietname, týranie väzňov v Abu Ghraib, v súčasných severokórejských koncentračných táboroch, stalinských gulagoch a pravdepodobne aj v súčasných ruských väzniciach (pozrite napr. správu N. A. Tolokonnikovej). Veľa vieme tiež o inscenovaných vyšetrovaniach a procesoch u nás za minulého režimu.

Sociopat odvedle. Bezcitní versus my ostatní

Martha Stoutová Dům Harfa 2016

O sociopatoch sme zvyknutí premýšľať ako o násilníkoch, ale v Sociopatovi odvedle nám Martha Stoutová, psychologička z Harvardu, odhaľuje, že šokujúce štyri percentá bežnej populácie – teda jeden človek z dvadsiatich piatich – trpí často nerozpoznanou duševnou poruchou, ktorej hlavným symptómom je absencia svedomia. Sú to ľudia, ktorí vôbec nedokážu cítiť hanbu, vinu alebo výčitky.

Luciferův efekt. Jak sa z dobrých lidí stávají lidé zlí

Philip Zimbardo Academia 2017

Názov knihy odkazuje na okolnosti schopné vyvolať v človeku zmenu od dobra k zlu podobne, ako keď Boží anjel Lucifer zmenil svoju tvár a premenil sa v Satana. Kniha podrobne skúma často nejasnú hranicu medzi dobrom a zlom na mnohých príkladoch. Jedným z najznámejších je kontroverzný stanfordský väzenský experiment. Podobne ako tento experiment, predčasne ukončený po šiestich dňoch, je i kniha fascinujúcim pokusom vystopovať povahu dobra a zla, ktorá nikdy nebude čiernobiela.

Metodické príručky ku kritickému mysleniu dostupné online v slovenskom jazyku

ŠNÍDL, V. a kol. 2017. Klamstvá a konšpirácie. Príručka pre stredné školy. Vydal Denník N v roku 2017. [online]. A-static.projektn.sk. Dostupné na internete: <https://a-static.projektn.sk/2017/04/dennikN-prirucka-konspiracie.pdf>

ALMOSSAWI, A. 2013. Ilustrovaná kniha zlých argumentov. [online]. Bookofbadarguments.com. Dostupné na internete: <https://bookofbadarguments.com/sk/>

LUPPOVÁ, S., IVANIČ, P. Modul Kritické myslenie (vytvorené pre stránku monda.eu). [online]. Monda.eu. Dostupné na internete: <http://monda.eu/sk/modules/thinking/1>

NEMČOK, M. a kol. 2014. Debatná príručka pre stredoškolské kluby. Vydala Slovenská debatná asociácia, 2014. [online]. Issuu.com. Dostupné na internete: https://issuu.com/llehotsky/docs/debatna_prirucka

Debatné princípy vo vyučovaní. Manuál. Vydalo European Network of Debate Teachers [online]. Teachers.sda.sk. Dostupné na internete: Dostupné na: <http://teachers.sda.sk/wp-content/uploads/2016/08/manual-sk.pdf>

Jeden svet na školách. Metodická príručka pre učiteľov stredných škôl. Vydalo OZ Človek v ohrození, 2007. [online]. Globalnevzdelavanie.sk. Dostupné na internete: http://www.globalnevzdelavanie.sk/sites/default/files/js_na_skolach_2.pdf

Život s kontroverznými otázkami. Výučba kontroverzných tém prostredníctvom Výchovy k demokratickému občianstvu a ľudských práv (EDC/HRE). Vzdelávací balíček pre učiteľov a učiteľky. Vydala Rada Európy, 2015. Do slovenského jazyka preložil Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, 2017. [online]. Minedu.sk. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/11678.pdf>

Príručka pre učiteľky a učiteľov o predchádzaní násilnému extrémizmu. Vydalo UNESCO, 2016. Preklad do slovenského jazyka dostupný na webstránke Ministerstva školstva SR. [online]. Minedu.sk. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/10844.pdf>

Metodické príručky ku kritickému mysleniu dostupné online v anglickom jazyku

Teaching and learning strategies for the thinking classroom. 2005. New York: The International Debate Education Association. [online]. Pendidikanmatematikausn.files.wordpress.com. Dostupné na internete: <https://pendidikanmatematikausn.files.wordpress.com/2015/11/teaching-and-learning-strategies.pdf>

Prehľad zaujímavých webových stránok k téme kritického myslenia

<http://www.demagog.sk/>

Factcheck politických diskusií

<https://www.konspiratori.sk/>

Verejná databáza webových stránok s neserióznym, klamlivým, podvodným, konšpiračným alebo propagandistickým obsahom.

<http://www.sda.sk/>

Slovenská debatná asociácia (SDA) zastrešuje debatné súťaže na základných, stredných a vysokých školách. Na webstránke „Kocka“ zverejňujú relevantné články, preklady a odkazy na články.

<http://multikulti.sk/>

Aktuálne články na tému multikulturalizmu a rôznorodosti na Slovensku.

<http://protinenavisti.sk/>

Stránka proti nenávisti neziskovej organizácie Ľudia proti rasizmu uvádza časté predsudky voči menšinám (napríklad o „neprispôsobivosti“ Rómov) a prináša vecne podložené proti-argumenty.

<http://www.globalnevzdelavanie.sk/>

Webstránka obsahuje viacero metodických príručiek pre výučbu globálnych súvislostí a ľudských práv.

Zoznam dokumentov a filmov

Kreslené filmy o islamofóbii a utečeneckej kríze na motívy Denníkov z Rakky dostupné na webstránke: <http://www.bbc.com/news/magazine-35728424> /

Atentát/České století - Kulka pro Heydricha (téma: II. svetová vojna, Protektorát Čechy a Morava)

O atentáte na jedného z najmocnejších mužov Tretej ríše, Reinharda Heydricha, hovoria hneď dva filmy natočené podľa skutočných udalostí. Od roku 1941 vládne nad okupovanými územiami Čiech a Moravy zastupujúci ríšsky protektor Heydrich. Jeho krutosť vyvoláva v krajine veľkú nenávisť. Exilová československá vláda vo Veľkej Británii preto na jar 1942 vyberie niekoľko československých parašutistov a poverí ich úlohou historického významu.

Bent (téma: homofóbia, nacizmus)

Ještě na počátku druhé světové války měla berlínská dekadentní smetánka možnost scházet se v podzemních homosexuálních, lesbických a transsexuálních podnikcích a kabaretech. Jejich návštěvníkem byl i gay Max, přelétavý hejsek, libující si v náhodných známostech na jednu noc, v alkoholu a kokainu. Svoboda menšin ale měla brzy poznat sílu nacistické tyranie. Po střetu s gestapem utíká Max společně se svým přítelem do lesů. Avšak ani zde není v bezpečí. Brzy je chycen a po jízdě vlakem smrti ho čeká vězeňský mundur a vytetované číslo na ruce v koncentračním lágru Dachau. Díky židovskému původu ale může na pruhovaných hadrech nosit "jen" Davidovu žlutou hvězdu. Naštěstí proto, že i zde byli Židé stále víc než růžovým trojúhelníkem ocejchovaní homosexuálové. Ty čekala automatická smrt. Nicméně i za ostatními dráty bylo možné poznat cit. A díky němu Max konečně pochopil, pro co stojí za to žít. V britském komorním válečně-milostném dramatu režiséra Seana Mathiase excelují Clive Owen a Lothaire Bluteau, ve vedlejších rolích se zde také mihnou Mick Jagger jako transvestitní zpěvačka Greta, Ian McKellen, Jude Law, Rachel Weiszová a další hvězdy. Snímek obdržel ceny na festivalech v Cannes a Gijónu.

Být, či nebýt (téma: II. svetová vojna, Polsko, nacizmus)

Americká dráma a komédia v jednom z roku 1942 hovorí o príbehu hercov v okupovanom Poľsku. Keď do svojho programu zaradia protihitlerovsky zameranú hru, nacisti im zakážu vykonávať svoje povolanie. Herci sa však bez akéhokoľvek váhania pripoja k poľskému odboju. V skratke: milostný trojuholník, divadlo a odboj počas okupácie.

Boxer a smrť (téma: II. svetová vojna, nacizmus)

Film slovenského režiséra Petra Solana sa odohráva v koncentračnom tábore. Hlavnými postavami sú Slovák Komínek a nemecký veliteľ Walter Kraft. Kraft, v civilnom živote profesionálny boxer, si spomedzi väzňov vyberie jedného na aktívny tréning, aby po skončení vojny mohol pokračovať v svojej profesii. Zvolí si niekdajšieho amatérskeho boxera Komínka. Ten vďaka tomu nemusí pracovať s ostatnými a dostáva sa mu i viac jedla. Kraft seabavedomo pästiarske súboje vyhráva, ale jeho priazeň voči Komínkovi pominie v momente, keď ho ten v ringu porazí ako pomstu za umučenie priateľa. Ako sa nacistu zachová? Objaví v sebe ľudskosť? V hlavnej úlohe sa predstavil Štefan Kvietik.

Colette (téma: II. svetová vojna, nacizmus, antisemitizmus)

Milostný príbeh zajatcu Viliho (Jiří Mádl) a krásnej belgickej židovky Colette (Clémence Thioly) vypráva o osude tajnej lásky v prostredí hrůzy a smrti, o tenké hranici medzi dobrom a zlom a pravdou a lží. V osvetimskom koncentračnom tábore sa pred námi odhaľuje nelitosný svet každodenného boje o prežití.

Vládne tu prísna hierarchie i medzi samotnými väzmi. Obchoduje sa se vším, čo môže zachrániť život, alebo alespoň na chvíľu oddáť smrť. Židovka Colette prijíždí do Osvětimi transportom z Belgie. Vězeň Vili ji poradí, čo má říci při selekci, a tím ji zachráni před smrtí v plynové komoře. Colettiny krásy si brzy všimne fanatický důstojník SS Weisacker (Eric Bouwer) a zaměstná ji ve své dílně. Nezadržitelně propadá jejímu kouzlu a zároveň se opájí krutostí a mocí nad životem a smrtí rasově méněcenné bytosti. Navzdory každodennímu utrpení se Vili a Colette sbližují. Jejich láska jim dodává sílu snášet peklo koncentračního tábora. V zoufalém boji o život společně naplánují riskantní útěk...

Čierna kniha (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus, nacizmus)

Dej sa odohráva v rokoch 1944-1945 v okupovanom Holandsku. Židovka Rachel je svedkyňou masakru celej svojej rodiny, dôsledkom čoho sa pripojí k domácejmu odbojovému hnutiu. Jej úlohou je napojiť sa na veliteľstvo gestapa tým, že zvedie šarmantného nemeckého kapitána. Vojnový thriller bol inšpirovaný skutočnosťou.

Diablova dielňa (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus)

Berlín, 1936. Pôvodom ruský maliar Salmon Sorwitsch je kráľom falšovateľov peňazí a vo svete hazardu, stávk a ľahkých žien sa cíti ako doma. Plány mu ale skriži nacizmus - pri vlne represí voči Židom je zatknutý a prevezú ho do koncentračného tábora v Mauthausene a odtiaľ do Sachsenhausenu. Keď už čaká svoj definitívny koniec, stane sa súčasťou špeciálne vycvičenej skupiny väzňov, ktorí majú v tajnom projekte nacistov falšovať bankovky nepriateľov ríše. Falošnými librami a dolármi chcú Nemci zavalit zahraničné trhy a spôsobiť tak zrútenie ekonomiky. Ako však dopadne samotný Salmon, keď sa o tajnom pláne nacistov nemôže nikto dozvedieť? Nechajú ho žiť?

Diktátor (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus, nacizmus, Nemecko)

A na záver geniálna tragikomédia v podaní Charlieho Chaplina. Ten perfektne paroduje Adolfa Hitlera v postave diktátora Hynkela, ktorý tvrdou rukou vládne svojej zemi Tománii. Jeho cieľom je to, aby boli nakoniec všetci Židia zlikvidovaní. Ešte pred tým však chystá expanziu do Osterlichu, o ktorý má záujem aj druhý diktátor Napoloni z krajiny Baktéria. Medzitým sa v židovskom gete začínajú objavovať hlasy o tom, že treba Hynkela odstrániť.

Divoký Django (téma: rasizmus)

Dej sa odohráva dva roky pred americkou občianskou vojnou Severu proti Juhu. V hlavnej úlohe s Jamie Foxxom ako otrokom Djangom, ktorý sa pod vplyvom nemeckého lovca ľudí doktorom Schultzom v podaní Christophera Waltza, sám stane krutým lovcem ľudí za odmenu. Schultz je na stope vražedným bratom Brittlovým, ku ktorým ho môže priviesť iba a len Django. Neortodoxný Schultz získava Djanga s prisľubom vyslobodenia ho zo služieb bratov - či už mŕtvych alebo živých.

Dom z piesku a hmly (téma: rasizmus)

Podľa románového bestselleru Andre Dubusa III „House of Sand and Fog“, ktorý sa dostal medzi finalistov prestížnej National Book Award, natočil debutujúci režisér Vadim Perelman strhujúcu psychologickú drámu. Jej námetom je súperenie dvoch úplne rozdielnych ľudí, ktorý sa líšia rasou pohlavím aj názormi a kultúrou. Kathy a Behraniho však spája pocit, že sú vydedenci a túžba svoju zúfalú situáciu zmeniť. Súperenie o dom sa rýchlo mení na otvorenú vojnu plnú dramatických zvrátov, v ktorej nikto nemôže tak celkom zvíťaziť.

Fraktúra (téma: multikulturalizmus, interkultúrny dialóg)

Mladá učiteľka Anna Kagan nastúpi do svojho prvého zamestnania v škole na chudobnom parížskom

predmestí, ktoré je obývané najmä arabskými rodinami. Jej idealizmus je čoskoro konfrontovaný s nezaujmom študentov, ale aj skeptickými reakciami ostatných pedagógov. Jej židovská identita je pre niektorých v jej okolí tak isto trňom v oku.

Habermannův mlýn (téma: II. svetová vojna, Sudety)

Predlohou českého filmu od režiséra Juraja Herza bola rovnomenná kniha Josefa Urbana. Film hovorí o živote v pohraničí Čiech a Nemecka. Doba si žiadala, aby sa ľudia priklonili na jednu či druhú stranu - a len tí najsilnejší dokázali ostať nad vecou. Patril k nim aj bohatý podnikateľ August Habermann, ktorý dával bez predsudkov prácu Čechom aj Nemcom. Po začlenení Sudet do Tretej ríše však tlak zo strany Nemecka zosilnel. Habermann aj napriek tomu stále vytváral pre Čechov ochranný štít a odmietal sa podvoliť nemeckej ideológii. Ale šialená doba nakoniec dostihla aj jeho a stal sa hlavným cieľom českých "vlastencov", ktorým šlo predovšetkým o jeho majetok a nie o spravodlivosť.

Hidden Figures – Skryté čísla (témy: rasizmus, sexizmus, rodová rovnosť)

Snímek Skryté čísla vypráva neuvěřitelný příběh Katherine Johnson (Taraji P. Henson), Dorothy Vaughan (Octavia Spencer) a Mary Jackson (Janelle Monáe), tří geniálních Afroameričanek, které pracovaly v NASA a jejichž výpočty stály za vysláním astronauta Johna Glenna na oběžnou dráhu. Významně tak pomohly zamíchat pořadím souboje v dobývání vesmíru. Trojice vizionářek nedbala na rasové a genderové předsudky a stala se inspirací pro další generace.

Chlapec v pruhovanom pyžame (téma: nacizmus, II. svetová vojna, antisemitizmus)

Pri pozeraní tohto filmu je nutné pripraviť si minimálne jeden balíček vreckoviek. Film hovorí o udalosti počas druhej svetovej vojny. Práve vtedy dostane nacistický dôstojník povýšenie a musí aj so svojou rodinou odísť na pokojnejšie miesto – na vidiek. Tam prichádza so svojou ženou a svojimi dvoma deťmi. Malý chlapec sa však cíti osamelý a aj napriek zákazu svojej matky sa vyberie von preskúmať okolie. Ocitne sa pri „farme“, no netuší, že je to koncentračný tábor. Tam si nájde priateľa Shmuela a cez plot sa spolu začnú rozprávať. Po čase sa z nich stanú priateľa. Film sa končí pre oboch chlapcov tragicky, keď obaja zomrú v koncentračnom tábore. Dráma podľa románu Johna Boynea ukazuje nezmyselnosť a zničujúce dôsledky vojny, v ktorej prišlo veľké množstvo nevinných ľudí o život.

Imperium (téma: neonacizmus, radikalizácia)

Daniel Radcliffe sa predstavuje v úlohe mladého, idealistického a vzdelaného analytika, ktorý práve nastúpil do FBI. Keď jedného dňa objaví pašovanú dodávku Cesia-137, ktoré sa dá využiť pri výrobe špinavej bomby, podelí sa so svojim poznatkom s agentkou Angelou Zampar. Tá je presvedčená, že sa ide o prácu domácich neonacistov a poverí Nata (Daniel Radcliffe) úlohou preniknúť v utajení medzi členov nebezpečnej teroristickej skupiny, ktorá je odhodlaná vyčistiť zem prostredníctvom smrti a skazy.

Jeder stirbt für sich allein (téma: II. svetová vojna, nacizmus)

Červen 1940 v Berlíne. Nacistická propaganda oslavuje vítězství nad Francií, zatímco v bytě manželů Anny a Oty Quangelových v Prenzlauer Berg panuje hluboký zármutek. Jejich syn padl na frontě. Oba manželé dlouho věřili "vůdci" a věrně jej následovali. Nyní však poznávají v jeho slibech lži a podvody. Oba začínají psát pohlednice na znamení odporu, ke kterému chtějí vyburcovat ostatní: "zastavte válečnou mašinerii!" S nasazením života roznášejí pohlednice dům od domu. Záhy se jim dostává na stopu SS a gestapo. A také pro vlastní sousedy se stávají nebezpečím... Poslední román Hanse Fallady (1893-1947), napsaný na podzim roku 1946 za čtyři týdny horečné práce, je autentickým svědectvím každodenního života v Berlíne během nacistické éry.

Kapitán Dabač (téma: Slovenské národné povstanie, II. svetová vojna)

Dráma mladého dôstojníka slovenskej armády, ktorý si počas bojov na strane fašistov postupne uvedomuje hrôzy tejto zvrátenej ideológie. Po návrate na Slovensko sa zapojí do SNP. Nedokáže však prekonať postoj samotára ani pochybnosti o zmysle partizánskej činnosti. V jeho postave sa prejavujú psychologické aj existencialistické prvky, takže aby ste film pochopili, budete sa doňho musieť naozaj vcítiť.

Kukačka v temnom lese (téma: II. svetová vojna, nacizmus)

Film, pri ktorom si nebudete istí, či je hlavnou postavou malé dievčatko Emilka z Moravy alebo nacistický dôstojník. Ten je na jednej strane starostlivý otec a manžel, na druhej strane bezcitný nacistu uplatňujúci vyhladzovaciu politiku. Práve on sa ujme trinásťročnej Emilky určenej na prevýchovu. Očami malého dievčatka sa tak pozeráme na vnútenú rodinu a zložitú pestovanú vzťahov k cudzím ľuďom. A na psychologický portrét človeka, ktorý posielal do koncentračných táborov nevinných ľudí.

Kult hákového kríža (téma: rasizmus, neonacizmus, radikalizácia)

Po smrti otce, zastreleného v černošskom ghettu, sa Derek stane aktívnym stoupencem neonacizmu, touží po pomste. Jeho činy vyvrcholí vraždou dvoch černošcov, za niž si odsedí tri roky vo väzení. Odtiaľ sa vracia ako iný človek, ale doma zisťuje, že návrat je rovnako ťažkou skúškou ako predchádzajúce tri roky.

Kým kohút nezaspieva (téma: vojnový Slovenský štát, II. svetová vojna)

"Najväčším nepriateľom Slovákov sú Slováci!" a "1 mŕtvy nemecký vojak = 10 mŕtvych civilistov." Dielo Ivana Bukovčana si pamätáme z povinného čítania. Príbeh je o desiatich zdanlivo náhodne vybraných ľuďoch, ktorých nacisti umiestnia do pivnice jedného malého mesta počas nastickej okupácie Slovenska. V hlavných úlohách uvidíte Ladislava Chudíka, Samuela Adamčíka či Františka Dibarboru.

Lidice (téma: II. svetová vojna, Protektorát Čechy a Morava)

Film natočený podľa skutočnej udalosti a čierneho dňa českých dejín. Je rok 1942 a nemecká propaganda úzkostlivo tají genocídu, ktorú pácha na civilnom obyvateľstve. Rok 1942 však všetko zmení. Po úspešnom atentáte na druhého muža ríše - Reinharda Heydricha - nemeckí okupanti vypália českú dedinu Lidice. Jej obyvateľov deportujú do koncentračných táborov alebo chladne popravia. Film približuje osudy obyvateľov Lidic cez medziľudské vzťahy, lásku a emócie. Konečná bilancia - 192 popravených mužov, 58 žien, ktoré zomreli v koncentračných táboroch, a 88 detí poslaných do plynu.

Námestie svätej Alžbety (téma: nacizmus, vojnový Slovenský štát)

Film na motívy románu Kysučana Rudolfa Jašíka sa odohráva za čias Slovenského štátu. Je to príbeh lásky Igora, chudobného chlapca z predmestia, k židovke Eve. Neľahkú spoločenskú situáciu autor zachytáva aj cez postavy holiča Flórika, prievozníkov Maxiho a Samka či komunistu Maguša. Divák je svedkom toho, ako sa charaktery postáv menia v dôsledku narastajúceho nacizmu a tlaku zo strany Nemcov. Film je príbehom lásky, ktorá stroskotá na zlobe sveta.

Náš vodca (téma: radikalizácia)

Nemecko. Současnosť. Učiteľ gymnázia Rainer Wenger sa rozhodne počas jednodňového projektu na téma „Státní formy“ vyzkúšať jeden pokus, aby zhmotnil študentom počiatky diktatury. Pedagogický experiment s ničivými následkami. Najprv to začalo neškodne s pojmy ako disciplína a pospolitost, ale počas niekoľkých dní sa teória zmenila v prax. Názov projektu: Vlna. Už tretí deň začínajú študenti ty, ktorí smýšľajú inak, odstraňovať a ustrkovať. Keď sa situácia na turnaji vo vodnom póle nakoniec vyhroť, rozhodne sa učiteľ experiment zrušiť. Príliš neskoro! Vlna sa už dávno dostala mimo kontrolu...

Nedodržaný sľub (téma: II. svetová vojna, nacizmus, vojnový Slovenský štát, Slovenské národné povstanie)

Drama skutočného osudu slovenského Žida Martina Friedmanna v réžii Jiřího Chlumského za druhej svetovej války. Talentovaný futbalista z rozvetvenej rodiny si zpočiatku neuvedomuje blížiacu sa nacistickú nebezpečnosť a dobrovoľne sa vydáva do pracovného tábora v Seredi, kde mu kamarád Fred zařídil miesto vo futbalovom tíme. Ďalšia cesta zavede Martina takie do pľúcneho sanatoria, do kláštora i k partyzánom, svie židovstvie na mnoha z týchto miest musí zapierať. Snímek predkláda príbeh mladého muža, ktorý unikl smrti ne díky svému hrdinství, ale díky štěstí a futbalovému talentu. Epizodická štruktúra filmu zachycuje všetky významné mezníky Martinova válečného obdobia a sústredí sa zejména na základní linii jeho touhy po přežití.

Neger, neger, čierna tvár (téma: nacizmus, rasizmus)

Skutočný príbeh černošského chlapca, ktorý vyrastal v Hamburgu v dobe nacistického režimu. Dvojdielny nemecký film vznikol podľa životopisnej knihy Hansa-Jürgena Massaquoia, ktorý po vojne emigroval do USA, kde vyštudoval žurnalistiku. Neskôr pracoval ako šéfredaktor afroamerického časopisu Ebony a angažoval sa v hnutí za občianske práva.

Nehanební bastardi (téma: nacizmus, II. svetová vojna)

Tento film sa síce veľmi nedeří histórie, no o to lepšie vykresľuje obdobie druhej svetovej vojny. Brad Pitt hrá vodcu skupiny židovských amerických vojakov vo Francúzsku, ktorých úlohou je zabiť čo najviac nacistov, ako je len možné. Film má viacero skvelých postáv, za všetkých môžeme tiež spomenúť napríklad Christopa Waltza, ktorý stvárnil nacistu Hansa Ladu. Vo filme sú neuveriteľné akčné scény, preto si ho diváci tak veľmi obľúbili.

Nepriateľ pred bránami (téma: nacizmus, II. svetová vojna)

Dej filmu sa odohráva na konci roku 1942 v už takmer zničenom Stalingrade, ktorý prevažne ovládajú Nemci. Vasilij Zajcev je vynikajúci sovietsky ostreľovač a rýchlo sa stáva postrachom nemeckých vojakov a dôstojníkov. Proti nemu je nasadený major König s cieľom zabiť ho. Americký film z roku 2001 je inšpirovaný rovnomennou knihou amerického historika Williama Craiga. Vo filme sa môžete tešiť na výborné hviezdne obsadenie a strhujúci a pútavý dej.

Norimberský proces (téma: II. svetová vojna, norimberský proces)

Film z roku 1961 hovorí o súdnom procese s nacistickými vojnovými zločincami. Sudca Haywood chce objektivne posúdiť, akú vinu na zvrátenostiach nastickej ríše majú bežní občania. Pred tribunál sa postaví aj jeho bývalí kolegovia - štyria obžalovaní totiž boli počas nacizmu sudcami. Film sa pokúša zodpovedať neľahkú otázku: Akú vinu nesú jednotliví občania na zverstvách druhej svetovej vojny a vlastne na každom totalitnom politickom systéme? Väčšina scén sa odohráva v uzavretej miestnosti súdnej siene, ale nudiť sa rozhodne nebudete. Film získal dvoch Oscarov - za najlepšiu scénar a najlepšiu mužský herecký výkon v hlavnej úlohe (Maximilian Schell ako obhajca).

Nicholas G. Winton - Sila ľudskosti (téma: II. svetová vojna, rezistencia, záchrany prenasledovaných ľudí)

Dokument slovenského režiséra Mateja Mináča približuje život a činy Nicholasa Wintona, ktorý zachránil 669 prevažne židovských detí počas nastickej okupácie Československa a cez hranice hitlerovského Nemecka sa mu podarilo prepraviť ich do Veľkej Británie. O svojom veľkom čine mlčal neuveriteľných 50 rokov. Dokumentárnym filmom nás sprevádza Joe Schlesinger, reportér kanadskej TV stanice CBS, ktorý je jedným Wintonových zachránených detí. Príbehy, ktoré rozprávajú zachránené deti, sa prelínajú s rozprávaním a spomínaním Nicholasa Wintona, dokumentárnymi dobovými a archívnymi zábermi. Ku

koncu filmu budete svedkami dojímavej scény stretnutia Nicholasa Wintona so svojimi deťmi po dlhých rokoch. A budete plakať.

Obchod na Korze (téma: II. svetová vojna, vojnový Slovenský štát, antisemitizmus, arizácia)

Československý film, ktorý bol ocenený Oscarom ako najlepší cudzojazyčný film za rok 1966. Je tragikomickým príbehom jednoduchého stolára Tóna Brtka, ktorý sa vďaka svojmu švagrovi, miestnemu veliteľovi Hlinkovej gardy, stáva arizátorom a získa skrachovanú galantériu, patriacu staršej židovskej vdove Rozálii Lautmanovej. Film zobrazuje schopnosť autoritatívneho režimu zatiahnuť do svojho súkolia aj bezúhonného človeka, ktorý sa potom márne snaží vyrovnať s výčitkami vlastného svedomia. Natáčal sa na východnom Slovensku v Sabinove a v ateliéroch v Prahe.

Pád tretej ríše (téma: nacizmus, II. svetová vojna)

Film nemeckého režiséra Olivera Hirschbiegela z roku 2004 zachytáva posledných dvanásť hodín v Hitlerovom vodcovskom stane. Hlavnú líniu tvoria spomienky Hitlerovej osobnej sekretárky Traudl Jungeovej a popisujú dianie v bunkri v období medzi 20. aprílom a 30. aprílom 1945, medzi Hitlerovými 56. narodeninami a jeho svadbou s Evou Braunovou a následnou samovraždou. O deň neskôr po tejto samovražde, otrávil Magda Goebbelsová v spánku svojich šesť detí. Potom Magda a Joseph Goebbelsovi odišli do záhrady a zastrelili sa. Ich mŕtvy boli následne spálené.

Paragraph 175 (téma: homofóbia, nacizmus)

Ve dvaciatých letech 20. stoločí byl Berlín znám jako ráj homosexuálů, ve kterém gayové i lesby vedli relativně otevřený život v prostředí živé umělecké a intelektuální subkultury. S nástupem nacistů se vše změnilo. Mezi léty 1933 a 1945 bylo podle §175 Říšského zákoníku z roku 1871, týkajícího se "sodomie", uvězněno na 100 000 mužů. Někteří skončili v káznicích, jiní v koncentračních táborech. Přežily jich asi 4 000. Dnes se ví jen o deseti z nich. Pět z nich se odhodlalo v tomto filmu poprvé vyprávět o svém životě.

Pearl Harbor (téma: II. svetová vojna)

Americký vojnový veľkofilm ukazuje milostný vzťah medzi Evelyn a Rafe, ktorý bol však zostrelený a jeho priateľ Danny túto informáciu oznámi Evelyn. Vzniká medzi milostné puto, ktoré však preruší Rafe, ktorý sa odrazu objaví živý a zdravý. Dvaja sokovia v láske sa navzájom opijú a pobijú. Avšak na druhý deň ich z opice prebúdzajú japonské lietadlá, ktoré útočia na americkú základňu. Vo filme režiséra Michaela Baya z roku 2001 si hlavné úlohy zahrali Ben Affleck a Josh Hartnett.

Pianista (téma: antisemitizmus, nacizmus, II. svetová vojna)

Film bol natočený podľa motívu knihy Pianista, ktorú napísal Wladyslaw Szpilman v roku 1946. Zobrazuje život Židov po príchode nacistov do Varšavy. Môžete vidieť postupné obmedzovanie osobných slobôd, a tiež smutné presuny do koncentračných táborov. Władysław si celú vojnu uľahčuje predstavami o svojom hraní na fiktívny klavír. Film od režiséra Romana Polańskiego z roku 2002 získal Zlatú palmu na festivale v Cannes a dve ceny Academy Award.

Posledný vlak (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus, nacizmus)

Berlín 1943. Židovská otázka se blíží ke svému konečnému řešení a nacisté se rozhodnou odvézt zbývající židovské obyvatelstvo z Berlína. Zbývá jich sedmdesát tisíc. V průběhu celého jara jsou večer co večer odvečeny celé rodiny, starci, děti, kdokoli. Do posledního vlaku složeného z dobytčáků je nasázeno 688 lidí. Mezi nimi i slavný boxer Neumann, kabaretiér Noschik, šestáctiletá Ruth a další. Ti všichni si záhy uvědomí, že jejich cesta skončí v Osvětimi, kam všechny transporty směřují. Boj o život však začíná již v

prečpaných vagónoch. Je vedro a není voda, hysterie se stupňuje a během několika dnů začnou přibývat mrtví. Jedinou možností záchrany je útek.

Povstanie (téma: II. svetová vojna, nacizmus, antisemitizmus)

18. leden 1943. Nacistické jednotky opět vpadly do varšavského ghetta s posláním, které již předtím plnily mnohokrát: shromáždit Židy k deportaci do tábora smrti Treblinka. Ale tentokrát je to jinak. Ozbrojení muži a ženy z židovské odbojové organizace proniknou do davu lidí, určených k deportaci. Poté, co je vydán signál, obrátí se proti svým utlačovatelům a udeří v zoufalém boji za svobodu. Vzpouza, je pozoruhodně vyprávěný a dojmavý příběh o událostech a lidech, účastnících se největšího boje židovského ozbrojeného odporu vůči nacistickému teroru za druhé světové války. Režisér Jon Avnet zvolil energický polodokumentární styl, němž účinkují talentovaní herci jako Leelee Sobieski, Hank Azaria, David Swimmer a další

Race (téma: rasizmus, nacizmus)

Jesse Owens sa ako prvý z rodiny dostal na vysokú školu. Tam si ho takmer okamžite všimne atletický tréner Larry Snyder a Jesse sa stane bežeckou hviezdou. Cesta za snom stať sa najväčším atlétom v histórii ho však privedie k veľkej morálnej dileme. Má sa zúčastniť Olympijských hier v roku 1936 v nacistickom Nemecku, kde Hitler uskutočňuje svoju víziu nadradenosti árijskej rasy?

Samba (téma: utečenectvo)

Samba se do Francie přistěhoval před deseti lety ze Senegalu. Pracuje načerno v různých zaměstnáních a doufá, že brzy dostane povolení k trvalému pobytu. Jeho neradostná rutina se změní, když potká Alice – manažerku, která trpí syndromem vyhoření a dobrovolnickou prací se snaží dát svůj život zpátky dohromady. Brzy mezi nimi vznikne křehké pouto. Jejich vztah se však nesetkává s pochopením okolí: Sambův strýc synovce varuje, že jej žena opustí, jakmile bude psychicky zase v pořádku, a Aliciiny kolegyně jí zase vyčítají, že si od klienta neudržela profesionální odstup.

Saulov syn (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus, nacizmus)

Snímek se odehrává ve vyhlazovacím táboře v Osvětimi. Pojednává o Saulu Auslanderovi, maďarském Židovi a příslušníkovi tzv. Sonderkommanda, jehož členové byli od ostatních osvětimských vězňů zpravidla izolováni a měli na starosti ty nejstrašnější práce. Saul chce uprostřed mašinérie průmyslového vyvražďování důstojně pohřbívat svého nevlastního syna. Film přitom připomíná až „umělecký horor“ a poprvé v dějinách kinematografie ukazuje Osvětim jako chaotickou a přitom bezchybnou továrnu na smrt, jejíž chod musí udržovat sami vězni.

Schindlerov zoznam (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus)

Podstata filmu je predovšetkým o holokauste, dráme, ktorá je založená na skutočných udalostiach. Rozpráva príbeh továrníka Oskara Schindlera (Liam Neeson), ktorý prichádza v roku 1939 do Krakova, aby využil lacnú židovskú pracovnú silu neďalekého geta. Oskar má záľusť na získanie továrne, a tak uzatvára dohodu na odkúpenie. Vo svojej továrni necháva pracovať Židov. Ku koncu vojny sa správa Tretej ríše rozhodla presunúť všetkých krakovských Židov do Osvienčimu. Schindler tomu chce zabrániť za každú cenu a zachrániť čo najväčší počet ľudí. To sa mu po dlhej a strastiplnej ceste podarí aj napriek risku, že mohol byť odsúdený ako vojnový zločinec.

Smrť sa volá Engelchen (téma: Slovenské národné povstanie, II. svetová vojna)

Predlohou československého filmu je rovnomenné dielo Ladislava Mňačka. Príbeh hovorí o mladom partizánovi, ktorého zranenia pripútajú k nemocničnému lôžku. Počas zotavovania si spomína na osudové

okamihi, ktoré prežil v okolitých horách pri bojoch s nacistami. Snaží sa vyrovnať s najväčšou traumou - vypálením osady Ploština, v ktorej partizánom poskytli útočisko obyčajní ľudia. Pokyn na vypálenie vydal generál Engelchen.

The Good Lie/Cena svobody (téma: občianska vojna, utečenectvo)

Film inšpirovaný skutočnými udalosťmi brutálnej občanskej války v Súdánu, ktorá začala v r. 1983. Po vražednom vojenskom útoku na vesnici v Jižním Súdánu si zachránilo život len šesť detí. Najstarší z nich, Theo, musí na seba prevziť bremeno vúdce a zaviesť deti, včetně své sestry Abital, do bezpečí. Překonali stovky mil napříč Afrikou, prošly přes tři nehostinné země, bez vody a jídla, aby se dostali do uprchlického tábora v Keni- do Kakumy. Čas všal plynul a naděje na lepší život pomalubledla. Teprve po třinácti letech dostaly novou možnost opustit tábor a usídlit se v Americe. V Kansasu se setkají s Carrie Davisovou (Reese Witherspoon), která jim pomůže nejen začít život v nových podmínkách, ale otevře jim i svůj domov.

Their Finest (témy: II. svetová vojna, rodová rovnosť)

Film o filmařích, o touze inspirovat v nejtemnějších hodinách britské historie. Jako pro mnoho jiných i pro Catrin se staly válečné podmínky bombardovaného Londýna výzvou k překonání sama sebe. Musí se ujmout úkolu, který by jí jako ženě v době míru připadl jen těžko. Jejího citu pro dialog si všimne filmová sekce ministerstva informací a hned jí přidělí práci na scénáři k filmu o evakuaci jednotek z Dunkerku. Catrin a její zkušenější kolega Tom musí ve fázi vývoje i během natáčení scénář neustále přepisovat, aby vyšli vstříc požadavkům všech zúčastněných stran, ať už je to ministerstvo války, nebo vrtošivý stárnoucí herec. Zvraty nepřibývají jen ve scénáři, ale i v reálném životě, bombardování je nemilosrdné a nikdo si nemůže být jistý životem.

Valkýra (téma: nacizmus, II. svetová vojna)

Americký historický thriller bol natočený roku 2008 a je zasadený do obdobia nacistického Nemecka počas druhej svetovej vojny. Film opisuje situáciu, ktorá sa uskutočnila 20. júla 1944, kedy bol spáchaný atentát na Adolfa Hitlera nemeckými dôstojníkmi a následnú Operáciu Valkýra zameranú na prevzatie moci v krajine. Film režíroval Bryan Singer a v hlavných úlohách môžete vidieť napríklad Toma Cruisea ako plukovníka Clausa von Stauffenberga, jednu z kľúčových postáv spiknutia.

Vlčie diery (téma: II. svetová vojna, nacizmus)

Film Paľa Bielika rozpráva príbeh štyroch bratov, ktorí sa stretnú doma po tom, čo sa vrátia z rôznych kútov Európy. Matúš utiekol z nútených prác v Nemecku, Ondrej sa vrátil z ruského frontu, Jano z talianskeho a Štefan prišiel zo štúdia za hranicami. Doma sa však dlho neohrejú - Matúš nesmie zostať doma, a tak s bratom Ondrejom odchádza do hôr, kde pracujú ako drevorubači. Ondrej sa ťažko zraní a musí zostať doma, zatiaľ čo ostatní bratia sa napriek jeho protestom pridávajú k partizánom. Film s tematikou povstania najlepšie vystihuje motto "Tvárou v tvár nacistickému teroru musí stať celý národ ako jedna rodina."

Vyšší princip (téma: II. svetová vojna, Protektorát Čechy a Morava)

Československý film režiséra Jiřího Krejčíka z roku 1960 opisuje život malého mestečka v čase heydrichiády. Gymnaziálna trieda si presne v deň Heydrichovej smrti vyloží maturitné tablo. Študenti aj okoloidúci sa na ňom zabávajú, nacisti v tom vidia cynický výsmech z Heydrichovej smrti. O niekoľko minút sa začne po celom Protektoráte ozývať ohlas. Odmena 10 miliónov českých korún pre toho, kto odhalí mená atentátnikov. V deň maturitnej písomky triedu obsadí gestapo a odvedie troch chlapcov, ktorí sa z Heydrichovej smrti aj počas hodín vysmievali. Nezabudnuteľná je najmä postava učiteľa latinčiny, ktorého obľúbenou frázou je veta "Z hlediska vyššího principu mravního." Tragický koniec filmu drsne vypovedá o tom, aký bol každodenný život v Čechách v čase heydrichiády.

Zachráňte vojaka Ryana (téma: II. svetová vojna)

Režisér Steven Spielberg v tomto filme tak dokonale vykreslil scény z obdobia 2. svetovej vojny, že mnohým veteránom sa pri pozeraní tohto filmu vrátili post traumatické symptómy. Film čiastočne založený na skutočných udalostiach rozpráva príbeh kapitána americkej armády Johna Millera (Tom Hanks) pri vylodení v Normandii 6. júna 1944 a v nasledujúcich dňoch. Po dobytí pláže Omaha je jednotka kapitána Millera poslaná nájsť vojaka Ryana (Matt Damon). Celý film je vykreslený ako retrospektívna spomienka vojaka Ryana nad hrobom kapitána Millera.

Záťah (téma: II. svetová vojna, antisemitizmus)

6. června 1942 vstupuje v platnosť nové nařízení francouzské vlády namířené proti židovskému obyvatelstvu. Jedenáctiletý Joseph Weismann proto odchází do školy se žlutou hvězdou na hrudi. Přesto žijí Weismannovi v přesvědčení, že mají stále důvody k radosti. Ale jen do úsvitu dne 16. července 1942, kdy do bytu vtrhnou muži v černých uniformách. Budí celou Josephovu rodinu a ženou je do autobusu... Po největší razii v dějinách lidstva, která proběhla pod taktovkou francouzské policie, se v pařížské cyklistické aréně tísni na třináct tisíc Židů. Pět dní bez vody, bez jídla a bez zdravotní péče. Dr. Sheinbaum (Jean Reno) internovaný spolu s ostatními dělá, co může. Intenzita rasismu šířeného zdejší kolaborantskou vládou hluboce zasahuje mimo jiné také sestru Červeného kříže Anette Monod (Melanie Laurent).

Život je krásny (téma: nacizmus, antisemitizmus, II. svetová vojna)

Taliansky film z roku 1997 od režiséra Roberta Benigniho, ktorý v ňom stvárnil tiež hlavnú úlohu. Film opisuje situáciu židov vo fašistickom Taliansku a opisuje príbeh Žida Guida Oreficeho, ktorý musí vymyslieť, ako pomôcť svojej rodine počas jej zajatia v nacistickom koncentračnom tábore. Silný príbeh o láske otca k synovi, ktorý ho za každú cenu chce uchrániť od krutej reality života v tábore smrti. Film bol nominovaný na sedem Oscarov, pričom získal tri ceny v kategóriách najlepší herec (Roberto Benigni), najlepší hudba a najlepší cudzojazyčný film.

Zvony pre bosých (téma: II. svetová vojna, Slovenské národné povstanie)

Ďalšie sfilmované dielo slovenského scenáristu Ivana Bukovčana dal na plátno režisér Stanislav Barabáš. V dramatickom príbehu z konca druhej svetovej vojny sa dvaja partizáni po bojovej akcii vracajú k skupine. So sebou vedú aj mladého nemeckého vojaka. Uprostred beznádejne pustých hôr sa ocitnú ľudia z dvoch nepriateľských táborov. Kým partizáni strácajú kontakt s jednotkou, Nemec stráca nádej, že sa mu podarí vyviaznuť z tejto zložitej situácie.

12 rokov otrokom (téma: rasizmus)

Film vznikol na motívy neuveriteľného príbehu o boji jedinca za prežitie a slobodu. Solomon Northup žije pred občianskou vojnou ako slobodný černochoch na severe štátu New York. Keď je unesený a predaný do otroctva, musí čeliť krutosti, no zároveň aj nečakanej dobrosrdečnosti. To všetko s túžbou prežiť a zachovania dôstojnosti. Po dvanástich rokoch trápenia Solomonovi zmení život náhodné stretnutie s kanadským bojovníkom za zrušenie otroctva, ktorého stvárnil Brad Pitt.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zdroje pre popisy k filmom a dokumentom:

www.csfd.cz

10 strhujúcich filmov o 2. svetovej vojne, ktoré vás naučia viac, ako hodiny dejepisu. 2017. [online]. Interez.sk. [cit. 2017-08-29]. Dostupné na internete: <https://www.interez.sk/10-strhujucich-filmov-2-svetovej-vojne-ktore-vas-naucia-hodiny-dejepisu>

JANŠČOVÁ, K. 2016. 25 filmov, ktoré vás o nacizme a fašizme naučia viac než učebnice dejepisu. [online]. Fici.sme.sk. [cit. 2017-08-28]. Dostupné na internete: <https://fici.sme.sk/c/20250506/25-filmov-ktore-vas-o-nacizme-a-fasizme-naucia-viac-nez-ucebnice-dejepisu.html>

Zvrátené predsudky a nechutná ideológia. Toto je 8 najlepších filmov o rasizme a zbytočnej nenávisti, ktoré musíte vidieť. 2017. [online]. Interez.sk. [cit. 2017-08-29]. Dostupné na internete: <https://www.interez.sk/filmy-o-rasizme-neonacizme-predsudkoch/>

Zdroje pre popisy k odporúčanej literatúre:

www.aspekt.sk

www.artforum.sk

Zdroje pre použité obrázky, fotky a mapy:

Mapa 1 <http://i.imgur.com/wERUliO.jpg>

Mapa 2 <https://i.redd.it/bfg2ndh786fz.png>

Rasizmus1 - <http://media.breitbart.com/media/2017/01/Rosa-Parks-AP-640x480.jpg>

Rasizmus2 - http://www.blu.fm/downloads/38863/download/discrimination-60512_1920.jpg?cb=09dbba97920ce721e1a36946f5e20881

Rasizmus3 - <https://thenypost.files.wordpress.com/2016/06/160630-kkk-after-150-embed-2.jpg?quality=90&strip=all&strip=all>

Rasizmus4 - https://media4.s-nbcnews.com/j/newscms/2017_22/2023466/170602-russell-lee-segregation-ac-506p_798e76e72fb947d86db9f6db163a8178.nbcnews-fp-1240-520.jpg

Rasizmus5 - <https://untappedcities-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2017/01/MCNY-Activist-New-York-Martin-Luther-King-Jr.-Day-2017-NYC.jpg>

zid1 - <https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2011/12/oznacovani01.jpg>

zid2 - <http://www.eurojewcong.org/img/articles/638x389/14681.jpg>

zid3 - http://1.bp.blogspot.com/-x_NwJAgwCJI/U9RC1gOiTPI/AAAAAAAAJnM/XbjuizH05Z4/s1600/A+Jewish+woman+who+is+concealing+her+face+sits+on+a+park+bench+marked+Only+for+Jews,+Austria,+1938.jpg

zid4 - https://1.bp.blogspot.com/-qDWXPlr2XL4/WAkDg1oKzGI/AAAAAACasc/DzAH6hRNE8lhAXiEI8APczc8AhQ6sNp_QCLcB/s640/Lviv-pogroms-1941-9.jpg

zid5 - <https://viewartscountry.files.wordpress.com/2012/05/shoes-on-glasses.jpg>

homof1 <http://amesprogressive.org/wordpress/wp-content/uploads/2012/02/gaynotokay1.jpg>

homof2 http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2013/10/156882_Misho_s_Memorial-540x270.jpg

homof3 <https://pospolitost.files.wordpress.com/2010/05/bratislava-proti-uchylom.jpg>

homof4 https://2.bp.blogspot.com/-vd_V4HQjZoQ/V14PQLEKGI/AAAAAAAAARjg/71dleTaSvng3k5ZjHJ1kOqK1cLgJ6cgGgCLcB/s1600/2547b719dbob066f8f8f118160cf83f1.jpg

homof5 http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2016/07/WP_20160730_13_39_39_Pro.jpg

sexiz1 <https://sexistickykix.sk/wp-content/uploads/Tuli-vak-600x600.jpg>

sexiz2 http://www.nedmartin.org/v3/amused/_img/pep-vitamins.jpg

sexiz3 <https://nextshark.com/wp-content/uploads/2015/11/womenadfeat-e1447700712377.jpg>

sexiz4 <http://neatdesigns.net/wp-content/uploads/2012/03/923.jpg>

sexiz5 <http://www.tyden.cz/obrazek/201611/58259abe800cd/unnamed-600x400-58259f12105af.jpg>

Video Mazurek 20/06/2015 <https://www.youtube.com/watch?v=8eAQp6D0onk>

antimig1 <http://d.christianpost.com/full/92337/img.jpg>

antimig2 <https://static.independent.co.uk/s3fs-public/thumbnails/image/2015/09/02/13/syrian-migrant-boy-turkey.jpg>

antimig3 http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2009/02/11/article-1141965-03767C94000005DC-571_468x335.jpg

antimig4 <https://cdn.webnoviny.sk/sites/32/2015/07/v-ziline-pochodovali-proti-utecencom.jpg>

antimig5 <http://static.americateve.com/adjuntos/179/imagenes/003/321/0003321124.jpg>

antimosl1 <https://i.ytimg.com/vi/bCEOeZ-f14g/maxresdefault.jpg>

antimosl2 <http://www.xpatloop.com/controls/thimage.aspx?img=/14/b6032cf3-5a8e-4e18-8ce4-9e9246b37bcd.jpg&d=a&w=600>

antimosl3 <https://historymaniacmegan.files.wordpress.com/2015/03/islamaphobia.jpg>

antimosl4 http://cdn.io.cz/src/public-data/10/53/b0ac8d7a3d88ade4c8dad0d6e371_base_optimal.jpg

antimosl5 http://img.aktuality.sk/stories/NAJNOVSIE_FOTKY/miganti_BA_protest_3.jpg

Zdroje pre zvuky:

Internal Noise Machine. [online]. Youtube.com. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=WLWPaZNf86M>

Nuclear Alarm Siren – 10 minutes (World War III). [online]. Youtube.com. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=k2a30--j37Q>

Zdroje pre obsahovú časť:

Ako zarábajú ženy a muži na Slovensku? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/43-rodove-rozdiely-v-odmenovani/138-ako-zarabaju-zeny-a-muzi-na-slovensku>

All that we share. 2017. [online]. Youtube.com. [cit. 2017-09-04]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=jD8tjhVO1Tc>

BENBASSA, E. 2017. Hlavný príspevok. In Muslims are... Conference reader. Konferenčný zborník. 2017. [online]. Osf.sk. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

BILÁ, A. 2017. Úvod. In Muslims are... Conference reader. Konferenčný zborník. 2017. [online]. Osf.sk. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

BISZTRAI, M. 2017. Stačí na to rok a pol. In Muslims are... Conference reader. Konferenčný zborník. 2017. [online]. Osf.sk. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Blog N: Ján Benčík. 2017. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/autor/jan-bencik/>

CVIKOVÁ, J. Kto sa bojí feminizmu? 2017. [online]. Aspekt.sk. [cit. 2017-08-14]. Dostupné na internete: http://www.aspekt.sk/sites/default/files/Jana%20Cvikov%C3%A1_Kto%20sa%20boj%C3%AD%20feminizmu_%20Editori%C3%A1l.pdf

Čechy Čechům, ne vyznavačům. V Praze demonstrovali odpůrci islámu. 2015. [online]. Zpravy.idnes.cz. [cit. 2017-08-24]. Dostupné na internete: http://zpravy.idnes.cz/islam-demonstrace-volfova-okamura-d5l-/domaci.aspx?c=A150131_143030_domaci_hv

Čo je islam? 2017. [online]. islamweb.sk. [cit. 2017-08-23]. Dostupné na internete: <http://www.islamweb.sk/stranky/islam.htm#islamzvlastny>

Čo je sexizmus? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/164-co-je-sexizmus>

Čo je láskavý sexizmus? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/166-co-je-laskavy-sexizmus>

Čo je nepriateľský sexizmus? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/167-co-je-nepriatelcky-sexizmus>

Čo je rodová priepasť v odmeňovaní? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/37-hodnota-zenskej-a-muzskej->

Čo o imigrantoch a kriminalite kritici zamlčia. 2015. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/blog/co-o-imigrantoch-a-kriminalite-kritici-zamlcia/>

Deportácie slovenských Židov. 2017. [online]. Annefrankguide.net. [cit. 2017-08-24]. Dostupné na internete: <http://www.annefrankguide.net/sk-SK/bronnenbank.asp?aid=150990>

Detroit Area. Mosques Vandalized. 2017. [online]. Gettyimages.com. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://www.gettyimages.com/event/detroit-area-mosques-vandalized-73082169#antimuslim-graffiti-defaces-a-shiite-mosque-at-the-islamic-center-of-picture-id73083097>

DRÁL, P. – GALANSKÁ, N. – NÁVOJSKÝ, A. 2015. Ako vieme, že to funguje? Zisťovanie postojov a postojových zmien počas vyučovania. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 2015. 137 s.

Dúhový pochod sa skončil, polícia zadržala niekoľkých extrémistov. 2011. [online]. Spravy.pravda.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/170601-duhovy-pochod-sa-skoncil-policia-zadrzala-niekolkych-extremistov/>

Ekonomickí migranti sú mýtus. Až 80 percent ľudí do Európy uteká pred vojnou, tvrdí správa. 2017. [online]. Hnonline.sk. [cit. 2017-08-06]. Dostupné na internete: <http://hnonline.sk/svet/992707-ekonomicki-migranti-su-mytus-az-80-percent-ludi-do-europy-uteka-pred-vojnou-tvrdi-sprava>

Fico chce zabrániť vzniku ucelenej moslimskej komunity na Slovensku. 2016. [online]. Domov.sme.sk. [cit. 2017-08-06]. Dostupné na internete: <https://domov.sme.sk/c/20070758/fico-musime-zabranit-vzniku-ucelenej-moslimskej-komunity-na-slovensku.html#ixzz4qTJfklkS>

Figures at a glance. 2017. [online]. Unhcr.org. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Finálová debata Slovenskej debatnej ligy 2012. [online]. Youtube.com. [cit. 2017-09-02]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=3Uw-O5vOoLA>

GEHREROVÁ, R. 2017. Toto nie je sex, ale znásilnenie, nová kampaň učí rozoznávať sexuálne násilie. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/733596/toto-nie-je-sex-ale-znasilnenie-nova-kampan-uci-rozoznavat-sexualne-nasilie/>

Globálne fórum pre živé knižnice: www.humanlibrary.org

GRÁNSKA, Z. 2017. Emocionálna inteligencia. Prečo by práve vám nemala chýbať? [online]. Eduworld.sk. [cit. 2017-08-19]. Dostupné na internete: <https://eduworld.sk/cd/zuzana-granska/352/emocionalna-inteligencia-preco-by-prave-vam-nemala-chybat>

HARKOTOVÁ, S. 2017. Skutočne nenávidia inovercov? Toto sú časté mýty o moslimoch. [online]. Aktualne.atlas.sk. [cit. 2017-08-22]. Dostupné na internete: <https://aktualne.atlas.sk/skutočne-nenavidia-inovercov-toto-su-caste-myty-o-moslimoch/slovensko/spolocnost/>

HARKOTOVÁ, S. 2017. Zlatá horúčka 21. storočia: Kto zarába na utečencoch? [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-22]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/404052/zlata-horucka-21-storocia-kto-sa-nabalil-na-utecencoch/>

HOAX: Nárůst znásilnění ve Švédsku kvůli muslimským imigrantům. 2015. [online]. hatefree.cz. [cit. 2017-08-10]. Dostupné na internete: <https://www.hatefree.cz/blo/hoaxy/1087-znasilneni-ve-svedsku>

Homofóbia a diskriminácia na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity v členských štátoch

EÚ. 2009. [online]. Fra.europa.eu. [cit. 2017-08-12]. Dostupné na internete: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgso-report-part2_sk.pdf

Irackí jezidi netrpia len dnes. 2014. [online]. Spravy.pravda.sk. [cit. 2017-08-10]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/326826-iracki-jezidi-netrpia-len-dnes/>

Jsme v tom spoločne. 2017. [online]. hatefree.cz. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.hatefree.cz/blo/aktuality/1210-jsme-v-tom-spolecne>

Kdy má diskuse ještě smysl? Aneb jak se v diskusích nenechat faulovat. 2017. [online]. hatefree.cz. [cit. 2017-09-02]. Dostupné na internete: <https://www.hatefree.cz/co-delat-kdyz/argumentacni-fauly/>

KOMPAS. Príručka výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam. 2008. Bratislava : Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, 2008. 418 s. ISBN 978-80-969407-2-1.

KOMPASITO. Príručka výchovy a vzdelávania detí k ľudským právam. 2013. Bratislava : Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2013. 316 s. ISBN: 978-802-8072-121-3

Komentár: Vplyv židov na slovenské hospodárstvo. 2010. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-23]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/158933/komentar-vplyv-zidov-na-slovenske-hospodarstvo/>

Konflikty v rodinách aj útok v električke. Rozdeľuje ľudí referendum? 2015. [online]. Aktualne.atlas.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://aktualne.atlas.sk/konflikty-v-rodinach-aj-utok-v-elektricke-rozdeluje-ludi-referendum/slovensko/spolocnost/>

KU KLUX KLAN. 2007. [online]. History.com. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na internete: <http://www.history.com/topics/ku-klux-klan>

KURUC, A. – JABLONICKÁ-ZEZULOVÁ, J. 2015. Predchádzanie homofóbie a transfóbie prostredníctvom vzdelávania. [online]. Inakost.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: http://inakost.sk/docs/Andrej_Kuruc,_Jana_Jablonicka_Zezulova_-_Predchadzanie_homofobie_a_transfobie_prostrednictvom_vzdelavania.pdf

KYSEL, T. 2015. Sexuológ: Drvivá väčšina pedofilov drží svoju úchylku na uzde. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/277098/sexuolog-driva-vacsina-pedofilov-drzi-svoju-uchylku-na-uzde/>

KYSEL, T. 2016. Neznášajú Boha a milujú rozvrat. Aj kotlebovci sa chystajú na Duhový pochod. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/359257/neznasaju-boha-a-miluju-rozvrat-aj-kotleba-sa-chysta-na-duhovy-pochod/>

LANÁKOVÁ, L. 2012. Vzťah osobnostnej dimenzie vyhľadávania nového a kultúrnej inteligencie u expatriovaných zamestnancov. [online]. Is.muni.cz. [cit. 2017-08-02]. Dostupné na internete: https://is.muni.cz/th/260936/ff_m/Lanakova_Lucia_DP.txt

LENČ, J. 2017. Nevítaní cudzinci: moslimovia na Slovensku. In Muslims are... Conference reader. Konferenčný zborník. 2017. [online]. Osf.sk. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

LITVÁKOVÁ, E. 2015. Nastúpila do autobusu a zmenila dejiny. [online]. Kultura.sme.sk. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na internete: <https://kultura.sme.sk/c/20064918/nastupila-do-autobusu-a-zmenila-dejiny.html>

Martin Luther King: Muž, ktorý mal sen. 2008. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na

internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/433957/martin-luther-king-muz-ktory-mal-sen/>

Mihail zomrel, pretože si jeho vrahovia mysleli, že je gay. 2013. [online]. Amnesty.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.amnesty.sk/mihail-zomrel-pretoze-si-jeho-vrahovia-mysleli-ze-je-gay/>

Maťo: Ako sa žije s fyzickým hendikepom? [online]. Onlinezivakniznica.sk. [cit. 2017-08-20]. Dostupné na internete: <https://onlinezivakniznica.sk/video/Videa-v-posunkovom-jazyku/Mato-Ako-sa-zije-s-fyzickym-hendikepom>

Minúta po minúte. 2017. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-20]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/minuta/789945/>

Môžu byť aj ženy sexistické? 2017. [online]. Kedvyrastiem.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.kedvyrastiem.sk/otazky-a-odpovede/vypis/46-sexizmus/169-mozu-byt-aj-zeny-sexisticke>

Multitasking: Switching costs. 2006. [online]. Apa.org. [cit. 2017-08-13]. Dostupné na internete: <http://www.apa.org/research/action/multitask.aspx>

Mýty o migrantoch nie sú pravdivé: Prácu neberú, ekonomiku neohrozujú. 2015. [online]. Etrend.sk. [cit. 2017-08-13]. Dostupné na internete: <https://www.etrend.sk/ekonomika/myty-o-migrantoch-nie-su-pravdive-pracu-neberu-ekonomiku-neohrozuju-kriminalitu-nezvysuju.html>

Mýty o slovenskom štáte. 2016. [online]. Antipropaganda.sk. [cit. 2017-08-24]. Dostupné na internete: <http://antipropaganda.sk/myty-o-slovenskom-state/>

Mýty o utečeneckej migrácii do Európy. 2017. [online]. Antipropaganda.sk. [cit. 2017-08-11]. Dostupné na internete: <http://antipropaganda.sk/myty-o-uteceneckej-migracii-do-europy/>

Nadácia otvorenej spoločnosti chce vyvrátiť mýty o islame. 2016. [online]. Domov.sme.sk. [cit. 2017-08-13]. Dostupné na internete: <https://domov.sme.sk/c/20343445/nadacia-otvorenej-spolocnosti-chce-vyvratit-myty-o-islame.html>

Naša vina, odkazuje pápež gejom. 2016. [online]. Spravy.pravda.sk. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/397365-papez-krestania-dlhju-ospravedlnenie-gejom-i-dalsim-marginalizovany/>

Neznásilňujú ani nevraždia. Nemecká polícia komplexne zmapovala kriminalitu migrantov. 2016. [online]. Hnonline.sk. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <http://hnonline.sk/svet/676758-neznasilhju-ani-nevrazdia-nemecka-policia-komplexne-zmapovala-kriminalitu-migrantov>

Podstránky Rady Európy o živých knižniciach: www.eycb.coe.int/LivingLibrary

Pogroms – historical film footage. 2017. [online]. Ushmm.org. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: https://www.ushmm.org/wlc/en/media_fi.php?ModuleId=10005183&MediaId=207

Polícia ide po extrémistoch, žiada dôkazy aj od bežných ľudí. 2015. [online]. Noviny.sk. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.noviny.sk/slovensko/148287-policia-ide-po-extremistoch-ziada-dokazy>

Práva LGBTI ľudí. Často kladené otázky. 2017. [online]. Gender.gov.sk. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na internete: <http://www.gender.gov.sk/aktivita/temy/prava-lgbti-ludi/>

Protest proti príchodu imigrantov v Žiline. 2015. [online]. Naseslovensko.net. [cit. 2017-08-22]. Dostupné na internete: <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/protest-proti-prichodu-imigrantov-v-ziline/>

Referendum za rodinu je neplatné. Pozrite si oficiálne výsledky. 2015. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-03]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/270093/online-referendum-za-rodinu-7-2-2015/>

Sexizmus. 2017. [online]. Antigona.sk. [cit. 2017-08-05]. Dostupné na internete: <http://antigona.sk/node/89>

Sexistické prasátečko. 2017. [online]. Prasatecko.cz. [cit. 2017-08-05]. Dostupné na internete: <https://prasatecko.cz/>

Sexistické prasátečko. Nesehnuti porádá sexistické prasátečko. Vybíráme nejsexističtější reklamu roku 2016. Výsledky osmého ročníku. [online]. Archiv.prasatecko.cz. [cit. 2017-08-05]. Dostupné na internete: <https://archiv.prasatecko.cz/>

Sexistický kix. Anticena pre najsexistickejšiu reklamu roka. Nominácie. [online]. Sexistickykix.sk. [cit. 2017-08-05]. Dostupné na internete: <https://sexistickykix.sk/tuli-sk/>

Sexual offenders. 2017. [online]. Icasa.org. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: http://www.icasa.org/docs/sexual_offenders_-_draft-7.doc

Správa o situácii LGBT ľudí. 2015. [online]. Qcentrum.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://qcentrum.sk/sprava-o-situacii-lgbt-ludi.pdf>

Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2015/2016. 2016. [online]. Ssiba.sk. [cit. 2017-08-31]. Dostupné na internete: https://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/velka_sprava/sprava_15_16.pdf

Správa o utečencoch, ktorá vás šokuje: O týchto číslach ste ani netušili! 2016. [online]. Pluska.sk. [cit. 2017-08-31]. Dostupné na internete: <http://www.pluska.sk/spravy/zo-zahranicia/10/sprava-migrantoch-ktora-vas-sokuje-miliony-z-nich-ziju-par-krajinach.html>

Svetové denníky zverejnili zábery mŕtveho sýrskeho dieťaťa na pláži. 2015. [online]. Teraz.sk. [cit. 2017-08-31]. Dostupné na internete: <http://www.teraz.sk/zahranicie/syrske-dieta-mrtve-na-plati-v-turecku/153757-clanok.html>

ŠOMODIOVÁ, K. 2017. Islam na Slovensku: Minulosť a súčasnosť. In Muslims are... Conference reader. Konferenčný zborník. 2017. [online]. Osf.sk. [cit. 2017-08-25]. Dostupné na internete: <http://osf.sk/wp-content/uploads/2017/08/MUSLIMS-ARE-zbornik-FINAL.pdf>

Štatistiky. 2017. [online]. Minv.sk. [cit. 2017-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?statistiky-20>

The annual bullying survey. 2017. [online]. Ditchthelabel.org. [cit. 2017-09-01]. Dostupné na internete: <https://www.ditchthelabel.org/wp-content/uploads/2017/07/The-Annual-Bullying-Survey-2017-1.pdf>

TÓDA, M. 2016. Šiiti a sunniti: v čom sú odlišní a hrozí medzi nimi nová vojna? [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-09-11]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/336267/siiti-sunniti-com-su-odlisni-hrozi-nimi-nova-vojna/>

Uplynulo 60 rokov od schválenia norimberských zákonov *PROFIL. 1995. [online]. Sme.sk. [cit. 2017-09-11]. Dostupné na internete: <https://www.sme.sk/c/2130751/uplynulo-60-rokov-od-schvalenia-norimberskych-zakonov-profil.html#ixzz4opk5pTDI>

Utečenci telefonujú, posielajú peniaze. Na kríze zarábajú banky aj operátori. 2015. [online]. Dennik.hnonline.sk. [cit. 2017-08-31]. Dostupné na internete: <http://dennik.hnonline.sk/svet/528879-utecenci->

telefonuju-posielaju-peniaze-na-krize-zarabaju-banky-aj-operatori

Útek do Peacestanu. 2017. [online]. Nadaciamilanasimecku.sk. [cit. 2017-09-02]. Dostupné na internete: <http://www.nadaciamilanasimecku.sk/omigracii/aktivity/utek-do-peacestanu.html>

Útočník zastrelil 50 ľudí v gay klube na Floride. Pripad vyšetrujú ako akt teroru. 2016. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/346532/utocnik-strielal-do-davu-ludi-v-gay-klube-na-floride-drzi-rukojemnikov/>

Varšavské ghetto. Zima, hlad a hrdinné povstání. 2010. [online]. Ceskatelevize.cz. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1313536-varsavske-ghetto-zima-hlad-a-hrdinne-povstani>

VASILKO, T. 2016. Za útokmi boli takmer výlučne migranti, väčšina podozrivých je zo severnej Afriky. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-04]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/340520/za-utokmi-takmer-vylucne-migranti-vacsina-podozrivych-zo-severnej-afriky/>

VASILKO, T. 2016. Pašeráci zarobili na utečencoch miliardy, platia im stredovekým systémom. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-10]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/346417/paseraci-zarobili-utecencoch-miliardy-peniaze-predavaju-stredovekym-systemom-hawala/>

WOJCIESZYNSKA, M. 2017. Strávili sme noc s policajtkou, ktorá kontroluje policajné hliadky. [online]. Zenyvmeste.sk. [cit. 2017-08-10]. Dostupné na internete: <http://www.zenyvmeste.sk/stravili-sme-noc-s-policajtkou--ktora-kontroluje-policajne-hliadky-cifer-trnava-korupcia-policajti-zena-dieta-partner>

www.amnesty.sk

www.brad.ac.uk/acad/confres

www.ccadp.org

www.cko.sk

www.eduma.sk

www.humanlibrary.org

www.nawisa.org

www.zahradacnk.sk

Z Teheránu do Bratislavy. 2017. [online]. Dennikn.sk. [cit. 2017-08-10]. Dostupné na internete: <https://dennikn.sk/blog/z-teheranu-do-bratislavy/>

Za tri mesiace odišlo za prácou v zahraničí 160-tisíc Slovákov. 2016. [online]. Aktuality.sk. [cit. 2017-09-05]. Dostupné na internete: <https://www.aktuality.sk/clanok/359543/za-tri-mesiace-odislo-za-pracou-v-zahranici-160-tisic-slovakov/>

Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov. 2017. [online]. lom.sk. [cit. 2017-09-05]. Dostupné na internete: <http://www.iom.sk/pre-media/pojmy-o-migracii>

Živá knižnica na Pohode. 2016. [online]. Youtube.com. [cit. 2017-09-05]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=KJwWic3Y1Us>

Živé knihy: Nechajme knihy rozprávať. 2017. [online]. Iuventa.sk. [cit. 2017-09-04]. Dostupné na internete: <https://www.iuventa.sk/sk/Publikacie/Ludske-prava/Zive-knihy-Nechajme-knihy-rozpravat.alej>

Zodpovední za metodiku:

Partneri:

Donori:

Časti Metodika European Fair Skills a Metodika Cultures Interactive vznikli na základe projektu "WomEx – Ženy/Dievčatá v extrémizme" (2013-2014) organizácie Cultures Interactive e.V.

Financované:

S finančnou podporou programu Prevencia a boj proti zločinu

European Commission - Directorate-General Home Affairs

Autori a autorky:
Zuzana Szabóová
Rado Sloboda
Tina Gažovičová
Ondrej Gažovič

Grafická úprava:
Matej Brašeň

Vydal: Centrum Komunitného Organizovania, o.z. v roku 2018

Tlač: DALI-BB, s.r.o.

Prvé vydanie

Všetky práva vyhradené.

Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať
bez súhlasu majiteľov práv.

ISBN XXX-XX-XXXXXX-X-X